

Ibn Redžeb
el-Hanbeli

لطائف المعارف

LJEPOTE SPOZNAJA

El-Kelimeh

Abdurrahman ibn Ahmed ibn Redžeb el-Hanbeli

Ljepote spoznaja

Sa arapskog preveo: Zehrudin Junuzović

Naslov originala: لطائف المعارف

Izdavač

El-Kelimeh, Novi Pazar

Za izdavača Malik Nurović
Muzafera Nurović

Redaktura prijevoda Mr. Senad Halitović
Ersan Grahovac

Urednik i DTP Senad Redžepović

Lektori Mahmut Suljović
Belma Halilović

Korektor Mirza Fortić

Štampa Grafičar, Užice

CIP - Каталогизacija u publikaciji - Narodna biblioteka Srbije, Beograd
28-472

EL-Hanbeli, Abdurrahman ibn Ahmed ibn Redžeb, 1335-1393

Ljepote spoznaja / Abdurrahman ibn Ahmed ibn Redžeb El-Hanbeli. [preveo
Zehrudin Junuzović] - Novi Pazar : El-Kelimeh, 2015 (Užice : Grafičar). - 377 str. ;
25 cm Tiraž 300. - Kratka bilješka o autoru: str. 5-6. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 978-86-7980-226-2

a) Ислам

COBISS.SR-ID 213693196

Abdurrahman ibn Ahmed ibn Redžeb el-Hanbeli

Ljepote spoznaja

– sažetak –

Novi Pazar, 2015.

KRATKA BILJEŠKA O AUTORU

Abdurrahman b. Ahmed b. Redžeb b. el-Hasan b. Muhammed b. Mes'ud es-Selamlj el-Bagdadi ed-Dimeški el-Hanbeli, poznat je i kao Ibn Redžeb, po nadimku svoga djeda Abdurrahmana. On je imam, hafiz, mukri, muhadis, hudže, fakih i zahid.

Rodio se u Bagdadu 736. h. g. oko osamdeset godina nakon pada Bagdada u ruke Mongola, u porodici koja je bila poznata po čestitosti i ljubavi prema nauci. Njegov djed je bio vrsni učenjak hadisa koji je imao tradicionalne halke u kojima se izučavao i studirao hadis. Njegovo puno ime je Abdurrahman Ebu Ahmed Redžeb ibn Ahmed ibn el-Hasan ibn Muhammed. Dobio je nadimak Ibn Redžeb, jer se u tom mjesecu rodio i po njemu je poznat kao autor ove knjige. Njegov se otac posebno brinuo za to da mu dijete studira i uči pred brojnim klasičnim, poznatim i pouzdanim učenjacima, iz Bagdada, Damaska i Egipta. Mnogi su mu dali svoje idžaze.

Među onima koji su mu dali idžaze su:

- Zejneb bintul-Ahmed bint Abdurahim el-Makdisi (740);
- Sejduddin Ebu Fadail b. Abudulhak el-Bagdadi el-Hanbeli (739);
- Ebu Rabij Ali B. Abdussamed b. Ahmed el-Bagdadi el-Hanbeli i mnogi drugi.

Otac ga je odveo u Damask, tadašnji važni islamski kulturni, ekonomski i politički centar.

Tamo su ga, između ostalih, podučavali:

- Šemsuddin Muhammed ibn Ismail b. Ibrahim b. Salim ed-Dimeški el-Ensari el-Ubadi, poznat kao Ibn Hobbaz;
- El-Fakih el-Faradi Džemluddin Jusuf b. Abdullah b. Afif Muhammed en-Nabulsi (754);
- Šemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekr b. Ejjub ez-Zeri, poznat kao Ibn Kajjim el-Dževzije (751).

Otputovao je u Egipat, gdje je učio od mnogobrojnih učenjaka, zatim je otišao u Kuds, Palestinu, pa je učio pred tamošnjim učenjacima, pa je otišao u Mekku, a zatim i Medinu. Sve se precizno navodi kod koga, kada i koliko je prisustvovao dersovima, koje hadise, koja djela, koje zbirke je prostudirao i prenio.

S obzirom na njegovu važnost i preciznost, mnogi su dolazili iz različitih krajeva u namjeri da kod njega budu učenici. Navest ćemo samo neke: Šihabuddin, Ebu el-Abbas Ahmed b. Ebu Bekr b. Ahmed Ali el-Hanbeli poznat kao Ibn Resam, Davud b. Sulejman b. Abdullah ez-Zejn el-Hanbeli...

Njegova najpoznatija djela su: *Šerh džami Tirmizi*, *Šerh illal Tirmizi*, *Džami ulumi vel hikam*, *Fadail Šam*, *Lataif ma arif*. I mnoga duga hairli djela.

PRVO POGLAVLJE

O VRIJEDNOSTIMA SPOMINJANJA ALLAHA

Imam Ahmed bilježi u svome *Musnedu*, Tirmizi u *Sunenu*, a Ibn Hibban u svome *Sahihu*, da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, rekao: "Obratili smo se Allahovom Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: 'Allahov Poslaniče, šta je sa nama: kad smo kod tebe, naša srca smekšaju, a mi postanemo skromni i pravi ahiretski ljudi, a kada iziđemo od tebe i proboravimo sa svojim porodicama i djecom, ne možemo sami sebe prepoznati?'"¹ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Kada biste vi, i nakon što odete od mene, ostajali u istom stanju, vas bi meleki posjećivali u vašim domovima. A da ne griješite, Allah bi došao sa novim bićima (stvorio bi nova bića) da griješe pa bi im On opraštao.' Ja ga upitah: 'Allahov Poslaniče, od čega su stvorena stvorenja?' On reče: 'Od vode.' Upitah: 'A od čega je Džennet?' On reče: 'Jedan blok od zlata, drugi od srebra, malter je od mirisnog mošusa; njegov šljunak su biseri i safiri, a njegova zemlja je šafran. Ko u njega uđe, uživati će i neće nikakve nevolje imati; živjet će vječno i nikad neće umrijeti; odjeća (Dženetlija) se neće habati, a njihova mladost neće prolaziti.'"²

Sva Vjerovjesnikova sijela sa ashabima bila su sijela podsjećanja na Allaha, podsticaj na dobro, a odvrćanje od lošeg, bilo to učenjem Kur'ana, mudrošću i lijepim savjetima ili, pak, podučavanjem korisnog u vjeri. Bilo je to upravo onako kako mu je Allah, u Svojoj Knjizi, na-

¹ Ovo je dio hadisa koji bilježi imam Muslim u svome *Sahihu*, br. 2750, u Knjizi o pokajanju, poglavlje: Vrijednosti stalnog zikra i podsjećanje na ahiretska dešavanja.

² Imam Ahmed u *Musnedu*, 2/304, 305, i u kraćoj verziji pod brojem 445; Tirmizi, 2526, *Opis Dženneta*; i Ibn Hibban u svome *Sahihu*, 2621, u *Mevarid sifatil Dženneti*. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim, osim njegovih riječi: *od čega su stvorena stvorenja*.

redio – da opominje, savjetuje, navodi priče i da poziva na put svoga Gospodara mudrošću i lijepim savjetom. Uzvišeni je tako i opisao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, *kao donosioca radosnih vijesti i kao Poslanika koji opominje, da – po Njegovom naređenju – pozivaš k Allahu...* (El-Ahzab, 45-46)

Radosne vijesti i opomene ustvari podstiču na dobro, a odvrćaju od lošeg. Zato su sijela ashabima uzrokovala, kako to Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u spomenutom hadisu reče, mekšanje srca, samilost, a istovremeno jačala ravnodušnost prema dunjaluku i želju za Ahiretom.

Nježnosti srca proizlaze iz zikra. Zikrullah čini srce skrušenim i nježnim, eliminirajući nemar iz njega.

Allah je rekao: *One koji vjeruju i čija se srca, kad se Allaha pomene, smiruju – a srca se doista, kada se Allah spomene smiruju!* (Er-R'ad, 28)

Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju. (El-Enfal, 2)

A radosnom viješću obraduj poslušne, čija srca, kad se Allah pome- ne, strah obuzme. (El-Hadž, 34-35)

Zar nije vrijeme da se vjernicima srca smekšaju kad se Allah i istina koja se objavljuje spomenu, i da oni ne budu kao oni kojima je još davno data Knjiga, pa su srca njihova, zato što je proteklo mnogo vremena, postala nemilosrdna, i mnogi su od njih nevjernici. (El-Hadid, 16)

On je još rekao: *Allah objavljuje najljepši govor, knjigu sličnu po smislu, čije pouke se ponavljaju, zbog kojih podilazi jeza one koji se Gospodara svoga boje, a kada se spomene ime Allahovo, kože njihove i srca njihova se smiruju.* (Ez-Zumer, 23)

Irbad Ibn Sarija³, radijallahu anhu, je, opisujući metodu Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, izlaganja, izjavio: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nam se obratio dirljivim vazom, od kojeg su srca zadrhtala, a oči proplakale."⁴

³ Irban b. Sarija es-Sulemi, Ebu en-Nedžih, živio je u gradu Alepu u Siriji. Umro je u 75. godini nakon Hidžre. Hadis su zabilježili autori četiri *Sunena* i imam Ahmed.

⁴ Ovo je dio hadisa koji prenosi Ahmed u *Musnedu* 4:126, 127; Ebu Davud, 4607, u naslovu O sunnetu, u poglavlju O pridržavanju sunneta; Tirmizi, 2767, u knjizi O nauči, poglavlje O postupanju po sunnetu i ostavljanju novotarija; Daremi, 1:44; Ibn Madže, 42, u uvodu. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio ispravnim. (op.prev.)

Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je rekao: "Divno li je ono sijelo u kome se širi mudrost i priželjkuje milost, a to su skupovi zikra."

Neki čovjek se požalio Hasanu el-Basriju, radijallahu anhu, na grubo i nemilosrdno srce, a Hasan, radijallahu anhu, mu preporučio: "Približi ga zikrul" – a zatim dodade – "Skupovi zikra predstavljaju oživljavanje nauke, a srce preko njih postaje bogobojazno. Mrtva srca se oživljuju putem zikra kao što se mrtva zemlja oživi kišom."

Pominjanjem Allaha odmaraju se srca i naš dunjaluk Njegovim spomenom biva ljepši. Nemar prema dunjaluku i želja za Ahiretom dolazi preko zikra, jer se tako kori dunjaluk i navode njegove manjkavosti. Zikrom se podstiče zuhd / ravnodušnost prema dunjaluku. S druge strane, zikrom se hvali i spominje Džennet, a i (džehennemska) vatra.

Na medžlise zikra se spušta milost, prekriva ih mir i spokojstvo i okružuju meleki. Allah one koji su se okupili radi zikra spominje onima što su uz Njega. Onaj ko je u takvom društvu neće biti nesretan. A možda će biti pomilovan onaj ko sjedi sa njima, iako je griješnik. A možda zaplače neko među njima iz bogobojznosti, pa zbog njega svi budu nagrađeni u tom medžlisu.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je izjavio: "Kada prođete pored džennetske bašče, tu se odmorite." Ashabi upitaše: "A šta su to džennetske bašče?" Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: "To su skupovi zikra."⁵

Nakon što se završi skup zikra, oni koji su u njemu učestvovali dijele se na sljedeće kategorije:

Među njima ima onih koji se nakon zikra opet vrate svojim prohtjevima i ne usvoje ništa od onoga što su čuli – niti su se učvrstili na uputi niti su se udaljili od lošeg. Ovo je najgora vrsta. Takvima sve ono što su čuli bude dokaz protiv njih i kazna im se uveća. Oni spadaju u kategoriju ljudi koji sami sebi nepravdu čine, odnosno: *To su oni čija je srca i sluh i vid Allah zapečatio, i oni su zaista nemarni.* (En-Nahl, 108)

Druga vrsta su oni koji usvajaju. Međutim, oni se, opet, mogu po-

⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*, u poglavlju O dovama, 3510, od Enesa, radijallahu anhu, nakon čega je konstatovao da je hadis hasen-garib. Lanac prenosilaca ima određene slabosti, međutim hadis ima svoj šahid koji se prenosi od Abdullaha b. Abbasa, radijallahu anhu, a koji bilježi Taberani u *Mudžemu el-Kebiru*, tako da ostaje hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio kao hasen. (op.prev.)

dijeliti u zasebne kategorije.⁶ Među njima ima onih koje takva sijela u potpunosti odvrata od harama i podstaknu na činjenje i obavljanje vjerskih obaveza. Oni se nazivaju muktesidun i sretnici / ashbul-jemin.

Ima i onih koji se popnu do stepena da se žrtvuju u činjenju nafilā, čuvaju se čak i od manjih mekruha i priželjkuju da slijede ugledne pravke selefa / prethodnih generacija. Ovo su, Allahu bliski / el-mukarrebun.

Oni koji se na neki način okoriste od onoga što se na takvim sijelima čuju, mogu se svrstati u tri kategorije:

Prva kategorija su oni koji se vrata dozvoljenim dunjalučkim poslovima i interesima, pa se time počnu zanimati i zaborave ono što su čuli. Izgube svijest o Allahovom veličanstvu, uzvišenosti, gordosti, obećanju, prijetnji, nagradi i kazni. Ovo je stanje na koje su se žalili i kojeg su se bojali ashabi Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Oni koji imaju potpunu spoznaju bojali su se da se ne radi o licemjerstvu / nifaku, pa im je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pojasnio da to nije licemjerstvo.

U Muslimovom *Sahihu* se prenosi da je Hanzale, radijallahu anhu, rekao: "O Resulullah, Hanzala je licimjeran!" "Kako to?" – upita Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. "Dok smo kod tebe, ti nas podsjetiš na Džennet i Džehennem, kao da ih očima svojim vidimo, a kada ode-mo od tebe, zabave nas naše porodice i zaboravimo." Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Kada biste vi konstantno bili na stanju na kome ste kada ste sa mnom, sa vama bi se meleki rukovali na sijelima i po putevima. Međutim, o Hanzala, sahat za sahat, malo (ibadeta) pa malo (odmora)."⁷ U drugom predanju stoji: "Kada bi srca mogla ostati u stanju u kojem bivaju u toku zikra, sa vama bi se meleki rukovali, čak bi vas i selamili po putevima."

⁶ Ovdje autor bazira podjelu prema poznatoj kur'anskoj podjeli ljudi na tri kategorije: *Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo; bit će onih koji će se prema sebi ogriješiti, bit će onih čija će dobra i loša djela podjednako teška biti, i bit će i onih koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti – za to će veliku nagradu dobiti: edenske perivoje u koje će ući, u kojima će se zlatnim narukvicama, biserom ukrašenim, kititi, a haljine će im, u njima, od svile biti.* (El-Fatir, 31-32) (op.prev.)

⁷ Sahih Muslim 2750, u poglavlju O pokajanju, poglavlje Vrijednosti konstantnog prisjećanja i razmišljanja o ahiretskim dešavanjima, i dozvoljenost nečinjenja toga neko vrijeme i zanimanje ovosvjetskim stvarima; Tirmizi 2514, u knjizi O Sudnjem danu, poglavlje 59.

Ovaj hadis nam kazuje da je veoma teško konstantno misliti na Ahiret. Većina nije u stanju to postići, pa je dovoljno da se bar povremeno koncentrišu na navedeno. Međutim, vjernicima nije dovoljno da, dozvolivši da ih previše okupiraju dunjalučki poslovi, samo s vremena na vrijeme zaborave na ovo stanje. Oni svoju dušu kore i zbog toga žale. Arif, poznavalac, žali nad trenucima kada se njegova spoznaja pomuti.

Druga vrsta su oni koji nastave spominjati ono što su čuli u medžlisima zikra.

Oni se, također, mogu podijeliti u dvije vrste:

Prva: Oni koje ta spoznaja udalji od dunjaluka i dunjalučkih dozvoljenih poslova i obaveza. Oni se odvoje od ostalog svijeta i ne upuštaju se u druženja. Mnogi naši preci su bili ovakvi. Neki od njih se nisu uopće smijali, a neki su, pak, govorili: "Kada bi sjećanje na smrt moje srce napustilo makar na tren, pokvarilo bi se."

Druga: Oni koji srcem veličaju Uzvišenog i imaju strahopoštovanje prema Njemu, a bave se dunjalučkim poslovima, zarađuju i brinu za egzistenciju svoje porodice. Oni se druže sa ljudima kroz ono što je ibadet: kroz podučavanje, borbu na Allahovom putu, naređivanje dobra, zabranjivanje zla i sl.

Ovo je bolja vrsta. Oni su zapravo Vjerovjesnikovi, sallallahu alejhi ve sellem, nasljednici. Za njih je hazreti Alija rekao: "Oni su tijelima na dunjaluku, a duše su im vezane za najuzvišeniije mjesto."

U *Musnedu* Bezzara i *Mu'džemu* Taberanija navodi se da je Džabir, radijallahu anhu, rekao: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, kada bi Objava silazila, izgledao tako da bi za njega rekao: 'Ovo je upozorivač naroda kojem je stigla kazna.' A kada bi Objava završila, on bi se najviše smiješio i najboljeg ahlaka bio!"⁸

U *Musnedu* imama Ahmeda se od Alije, ili od Zubejra, radijallahu anhu, navodi: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi nam držao hutbu u kojoj bi nas podsjećao na Ahiret i njegove događaje, pa bi mu se vidjelo na licu kao da je predvodnik vojske koja će sutra napasti. Nakon Džibrilovih, alejhisselam, posjeta, ne bi se uopće smijao dok ne bi prošlo izvjesno vrijeme."⁹

⁸ *Musned* El Bezzara, zove se *Bahru zehhar*; Hadis je spomenuo El-Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaid* 9:17, a nakon toga je rekao: „Hadis-hasen.“

⁹ Ahmed u *Musnedu* 1:167.

U Muslimovom *Sahihi* se od Džabira, radijallahu anhu, prenosi da bi se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prilikom držanja hutbe i spomena Sudnjeg dana, toliko rasrdio i povisio ton da bi izgledalo kao da upozorava vojsku. Govorio bi: "Neprijatelj će vas napasti ujutro ili navečer."¹⁰

U dva *Sahiha* se od Adija b. Hatima, radijallahu anhu, navodi sljedeće: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Čuvajte se Vatre!', i ispružio ruke kao da se štiti od nje. Zatim je opet rekao: 'Čuvajte se Vatre!' Onda je isto ponovio tri puta, da smo mislili da gleda u Vatru. Onda je rekao: 'Čuvajte se Vatre makar polovicom hurme, a ko ne mogne ni sa tim, makar lijepom riječju.'"¹¹

Kada je Aiša, radijallahu anha, upitana o Poslanikovom, sallallahu alejhi ve sellem, ponašanju kada bi se osamljivao sa svojim suprugama, odgovorila je: "Bio je kao bilo koji od vas ljudi, osim što je bio najplemenitiji i najboljeg ahlaka. Mnogo se smijao i osmjehivao."

Ovoj grupi pripadaju i halife Allahovog Vjerovjesnika, salallahu alehi ve sellem, sa Allahom su bili srcima, a sa stvorenjima svojim tijelima.

Vazovi su poput bičeva kojima se udaraju srca. Oni ostavljaju tragove na srcima kao što bič ostavlja trag na tijelu. Trag od udarca, nakon određenog vremena, blijedi, ali što je jači udarac, bol i njegova efektivnost ostaju duže.

Mnogi naši dobri preci su, nakon napuštanja skupova zikra, bili smireni i dostojanstveni. Neki nisu mogli nakon dersova da jedu, a drugi bi dugo vremena postupali onako kako su čuli na dersu.

Najbolja sadaka je podučiti neznalicu ili probuditi nehajnog i nemarnog. Onaj koji se uspavao ne može se ničim ljepše probuditi do udarcem bičem.

Opominjač je poput onoga koji udara bičem, čiji se bič spušta na srca. Koga zaboli i vrisne, nije grijeh. A onaj kome se bol poveća i usmrti ga, njegova krv mu je dozvoljena.

¹⁰ Dio hadisa koji je zabilježio Muslim, br. 767, u knjizi O džumi, poglavlje Skraćivanje namaza i hutbe; Hadis je zabilježio i Nesai 1478, u knjizi O Bajramima, poglavlje Kako se treba držati hutba.

¹¹ Buhari, br. 6540, u knjizi O kazivanjima koja srca omekšavaju, u poglavlju Kome račun bude detaljno svođen bit će kažnjen, i drugim poglavljima; Muslim u knjizi O Zekatu, poglavlje Podsticanje na davanje sadake pa makar dijelom hurme ili lijepom riječju, i da je ona zastor od Džehennema.

Dok je Abdulvahid bin Zejd vazio, jedan čovjek vrisnu: "Ebu Ubejde, dosta je! Već si otkrio prekrivač s mog srca!" Abdulvahid je završio svoj vaz, a ovaj čovjek je preselio.

Čovjek je na halki imama Šiblija vrisnuo i preselio. Njegova porodica se požalila halifi na imama Šiblija. A on u svoju odbranu reče: "Duša je ustreptala i raznježila se, i bi pozvana, pa se odazvala. Šta je Šiblijev grijeh u tome!?"

Vaspitanje udarcem biča ima efekta samo onda kada se udara zdravo tijelo, živo srce, jaki udovi... Takav udarac zaboli pa se oni opamete. A kakvu će korist imati od udaranja slabog?

Hasan el-Basri, rahimehullah, je držao vaz kao da je već ugledao Ahiret i njegove strahote, pa bi s tom slikom upozoravao ljude. Ljudi bi nakon njegovih dersova dunjaluk smatrali ništavnim. A Sufjanu bi se iskazivalo saučešće na njegovom sijelima zbog napuštanja dunjaluka. Kod imama Ahmeda se dunjaluk ne bi spominjao na sijelima.

Neki su rekli: "Vaz nije koristan kada nije iz srca. Ukoliko je vaz samo sa jezika, onda on dopre do jednog, a iziđe na drugo uho."

Drugi su, pak, rekli: "Kada učenjak vazom ne želi isključivo Allahovo zadovoljstvo, tada vaz spadne sa srca kao što rosa spadne sa dragog kamena." Učenjak koji ne radi po svom znanju je poput svjetiljke koja drugima osvjetljava put, a sama sagorijeva.

Vazovi su lijek za grijehe. Takve lijekove treba da nudi samo onaj koji je zdrav, a ne onaj koji je i sam bolestan, jer je i sam u potrebi za njima.

U ranijim knjigama je napisano: Ako hoćeš da savjetuješ ljude, prvo posavjetuj sebe. A ako tvoja duša to ne prihvati, neka te je stid! Dobri vaizi brinu o efektima svoga vaza.

Neki čovjek je Ibn Abbasu, radijallahu anhu, rekao: "Želim i ja da naređujem dobro, a da zabranjujem da se radi loše!" On mu tada reče: "Ako se ne bojiš da te neće osramotiti i razotkriti neki od ova tri ajeta, onda to i učini:

1. *Zar od drugih tražite da dobra djela čine, a pri tome sebe zaboravljate?* (El-Bekare, 44)

2. *O vjernici, zašto jedno govorite, a drugo radite.* (Es-Saff, 2-3)

3. *Ja ne želim da činim ono što vama zabranjujem.* (Hud, 88)

Ibrahim en-Nehai, radijallahu anhu, je izjavio: "Zbog ova tri ajeta ranije generacije nisu voljele da drže predavanja."

Muverrika el-Idžlija je neko upitao: "Zar nećeš da opomeneš svoga prijatelja?" On im odgovori: "Ne volim da govorim ono što ni sam ne radim."

Jedan pobožnjak, iz reda tabi'ina, je izišao pred džemat da ih predvodi, pa kad se okrenu da im kaže da poprave safove i kaže: "Istveul", pao je u nesvijest. Kada je upitan o razlogu toga, on reče: "Kada sam im rekao: 'Poravnajte i ispravite se!', razmislio sam o svome nefsu pa sam mu rekao: 'A ti? Jesi li ikada ispravan pred Allahom bio i koliko treptaj oka?'"

Pored svega ovoga, neophodno je da među ljudima bude neko ko će naređivati dobro, a odvrćati od zla, držati vaz i ljude podsjećati. Ukoliko bismo očekivali da ljude opominju samo oni koji su od grijeha zaštićeni, niko poslije Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve selem, ne bi to trebao činiti.

Ibn Ebu Dunja je prenio hadis, lancem prenosilaca u kojem ima određenih slabosti, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Naređujte dobro, iako po svemu tome ne postupate, odvrćajte od lošeg, iako se toga svega ne klonite."¹²

Hasanu el-Basriju je rečeno: "Taj i taj čovjek više ne vazi i to obrađuje riječima: 'Bojim se da ne kažem ono što ne radim.' Hasan reče: 'A koji od nas radi sve po onome što govori!? Šejtan bi volio da niko ne naređuje dobro, i da niko ne odvrća od zla.'"

Imam Malik, radijallahu anhu, je prenio od Rabije, a on od Saida ibn Džubejra, radijallahu anhu: "Kada čovjek ne bi naređivao dobro i zabranjivao loše, čekajući da i on sam tako postupa, niko nikada ne bi tako nešto radio." Imam Malik, radijallahu anhu, nakon ovoga reče: "Istinu je rekao! Koji je taj koji u sebi nema nikakvu falinku!"

Omer ibn Abdulaziz je jedne prilike održao hutbu u kojoj je, između

¹² Ovaj hadis bilježi Taberani u *El-Evsatu* i Sagir od Enesa b. Malika, radijallahu anhu, i to od Abdullaha b. Selama b. Abdulkudusa b. Habiba, on od njegovog oca, koji su ocijenjeni kao slabi prenosiooci hadisa, ocjena koju je naveo hafiz El-Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iz-zevaidu* 7:277.

ostalog, rekao: "Ja govorim ovo što govorim, a ne znam da iko ima više grijeha od mene. Zato tražim od Allaha da mi oprost i da mi se smiluje."

Nekom od namjesnika je napisao pismo u kojem ga je savjetovao i dodao: "I, eto, savjetujem te i to, a ja sam prema sebi pretjerujem i ne činim kako bi trebalo u mnogim stvarima. Ali kada bi čovjek čekao i da savjetuje svoga brata sve dok ne bude potpun, ljudi bi tada zapostavili činjenje dobra i tada bi nestalo principa naređivanja dobra i sprečavanja lošeg. Harami bi postali dozvoljeni i malo bi bilo vaiza i onih koji bi, želeći Allahovu nagradu, savjet kako treba dijelili. Zaista šejtan i njegovi pomagači žele da niko ne naređuje dobro niti da od zla odvraća. I da se onda, ukoliko im neko naredi ili zabrani, pozovu na one falinke koje u sebi ima i koje nema."

Muslim je zabilježio od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada vi ne biste grijeshili, Allah bi vas odstranio i umjesto vas stvorio ljude koji bi grijeshili, pa zatim tražili da im se oprost i, pa bi im se opraštalo."¹³

U drugom predanju se kaže: "Kada vi ne biste grijeshili, Allah bi stvorio ljude koji grijeshu, da im oprašta."¹⁴

Ovi hadisi nam kazuju da Allah, dželle šanuhu, daje mudrost u tome što srca ljudi ponekad prekrije nehaj i nemarnost, pa zato grijeshu. Ukoliko bi njihov iman bio konstantno jak, onda oni ne bi grijeshili.

U povremenom grijeshenju ljudi vidimo dvije velike koristi:

Prva: Priznavanje greški i prijestupa pred Gospodarom i spuštanje oholosti je čin koji je Allahu draži od činjenja mnogih oblika pokornosti. Jer konstantni ibadeti mogu da prouzrokuju samoljublje i samodopadljivost. Zato u jednom hadisu stoji: "Kada vi ne biste grijeshili, ja bih se za vas bojao onoga što je od grijeshenja gore – samodopadljivosti!"¹⁵

¹³ Muslim, 2749, u poglavlju O teubi, poglavlje Sukutu zunubi bil-istigfari tevbeten.

¹⁴ Tirmizi, 3539, u dovama, *Poglavlje o vrijednostima traženja oprosta i dove*. Lanac prenosilaca hadisa je slab. Jer se u njemu nalazi Muhammed b. Kajs, pripovjedač Omara b. Abdulaziza. Hadise koje on prenosi od ashaba su murseli. Međutim, u ovom slučaju, hadis ima šahid u prethodnom predanju. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

¹⁵ Bilježi ga El-Bejhaki u *Suabul-imanu*; Haraiti u *Mesvi el-ahlaku*; El-Hakim u svome *Tarihu*; Ebu Nuejm u *Hulejtu*, svi nevedeni od Enesa b. Malika, radijallahu anhu, dok Dejlemi u *Musnedu el-firdeusiju* bilježi isti hadis od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu.

Kada bi čovjek svaki put bio u pravu kada progovori i kada bi mu svaki postupak ispravan bio, počeo bi da ludi od samodopadljivosti.

Neki su rekli: "Grieh zbog kog osjetim svoju slabost i potrebu za Njim draži mi je od dobrog djela kojim ukazujem na Njega. Jecaj grešnika Mu je draži od glasa onih koji Ga veličaju, zato što glas onih koji ga veličaju možda bude pomiješan sa ponosom, a jecaj grijешnika ukrašava skrušenost i osjećaj prijeke potrebe za Njim."

U hadisu stoji: "Allah će dati da se rob okoristi grijehom koji čini."¹⁶

Hasan el-Basri je rekao: "Zaista rob ponekad učini grijeh koji kasnije je ne može da zaboravi, boji se od njega sve dok ga on u Džennet ne uvede!"

Druga: Allahovo praštanje robu. A Allah, zaista, voli da oprašta i grijehe briše. Među Njegova imena spadaju: El-Gaffar / Onaj Koji mnogo oprašta, El-Afuvvu / Onaj Koji prihvata ispriku, Et-Tevvab / Onaj Koji prihvata pokajanje.

Kada bi svi bili zaštićeni od grijeha, kome bi, onda, trebao oprost i prelaženje preko ružnih djela!?

Neki od čestitih prethodnika su rekli: "Prvo što je Allah stvorio bilo je pero, pa mu je naredio da zapiše: Ja sam zaista Onaj Koji prihvata pokajanje, opraštam onome ko se pokaje!"

Ebu Dželd prenosi da je neki čovjek koji je poznat po pokornosti Allahu rekao: "Allahu moj, popravi me tako da poslije toga neću griješiti!" Allah mu dojavio: "Svi Me Moji vjernici mole za isto. Ako popravim sve Svoje robove, prema kome ću onda milostivo postupati i kome ću plemenito praštati!"

Neki od selefa je kazao: "Kada bih znao koja djela su najdraža Uzvišenom Allahu, uložio bih veliki trud radeći ih." Pa je u snu vidio nekog ko mu je govorio: "Ti želiš nemoguće, Allah zaista voli da prašta."

Jahja bin Muaz je rekao: "Kada Mu oprost ne bi bio od najdražih stvari, ne bi iskušao grijешenjem najdraže stvorenje Njemu."

Komentar drugog dijela hadisa: O tome šta je prvo stvoreno.

Ebu Hurejre, radijallahu anhu, je rekao: "O Allahov Poslaniče, od čega su stvorena stvorenja?" On reče: "Od vode."

¹⁶ Hadis je daif.

U *Musnedu* je zabilježen hadis, preko drugog lanca prenosilaca, da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, jedne prilike Vjerovjesniku, alejhi-s-selam, rekao: "O Allahov Poslaniče, kada te ugledam, razveselim se i obradujem. Obavijesti me o svemu! Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Sve je stvoreno od vode!'"¹⁷

Džuzdžani je prenio da je Abdullah ibn Amar upitan: "Sa čim je počelo stvaranje?" Rekao je: "Od izvorske vode."

Ibn Džerir i drugi prenijeli su od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, i grupe prethodnih učenjaka, selefa, da su smatrali da je prvo stvorenje bila voda.

Allah, džele šanuhu, nas je u Svojoj Knjizi obavijestio da je voda bila stvorena prije nebesa i Zemlje. Tako Uzvišeni kaže: *On je u šest vremenskih razdoblja nebesa i Zemlju stvorio – a Njegov Prijesto je iznad vode bio...* (Hud, 7)

U Buharijevom *Sahihu* od Imrana b. Husejna, radijallahu anhu, je zabilježeno da je prenio kako je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, jednom rekao: "Allah je bio (postojao) onda kada nije bilo ničega (u drugom predanju stoji: i ničeg sa Njim nije bilo). I Njegov Prijesto je nad vodom bio, On je propisao u zikru sve. A zatim je stvorio nebesa i Zemlju."¹⁸

U Muslimovom *Sahihu* od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu, je od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, zabilježeno da je rekao: "Allah je propisao sudbinu stvorenja pedeset hiljada godina prije stvaranja nebesa i Zemlje, a Njegov Prijesto je bio nad vodom."¹⁹

Postoji veoma mnogo različitih predanja na ovu temu. A sve navedeno upućuje na to da su nebesa i Zemlja stvoreni od vode. Postoji međutim, famozno razilaženje u tome da li je upravo voda prvo stvorena ili nije.

Hadis nam jasno ukazuje na to da je voda supstanca svih stvorenja, a Časni Kur'an da je voda supstanca svih živih bića. *Zar ne znaju nevjernici da su nebesa i Zemlja bili jedna cjelina, pa smo ih Mi raskomadali, i*

¹⁷ *Musned* imama Ahmeda, 2:295, 324, 493.

¹⁸ Buhari, 3191, O početku stvaranja, u komentaru 27. ajeta iz sure Er-Rum i drugim poglavljima.

¹⁹ Muslim, 2653.

da Mi od vode sve živo stvaramo? (El-Enbija, 30) O ovome je još rekao: *Allah sve životinje stvara od vode.* (En-Nur, 45)

Postoje mišljenja da se u ovakvim tekstovima pod pojmom *voda* misli na sjeme od kojeg se stvaraju životinje, međutim, to je veoma daleko od istine i to iz (najmanje) dva razloga:

Prvi: Sjeme se ne naziva vodom kada stoji sama u rečenici, nego samo kada je u genitivnoj vezi. Dokaz za to su riječi Uzvišenog: *Stvoren je od tekućine koja se izbacila, koja između kičme i grudi izlazi.* (Et-Tarik, 6-7) Kao i Njegove riječi: *Zar vas od neznatne tekućine ne stvaramo.* (El-Murselat, 20)

Drugi: Među životinjskim svijetom postoje one životinje koje se rađaju bez sjemena. Takav je crv sirćeta ili jabuke, i tome slično. Tako se može konstatovati da se ne stvara svako živo biće putem sjemena. A Časni Kur'an ukazuje da je stvaranje svega što se kreće i svega što u sebi ima život, zapravo od vode. Time je postalo jasno da je osnova svega navedenog voda. Ovo nije u kontradiktornosti sa riječima Uzvišenog: *...a još prije smo stvorili džine od vatre užarene.* (El-Hidžr, 27), niti riječima Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Meleki su stvoreni od svjetlosti." Jer hadis Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, kazuje da je osnovna supstanca i vatre i svjetlosti voda. Isto što je i osnovna supstanca prašine, od koje je stvoren Adem, alejhisselam, voda! Adem, alejhisselam, je stvoren od gline, a glina je ustvari prašina koja je pomiješana sa vodom. A i sama prašina je stvorena od vode, kao što smo prethodno prenijeli od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, i drugih.

Komentar dijela hadisa: Od čega je Džennet sagrađen?

"A od čega je sagrađen Džennet?" Resulullah reče: "Jedan blok od zlata, drugi od srebra, veza između njih je od miska, a pijesak je od bisera i safira. Ko u njega uđe bit će sretan i neće nikakve brige imati. Bit će vječan i nikad neće umrijeti. Odjeća se neće habati, a njihova mladost neće prolaziti."

U hadisu su istaknute četiri stvari:

1. *Materija Dženneta*: Ova sintagma može da se odnosi uopće na Džennet, u smislu njegovih dvoraca i boravišta, kao što se može odnositi i na građu njegovih pregrada, zidova, što je vjerovatnije.

Prenosi se, u merfu i meukuf formi, da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, rekao: "Zidovi Dženneta su sagrađeni tako što je jedan blok od zlata, a jedan od srebra, a njene deredže su od biserja i dragulja." Dno rijeka je sitan biser a njegova prašina šafran.

Argument koji dokazuje da se ova građa odnosi na građu zidova Dženneta je hadis koji bilježe autori dva *Sahiha*²⁰ od Ebu Musaa, koji prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "U dva Dženneta bit će sve od zlata, i sve što se u njima nalazi, i dva Dženneta od srebra, i sve što je u njima."²¹

Od Ebu Musaa se prenosi: "Dva Dženneta od zlata su za one bliske, na najvišim deredžama, a dva od srebra za one koji su srećni."

Buhari u *Sahihi* navodi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, izjavio: "Ima mnogo Dženneta."²²

Safvan b. Amr navodi da od svojih učitelja prenosi saznanje: "Postoji stotinu stepena u Džennetu.

Prvi je stepen od srebra, njegova zemlja, boravišta i prašina su mu od miska.

Drugi stepen je od zlata, kao i njegova zemlja, a prašina mu je od miska.

Treći stepen je od bisera, kao i njegova zemlja i posuđe, a prašina mu je od miska.

Nakon toga slijedi devedeset i sedam vrsta Dženneta koje ljudsko oko nije vidjelo, niti je uho za takvo nešto čulo, niti je ikada takvo nešto naumpalo nekom čovjeku. Nakon toga je proučio: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju. (Es-Sedžde, 17)"*

U dva *Sahiha* je od Ebu Hurejrea zabilježena izjava Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je Allah rekao: "Svojim dobrim robovima sam pripremio stvari za koje niko nikada nije ni čuo niti ih je vidio, niti su ikada ikome naumpale." Nakon toga je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, rekao: "Čitajte, ako hoćete: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene čekaju radosti. (Es-Sedžde, 17)"*

²⁰ Buharijeva i Muslimova zbirka hadisa. (Op.prev)

²¹ Buhari, 7444, u Knjizi o tevhidu. Muslim, 180, u Poglavlju o imanu.

²² Buhari, 2809, u Knjizi o džihadu i vojnim pohodima, poglavlje Koga je iznenada pogodila strijela i usmrtila ga.

U Muslimovom *Sahihu* je zabilježen hadis od Mugireja ibn Šubeta, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Musa, alejhisselam, je upitao svoga Gospodara: 'Koji je najniži stepen stanovnika Dženneta?' 'On pripada onome koji stigne do vrata Dženneta, nakon što su već sve Džennetlije ušle u njega. Pa će mu se reći: 'Uđi u Džennet!', a on će reći: 'Kako, Gospodaru, kada su ljudi zauzeli svoja mjesta i uzeli svoje nagrade?' Onda će mu se reći: 'Hoćeš li biti zadovoljan ako ti se da koliko je jedan kralj imao na dunjaluku?' 'Zadovoljan sam, Gospodaru.' – odgovorit će. 'Eto ti još toliko i još toliko.' Pri petom putu će rob odgovoriti: 'Zadovoljan sam, Gospodaru.' Onda će mu se reći: 'Toliko pripada tebi i još deset puta više, i imat ćeš sve što ti duša želi i u čemu će tvoje oko uživati.' 'Zadovoljan sam, Gospodaru.' – reći će rob. 'A koji su najviši stepeni Džennetlija?' – upita Musa. 'To su oni, među kojima i ti želiš biti. Njihove počasti sam Svojom rukom zasadio i pečat na njih stavio. Darivam im ono što oči nisu vidjele, uši nisu čule, niti je takvo što čovjeku naumpalo.' Onda je rekao: 'A potvrda za istinitost ovoga je u Allahovoj Knjizi: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene čekaju radosti.* (Es-Sedžde, 17)"

Džennetski malter je od čistog mošusa.

U hadisu je korišćena riječ *milat*, što znači *glina* ili *glina koja služi za zidanje*.

U dva *Sahiha* se od Enesa, radijallahu anhu, također, navodi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ušao sam u Džennet, pa sam primijetio da su kupole u njemu od bisera, a zemlja mirišljavi mošus."²³

Neki su protumačili da se pod riječju *turab* (što doslovno znači *prašina*) misli na onu zemlju koja se pomiješala sa vodom, odnosno glinu.

Podatak o tome zabilježen je i u Buharijevom *Sahihu* od Enesa, radijallahu anhu, koji prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, opisujući Kevser, rekao: "Glina mu je od izvrsnog mirišljavog mošusa."²⁴

U tumačenju Allahovih riječi: *Čiji će pečat mošus biti...* (Mutaḥḥin, 26), rečeno je: "Riječju *pečatom* misli se na ono što ostane na dnu čaše

²³ Buhari, 349, u knjizi O namazu, poglavlje Na koji način je propisan namaz prilikom Israa; Muslim, 163, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Isra Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, na nebesa i obaveznost namaza.

²⁴ Buhari, 6581, u knjizi O pričama koje srca omekšavaju, poglavlje O Havdu.

nakon ispijanja pića, što ukazuje da njegove rijeke teku nad mošusom. Zbog toga će mošus biti talog u čaši Dženetlija, kao što je to zemlja u čaši na ovom svijetu.”

Džennetski kamenčići su od safira i bisera

U *Musnedu* je od Enesa, radijallahu anhu, zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Kamenčići Kevsera su od bisera.”²⁵

U Tirmizijevom *Sunenu* je od Ibn Omera, radijallahu anhu, zabilježeno da Kevser teče po koritu od zrna bisera i safira.²⁶

O džennetskoj prašini i tome da je ona od šafrana

Neki učenjaci su rekli da se pod prašinom u ovom slučaju misli na onu prašinu koja nije miješana sa vodom, a ono što se pomiješa sa vodom je od miska.

U Muslimovom *Sahihu* je od Ebu Seida, radijallahu anhu, zabilježeno da je neko pitao Ibn Sadjada o džennetskoj prašini, pa je rekao: “To je sitna bijela prašina od čistog mošusa.” Pa je ovakvu tvrdnju Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, potvrdio.²⁷

U jednom predanju stoji da je Ibn Sejjad, pitao Vjerovjesnika, šallallahu alejhi ve sellem, pa nakon što ga je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obavijestio, i on je to potvrdio.

U *Musnedu* i Tirmizijevom *Sunenu* bilježi se predanje od Beraa b. Aziba, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Prašina u Džennetu je veoma sitna, poput brašna.” Pa su o tome pitali jevreje, koji su rekli: “Ona je od hljeba.”, a on je na to rekao: “Hljeb je od bijelog brašna.”²⁸

Iz navedenih predanja zaključujemo da je džennetska prašina bijela, a da su neki dijelovi poput boje zafira, sjajni i blještavi; da je miris Dženneta miris čistog mošusa, a ukus poput bijelog hljeba. U Džennetu

²⁵ *Musned* imama Ahmeda, 1231. Šejh Šu’ajb el-Arnaut je lanac prenosilaca ovoga hadisa ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

²⁶ Tirmizi u 3361, u knjizi O komentaru Kur’ana, poglavlje Komentar sure El-Kevser. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

²⁷ Muslim, 2928, poglavlje 93, u knjizi O smutnjama, poglavlje O spomenu Ibn Sejjada; hadis je zabilježio i Ahmed u *Musnedu*, 3 i 25.

²⁸ Tirmizi, 3327, u knjizi O tefsiru, poglavlje Komentar sure El-Muddessir, ali od Džabira, radijallahu anhu, ne od Beraa b. Aziba. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

su samo najbolje stvari, pa molimo Uzvišenog, Njegovom milošću i darežljivošću, da nam ga ne uskrati. Poslanik je kazao: "Ko uđe u Džennet bit će sretan i neće nikakve brige imati. Bit će vječan i nikad neće umrijeti. Odjeća mu se neće habati, a njihova mladost neće prolaziti."

Ovim se ističe vječnost Dženneta i vječnost svih blagodati koje tamo imaju. Karakteristike Džennetlija su savršene, vječno su mladi, njihova odjeća neće stariti niti se habati. Isto značenje Kur'an ističe na nekoliko mjesta:

Gospodar njihov im šalje radosne vijesti da će im milostiv i blagonaklon biti i da će ih u džennetske bašče uvesti, u kojima će neprekidno uživati. (Et-Tevbe, 21)

Ovakav Džennet je obećan onima koji se budu Allaha bojali; vrtovi s rijekama, s plodovima kojih uvijek ima i s trajnim hladovima. (Er-Rad, 35)

A one koji vjeruju i čine dobra djela uvest ćemo, sigurno, u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći; u njima će vječno i zauvijek ostati. (En-Nisa, 57) Brojni su ajeti koji nam govore o ljepotama Dženneta.

U Muslimovom *Sahihu* je od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko uđe u Džennet ostat će vječno u njemu, neće iz njega izlaziti, neće mu se odjeća habati, niti će njegova mladost prolaziti."²⁹

U Muslimovom *Sahihu* je, također, zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada stanovnici Dženneta uđu u Džennet, melek će povikati: 'Vječno živite, nikad nećete umrijeti; vječno budite zdravi, nikada se nećete razboljeti; vječno budite mladi, nikada nećete ostariti!'"³⁰ Allah je rekao: *...i njima će se doviknuti: "Taj Džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste činili!"* (El-A'raf, 43)

U drugom hadisu je dodatak: "...i vječno se naslađujte, nikada nećete biti nesretni!"

U Tirmizijevom *Sunenu* je od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, izjavio: "Stanovnici Dženneta će biti mladi, golobradi mladići, surmelijastih očiju, čija mladost neće proći i čija se odjeća neće pohabati."³¹

²⁹ Muslim u *Sahihu*, 2836, u knjizi O Džennetu, u knjizi O trajnom uživanju Dženneta. I riječi Uzvišenog: *...i njima će se doviknuti: „Taj Džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste činili!“* (El-A'raf, 43)

³⁰ Muslim u *Sahihu*, 2837, u knjizi O Džennetu, u knjizi O trajnom uživanju Dženneta.

³¹ U knjizi O Džennetu, 2359, poglavlje O opisu odjeće stanovnika Dženneta, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis hasenom. (op.prev.)

U Tirmizijevom *Sunenu* je zabilježeno od Ebu Seida, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: "Džennetlije će ući u Džennet u dobi tridesetogodišnjaka, i nikada više neće biti stariji od toga."³²

Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi predanje od Alije, radijallahu anhu, koji prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "U Džennetu postoje mjesta na kojima će se sastajati džennetske hurije koje će, pjevajući, podizati svoje glasove. One će zapjevati pjesmu kakvu stvorenja do tada nisu čula. Kazat će: *Mi smo vječne i ne umiremo! Uživamo i ne brinemo se! Mi smo zadovoljne i ne srdimo se! Blago onome ko bude naš i čije mi budemo!*"³³ Sličan tekst ovome je zabilježio i Taberani od Ibn Omera, radijallahu anhu.

Umu Seleme, radijallahu anha, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Džennetske ljepotice govore: *Mi smo vječne, ne umiremo, blage, pa se ne srdimo, u vječnom boravištu koje ne napuštamo, zadovoljne pa ne tražimo. Blago se onome kome pripadnemo i ko nama pripadne!*"

U Vjerovjesnikovom opisu Džennetlija i džennetskih blagodati, indirektno je sadržano i kuđenje ovog svijeta, prolaznog dunjaluka.

Čak i onaj koji na dunjaluku uživa u mnogim blagodatima ponekad ima nedaća. I on će umrijeti, njegova mladost će proći, a tijelo će mu se pohabati.

U Kur'anu imamo primjera gdje se spominje kuđenje dunjaluka, i njegove prolaznosti, a istovremeno se hvali Ahiret i spominje njegova vječnost.

Ljudima se čini lijepo samo ono za čim žude: žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi. To su blagodati u životu na ovom svijetu; a najljepše mjesto povratka je kod Allaha. Reci: "Hoćete li da vam kažem šta je bolje od toga? Oni koji se budu Allaha bojali i grijeha klonili imat će u Gospodara svoga džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, u njima će vječno boraviti, i čiste žene, i Allahovu naklonost." – a Allah dobro poznaje robove Svoje. (Ali Imran, 14-15)

³² Tirmizi, 2562, u knjizi O Džennetu, poglavlje Kakve će počasti imati najniži stanovnici Dženneta. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis slabim. (op. prev.)

³³ Tirmizi, 2564, u knjizi O Džennetu, poglavlje O govoru hurija. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op. prev.)

Život na ovom svijetu je sličan bilju zemaljskom na koje Mi spustimo s neba kišu s kojom se ona izmiješa, kojom se hrane ljudi i stoka. Pa kad se Zemlja ukrasi, svojim ruhom okiti, i kad stanovnici njezini pomisle da su oni toga gospodari, dođe zapovijed Naša, noću ili danju, i Mi to pokosimo, kao da prije ničega nije ni bilo. (Junus, 24)

Allah poziva u Kuću mira i ukazuje na Pravi put onome kome On hoće. One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga! Lica njihova neće tama i sjeta prekrivati; oni će stanovnici Dženneta biti, u njemu će vječno boraviti. (Junus, 25-26)

Navedi im primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanaja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može! Bogatstvo i sinovi su ukras na ovom svijetu, a dobra djela, koja vječno ostaju, bit će od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati. (El-Kehf, 45-46)

Život na ovom svijetu nije ništa drugo do zabava i igra, a samo Onaj svijet je život, kad biste samo znali. (El-Ankebut, 64) Život na ovom svijetu nije ništa drugo do igra, i rasonoda, i međusobno hvalisanje i nadmetanje imecima i brojem djece. Primjer za to je bilje čiji rast poslije kiše oduševljava nevjernike, ono zatim buja, ali ga poslije vidiš požutjelo, da bi se na kraju skršilo. A na Onom svijetu je teška patnja i Allahov oprost i zadovoljstvo; život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje. Nadmećite se da u Gospodara svoga zaslužite oprost i Džennet, prostran koliko su nebo i Zemlja prostrani, i pripremljen za one koji u Allaha i Vjerovjesnike Njegove vjeruju. (El-Hadid, 20-21)

Ali vi više život na ovom svijetu volite, a onaj je bolji i vječan je. (El-E'ala, 16-17)

Zar vam je draži život na ovom svijetu od Onoga svijeta? A uživanje na ovom svijetu, prema Onom svijetu, nije ništa. (Et-Tevba, 38)

Allah nas obavještava da je "vjernik iz Faraonove porodice" svome narodu rekao: O narode moj, život na ovom svijetu samo je prolazno uživanje, a Onaj svijet je, zaista, Kuća vječna. (El-Mu'min, 39)

Uživanje i naslađivanje je ustvari ono čime se koristimo jedno vrijeme, a onda ono dotraje i nestane. Na manjkavost ovoga svijeta najbolje ukazuju njegova prolaznost i promjenljivost. Zdravlje se mijenja u bolest, imanje u neimaštinu, mladosti u starost, blagostanja u nedaće,

život u smrt, duša se rastaje od tijela, njen nestanak i rastanak od voljenih dokazuje da je zapravo sve što je iznad zemlje ustvari zemlja.

Neki od selefa su na dan Bajrama posmatrali mnoštvo svijeta i njihova ukrašena odijela. Kazali bi: "Da li vidite išta drugo osim dronjaka i mesa koje će crvi pojesti?"

Imam Ahmed je govorio: "O kućo, srušit ćeš se, i tvoji stanovnici će umrijeti!"

U hadisu je rečeno: "Treba se čuditi onome koji se, iako vidi kako se stvari na ovom svijetu mijenjaju, uz njega smiruje. Kako on brzo pritisne na njegove stanovnike promjenama, kako se mogu pouzdati u njega?"³⁴

Hasan el-Basri je rekao: "Zaista je smrt pokazala sramote dunjaluka tako da nije ostavila pametnome prostora da se raduje."

Mutarri³⁵ je rekao: "Ova smrt, zaista, kvari užitke onima koji su u blagostanju. Zato nastojte da steknete blagostanje u boravištu u kojem se ne umire!"

O Božiji robovi, pođite boravištu čiji stanovnici ne umiru, građevine se ne ruše, mladost i ljepota ne prolaze, kao ni ukrasi. Zrak je njegov blagi povjetarac a izvori tesnimi. Stanovnici tog boravišta uživaju u blagodatima Erhamerrahimina i, s vremena na vrijeme, naslađuju se pogledom u Njegovo plemenito lice." Njihova molitva je: "Hvaljen neka si, Allahul", pozdrav njihov: "Mir sa vamal", a njihova posljednja molitva: "Tebe, Allaha, Gospodara svjetova hvalimo!"³⁶

Avn b. Abdulah b. Utbe je rekao: "Jedan od kraljeva koji su živjeli u vremenu prije vas je izgradio jedan grad, pa se trudio da što ljepše izgleda. Nakon što je posao završen, on sazva gozbu i pozva svijet da vidi šta je sagradio. Na ulazu u grad on odredi stražare koji su imali zadatak da pitaju sve one koji su izlazili iz grada da li su našli kakvu falinku ili manjkavost. Ljudi su zadugo odgovarali da grad nema mahane, sve dok posljednja skupina ljudi, koji bijahu skromno obučeni, ne htjede napustiti grad. I njih, kao i ostale, upitaše: 'Da li ste primijetili kakvu manjkavost?' Na što ovi odgovoriše potvrdno: 'Da, primijetili smo da

³⁴ Hadis je slab.

³⁵ Mutarri³⁵ b. Abdullah b. eš-Šehejr el-Amiri el-Basri, veliki islamski pravnik, fakih i pobožnjak. Jedan od onih za koje se vjerovalo da mu se dova uslišava. Umro je 95. godine po Hidžri. Vidjeti: *Šezeratuz-Zeheb*, 1:368.

³⁶ Junus, 10.

grad ima dvije mahane.' Stražari ih, nakon ovog odgovora, prosljediše kralju, koji ih opet upita: 'Da li ste primijetili kakve manjkavosti u ovom gradu?' Oni rekoše: "Uočili smo dvije.' Kralj upita: 'A koje su to?' 'To je da će biti jednoga dana porušen i da će njegovi stanovnici pomrijeti. 'Pa znate li vi ikakav grad čiji stanovnici ne umiru i koji neće doživjeti propast?' Oni rekoše: 'Da, to je džennetsko boravište-', te pozvaše kralja da im se pridruži. On taj poziv prihvati, dade ostavku, pa postade abid sa njima."

Avn je ovaj događaj ispričao Omeru Ibn Abdulazizu, kojeg ovo toliko impresionira da htjede podnijeti ostavku na mjesto halife. Uto mu dođe amidžić Meslema i reče: "Boj se Allaha, Vladaru pravovjernih, zbog ummeta Muhammedovog! Tako mi Allaha, kad bi to učinili, došlo bi do međumuslimanskog sukoba." On mu odgovori: "Pobogu Mesleme, natovareno mi je ono što ne mogu da podnesem!" On to stalno ponavljaše, a Mesleme osta da ga smiruje i moli dok se ovaj konačno ne smiri.

Jedan od vladara arapskog plemena Havernik i Sedir je izgradio svoje carstvo. Pregledao ga je, i jednom se obrati narodu: "Da li vam je poznato da li je ikome darovano kao meni?" Prisutni odgovoriše da nije. Međutim, jedan od njih reče: "Care, ako dozvoliš, ja bih nešto rekao." "Govori!" – reče mu car. "Da li je ono što si sakupio vječno, oduvijek i zauvijek, ili pak nešto što je pripadalo onome koji je bio prije tebe, pa je sada tvoje i opet nakon tebe pripast će nekome drugom?" On odgovori: "Ono je pripadalo drugom, sad je moje, pa će opet biti nečije." "Pa, zar se raduješ nečemu što će od tebe otići, a čiju ćeš odgovornost nositi? Ovdje ćeš malo ostati, a puno se napatiti." Kralj zaplaka pa upita: "Pa, gdje je izlaz?" "Ili ćeš popraviti stanje pa postupati u pokornosti Gospodaru, ili napusti prijestolje, pa da stalno ibadetiš do svoga edžela." Car zatim upita: "A šta dobijam ako to učinim?" "Dobijaš život nakon kojeg nema smrti, mladost iza koje nema strosti, zdravlje bez bolesti i novo kraljevstvo koje će biti vječno." Na ovo kralj reče: "Kakav je hajr u prolaznosti? Tako mi Allaha, nastojat ću da postignem život bez smrti." On se odreče kraljevstva. I napusti to mjesto.

MUHARREM

Prvo poglavlje: O vrijednostima Allahovog mjeseca muharrema i njegove prve desetine

خرج مسلم، من حديث أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي قال: (أفضل الصيام بعد شهر رمضان، شهر الله الذي تدعونه المحرم، وأفضل الصلاة بعد الفريضة قيام الليل).

Muslim u *Sahihu* bilježi predanje od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, a on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Najvredniji post poslije ramazanskog je post u mjesecu koji nazivate muharrem, a najvredniji namaz, poslije obaveznog, je noćni namaz."³⁷

Ovaj hadis ukazuje na to da je najbolje vrijeme da se dobrovoljno posti van ramazana u mjesecu muharremu. Moguće je i to da se ovim hadisom želi istaći da je najbolji mjesec, koji bi se u potpunosti postio nakon ramazana, zapravo mjesec muharrem. Jer, post samo jednog dijela mjeseca, kao što je post na Dan Arefeta ili deset dana zul-hidžeta ili šest dana ševvala itd, može biti bolji od posta jednog dijela ovog mjeseca.

Ovome u prilog ide i hadis koji je zabilježio imam Ahmed u svome *Musnedu* i Tirmizi u svome *Sunenu*, od Alije, radijallahu anhu, da je neki čovjek rekao: "Poslaniče, obavijesti me o mjesecu koji ću postiti poslije ramazana." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je na ovo rekao: "Ukoliko nakon ramazana budeš želio postiti, onda posti u muharremu, jer to je, zaista, Allahov mjesec. U tom mjesecu ima jedan dan u kome je Allah oprostio jednom narodu, a u njemu oprašta i

³⁷ Muslim u *Sahihu*, 1163, poglavlje O vrijednosti posta u mjesecu muharremu.

drugima.”³⁸ Na lanac prenosilaca ovoga hadisa iznesene su određene kritike.

Vrste dobrovoljnog posta

Neko može reći: “Poznato je da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada je u pitanju dobrovoljni post, puno postio u ša’banu. Ne prenosi se od njega da je postio cijeli muharrem, nego se prenosi da je, od muharrema, postio Ašuru, i da je rekao: ‘Ako budem živio do sljedeće godine, zaista ću postiti i deveti.’³⁹, što upućuje na to da prije toga nije postio ni deveti dan od muharrema.”

Neki su pokušali riješiti ovu dilemu dajući slabe odgovore. Ono što ja smatram, a Allah najbolje zna, je sljedeće:

Postoje dvije vrste dobrovoljnog posta: prva vrsta je opći dobrovoljni post. Ovakvu vrstu dobrovoljnog posta najbolje je postiti u muharremu, kao što je najbolji dobrovoljni namaz noćni namaz (shodno poruci hadisa). Druga vrsta posta je ona vrsta dobrovoljnog posta koja dolazi neposredno pred ili poslije ramazana. Ovaj post nije opće naravi, nego je on post koji slijedi nakon ramazana i veže se za njegov post. Iz ovog razloga se kaže: “Post šest dana ševvala se veže sa postom ramazana i sve zajedno se računa kao post cijele godine.”

Prenosi se⁴⁰ da je Usume ibn Zejd, radijallahu anhu, postio svete mjesece, pa mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, preporučio da posti ševval. Nakon toga je ostavio post u svetim mjesecima i postio je ševval.

Ova vrsta posta je bolja jer se veže za post ramazana, a što se tiče općeg dobrovoljnog posta, to je najbolje činiti u muharremu. Najbolji post u toku svetih mjeseci je post u Allahovom mjesecu muharremu.

³⁸ Ahmed u *Musnedu*, 1/154, 155, Tirmizi u *Sunenu*, 741, poglavlje O postu u mjesecu muharremu. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis slabim. (op.prev.)

³⁹ Muslim, 1134, u knjizi O postu, poglavlje Koji dan se posti na ime Ašure. Ibn Madže, 173, u knjizi O postu, poglavlje Post Dana Ašure. Ahmed u *Musnedu*, 1:224 225, 226 i 345.

⁴⁰ Ibn Madže, 1744, u knjizi O postu, poglavlje Post svetih mjeseci. U *Medžma’iz-Zevaidu* ga je ocijenio sa: “Lanac prenosilaca je ispravan, osim što je prekinut između Muhammeda b. Ibrahima b. el-Harisa et-Tejmija i Usume b. Zejda, radijallahu anhuma.” U lancu prenosilaca ovoga hadisa je Muhammed b. Ibrahim b. Hatis et-Teji el-Medini. On se poziva na ashaba Usamu b. Zejda, iako ga nije doživio. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim.

Ovoj tezi ide u prilog to što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "A najvredniji namaz poslije obaveznog je noćni namaz." Ovim je želio reći: "Najbolji namaz nakon farza i potvrđenih sunneta koji se obavljaju uz farz." Jer, ono što je sigurno jeste da su nafile koje se obavljaju prije i poslije farza, (sunneta i sun-sunneta) zbog njihove veze sa farzom, vrednije od noćnog namaza, kod ogromne većine učenjaka.

Drugačije od ovoga smatraju samo neki učenjaci šafijskog mezheba. Isti je slučaj sa postom neposredno prije ili poslije ramazana, takav post je bolji od posta u svetim mjesecima, pa ostaje da je najbolji dobrovoljni post onaj u muharremu.

Koji sveti mjesec je najbolji?

Učenjaci su se razili po pitanju toga koji sveti mjesec je najbolji.

- Hasan el-Basri i neki drugi su rekli: "Najbolji Allahov mjesec je muharrem." Ovo mišljenje zastupa jedna grupa učenjaka ovog vremena. Vehb ibn Džerir prenosi od Kurreta ibn Halida, da je Hasan el-Basri rekao: "Allah je započeo godinu svetim mjesecom i svetim mjesecom ju je i završio, zato, nema mjeseca, poslije ramazana, da je kod Allaha vredniji od muharrema."

On se još nazivao i *Allahov gluhi mjesec / asam*, zbog jačine njegove svetosti i zabrane.

Od Hasana se prenosi sljedeće mursel-predanje⁴¹: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Najbolji namaz poslije farza je namaz u sredini noći, a najbolji mjesec poslije ramazana je Allahov gluhi mjesec (muharrem).'"

En-Nesai je zabilježio izjavu Ebu Zerra, radijallahu anhu: "Pitao sam Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: 'Koja je noć najbolja i koji je mjesec najbolji?' 'Najbolji dio noći je njena sredina, a najbolji mjesec je mjesec koji nazivate muharrem.'"

Najbolji mjesec, podrazumjeva najbolji poslije ramazana, kao što je istaknuto u Hasanovom mursel-predanju.

Sei'd ibn Džubejr je rekao: "Najbolji sveti mjeseci su zul-ka'de ili zul-hidže." Ovakva izjava se prenosi i od drugih učenjaka.

⁴¹ Mursel predanje, prema definiciji muhaddisa, je ono predanje koju tabi'in prenosi direktno od vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, bez spomena posrednika. Ubraja se u kategoriju slabih hadisa. (op.prev.)

Neki pripadnici šafijskog mezheba su smatrali da je redžeb najbolji sveti mjesec, međutim, ovo mišljenje je odbačeno.

Koji dio muharrema je najvredniji?

Najvredniji dio Allahovog mjeseca je njegovih prvih deset dana i noći. Jeman ibn Riab⁴² je smatrao da su to deset dana kojim se Allah zakleo u suri El-Fedžr, međutim, ispravno je da se ta zakletva odnosi na deset dana zul-hidžeta.⁴³

Ebu Osman en-Nehdi⁴⁴ je rekao: "Prije su smatrali posebno vrijednim tri desetine u mjesecima; deset posljednjih dana ramazana, deset prvih zul-hidžeta i deset prvih dana muharrema."

Rečeno je da je to trećina (10 dana) u kojoj je Allah, dželle šanuhu, upotpunio boravak Musaa, alejhisselam, od 40 noći, a da se razgovor među njima dogodio u tom posljednjem dijelu. Prenosi se od Vehba bin Muhabiha da je rekao: "Allah je objavio Musau, alejhisselam: 'Naredi svom narodu da Mi se približavaju (ibadetom) u prvih deset dana muharema. Desetog dana neka iziđu k Meni, i Ja ću im oprostiti.'"

Od Katadea se prenosi da je zora kojom se Allah, dželle šanuhu, zakleo u suri El-Fedžr, u stvari prva zora u muharremu, a od njega se je razasula (tefedžerret) godina. Međutim, ispravno je da se ova zakletva odnosi na deset dana zul-hidžeta.

S obzirom na to da su sveti mjeseci najbolji mjeseci u toku godine, poslije ramazana, post jednog dijela ili svih ovih mjeseci je pohvalan čin, shodno Vjerovjesnikovoj, sallallahu alejhi ve sellem, naredbi. Dije-
lovi ovih svetih mjeseci su završnica, a drugi su početak lunarne godine.

Onaj ko isposti zul-hidže (posljednji mjesec u hidžretskoj godini) sem dana koje nije dozvoljeno postiti, a zatim isposti muharrem (prvi hidžretski mjesec) on je na taj način završio i počeo godinu u pokornosti Allahu, dželle šanuhu. Takav se može nadati da će mu kompletna

⁴² Iz Horasana. Ed-Darekutni je za njega rekao: „Slab (prenosilac) jedan od pripadnika havaridža.“ Vidjeti: *Mizanu el-i'tidal*, 4:460.

⁴³ To je, između ostalih, i stav Ibn Abbasa, Ibn Zubejra, Mudžahida i mnogih drugih od dobrih prethodnika.

⁴⁴ On je Abdurrahman b. Mell b. Omer b. Adij el-Basri. Živio je dugo. Živio je i u džahilijetu i u islamu. Borio se i u vremenu Omerovog hilafeta. Važio je za jednog od učenjaka praktikanata. Bio je kao prenosilac pouzdan i precizan. Pored svega bio je jako pobožan. Umro je 95. godine po Hidžri. Živio je 130. godina.

godina biti upisana kao provedena u pokornosti. Jer, onaj čije prvo i posljednje djelo u godini bude pokornost, on je od onih koji su u pokornosti proveli vrijeme i između ta dva dijela.

U merfu-hadisu⁴⁵ se kaže: "Kada meleki hafizejn (dva pisara) uzdignu stranice djela, pa na njenom početku bude dobro i na njenom kraju bude dobro, Allah kaže svojim robovima: 'Pozivam vas za svjedoke da sam Svom robu oprostio ono što je između njegova dva kraja.'"⁴⁶ Hadis bilježi Taberani, a zabilježen je i u nekim Tirmizijevim rukopisima zbirke.

U drugom hadisu stoji da Allah je, dželle šanuhu, rekao: "O sine Ademov, spomeni me u jednom vaktu na početku dana i u jednom vaktu na njegovom kraju, oprostit ću ti (grijehe učinjene) između ta dva vremena. Osim velikih grijeha, a i njih ću ako se pokaješ."⁴⁷

Abdullah ibn Mubarek je rekao: "Ko svoj dan završi zikrom, pisat će mu se kao da je cijeli dan zikrio." Aludirajući da su djela vrednuju shodno njihovim završecima. Stoga bi bilo lijepo da se nova godina otpočne općom teubom, koja će pobrisati prethodne grijehe.

Činjenica da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nazvao ovaj mjesec šehrullah / Allahov mjesec, upućuje na njegovu važnost i vrjednotu, jer se Allahu ne pripisuje osim posebna stvorenja.

Tako je Allah pripisao vjerovjesnike: Muhammeda, Ibrahima, Ishaka, Jakuba i druge vjerovjesnike, alejhimusselam, da su Mu pokorni, i pripisao je Sebi kuću⁴⁸ Kabu (Bejtullah) i devu⁴⁹ (Nakatullahi).

Saznali smo da je ovaj mjesec pripisan Allahu, a znamo i da Mu je, između svih ostalih djela, pripisan i post, te da On Uzvišeni za post posebno nagrađuje. Znajući to, bilo bi lijepo da se ovaj mjesec, koji je pripisan Allahu, ispuni postom.

⁴⁵ Merfu je onaj hadis čiji lanac prenosilaca doseže do Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. (op.prev.)

⁴⁶ Hadis je spomenuo El-Hejssemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iz-zevaid ve menba'ul-fevaidu*, 10:208, od Enesa b. Malika u sličnoj tekstualnoj formi. Hejssemi je nakon toga konstatovao: „Hadis je zabilježio El-Bezzar, a u lancu prenosilaca je Temam b. Nedžih i dr, kojeg su Buhari i dr. smatrali slabim prenosiocem. Ostali prenosiooci u ovome lancu prenosilaca su isti oni koji su zastupljeni u Buharijevom *Sahihu*.“

⁴⁷ Taberani od Ibn Omera, radijallahu anhu. Ali bez dodatka: „Osim velikih grijeha, a i njih ako se pokaješ.“ Hadis je naveden i u *Kenzul-Ummalu*, 21524. A zabilježio ga je i Ebu Nu'ejm u *Hulije*, 8:213.

⁴⁸ Pod Njegovom kućom, misli na Bejtullahu el-muharrem, Allah je rekao: *Ve tahhir bejtije lit-taifine vel-akifine ver-ruke'is-sudžud*.

⁴⁹ Pod devom – Allah je rekao: *Hazihi nakatullah lekum ajea...*

Neki su spomenuli mišljenje da razlog pripisivanja ovog mjeseca Allahu leži u činjenici da ga je Allah svetim učinio, te da niko nema pravo da tu svetost pomjera, kao što je to bila praksa predislamskih Arapa, tako što su umjesto njega, ponekad, svetim smatrali safer. Pa je hadisom istaknuto da je muharrem Allahov mjesec koji je On učinio svetim, stoga niko nema pravo da to mijenja ili pomijera.

Vrijednosti posta uopće

S obzirom na to da je post tajna između Gospodara i Njegovog roba, za njega je Uzvišeni Allah rekao: "Svako djelo sina Ademovog pripada njemu, osim posta. Post je Moj i za njega Ja nagrađujem. Postač ostavi svoje jelo, piće i požude radi Mene."⁵⁰

U Džennetu imaju jedna vrata koja se zovu Rejjan. Na ova vrata niko osim postača neće ući⁵¹, pa kada oni uđu, vrata će se zatvoriti i tako niko sem postača kroz njih neće proći.

Post štiti⁵² insana od Vatre kao što ga štiti čuva od napada. U *Musnedu* imama Ahmeda zabilježeno je da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko isposti jedan dan, nadajući se Allahovoj nagradi, Allah će njegovo lice udaljiti od Vatre onoliko koliko bi jedna uplašena ptica mogla letjeti sve dok, od iznemoglosti, ne uquine."⁵³

Ebu Umame, radijallahu anhu, je došao kod Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: "Daj mi neku oporuku i savjet!" On mu reče: "Posti, jer postu nema ništa ravno."⁵⁴ Poslije ovog vasijjeta, Ebu Umame, radijallahu anhu, je toliko postio da bi njegove komšije, kada bi vidjeli dim iz njegove kuće, znali da mu je došao neko u goste.

Ashabi koji su uzastopno postili su: Omer, Ebu Talha, Aiša, radijallahu

⁵⁰ Hadis su zabilježili autori dva *Sahiha*, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. On ima brojne verzije. Vidi *Džami'ul-usul*, 9:450.

⁵¹ Muslim u *Sahihi*, 1125, u knjizi O postu. U poglavlju Vrijednosti posta. Od Sehla b. Sa'da, radijallahu anhu, je kazao: „Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Zaista u Džennetu imaju vrata koja se zovu Rejjan. Na Sudnjem danu na ova vrata će ući postači. Na ova vrata niko sem postača neće ući. Bit će rečeno: „Gdje su postači?!“ Pa će oni ustati, i niko sam njih na ova vrata neće ući. Pa kada oni uđu, vrata će se zatvoriti i tako niko više kroz njih neće proći.“,

⁵² Štiti postača od njegovih prohtjeva koji mu nanose štetu. Vidi: *En-Nihaje* 1:308.

⁵³ Ahmed u *Musnedu*, 2:526, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

⁵⁴ Ahmed u *Musnedu*, 5:249, 255, 258, 264, od Ebu Umamea el-Bahilija, radijallahu anhu.

anhum, i mnogi drugi od uzornih predaka / selefa. A sve svete mjesece postili su Ibn Omer, Hasan el-Basri i dr.

Neki su o postu i jelu govorili: "U jednome danu i onako ti preostane ručak i večera, pa ako odgodiš svoj ručak do večere, omrkneš a već si upisan u divan postača."

"Postač ima dvije radosti: radost kod iftara i radost kod susreta sa Allahom."⁵⁵ Jer će naći sevap posta, sačuvan kod Uzvišenog Allaha.

Jedan čovjek je za vrijeme sufura u ramazanu čuo: "A šta smo mi pripremili postačima!" Pa je zbog tog upozorenja stalno postio. Prenosi se da će postačima biti postavljena sofrta pod Aršom, s koje će jesti dok će drugi polagati račune. Ljudi će reći: "Zbog čega ovi jedu dok mi polazemo račune?" Bit će rečeno: "Oni su postili dok ste vi jeli." Također se prenosi da će njima biti dato da biraju dženerske plodove dok će drugi ljudi polagati račune.⁵⁶

Allah je rekao: *I muškarcima koji poste, i ženama koje poste, i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu, i muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha, Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio.* (El-Ahzab, 35)

Jedite i pijte radosni, za ono što ste u danima minulim zaradili. (El-Hakka, 24)

Mudžahid je izjavio: "Ova počast se odnosi na postače."

Ko radi Allahovog zadovoljstva ostavi hranu, piće i prohtjeve, Allah će mu nadoknaditi boljom hranom i pićem koje neće nestajati i ženama koje neće umirati.

U Tevratu se prenosi: "Blago onom ko izgledniji sebe zbog dana kada će se dobro zasititi. Blago onom ko ižedniji zbog dana kada će se dobro napiti. Blago onom ko ostavi strast za mjesto koje još nije vidio. Blago onom ko ostavi hranu koja je prolazna, u kući koja je prolazna, zbog kuće čija će hrana i hlad biti vječni."

S obzirom na to da je post tajna između roba i Gospodara, mnogi

⁵⁵ Dio hadisa koji je zabilježio Muslim, 1151, u knjizi O postu, poglavlje Vrijednosti posta.

⁵⁶ Hadis prenosi Ibn Ebi Dunja u "Knjizi o gladi".

predhodnici su se trudili da na razne načine sakriju svoj dobrovoljni post. Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je savjetovao: "Kada neko od vas zaposti, neka se u tom danu lijepo začeslja. Ako klanja dobrovoljni namaz, neka ga u kući klanja⁵⁷, ako ga neko vidi da sadaku daje desnicom, neka je sakrije od ljevice, a ako klanja dobrovoljne namaze, neka ih klanja u kući."⁵⁸

Ebu et-Tejjah je kazao: "Ja sam doživio da vidim kako su moj otac i šejhovi moga kvarta, prilikom posta, mazali svoje brade i lijepo se oblačili."

Neki od naših dobrih predaka je postio četrdeset godina, a da to niko nije primjećivao. Imao je radnju u kojoj je i sam radio, izlazivši iz kuće ponio bi hrane koliko bi mu bilo dovoljno za dva obroka, ali bi ih usput podijelio kao sadaku. Ukućani bi mislili kako on jede kada je na poslu, a oni koji su ga viđali na radnom mjestu mislili su kako on jede (samo) kod kuće.

Nikada i niko neće nešto iskreno krišom učiniti, a da mu Allah to ne objelodani.

Neki pobožnjaci koji su bili poznati po mnogo posta ustajali bi za vrijeme džume, uzeli ibrik s vodom i primakli ga svojim ustima, praveći se da piju, ali ni kap im ne bi sišla u grlo. Željeli su sakriti od ljudi post. Iskreni bi skrivali svoja djela, ali bi im ih povjetarac istine otkrivao.

⁵⁷ Dio hadisa merfu, koji je zabilježio Buhari u svome *Sahihu*, knjiga O postu u poglavlju Kupanje postača.

⁵⁸ Prvi dio ove oporuke je ustvari hadis koji se veže za Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je zabilježen u Buharijevom *Sahihu* u knjizi O postu, poglavlje O kupanju postača.

O vrijednostima obavljanja noćnog namaza

Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nakon obaveznog, najbolji namaz je noćni namaz." Ovaj nam hadis jasno kazuje je najbolji namaz, poslije propisanog, noćni namaz.

Da li je on bolji i od sunneta i sun-sunneta? Učenjaci su se razišli u vezi ovoga, kao što smo ranije spomenuli.

Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je rekao: "Prednost noćnog namaza nad namazom u danu je kao prednost tajne nad javno udijeljenom sadakom."⁵⁹ Taberani je prenio od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, ovu izjavu kao Vjerovjesnikovu, međutim, ispravno je, da je ovo izjava Ibn Mes'uda, radijallahu anhu.

Ibn Ebu Dunja je zabilježio izjavu Amra ibn el-Asa, radijallahu anhu: "Jedan rekat noćnog namaza je bolji od deset po danu."

1- Prednost noćnog namaza proizlazi iz toga što je njegovo obavljanje tajno i iziskuje više iskrenosti od obavljanja namaza u toku dana.

Hasan el-Basri je rekao: "Naši preci su se veoma trudili u skrivanju svojih noćnih namaza i dobrovoljnih ibadeta. Kažu da su neki klanjali noću i kada im dođu gosti, a da ovi nisu ništa primjećivali. Dovili bi, a nisu im se čuli glasovi. Čovjek bi ležao sa svojom ženom na istom jastuku, i cijelu noć bi plakao a da ona to ne bi primijetila. Muhammd bin Vasija bi cijelu noć klanjao namaz na putu za Mekku na svojoj nosiljci. Naredio bi svome vodiču da glasnije govori kako bi udaljio ljude od njega. Neki su znali dugo noću klanjati, a da to niko ne zna, pa kada dođe vrijeme sabaha, oni bi povisili ton kao da su upravo ustali."

2 - Noćni namaz ima prednost zato što on duši pada teže. Noć je vrijeme odmora, pa prekidanje sna predstavlja veliki napor. Neki su govorili: "Najbolja djela su ona na koja natjeraš dušu."

⁵⁹ Taberani u *Mu'džemul-Kebiru*, 10:221, bilježi ga i Jahja b. Sa'id u *Zuhdu* od Ibn Mubareka, 25; Ibn Nu'ejm u *Hulijeu*, 4:167, 5:36, 7:238. Hadis je zabilježio Ibn Mubarek u *Zuhdu*, 23; Ebu Nu'ejm u *Hulijeu*, 7:238, u mevkuf-formi od Ibn Mus'uda. Ebu Nu'ejm je rekao: „Šu'be i drugi su prenijeli hadis u mevkuf formi. Samo je Muhellid b. Jezid prenio u merfu' formi. Hadis je spomenuo Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iz-zevaid ve menba'ul-fevaid*, 2:251, rekavši zatim: „Hadis bilježi Taberani u *Mu'džemul-Kebir* i njegovi prenosioci su pouzdani.“ Šejh Albani se nije osvrtao na ovu konstataciju pa ga je ocjenio slabim hadisom. Zato što je prenosilac Muhellad b. Jezid iz kategorije prenosilaca *saduk* – koji ponekad imaju zabune.

3 - Učenje Kur'ana noću je razgovjetnije i bolje se razumije. Tada se prekidaju dnevne prokupacije i poslovi, a srce i razum su pribraniji. Srce sluša i razumije oni što jezik uči. Allah kaže: *O ti, umotani! Probdij noć, osim malog dijela; polovinu njezinu ili malo manje od nje; ili malo više od nje, i izgovaraj Kur'an pažljivo.*" (El-Muzzemmil, 6)

Zbog ovoga je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, naređeno da u noćnom namazu uči razgovjetno i polahko. Noćni namaz sprječava svaki oblik grijeha, kao što razumijemo iz hadisa kojeg bilježi Tirmizi, a koji ćemo nešto kasnije spomenuti.

U *Musnedu* imama Ahmeda, zabilježeno je od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je neko prenio Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem: "Taj i taj čovjek klanja noćni namaz, a kada osvane – krade." "Spriječit će ga ono sto si spomenuo!" – odgovori Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem.⁶⁰

4 - Da je to vrijeme kada se nebeska vrata otvaraju i kada da udovolji potrebama i molbama onih koji Ga mole. Allah je pohvalio one koji Ga noću spominju i mole za oprost, traže od Njega i dozivaju Ga. U tom smislu je rekao: *Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju. I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju.* (Es-Sedžde, 16-17)

Rekao je: *...i oni koji se budu u posljednjim časovima noći za oprost molili.* (Ali Imran, 17)

Uzvišeni je rekao i: *Noću su malo spavali i u praskozorje oprost od grijeha molili.* (Ez-Zarijat, 17-18)

Još je rekao: *I oni koji provode noći pred Gospodarom svojim na tlo padajući i stojeći.* (Furkan, 64) *Da li je onaj koji u noćnim časovima u molitvi vrijeme provodi, padajući licem na tlo i stojeći strahujući od Onoga svijeta i nadajući se milosti Gospodara svoga? Reci: "Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju? Samo oni koji pameti imaju pouku primaju!"* (Ez-Zumer, 9)

⁶⁰ Imam Ahmed u *Musnedu*, 2:447, rekavši: „Obavijestio nas je Veki, koji je rekao: 'Obavijestio nas je El-A'maš, koji je prenio od Ebu Saliha, a on od Ebu Hurejrea.'„ Hadis je spomenuo u *Medžma'uz-Zevaidu*, 7:89, rekavši: „Hadis bilježi imam Ahmed, a njegovi prenosioci su isti oni koji su zastupljeni i u *Sahihiu*, osim što je El-A'maš rekao: „Mislim Ebu Salih od Ebu Hurjere, radijallahu anhu.“

Uzvišeni je rekao: *Ima ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete čitaju i mole se.* (Ali Imran, 113)

I rekao je Svome Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem: *I probdij dio noći u molitvi, to je samo tvoja dužnost; Gospodar tvoj će na Onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati.* (El-Isra, 79) *...i u jednom dijelu noći radi Njega molitvu obavljaš, i dugo Ga noću hvali.* (Ed-Dehr, 26)

Rekao mu je još i ovo: *O ti, umotani! Probdij noć, osim malog dijela, polovinu njezinu ili malo manje od nje, ili malo više od nje, i izgovaraj Kur'an pažljivo.* (El-Muzzemmil, 6)

Aiša, radijallahu anha, je nekome čovjeku rekla: "Ne propuštaj noćni namaz jer ga ni Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije propuštao, a ukoliko bi bio bolestan ili malaksao, klanjao bi sjedeći."⁶¹

U drugom predanju se bilježi da je rekla: "Saznala sam da su neki govorili: 'Kada bi farzove upotpunili ne bi se brinuli da u ibadetu ne povećamo.' Tako mi Allaha, Allah ih neće pitati osim za ono što im je propisao, ali su oni ljudi, griješe danju i noću, a vi niste osim Vjerovjesnikovi i Vjerovjesnik nije ničiji do vaš! Vallahi, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije nikada propustio noćni namaz!" Posvjedočila je i navela sve ajete u kojima se spominje noćni namaz."

Hazreti Aiša, radijallahu anhu, je ovim ukazala da u noćnom namazu imamo dvije velike koristi i to:

1 - Slijeđenje Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: *Vi u Allahovom Vjerovjesniku imate divan uzor.* (El-Ahzab, 21)

2 - Brisanje grijeha. Ljudi griješe u toku dana i noći, pa im treba što više djela koja spiraju grijeh, a noćni namaz je od najvažnijih uzroka oprosta grijeha.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je hazreti Muazu, radijallahu anhu, rekao: "Noćni namaz spira grijeh!", a zatim je proučio: *Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju.* (Es-Sedžde, 17)⁶²

Prenosi se da će oni koji redovno obavljaju noćni namaz ući u

⁶¹ Ebu Davud, 13707, u knjizi O namazu, poglavlje O noćnom namazu, lanac prenosilaca ovoga hadisa je sahih-autentičan.

⁶² *Musned* Imama Ahmeda, 5:237. Hadis je naveo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaid ve menba'u-l-fevaid*, 7:90.

Džennet bez polaganja računa. Tako je zabilježeno od Šehra b. Huvejšiba, koji prenosi od Esme bint Jezid, a ona od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Kada Uzvišeni Allah na Sudnjem danu sastavi prva i posljednja pokoljenja, doći će glasnik koji će pozivati glasom koji će svi čuti: 'Danas će sva stvorenja dobro da vide kome je najpreče ukazati počast!' Zatim će ponovo pozvati: *'Gdje su ljudi koje kupovina i prodaja ne ometaju u tome da Allaha spominju.'* (En-Nur, 37) pa će ustati neki, a bit će malobrojni. Zatim će ponovo pozvati: 'Neka ustanu oni koji su Allahu zahvaljivali i u blagostanju i u nedaćama.' – pa će ustati, a i oni će malobrojni biti. Pa će ponovo pozvati: *'Neka ustanu oni kojima se bokovi njihovi postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju.'* (Es-Sedžde, 17) – ustat će i oni, ali će biti malobrojni. Poslije ovoga ostali će polagati račune za svoja djela." Hadis bilježi Ibn Ebu Dunja i drugi. Hadis se prenosi i od Šehra b. Hevšeba, on od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je to on rekao.

Prenosi se preko Ebu Ishaka, on od Abdullaha b. Ataa, on od Ukbea b. Amira, da je to njegova izjava i da je to izjava samog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Slične izjave se prenose od Ubadea b. Samita, Rabijeta el-Džurešija, Hasana el-Basrija i Ka'ba.

Neki dobri preci su govorili: "Stajanje na noćnom namazu olakšava stajanje na Danu stajanja." Oni koji su ga obavljali hitat će ka Džennetu bez polaganja računa. U hadisu koji Bilal i Ebu Umame, radijallahu anhuma, prenose od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ističe se: "Nastojte da obavljate noćni namaz. To je ustaljena praksa dobrih generacija koje su vama prethodile, jer noćni namaz približava Allahu, spira grijehe, sprječava griješenje i štiti tijelo od bolesti."⁶³

U poznatom hadisu koji bilježe Imam Ahmed i Tirmizi stoji da se meleki se prepiru o djelima kojima se iskupljuju grijesi džennetskim

⁶³ Tirmizi, 3549, u knjizi O dovama, poglavlje 112. Hadis pored Tirmizija bilježe i Ahmed, Hakim i Bejheki od Bilala, radijallahu anhu. Hakim i Bejheki od Ebu Umamea, Ibn Asakir od Ebu Derdaa, Taberani od Selmana, Ibn Sunni od Džabira. Ovaj hadis je hasen. Vidi o tome u *Džami'ull-Usulu*. Šejh Albani je ocijenio hadis od Bilala, radijallahu anhu, slabim, a onaj od Ebu Umamea, radijallahu anhu, hasen-sahihom. Tekstovi hadisa su veoma slični, osim što se u vjerodostojnom hadisu ne spominje da je „noćni namaz prevencija tijelu od oboljenja“. Ebu Hurejre prenosi hadis: „Postite, bit ćete zdravi.“ Noćni namaz briše loša djela i podiže stepene. Oni koji ga obavljaju prvi će ući u Džennet, bez polaganja računa. Zato je Tirmizi rekao: „Ovaj hadis (od Ebu Umamea) je vjerodostojniji od hadisa koji prenosi Ebu Idris od Bilala, radijallahu anhu.“ (op. prev.)

deredžama. Tamo stoji da su to sljedeće deredže: "Dijeljenje hrane, širenje selama i obavljanje namaza noću dok drugi spavaju."⁶⁴

U *Musnedu* u Tirmizijinom *Sunenu*, te drugim hadiskim zbirkama, stoji: "U Džennetu, zaista, postoje prostorije čija se spoljašnost vidi iznutra i čija se unutrašnjost vidi spolja."⁶⁵ Te prostorije će biti za one koji budu činili tri stvari u prethodnom hadisu.

U dobro poznatom hadisu Abdullaha b. Selamea, radijallahu anhu, koji bilježe autori *Sunena*, stoji da je prvo što je čuo od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, bilo: "O ljudi, dijelite hranu (onima koji je trebaju), širite selam, održavajte rodbinske veze, klanjajte noću dok drugi spavaju – ući ćete u Džennet vašeg Gospodara u miru."⁶⁶

U vrijednosti noćnog namaza spada i to da Allah, dželle šanuhu, voli one koji ga obavljaju, njima se diči pred melekima i uslišava njihove dove.

Taberani i drugi prenose od Ebu Dženda da je Poslanik rekao: "Allah voli trojicu, smiješi se i raduje se susretu s njima (pa je između ostalih spomenuo): onog ko ima lijepu ženu i udobnu postelju pa ustane noću i klanja noćni namaz. Allah kaže: 'Ostavio je svoje strasti i Mene spominjao, a mogao je leći.'"

Imam Ahmed, Tirmizi i Nesai bilježe od Ebu Zerra, radijallahu anhu, a on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Trojicu Uzvišeni Allah voli: grupu ljudi koji, putujući noću, toliko se umore da im san postene draži od svega drugoga, pa spuste glave da spavaju, ali jedan od njih ustane da dovi i uči Moje ajete."⁶⁷

⁶⁴ Dio hadisa koji bilježi imam Ahmed, 1:368; Tirmizi, 3231, u knjizi O tefsiru, poglavlje Tefsir sure Sad, od Ibn Abbas, radijallahu anhu. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.

⁶⁵ Ahmed u *Musnedu*, 1:156, od Alija b. Ebu Taliba, radijallahu anhu, i 2:173, od Abdullaha b. Amra; 5:343 od Ebu Malika el-Eša'arija. Hadis bilježi i Tirmizi, 1958, u knjizi O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza, poglavlje O lijepom govoru. U Tirmizijevom *Sunenu* je dodatak da su te prostorije namijenjene za onog koji bude dobro i lijepo govorio, ko bude hranio gladne, ko bude mnogo postio i noćni namaz obavljao.

⁶⁶ Tirmizi, 2486, u knjizi Opis Sudnjeg dana, poglavlje 34, lancem prenosilaca koji je sahih / autentičan. Tirmizi je dodao: „Ovaj hadis je sahih / autentičan.“ Pored Tirmizija, bilježi ga i Ibn Madže, 1334, i 3251. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

⁶⁷ Autor je hadis prenio u nešto kraćoj formi od originalnog teksta hadisa koji bilježi Tirmizi, 2568, u knjizi O opisu Dženneta. Tirmizi je rekao: „Hadis je vjerodostojan.“ Bilježi ga i Nesai, 2570, u knjizi O zekatu, o nagradi onoga koji (nešto) daje. Ovaj hadis je hasen. Inače, njega još bilježi i Hakim u svome *Mustedreku* i ocjenjuje ga vjerodostoj-

U dva *Sahiha* je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Abdullah ibn Omer je dobar čovjek, samo kada bi još i noćni namaz obavljao."⁶⁸ Nakon toga Abdullah, radijallahu anhu, je noću samo malo spavao.

Ebu Zerr, radijallahu anhu, je ljudima govorio: "Ukoliko bi neki od vas krenuo na neko putovanje, zar se ne bi pripremio za to i ponio sa sobom ono što mu je neophodno i što će ga do cilja dovesti?" "Svaka-ko." – rekoše. "Pa putovanje do Sudnjeg dana je duže, zato uzmite ono što će vam koristiti, obavite hadž za strašne događaje, postite u danima visoke žege za žegu na Danu proživljenja, klanjajte po tami zbog tame u kaburima, i udjeljujte sadaku zbog oskudice teške."

Gdje su ljudi koji obavljaju kijamul-lejl? Gdje su Hasan, Sufijan i Fudejl?

Tirmizi i Nesai su u svojim *Sunenima* zabilježili da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o tome koja dova se najprije uslišava, pa je rekao: "U zadnjem djelu noći i nakon obavljenih obaveznih namaza."⁶⁹

Tirmizi bilježi od Amra b. Abesea, radijallahu anhu, da je čuo Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Gospodar je Svojim robovima najbliži u posljednjoj trećini noći, pa ako možeš da budeš od onih koji spominju Allaha u tom vremenu, ti budi."⁷⁰

Neki ljudi su se požalili Abdullahu b. Mes'udu, radijallahu anhu: "Nikako ne možemo da ustanemo da obavimo noćni namaz." On im odgovori: "Ne daju vam vaši grijesi." Hasan bi takvima odgovorio: "Okovali su vas vaši grijesi." El-Fudejl b. Ijjad je rekao: "Ako ne budeš u mogućnosti da klanjaš noću, ili da postiš danju, onda ti je uskraćen hajr jer si okovan svojim grijesima." Hasan el-Basri je govorio: "Čovjek se ponekad ogriješi pa mu se zbog toga uskrati noćni namaz."

nim, a i Zehebi se složio sa njegovom ocjenom. Šejh Albani kaže da je ovaj hadis slab.

⁶⁸ Buhari, 1122, u knjizi O noćnom namazu, poglavlje O vrijednostima noćnog namaza i drugim poglavljima u svome *Sahihu*; Muslim, 2478 i 2479, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje Vrijednosti Abdullaha b. Omera.

⁶⁹ Tirmizi, 2494, u knjizi O dovama, poglavlje 80. Rekao je: „Hadis je hasen.“ Šejh Albani je ocijenio da je hadis hasen.

⁷⁰ Tirmizi, 3579, u knjizi O dovama, poglavlje 129, ocijenivši hadis kao autentičan. Što je ocjena sa kojom se slažu i ostali eksperti hadisa. Hadis bilježi i Ibn Huzejme u svome *Sahihu*, Nesai i Hakim koji je hadis ocijenio autentičnim. Šejh Albani je ocijenio hadis autentičnim.

Drugi dio o muharremu

O DANU AŠURE

في الصحيحين عن ابن عباس رضي الله عنهما أنه سئل عن يوم عاشوراء، فقال: ما رأيت رسول الله صام يوماً يتحرى فضله على الأيام

إلا هذا اليوم - يعني يوم عاشوراء - وهذا الشهر - يعني رمضان

U dva *Sahiha* je zabilježeno da je Ibn Abbas, radijallahu anhu, upitan o postu Ašure, na što je odgovorio: "Nisam vidio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, toliko istraživao fadilete nekog dana kao Dana Ašure, niti nekog mjeseca kao mjeseca ramazana."⁷¹

Ašura ima svoje velike vrijednosti i drevnu svetost. Taj post, zbog svojih velikih vrijednosti, bio je poznat još kod prethodnih vjerovjesnika, alejhisselam. Taj dan su postili i Nuh i Musa, alejhimusselam, o čemu ćemo nešto kasnije detaljnije govoriti.

Ibrahim el-Hedžeri⁷² prenosi od Ebu Ejjada⁷³, a on od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Dan Ašure su postili poslanici, pa ga i vi postite."⁷⁴ Ovo je zabilježio Bakij b. Muhelled⁷⁵ u svome *Musnedu*. Postili su ga, također, i sljedbenici Kitaba, hrišćani i jevreji, i predislamski Arapi.

⁷¹ Hadis je zabilježio Buhari, 2006, u knjizi O postu, u poglavlju Post Dana Ašure; Muslim, 1132, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure; Nesai, 2372, u knjizi O postu, u poglavlju Post Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

⁷² Njegovo puno ime je Ibrahim b. Muslim el-Abdi, Ebu Ishak el-Hadžeri. Nije bio jak kao prenosilac hadisa, nekada bi mevkuf-predanja (ono što se veže za ashaba) prezentirao kao merfu (da je to sam Vjerovjesnik, alejhisselam, rekao). Ibn Adi je rekao: „Većina hadisa od ovog prenosioca tekstualno su u redu. Njemu se najviše prigovaralo to što je naročito mnogo prenosio od Ebu el-Ahfesa, od Abdullaha. Po mom mišljenju, on pripada onima prenosiocima čiji hadisi treba da se bilježe.“ Vidjeti: *Tehzibul-Kemal*, 2:203.

⁷³ Amr b. el-Esved el-Ansi, ima nadimak Ebu Ijjad. On je iz Alepa, a dugo je stanovao u Dereji. Kao prenosilac je pouzdan, pobožnjak iz reda starijih tabi'ina. Preselio je na Ahiret za vrijeme vladavine Muavije, radijallahu anhu. Vidjeti: *Takrib et-Tehzib*, 2:65.

⁷⁴ Hadis je zabilježio i Bakij ibn Muhelled u svom *Musnedu*.

⁷⁵ Njegovo puno ime je Bakij b. Muhelled b. Jezid, Ebu Abdurrahman el-Endelosi (Španac) el-Kurtubi, (Kordovijanac) autor *Tefsira* i *Musneda*, djela kojima nema premca. Bio je veliki imam i mudžtehid. Njegova djela su bila veoma čitana još za vrijeme njegovog života od strane studenata, istraživača i naučnika. Bakij je bio prvi koji je proširio hadis u Endelusu / Španiji. Umro je ۲۷۶. h.g. Vidjeti: *Mu'džemul-udeba*, 7:75; *Tezki-retul-Hufaz*, 2:629; *Sijer e'alam en-nubela*, 13:285.

Delhem b. Salih⁷⁶ je upitao Ikrimea: “Šta je to Dan Ašure?” On reče: “Kurejšije su u džahilijetu počinili neki grijeh pa im se činio veliki, te su pitali o načinu iskupa, i bi im rečeno: ‘Iskup je post Dana Ašure, deseti dan muharrema.’”

Kako je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio Dan Ašure

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je imao četiri načina za post ovoga dana:

Prvi način: Postio je ovaj dan i u toku svog boravka u Mekki, prije hidžre, ali pri tome nije naređivao i drugima da ga poste.

U dva *Sahiha* se prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: “Ašura je u predislamsko doba bila dan koji su Kurejšije postili, a postio ga je i Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ovaj dan postio i kada je preselio u Medinu i naređivao je ljudima da ga poste. Međutim, kada je objavljena obaveznost posta ramazana, onda je post Dana Ašure postao neobavezan – ko je htio da posti postio je.”

U Buharijevom predanju stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obznanio: “Ašura je jedan od Allahovih dana, pa ko želi neka ga posti, a ko želi neka ne posti.”⁷⁷

Drugi način: Prilikom prelaska u Medinu, vidio je koliko ga pripadnici Knjige uvažavaju – a volio je da se slaže sa njima u onome u čemu nije imao naredbi – te je naredio da se posti i podsticao na post toliko da su ovaj dan i djeca postila.

Od Abdullaha b. Abbasa, radijallahu anhu, je u dva *Sahiha* zabilježeno je da je rekao: “Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, došao u Medinu i vidio da jevreji poste Ašuru, upitao je: ‘Koji je to dan?’ Oni ga obavijestije: ‘Ovo je veličanstven dan. Allah je u njemu spasio

⁷⁶ Delhem b. Salih el-Kindi el-Kufi. Hadise prenosi od Ikrimea b. Abdullaha, štićenika Ibn Abbasa, radijallahu anhu. Slabim prenosiocem ga je ocjenio Ibn Hadžer u *Tekribu*.

⁷⁷ Hadis bilježi Buhari, 1893, u knjizi O obaveznost posta, knjiga O hadžu, poglavlje Dže'alellahul-ka'bete bejtel-harami kojamen li-n-nasi; Muslim, 1125, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure. Ebu Davud, 2442 i 2443, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure; Tirmizi, 753, u knjizi O postu, u poglavlju O olakšici u nepošćivanju Dana Ašure.

Musaa i Benu Israil, a potopio Faraona i njegov narod, pa je Musa taj dan postio izražavajući Allahu zahvalu i mi zato postimo. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Mi smo preči Musau od vas.' Pa je postio i naredio da se ovaj dan posti."⁷⁸

U *Musnedu* imama Ahmeda od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, zabilježeno je predanje u kojem se kaže: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je jedne prilike prošao pored skupine jevreja koji su postili Dan Ašure, pa ih je upitao: 'Kakav je to post?' 'Ovo je dan u kome je Allah spasio Musaa i Benu Israil od potopa, a potopio je Faraona. Ovo je dan u kome se Nuhova lađa zaustavila na planini Džudij. Ovaj su dan postili Musa i Nuh iz zahvale Allahu.' Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, na ovo reče: 'Ja sam preči Musau i preči sam da ovaj dan postim.' On još naredi svojim ashabima da i oni taj dan poste."⁷⁹

U dva *Sahiha* od Selemeta b. Ekvaa⁸⁰, radijallahu anhu, zabilježeno je predanje u kojem se kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio nekom čovjeku iz plemena Eslem da razglasi: "Ko je nešto pojeo danas neka ostatak dana posti, a ko je zapostio neka dovrši post, jer danas je Dan Ašure."⁸¹

Buhari i Muslim bilježe predanje od Rubeje bint Muavviz⁸², radijallahu anha, da je rekla: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u jutro Ašure poslao nekog da, po selima ensarija koja su bila oko Medine,

⁷⁸ Hadis je zabilježio: Buhari, 2004, u knjizi O postu, u poglavlju Post Dana Ašure, zatim u knjizi O vjerovjesnicima, knjizi O fadiletima ashaba, Vjerovjesnika; Muslim, 1130, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure.

⁷⁹ Imam Ahmed u *Musnedu*, 2:359-360.

⁸⁰ Njegovo puno ime je Selemete b. Amr b. Sinan el-Ekva' el-Eslemi. Poznati ashab. Neki njegovi biografi tvrde da je učestvovao i u Bici na Muti. Izvjesno je, međutim, da je bio jedan od onih koji su dali prisegu ridvan. Sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, je učestvovao u sedam bitaka. Bio je izrazito hrabar, junak, vrsni strijelac i napadač. On je za vrijeme hilafeta Osmana, radijallahu anhu, osvajao Afriku. Od njega je zabilježeno 77 hadisa. Umro je u Medini 74. godine po Hidžri. Allah njime bio zadovoljan!

⁸¹ Hadis je zabilježio: Buhari, 2007, u knjizi O postu, u poglavlju Post Dana Ašure, i Ukoliko nanijeti u toku dana da će da posti; Muslim, 1135, u knjizi O postu, u poglavlju Ko je nešto pojeo danas neka se suzdrži ostatak dana; Nesai, 2323, u Knjizi o postu, u poglavlju Da li će postiti onaj ko nije nanijetio post od noći.

⁸² Rubeje bint Mu'avviz b. Afra el-Ensarija iz Benu Nedžara. Bila je sahabijka koja je prenosila određene hadise. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ju je posjetio prvi dan nakon njene udaje kao čin održavanja rodbinskih veza. Njen otac je bio jedan od veterana Bitke na Bedru. Lično je ubio Ebu Džehla. Rubejja je živjela dugo. Prenosila je hadise. Umrula je za vrijeme vladavine Abdulmelika. Allah njome bio zadovoljan!

razglasi: 'Ko je nanijetio post neka nastavi sa njim, a ko je nešto pojeo neka se suzdrži do kraja dana.' Poslije toga smo (ovaj dan) postili i djecu smo navikavali na post. Išli smo u mesdžid i pravili im igračke od vune, ako bi neko od njih zaplakalo, dali bismo mu tu igračku i tako sve do iftara."⁸³

U drugom predanju stoji: "...pa kada bi neko od djece zatražilo hranu, mi bismo im dali igračke da ih zabave ne bi li i oni upotpunili svoj post."⁸⁴

O ovoj temi postoji veliki broj hadisa.

Učenjaci, Allah im se smilovao, su se, po pitanju posta Dana Ašure prije propisivanja posta ramazana, razišli na dva mišljenja – da li je bio vadžib ili potvrđeni sunnet.

Stav hanefijske pravne škole jeste da je post prije obaveznosti ramazana bio vadžib. Tog je stava i Imam Ahmed i Ebu Bekr el-Essrema⁸⁵.

Imam Šafija, radijallahu anhu, je rekao: "Nije bio obavezan, nego samo pohvalan." A tako smatraju i mnogi pripadnici hanbelijske pravne škole.

Treći način: Da je poslije propisivanja obaveze posta mjeseca ramazana Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prestao naređivati post Dana Ašure i potvrđivati ga kako smo to ranije naveli u hadisu Aiše, radijallahu anhu.

U dva *Sahiha* od Ibn Omera, radijallahu anhu, je zabilježeno da je rekao: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio Ašuru i naređivao da se posti. Kada je propisan post ramazana, on je ostavio post ovog dana." Abdullah Ibn Omer, radijallahu anhu, nije postio ovaj dan, osim ako bi se podudario sa njegovim postom."⁸⁶

U Muslimovom predanju stoji: "Ašura je u predislamsko doba bila dan koji su mušrici postili. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, i

⁸³ Buhari, 1960, u knjizi O postu, u poglavlju Post djece; Muslim, 1136, u knjizi O postu, u poglavlju Ko je nešto pojeo danas neka se suzdrži ostatak dana od hrane.

⁸⁴ Konkretno u verziji koja je zabilježena u Muslimovom *Sahihu*, pod brojem 1136. U knjizi O postu, poglavlje Post na Dan Ašure.

⁸⁵ Njegovo puno je Ahmed b. Muhammed b. Hani el-Iskafi el-Essrem et-Tai. Jedan od važnijih ličnosti u islamskoj historiji. Bio je učenik imama Ahmeda. Autor je djela u hadisu *Sunen*. Umro je 261. godine po Hidžri.

⁸⁶ Hadis je zabilježio Buhari, u knjizi O postu, u poglavlju Post Dana ašure, Obaveznost posta, poglavlje Dani džahilijeta, u knjizi O tefsiru sure El-Bekare, u poglavlju Ja ejuhellezine amenu kutibe alejkumus-sijam; Muslim, 1126, u knjizi O postu, u poglavlju ju O postu Dana Ašure; Ebu Davud, 2443, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Ašure.

muslimani su ovaj dan postili prije nego je objavljena obaveznost posta ramazana, a kada je objavljena obaveznost posta ramazana, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je obznanio: 'Ašura je jedan od Allahovih dana pa ko želi neka ga posti.'⁸⁷

U drugoj verziji stoji: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je spomenuo Dan Ašure rekavši: "To je dan koji su ljudi u džahilijetu postili, pa ko hoće neka ga posti, a ko neće neka ne posti."

U jednoj njegovoj verziji ovoga hadisa, koja je također zabilježena u Muslimovom *Sahihu*, stoji: "To je dan koji su ljudi u džahilijetu postili, pa ko hoće neka ga posti, a ko neće neka ne posti."⁸⁸

U dva *Sahiha*, također, od Muavije, radijallahu anhu, stoji da je rekao: "Ja sam čuo Alahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: 'Ovo je Dan Ašure, Allah vam nije propisao njegov post, a ja postim, pa ko hoće neka posti, a ko neće neka ne posti!'"⁸⁹

U Muslimovoj verziji stoji da je ovo od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. U Nesaijevoj zbirci stoji da je ovaj posljednji dio umetnut / mudredž, od riječi Muavije, radijallahu anhu i da nije mefu / govor Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

U Muslimovom *Sahihu* je od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, zabilježeno da je po pitanju Dana Ašure rekao sljedeće: "To je dan koji je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio prije nego je objavljena obaveznost posta mjeseca ramazana, kada je propisan obavezni post ramazana, on je to ostavio."⁹⁰

Po ovome pitanju se oglasio i Džabir b. Semure, radijallahu anhu, u predanju koje bilježi Muslim od Džabira b. Semurea, radijallahu anhu: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je naređivao post Ašure, podsticao nas i obilazio⁹¹. A kada je propisan post ramazana, nije ni naređivao ni zabranjivao da taj dan postimo, niti nas je nadgledao u tom danu."⁹²

⁸⁷ Muslimov *Sahih*, 1126.

⁸⁸ Muslimov *Sahih*, 1126.

⁸⁹ Hadis je zabilježio Muslim, 1129, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure; *Muvetta*, 1:248, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure; Nesai, 2373, u knjizi O postu, u poglavlju Post Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

⁹⁰ Buhari, 7:134, u knjizi O tefsiru sure Bekare, u poglavlju Ja ejuhellezine amenu kutive alejkumus-sijam; Muslim, 1127, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure.

⁹¹ Nadgledao je naše stanje i to da li postimo ili ne postimo u ovome danu.

⁹² Muslim, 1128, u knjizi O postu, u poglavlju O postu Dana Ašure.

Imam Ahmed, Nesai i Ibn Madže bilježe od Kajs b Sa'da, radijallahu anhu, da je rekao: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je naređivao post na Dan Ašure, a kada je objavljena obaveznost posta u ramazanu, niti nam je naređivao niti nam je zabranjivao da postimo Dan Ašure."⁹³

U jednoj verziji stoji: "...a mi smo to prakticirali."⁹⁴

Ovi hadisi jasno upućuju na to da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, poslije objavljivanja obaveznosti posta ramazana, nije obnovio naredbu posta Dana Ašure, niti ih je branio niti naređivao.

Ako je Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, naredba posta na Dan Ašure, prije ramazana, bila obavezujuća / liludžub, postavlja se pitanje: ako se obaveznost derogira, da li ostaje pohvalnost? Poznato je razilaženje među učenjacima. Ako je njegova naredba bila samo radi potvrde pohvalnosti posta, kada se derogira ta potvrđenost ostaje samo pohvalnost činjenja toga djela. Zato je Kajs b. Sa'd rekao: "...a mi smo to prakticirali."

Od Ibn Mesu'da i Ibn Omera, radijallahu anhuma, se prenose predanja koja upućuju na to da je osnova pohvalnosti ovoga posta prestala.⁹⁵

Se'id b. Musejjeb je rekao: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije postio Dan Ašure." Od njega i Sa'da b. Ebi Vekkasa, radijallahu anhum, se ovo prenosi. Međutim, kao mursel, ovo prednje je ispravnije. Ed-Darekutni je rekao: "Većina učenjaka smatra da je po-hvalno postiti ovaj dan, ali da to nije potvrđeno."

Ovaj dan su postili i Omer, Ali, Abdurrahman ibn Avf, Kajs b. Sad, Ibn Abbas, Ebu Musa i dr.

Na ostanak pohvalnosti / istihbaba posta upućuje i izjava Ibn Abasa, radijallahu anhu. Upitan o postu Ašure, ovako je odgovorio: "Nisam vidio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, toliko istraživao fadilete nekog dana kao Dana Ašure, niti nekog mjeseca kao mjeseca ramazana."⁹⁶

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je bio uz Vjerovjesnika, sallallahu alejhi

⁹³ Imam Ahmed u *Musnedu*, 3:422 i 6; Nesai, 2506, u knjizi O zekātu, poglavlje Pro-pisanost obaveznosti davanja sadaketul-fitra prije obaveznosti davanja zekata. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je hasen.

⁹⁴ Imam Ahmed u *Musnedu*, 3:422, i Nesai u *Sunenu*.

⁹⁵ Bilježi ga Muslim, 1126, od Abdullaha b. Mes'uda, radijallahu anhu.

⁹⁶ Muslim, 1132, u knjizi O postu, poglavlje Post Dana Ašure, od Ibn Abbasa, radijallahu anhu.

ve sellem, pred kraj njegovog života i što je od njega direktno zapamtio bilo je ono što se dešavalo pred njegovu smrt.

U Muslimovom *Sahihu* je zabilježeno predanje od Ebu Katadea u kojem stoji da je neki čovjek pitao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, o postu Dana Ašure. Poslanik je rekao: "Postom Dana Ašure, nadam se, Allah će oprostiti za godinu dana koja je ispred njega."⁹⁷

Ovaj čovjek je pitao za dobrovoljni post. Pored ovoga pitao je i za post na Dan Arefata, kontinuirani post, post kada se jedan dan posti, a drugi mrsi, post jednog dana, a mršenje dva dana, na osnovu čega se zaključuje da je ustvari pitao o (vrstama) dobrovoljog posta.

Ahmed i Nesai su zabilježili od Hafse, radijallahu anha, majke pravo-vjernih, Omerove kćerke, da Vjerovjesnik, alejhisselam, nije propuštao post Dana Ašure i deset i tri dana u svakom mjesecu."⁹⁸

Ebu Davud je prenio ovaj hadis ali nije naveo ime, nego u spomenutom predanju kaže: "Od jedne Vjerovjesnikove žene."⁹⁹ – nije naveo ime.

Četvrti način: Pred kraj svog života, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je odlučio da posti još jedan dan prije Dana Ašure. On je tim činom želio da se razlikuje od pripadnika Knjige.

U Muslimovom *Sahihu* je od Ibn Abasa, radijallahu anhu, zabilježeno da je rekao: "Kada je Vjerovjesnik naredio da se posti Dan Ašure, rekli su mu: 'Božiji Poslaniče, to je dan koji jevreji i hrišćani uvažavaju!'" Vjerovjesnik je rekao: "Kada dođe sljedeća godina, inšallah, postit ću i deveti (dan muharrema)."¹⁰⁰ Sljedeća godina nije ni došla, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je preselio.

U verziji koju je zabilježio Muslim u svome *Sahihu*, od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, stoji: "Ako budem živio do sljedeće godine, postit ću i deveti dan muharrema."

⁹⁷ Muslim, 1162, u knjizi O postu, poglavlje Pohvalnost posta tri dana u svakom mjesecu, post Dana Arefata i Dan Ašure, post ponedjeljkom i četvrtkom; Tirmizi, 752, u Knjizi o postu, u poglavlju O podsticaju na post Dana Ašure.

⁹⁸ Ahmed u *Musnedu*, 6:287; Nesai, 24217, 2418, u knjizi O postu, u poglavlju Kako se poste tri dana u svakom mjesecu. Nesaijeva verzija hadisa glasi: "Vjerovjesnik (nikada) nije propuštao troje: post Ašure, tri dana u svakome mjesecu i dva rekata suneta sabah-namaza."

⁹⁹ Ebu Davud u *Sunenu*, 2437, u knjizi O postu, poglavlje Post u prvih deset dana (zul-hidžeta). Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

¹⁰⁰ Muslim, 1134, u knjizi O postu, poglavlje 134.

Ovo bilježi i Taberani u sljedećoj formi: "Ako doživim, inšallah, sljedeću godinu, postit ću i deveti dan, zbog bojazni da mi ne prođe Dan Ašure."¹⁰¹

U *Musnedu* imama Ahmeda se od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Postite Dan Ašure, ali se od pripadnika Knjige razlikujte tako što ćete postiti i dan prije njega i dan poslije njega."¹⁰²

U drugoj verziji se kaže: "Ili dan poslije."

Čestica ǰ, spomenuta u hadisu, može značiti da sebi svako odabere da li će postiti dan prije ili poslije Ašure, ili je ona posljedica nesigurnosti i sumnje od prenosilaca da li je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, preporučio da se posti dan prije ili dan poslije Ašure.

Ovaj hadis se prenosi i u sljedećoj formi: "Ako doživim sljedeću godinu, postit ću deveti i naredit ću da se posti dan poslije i dan prije Ašure." Zabilježio ga je Ebu Musa el-Medini.¹⁰³

Ovo se pouzadano prenosi i od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, kao njegova lična izjava. Ibn Džurejdž je prenio: "Obavijestio me je Ata da je čuo Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je po pitanju posta na Dan Ašure govorio: 'Razlikujte se od jevreja, postite deveti i deseti dan.'"¹⁰⁴ Imam Ahmed je rekao: "Ovo je moj stav."

Prenosi se od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je postio deveti i deseti dan, što je protumačeno da se bojao da mu ne prođe Dan Ašure.

Ibn Ebu Zi'b je zabilježio od Šu'bea, sluge Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je Ibn Abbas postio i na putovanju, i da je postio dva dana uzastono bojeći se da ne propusti Ašuru.

Od Ibn Ishaka se prenosi da je Ašuru postio i dan prije i dan poslije. Govorio je: "To sam uradio bojeći se da mi ne prođe."

¹⁰¹ Taberani u *Mu'džemul-Kebiru*, 10:401. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u svoju zbirku autentičnih hadisa *Es-Sahiha*, pod brojem 350.

¹⁰² *Musned*, 1:241. Lanac prenosilaca je hasen. Hadis je spomenuo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iz-zevaid ve menba'ul-fevaidu*, 3:188, nakon čega je konstatovao: "Hadis je zabilježio Ahmed i El-Bezzar. U njegovom lancu prenosilaca je Muhammed b. Ebu Lejla oko koga postoje određene kritike eksperata znanosti o lancima prenosilaca."

¹⁰³ Muhammed b. Omer b. Ahmed, Ebu Musa el-Medinni. Jedan od hafiza u hadisu, autor djela o hadisu. Rodio se i umro u Asbahanu. Umro 581. h.g. Nadimak El-Medini, je po Medini, gradu Asbahan, ne po gradu Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

¹⁰⁴ Abdurezak u *Musannefu*, 4:287.

Prenosi se od Ibn Sirina da je, radi sigurnosti, postio i po tri dana kada bude razilaženje kod datuma hidžretske godine.

Od Ibn Abbasa i Dahaka se prenosi da je Dan Ašure ustvari deveti dan muharrema.

Ibn Sirin je rekao: "Prije su se razilazili oko toga da je Dan Ašure deseti dan muharrema, osim Ibn Abbasa, koji je rekao: 'To je deveti dan muharrema.'" U predanju El-Mejmuna stoji da je imam Ahmed rekao: "Ne znamo (zasigurno) da li je deveti ili deseti, ali mi postimo oba ova dana, a ako se razidu oko početka mjeseca postimo i tri dana radi sigurnosti." A i Ibn Sirin je tako govorio.

Šafija, Ahmed i Ishak su smatrali da treba postiti i deveti i deseti dan. Imam Ebu Hanife je smatrao pokuđenim da se samo deseti dan (Ašura) posti pojedinačno.

Muslim¹⁰⁵ je zabilježio od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada bi ugledao mlađak muharrema, brojao, pa bi na deveti dan zapostio.

Grupa selefa je praktikovala post Ašure čak i na putu. Tako su činili Ibn Abas, Ebu Ishak es-Sebii i Zuhri. Govorili su: "Ramazanski post se može nadoknaditi drugim danima, a Dan Ašure prođe."

Ahmed je držao da se Dan Ašure posti i na putovanju.

U dva *Sahiha* od Ebu Musaa, radijallahu anhu, je zabilježeno: "Ašura je bio dan koji su jevreji uvažavali i praznikovali ga, pa je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vi ga postite."¹⁰⁶

U Muslimovoj verziji stoji i ovo: "Stanovnici Hajbera su postili Dan Ašure i praznikovali ga, a njihove žene bi oblačile najljepšu odjeću, pa je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vi ga postite."¹⁰⁷

Nesai i Ibn Hibban su zabilježili: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Razlikujte se od njih i postite.'"¹⁰⁸ Ovo dokazuje da je muslimanima zabranjeno da taj dan uzimaju kao praznik i da se postom moraju razlikovati od jevreja.

¹⁰⁵ Muslim, 1132, u knjizi O postu, poglavlje Post na Dan Ašure.

¹⁰⁶ Buhari, 4:244, u knjizi O postu, poglavlje Post na Dan Ašure; Muslim, 1131, u knjizi O postu, poglavlje Post na Dan Ašure.

¹⁰⁷ Muslim, 1131, u knjizi O postu, poglavlje Post na Dan Ašure.

¹⁰⁸ Ibn Hibban u *Sahihu*, 5:255 od Ebu Musa el-Eša'rija, radijallahu anhu.

Na ovo se odnose hadisi koji bilježe Ahmed, Nesai i Ibn Hiban od Ummu Seleme, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, najviše postio subotom i nedeljom. "To su praznici mušrika, pa volim da im kontriram."¹⁰⁹

Još neke aktivnosti Dana Ašure

Kupanje na Dan Ašure. Sva predanja koja govore o potrebi kupanja, farbanja i knivenja na Dan Ašure i su meudu, apokarifne i netačne.

Udjeljivanje milostinje na Dan Ašure. Prenosi se od Abdullaha b. Amra b. Asa, radijallahu anhu, da je rekao: "Post ovoga dana je kao post godine, a sadaka kao sadaka za godinu." Bilježi ga Ebu Musa el-Medini.

Darežljivost na Dan Ašure. Harb¹¹⁰ je rekao: "Pitao sam Ahmeda o hadisu: 'Ko bude darežljiv prema porodici na Dan Ašure Allah će prema njemu biti darežljiv tokom godine.' On ga je smatrao ništavnim."

Ibn Mensur,¹¹¹ je, pak, rekao: "Pitao sam imama Ahmeda o hadisu: 'Ko bude darežljiv prema porodici na Dan Ašure Allah će prema njemu biti darežljiv tokom godine.' On mi reče: 'Dal'"

Sufjan ibn Ujejne prenosi od Džafera el-Ahmara¹¹² on od Ibrahima b. Muhameda el-Muntešira,¹¹³ koji je bio među najboljima u svom vremenu, da je čuo da ko u tom danu bude darežljiv prema svojoj porodici, Allah će prema njemu biti darežljiv u toku godine.

Što se tiče izjave Harba da Ahmed smatra hadis ništavnim, to se odnosi na to da li takav hadis prenosi od samog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Takav hadis nema ispravan lanac prenosilaca. Iako se

¹⁰⁹ Imam Ahmed u *Musnedu*, 6:324; Ibn Hibban u *Sahihu* 5:251-252.

¹¹⁰ Njegovo ime je Harb b. Ismail el-Kermani, fakiḥ, hafiz. Prisni drug imama Ahmeda. Umro 280. h.g. Vidjeti: *Tezkiretul-hiffaz*, 613.

¹¹¹ Njegovo puno ime je Ishak b. Mesur b. Hehram el-Kevsidž. Hadis prenosi od imama Ahmeda. On je sakupio korisna djela u kojima su zastupljeni odgovori koje je davao imam Ahmed – *Mesail*. Kao prenosilac je bio sika / iskren i pouzdan. Jedan od zvučnijih imena i imama nauke o hadisu. Umro je 251. h.g. Vidjeti: *Tehzibul-Kemal*, 2:474.

¹¹² Džafer b. Zijad b. el-Ahmar, saduk, bio je pristrasan šiizmu. Umro 167. h.g. Vidjeti *Et-Takrib*.

¹¹³ Od Ibrahim b. Muhamed el-Muntešir el-Edžda' el-Hamadani el-Kufi. Sika / pouzdan prenosilac iz pete generacije. *Takrib*.

prenosi putem više isnada, nijedan od njih nije ispravan.¹¹⁴ To tvrdi još i Muhammed b. Abdullah b. Abdul-Hakem¹¹⁵. Ukejl je rekao: Ovaj hadis nije dobro zapamćen. (Gajru mahfuz)

Ibn Ujejne je rekao: "Isprobali smo ovo već pedeset ili šesdeset godina pa smo u toj praksi vidjeli samo hajr."

Uzimanje ovoga dana za dan žalosti. Rafidije tako čine zbog ubistva hazreti Alijinog sina Husejna, radijallahu anhumu. To je uzaludno, iako oni misle da je to dobro djelo.

Allah, dželle šanuhu, nije propisao da se za dan žalosti uzimaju ni dani smrti vjerovjesnika, pa zašto bismo za dan žalosti uzimali dan smrti nekog ko je manje vrijedan!?

Jedna od specifičnosti Dana Ašure je da je to dan u kome je Allah oprostio jednom narodu.

Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi od Alije, radijallahu anhu, da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ukoliko budeš postio poslije ramazana, onda posti muharrem, jer to je zaista Allahov mjesec. U tom mjesecu je dan u kome je Allah oprostio jednom narodu, a u njemu i drugima oprašta."¹¹⁶

Ebu Ishak¹¹⁷, ispravnim lancem prenosilaca, prenosi da je El-Esved b. Jezid¹¹⁸ rekao: "Pitao sam Ubejdea b. Umejra¹¹⁹ o postu na Dan Ašure,

¹¹⁴ Hesemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iz-zevaid ve menba'ul-fevaid* je spomenuo neke od takvih predanja, 3:189, od Ebu Se'da el-Hudrija, radijallahu anhu, nakon hadisa kaže: „Zabilježio ga je Taberani u *El-Evsatu*, ali u njegovom lancu prenosilaca je Muhammed b. Ismail el-Dža'feri, za kojeg je Ebu Hatim rekao: „Njegovi hadisi su munker.“, Zatim Hejsemi spominje i predanje od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, za koje kaže da ga je zabilježio Taberani u *El-Mu'džemul-Kebiru*, ali da se u lancu prenosilaca nalazi El-Hajsem b. Šedadž, koji je veoma slab prenosilac.

¹¹⁵ Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem. Fakihi Misra. Nesai ga je uvažavao kao argumenat. Rekao je da je on pouzdan prenosilac. Umro 286. h.g.

¹¹⁶ Tirmizi, 741, u Knjizi o postu, poglavlje O postu u muharremu, i još je rekao: „Hadis je hasen-garib.“ Ovome hadisu svjedoči i drugi, koji je zabilježen u Muslimovom *Sahihu*, 1163, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, a on od Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: „Najbolji post poslije ramazana je u Allahovom mjesecu muharremu, a najbolji namaz, nakon obaveznog, je noćni namaz.“

¹¹⁷ Ebu Ishak es-Sabi'i, Amr b. Abdullah el-Hamadani je pouzdan prenosilac i prenio je mnogo hadisa. Poznat je kao pobožnjak. Umro je 129. h.g. Vidjeti: *Et-Takrib*.

¹¹⁸ El-Esved b. Jezid b. Kajs en-Nehai. Pouzdan prenosilac koji prenosi puno hadisa. Umro je 74. ili 75. h.g.

¹¹⁹ Ubejde b. Umejir b. Katade el-Lejsi, Mekkelija. Muslim tvrdi da se ovaj prenosilac rodio još u vremenu Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Neki drugi

pa mi je odgovorio: 'Muharrem je Allahov gluhi mjesec. U tom mjesecu je dan u kojem je Ademu oprošteno, pa ukoliko ikako budeš mogao da ga postiš, učini to.' Isto se prenosi od Šu'bea, a on od Ebu Ishaka.

Israil¹²⁰ je prenio da je Ebu Ishak rekao: "Neki narod, koji je živio prije nas, učinio je neki grijeh, pa su se u ovome danu pokajali i bilo im je oprošteno. Zato, ako budeš u stanju da ovaj dan postiš, onda tako i postupi."

Od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, je preneseno da je rekao: "Dan Ašure je dan u kojem je oprošteno Ademu, alejhisselam."

Od Vehba se prenosi da je Allah objavio Musau, alejhisselam: "Naredi svome narodu da Mi se približe dobrim djelima u prvih deset dana muharrema, a kada bude deseti dan, neka Mi iziđu da im oprostim."

Abdurrezak je zabilježio od Ibn Džurejdža, on od nekog čovjeka, on od Ikrima da je rekao: "To je dan u kojem je Allah oprostio Ademu, Dan Ašure."¹²¹

Abdulvehab i El-Haffaf, prenose od Sei'da, a on od Katadea, da je rekao: "Mi smo govorili da je Adem, alejhisselam, na Zemlju sišao na Dan Ašure i da mu je na taj dan oprošteno."

Komentar riječi Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Oprostit će i drugima!"

U ovoj izjavi primjećujemo Vjerovjesnikov, alejhisselam, podsticaj na činjenje iskrenog pokajanja na Dan Ašure i Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, nadu da će takvo pokajanje biti i primljeno.

Allah, dželle šanuhu, je o Ademu, alejhisselam, rekao: *I Adem primi neke riječi od Gospodara svoga, pa mu On oprosti; On, doista, prima pokajanje, On je milostiv.* (El-Bekare, 37)

Obavijestio nas je da su on i njegova žena (Hava) molili: *Gospodaru*

su rekli da se radi o starijem tabi'inu. Bio je poznati Mekanski pripovjedač. Postoji konsenzus oko njegove pouzdanosti. Umro je 68. h.g. Vidjeti: *Tehzib-et-Tehzib*, 6:77, i *Et-Takrib*.

¹²⁰ Israil b. Junus b. Ebu Ishak el-Hamadani es-Sabii, Ebu Jusuf el-Kufi. Hadise preñ nosi od svoga djeda (Ebu Ishaka) i od drugih. Njegovi hadisi su zabilježeni u brojnim hadiskim djelima. Bio je pouzdan i siguran prenosilac. Umro je 160. h.g. Vidjeti: *Tehzibul-Kemal*, 2:515.

¹²¹ U svome djelu *El-Musannef*, 4:291.

naš – rekoše oni – sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni. (Al-A'raf, 23)

Omer ibn Abdulaziz, radijallahu anhu, je napisao pismo provincijama i kojem je, između ostalog, stajalo: "Recite kao što je rekao Adem, alejhisselam: *Gospodaru naš – rekoše oni – sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni. (El-A'raf, 23)* I recite kao što je molio Nuh, alejhisselam: *Ako mi ne oprostiš i ne smiluješ se, bit ću izgubljen. (Hud, 47)* Molite kao što je Musa, alejhisselam, molio: *Gospodaru moj, ja sam sebi zlo nanio, oprosti mi! (El-Kasas, 16)* I molite kao što je Zunnun, alejhisselam, molio kada je rekao: *Nema boga osim Tebe, hvaljen neka si! A ja sam se zaista ogriješio prema sebi. (El-Enbija, 87)*"

Onaj koji želi da mu bude oprošteno mora se pokajati za počinjeni grijeh. A Allah, dželle šanuhu, je rekao: *Ima i drugih koji su grijehе svoje priznali, i koji su djela dobra s drugim koja su hrđava izmiješali, njima će, može biti, Allah oprostiti jer Allah prašta i samilostan je. (Et-Tevba, 102)*

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Kada rob učini neki grijeh, pa se pokaje, Allah mu oprosti."¹²²

U dovi koja se uči na početku namaza kaže se: "Allahu, Ti si moj Gospodar. Drugog boga osim Tebe nema, sebi sam zulum učinio i grijeh sam priznao, pa mi oprosti jer grijehе ne prašta niko osim Ti."¹²³

U dovi koju je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, podučio Es-Siddika, radijallahu anhu, stoji: "Gospodaru moj, ja sam sebi puno nepravde učinio, a grijehе niko sem Tebe ne prašta, pa mi od Svog oprosta oprosti i smiluj mi se. Zaista si Ti Milostivi i Onaj Koji oprašta."¹²⁴

U hadisu Šeddada ibn Evsa, radijallahu anhu, se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je najbolji istigfar-sejid da rob

¹²² *Muttefakun alejhi*, Buhari, 5:255; Muslim, 2770, u knjizi O tevbi, poglavlje O potvori i prihvatanju tevbe onoga koji nekoga potvori.

¹²³ Dio dove koja se uči prilikom stupanja u namaz. Hadis je zabilježio Muslim, 771, poglavlje 201, u knjizi O namazu putnika, poglavlje Dova koja se uči u namazu i noćnom namazu; Tirmizi, 3417, 3418 i 3419, u knjizi O dovama, poglavlje Dova na samom početku namaza; Ebu Davud, 760, u knjizi Namaz, poglavlje Koja dova se uči prilikom otvaranja namaza.

¹²⁴ Buhari, 2:317, u knjizi O ezanu, poglavlje O dovi prije predavanja selama; Muslim, 2705, poglavlje 48, u knjizi O zikru, dovi, tevbi i istigfaru i 11:130, poglavlje Spuštanje glasa prilikom činjenja zikra.

kaže: *Allahumme ente rabbi, la ilahe illa ente, halekteni ve ene abduke, ve ene ala va'dike ve ahdi ke masteta'tu, euzu bike min šerri ma sana'tu, ebu'u leke bi nimetike alejjje ve ebu'u bi zenbi, fagfir li, fe innehu la jegfiruz-zunube illa ente. / Allahu moj, Ti si moj Gospodar, drugog boga osim Tebe nema. Ti si mene stvorio i ja sam Tvoj rob. Tebi se utječem od zla kojeg sam počinio, priznajem Tvoju blagodat prema meni i priznajem svoj grijeh pa mi oprasti, jer, zaista, grijeh ne oprašta niko osim Tebe.*¹²⁵

Kada su se Adem i Musa, alejhisselam, sastali, Musa počeo da kori Adema zbog toga što je protjeran iz Dženneta, a Adem, alejhisselam, se opravda prethodnim određenjem.¹²⁶

U redu je pravdati se određenjem. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Ako te nešto zadesi nemoj reći: 'Da sam uradio to i to bilo bi ovako i ovako.', nego reci: 'Allahovom odredbom se desilo, a Allah određuje šta hoće.'"¹²⁷

Nakon što je melekima bilo naređeno da učine sedždu Ademu, alejhisselam, te je on bio podučen imenima stvari koje meleki nisu znali, i on i njegova žena ušli u Džennet, pokazala se Iblisova zavist. Zato se zavist pojavi svaki put kada se prezentuju neke vrijednosti. Iblis je od tada neprestano splektario Ademu, alejhisselam, sve dok nije prouzrokovao njegovo istjerivanje iz Dženneta. Iblis nije shvatio da će Ademu, alejhisselam, sve vrline biti upotpunjene nakon što izađe iz Dženneta, pa će se u njega vratiti još kompletniji nego prije.

Iblisa je uništila oholost i samoljublje, zato što je rekao: *Ja sam bolji od njega.* (Al-A'raf, 12), a Ademove, alejhisselam, vrijednosti i vrline su upotpunjene time što je priznao grijeh: *...rekli su: "Gospodaru naš, mi smo nepravdu prema sebi učinili."* (El-A'raf, 33)

Neki od naših dobrih predaka su govorili: "Adem, alejhisselam, je protjeran iz Dženneta (samo) zbog jednog grijeha, a vi činite mnoge grijeha i u tome granice prelazite, i želite da tako u Džennet uđete."

¹²⁵ Buhri, 2:317, u knjizi O ezanu, poglavlje O dovi prije predavanja selama; Tirmizi, 3390, u knjizi O dovama, poglavlje 15; Nesai u 8:279, u knjizi O učenju dove i traženju zaštite, poglavlje Traženje zaštite od zla onoga što je stvoreno.

¹²⁶ Ovo je slobodna interpretacija onoga hadisa koji je zbilježio Buhari od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

¹²⁷ Hadis je zabilježio Muslim, 2664, u knjizi O kaderu, Naređivanje da se bude jako i postojano i da se ne bude slabašno, Od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

Čuvajte se neprijatelja koji je vašeg oca istjerao iz Dženneta jer se on koristi raznim načinima da ne dozvoli da se u Džennet ponovo uđe. Neprijateljstvo između nas je staro. On je istjerman iz Dženneta zbog svoje oholosti i odbijanja da učini sedždu Adem, alejhisselam. On je izgubio nadu u milost i izgubio je svaku nadu u ponovni ulazak u Džennet. Njegov vječni boravak u Vatri je zagarantovan, pa se on svim sredstvima trudi da sa njim u Vatri vječno budu potomci Ademovi. Zbog toga im uljepšava širk, a ako mu to ne pođe za rukom, onda im uljepšava manje grijehe od širka, kao što je razvrat i tome slično.

Gospodar vas je upozorio na njega: *Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nevjernicima!* (El-Kehf, 50)

Kada je Adem, alejhisselam, spušten na Zemlju, obećano je i njemu i njegovom porodu koji budu vjerovali i vjerovjesnike slijedili, povratak u Džennet: *O sinovi Ademovi, kad vam između vas samih budu dolazili poslatci koji će vam propise Moje objašnjavati, onda se oni koji se budu Allaha bojali i dobra djela činiti neće ničega bojati niti će bilo za čim tugovati.* (El-A'araf, 35)

Neka se vjernici raduju Džennetu jer je on pripremljen za njih. To je potvrđeno po Džibrilu, alejhisselam: *A one koji vjeruju i dobra djela čine obraduj džennetskim baščama kroz koje će rijeke teći.* (El-Bekare, 25)

Pripadnicima ummeta je praotac Ibrahim, alejhisselam, preko vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, poslao poruku. Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "U noći kada sam uzdignut (Isra i Miradž), vidio sam Ibrahima, alejhisselam, pa mi je rekao: 'O Muhammede, prenesi svome ummetu selam od mene i obavijesti ih da je u Džennetu prijatna pitka voda, da je on ravnica, a da su njegove sadnice riječi: *subhanallah vel hamdulillah ve la illahe illallah vallahu ekber / slava i hvala Alahu, nema drugog boga osim Allaha, Allah je najveći.*'"¹²⁸

Nesai i Tirmizi su zabilježili od Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko kaže: *Subhanallah el-azim ve bihamdihi*, bit će mu zasađena palma u Džennetu."¹²⁹

¹²⁸ Tirmizi, 3458, u knjizi O dovama, poglavlje, 59, od Abdullaha b. Mes'uda, radijallahu anhu. Tirmizi je ocijenio ovaj hadis kao hasen, sa tom se ocjenom slažu i drugi učenjaci. Hadis bilježi i Nesai u djelu *Amelul-jemi vel-lejla*, 827. Šejh Albani je ocijenio da je ovaj hadis hasen. (op.prev.)

¹²⁹ Tirmizi, 3460, u knjizi O dovama, poglavlje 61. Nakon čega je konstatovao: „Ovaj

Ibn Madže bilježi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko izgovori: *subhanallah, vel hamdullah, ve la ilahe illallah, vallahu ekber* – za svaku od navedenih zikrova mu se posadi drvo u Džennetu."¹³⁰

Taberani je zabilježio od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, a Ibn Ebu Dunjaa, on od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko izgovori: *Subhanallahi el-azim*, bit će mu sagrađena kula u Džennetu."¹³¹

Od Hasana¹³² se prenosi da je govorio: "Meleki rade za čovjeka u Džennetu, sade i grade. Ponekad, ipak, zastanu, pa bivaju upitani: 'Šta je sa vama, zašto ste zastali?' Oni odgovaraju: 'Čekamo dok nam dođe materijal.'" Hasan dodaje: "Zato im pošaljite, da bi mogli nastaviti raditi."

Neki prethodnici su govorili: "Saznao sam da se zidovi Dženneta grade zikrom. Kada se prekine činiti zikr, prekine se i posao. Pa bivaju upitani (meleki koji zidaju): 'Zašto ste stali?' A oni odgovaraju: 'Čekamo dok nam dođe materijal.'" Hasan dodaje: "Zato im pošaljite *materijal*, da bi mogli nastaviti sa izgradnjom."

Zemlja Dženneta je danas (kao) ledina, a dobra djela su joj građa, njima se grade objekti u Džennetu. Kada se upotpuni ono što se zasadi i sagrađi, tamo prelaze njeni stanovnici.

hadis je hasenun-sahihun-garibun, nije nam poznat nekim drugim putem osim preko Ebu Zubejra, koji prenosi od Džabira. Hadis je zabilježio i Ibn Hibban u svome *Sahihu*, Hakim u *Mustedreku* i to na dva mjesta sa dva različita lanca prenosilaca. Za jednog je rekao da je u skladu sa kriterijima autentičnosti po kojima je sastavljen *Sahih* Buhari, a za drugi da je u skladu sa kriterijima autentičnosti koji po kojima je sastavljen *Sahih* Muslim. Zanimljive su okolnosti u kojima je ovaj hadis izrečen. Naime, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je prolazio pored Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, koji je upravo sadio neke sadnice, pa ga je upitao: „O Ebu Hurejre, šta ti to sadiš?“ A Ebu Hurejre je odgovorio: „Neke sadnice.“ Onda mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Želiš li da te obavijestim o sađenju koje je za tebe bolje i korisnije?“ „Svakako.“ – odgovorio je on. Tada mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, citirao gore navedeni hadis. Šejh Albani je ocijenio da je ovaj hadis vjerodostojan. (op.prev.)

¹³⁰ Ibn Madže, 3807, u knjizi O Edebu, poglavlje Vrijednosti tespihanja.

¹³¹ Hadis je spomenuo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iz-zevaid ve menba'ul-fevaidu*, 10:91, od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, rakavši da su prenosioci ovoga hadisa ocijenjeni kao pouzdani.

¹³² Uvijek kada se spomene ovo ime bez dodataka na kojeg Hasana se misli, onda je to poznati, cijenjeni tabi'in Hasan el-Basri.

U hadisu stoji: "Kada neko tri puta zamoli Allaha da ga uvede u Džennet, Džennet će se za njega zauzimati kod svoga Gospodara, pa će reći: 'Gospodaru, uvedi ga u Džennet.'"¹³³

Srca onih koji su spoznali Allaha ponekad mogu da osjete miris Dženneta. Enes b. en-Nadr, radijallahu anhu,¹³⁴ je prilikom Bitke na Uhudu rekao: "Tako mi Allaha, ja osjećam miris Dženneta sa strane Uhuda.", a onda je krenuo naprijed i borio se sve dok nije ubijen.

Allahova mudrost u spuštanju Adema, alejhisselam, na Zemlju vidi se i u tome što se njegovim silaskom pokazala borba boraca i trud po-božnjaka. Da nije bilo toga, ne bi se čuo drhtavi glas onih koji se kaju, niti bi tekle suze onih koji su grijeha počinili.

O Ademe, *Ja sam, sigurno, blizu, odazivam se molbi molitelja kad Me zamoli!* (El-Bekare, 186) Ako ti je srce zbog izlaska iz Dženneta slomljeno, pa Ja sam sa onima čija su srca zbog Mene slomljena! Ako si time propustio slušati slavljenje meleka na nebesima, pa data ti je mogućnost da čuješ jecaje onih koji pokajanje i istigfar čine. Nama je draži jecaj onih koji čine pokajanje od glasova koji slavlje i tespihanje čine. Onog koji zikri može da obuzme ponos, a jecanjem onih koji se kaju samo se povećava skromnost. Kada ne bi grijeshili, On bi vas zamijenio narodom koji bi grijeshio, a onda tražio oprost."¹³⁵

Neka je slava Onome Koji, kada ukaže milost Svome robu, nedaću mu pretvori u blagodat, a koga On ostavi i napusti, neće mu koristiti nikakav trud ni bogatstvo.

Adem, alejhisselam, je podučen kako da se pokaje: *I Adem primi neke riječi od Gospodara svoga, pa mu On oprosti; On, doista prima pokajanje, On je milostiv.* (El-Bekare, 37) A Iblis je protjeran nakon duge službe, pa su njegova djela postala kao prašina na jakom vjetru: *Onda izlazi iz Dženneta. – reče On – Nek si proklet i neka se prokletstvo zadrži na tebi do Dana sudnjeg!* (El-Hidžr, 34-35)

¹³³ Tirmizi, 2572, u knjizi O opisu Dženneta, poglavlje O opisu džennetskih bašči; Nesai, 8:279, u poglavlju O treženju zaštite od Vatre, od Enesa b. Malika, radijallahu anhu. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

¹³⁴ Enes b. en-Nadr b. Damdam je amidža Enesa b. Malika, poznatog ashaba i sluge Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alehi ve sellem, on je pao kao šehid u Bici na Uhudu. Vidjeti: *Siretu Ibn Hišam*, 2:83-184.

¹³⁵ Muslim, 2749, u knjizi O Tevbi, poglavlje, spadanje grijeha činjenjem istigfara.

Adem je ostalim stvorenjima predstavljen kao neko ko ima znanje, te je tako vredniji od njih. Nijedno znanje nije kompletno bez konkretnih djela, a Džennet nije mjesto gdje treba da se radi i trudi, već mjesto uživanja i naslađivanja, zato je Ademu bilo rečeno: "Idi na polje džihada i bori se protiv vojske prohtjeva. I trudi se i tuguj zbog daljine Dženneta, pa će biti kao da si u njemu i vratit ćeš mu se još potpuniji od onoga što si bio."

Treće poglavlje

O POVRATKU HADŽIJA

في الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي قال: (من حج هذا البيت ولم يرفث ولم يفسق رجع من ذنوبه كيوم ولدته أمه)

U dva *Sahiha* zabilježeno je predanje od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko propisno obavi hadž, bez općenja sa suprugom i činjenja grijeha, vratit će se sa hadža bez grijeha kao na dan kada ga je majka rodila."¹³⁶

Islam ima pet stubova, svaki od njih iskupljuje određene grijehe i eliminara ih.

Tako na primjer *la ilahe illallah Muhammedu resullullah* ne ostavlja nikakvog grijeha. Namaz do namaza, džuma do džume, ramazan do ramazana, brišu male grijehe koji se počine između njih. Sadaka gasi grijehe kao što voda gasi vatru.

Značenje ovoga hadisa je jedna grupa učenjaka zaključila na osnovu ajeta: *A ni onome ko požuri i ostane samo dva dana nije grijeh, a ni onaj koji se duže zadrži, samo ako se grijeha kloni.* (El-Bekare, 203) To su protumačili na način da ko upotpuni sve obrede, bez obzira napustio prvog dana žureći ili sačekao do drugog dana, biva obuhvaćen ovim ajetom.

Ebu Ja'la el-Meusili je u *Musnedu* zabilježio sljedeću Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, izjavu: "Ko obavi obrede, pa poslije toga muslimani budu mirni od njegovog jezika i ruku, opraštaju mu se i buduću i prošli grijesi."¹³⁷

U dva *Sahiha* je zabilježen hadis: "Nagrada za propisno obavljen hadž je Džennet."¹³⁸

¹³⁶ Buhari, 3:382, u knjizi O hadžu, poglavlje Značaj propisno obavljenog hadža; Muslim, 1350, u knjizi O hadžu, vrijednosti hadža, umre i Dana Arefata.

¹³⁷ U *Musnedu* Ebu Ja'la nije zastupljen hadis u ovakvoj tekstualnoj formi. On je spomenut u *Kenzul-Ummalu*, 11810; u *Metelib Alejeu*, 1087; i u *Musnedu*, od Abda b. Humejda od Džabira koji je to vezao za Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

¹³⁸ Buhari, 3:597, u knjizi O umri, poglavlje Obaveznost i značaj obavljanja umre; Muslim, 1349, u knjizi O hadžu, vrijednosti hadža, umre i Dana Arefata.

U Muslimovom *Sahihu* je zabilježena Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, izjava: "Hadž ruši sve (grijehe učinjene) prije njega."¹³⁹ "Primljeni hadž briše grijehe i postaje razlog ulaska u Džennet."

Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o dobročinstvu na hadžu, odgovorio je: "Dijeljenje hrane i lijep govor."¹⁴⁰

Najbolju dovu koju može hadžija da učini sebi je da mu hadž bude propisno i pravilno obavljen. Zato se propisuje hadžiji, kada obavi obrede hadža, da kaže: "Gospodaru, učini ovaj moj hadž mebrur i sa'j meškur i grijehe mi oprost!"

Prenosi se od Ibn Mes'uda i Ibn Omera, radijallahu anhuma, da su to njihove riječi, kao što se prenosi od njih da je ovo lično Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, izgovarao.

Hadžiji, koji se vraća sa hadža, treba učiti dovu da mu Allah učini hadž mebrur, odnosno da mu ukabuli hadž. Tako su prethodne generacije postupale sa svojim hadžijama.

Vidni znaci primljenog hadža

Primljen i valjano obavljen hadž ima svoje vidne znakove.

Hasanu el-Basriju je neko citirao hadis u kome se kaže da je za propisno obavljen hadž nagrada Džennet, pa on reče: "Znak takvoga hadža je da (onaj ko ga obavi bude) skroman prema dunjaluku i da čezne za Ahiretom." Nagrada za primljeni hadž je oprost, a znak za to je da hadžija ostavi loša djela. Prethodnici su govorili: "Teslim Crnog kamena je znak da se ne vratiš griješenju." Time su aludirali na izjavu Ibn Abbasa, radijallahu anhu: "Crni kamen je Allahov zavjet na Zemlji, pa ko ga dodirne i dotakne kao da se Allahu zavjetovao i Njemu se obavezao."

Ikrima je rekao: "Crni kamen je Allahov zavjet na Zemlji, pa ko ga dotakne, on je time učinio zavjet Allahu i Njegovom Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem."

Onaj ko prekrši zakletvu krši je na svoju štetu, a ko ispuni ono na što se obavezao Allahu, On će mu dati veliku nagradu. (El-Feth, 10)

¹³⁹ Muslim, 121, u knjizi O imanu, poglavlje O tome da islam ruši slabe grijehe učinjene prije toga.

¹⁴⁰ Hakim u *Mustedreku*, 1:483, od Džabira b. Abdullaha, koji ga je ocijenio kao sahih / autentičan. Sa ovom ocjenom se složio i Zehebi.

O vi koji ste nam se zavjetovali na pokajanje, između nas i vas ima više potvrđenih zavjeta:

Prvi zavjet. Onaj koji je postignut na dan kada je Allah upitao: *“Zar ja nisam Gospodar vaš?”* Oni su odgovarali: *“Jesi, mi to svjedočimo.”* (El-A’raf, 172) Najveći cilj ovoga zavjeta je da ne obožavate nikoga osim Njega. A najbolji način sprovođenja spomenutog zavjeta u praksu je da se bojite Allaha istinskom bogobojažnošću.

Drugi zavjet: Kada je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, objavljeno: *Ispunite zavjet koji ste Mi dali – ispunit ću i Ja koji sam vama dao i samo se Mene bojte.* (El-Bekare, 40)

Sehl et-Tusteri¹⁴¹ je rekao: “Ko izgovori *la ilahe illallah* dao je zavjet Allahu. Zato mu je haram da griješi tajno ili javno, da bude prijatelj Allahovom neprijatelju ili da bude neprijatelj Njegovom poniznom robu.

Treći zavjet: Ko prilikom obavljanja hadža podigne ruku prema Crnom kamenu time obnavlja zavjet. *Ima vjernika koji ispunjavaju zavjet dat Allahu.* (El-Ahzab, 23)

Kada te nefs pozove na grijeh, reci: *“Sačuvaj Bože!”* – uzviknu on – *“Vlasnik me moj lijepo pazi, a oni koji dobro uzvrate zlim neće nikad uspjeti.”* (Jusuf, 23)

Neki od naših dobrih prethodnika su posjetili nekog bolesnika, pa mu jedan od njih reče: “Obaveži se Allahu da ćeš se pokajati, možda te On izbavi iz bolesti.” Bolesnik na ovo reče: “Ja sam do sada običavao tako da činim. Kada god bih se razbolio ja sam se na pokajanje obavezivaao, pa kada sam se sada razbolio opet sam htio da dam zavjet, a onda sam začuo glas kako kaže: ‘Mi smo prihvatili tvoj zavjet do sada više puta, pa smo vidjeli da si veliki lažov.’” Nakon što ovo izusti, on umrije.¹⁴²

Onaj koji obavi hadž neka čuva zavjet kojim se obavezao prilikom dodira Crnog kamena.

Nekog hadžiju nefs pozva da učini grijeh, ali on začu glas kako zove:

¹⁴¹ Njegovo ime je Sehl b. Abdullah b. Junus el-Zusteri, Ebu Muhammed, sufija, zahid / asketa. Jedan od predvodnika sufija i njihovih učenjaka. Niko mu nije bio ravan kada su u pitanju bili lijep odnos prema drugima i bogobojažnost. Umro je 283. h.g. Vidjeti: *Vafajatul-ajan*, 2:429, *Safvetus-Safva*, 4:64, *Sijerul-e’alam en-nubela*, 13:330.

¹⁴² Ovaj glas je od šejtana, a ne od Milostivog, koji ga poziva u očaj i gubljenje nade u Allahovu milost.

“Teško tebi! Zar nisi učinio hadž?!” Pa ga Allah sačuva od grijeha.

Ružno je da neko ko je upotpunio peti islamski šart grijesima sruši sve što je sagradio. U mursel-hadisima koji bilježi Ibn Ebu Dunja kaže se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nekom čovjeku rekao: “O ti, ti tako gradiš pa rušiš!”, tj. radiš dobra pa nakon toga loša djela. Čovjek na to reče: “O Allahov Poslaniče, od sada ću, ako Bog da, graditi i neću rušiti.”

Ima li šta bolje od dobrog djela poslije dobrog djela, a ima li šta lošije od lošeg djela poslije dobrog? Grijeh koji se učini nakon teube je gori od sedamdeset prije nje. Koliko jakih biva oslabljeno grijesima, koliko bogatih biva osiromašeno grijesima! Molite Allaha da vas uputi, da budete postojani do smrti. Tražite zaštitu od Allaha da ne pokleknete, nakon što ste krenuli Pravim putem.

Imam Ahmed i Ibrahim b. Edhem su često govorili: “Gospodaru, počasti me poslušnošću, a nemoj me poniziti grijesima!”

Hadžiji, kojem bude primljen hadž, a i onom za koga on oprosta traži, opraštaju se svi grijesi. Prenosi se da Allah, dželle šanuhu, hadžijama na Dan Arafata kaže: “Raziđite se oproštenih grijeha vama i onima za koje ste se zauzimali!”

U Muslimovom *Sahihu* je od Abdullaha b. Dža'fera, radijallahu anhu, zabilježeno: “Djeca iz njegove porodice su dočekivala Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kada bi se vraćao sa putovanja. Kada se jedne prilike vratio, uzeo me je u naručje, onda je došao do jednog od Fatiminih sinova, pa je i njega uzeo, te nas je posadio iza sebe na devi i tako smo ušli u Medinu – trojica na jednoj devi.”¹⁴³

Inače, u jednom mursel-predanju govori se o zabrani da trojica jašu na jednoj devi. Ukoliko je to pouzdano, onda treba shvatiti kao zabranu jahanja tri odrasle osobe.

U *Musnedu* i Hakimovom *Sahihu* se prenosi da je Aiša, radijallahu anha, rekla: “Kada bismo se vraćali iz Mekke sa hadža ili umre, dočekivali bi nas dječacići Ensarija koji su i svoje familije dočekivali kada bi se vraćali.”¹⁴⁴

¹⁴³ Muslim, 2428, u knjizi O fadiletima ashaba, poglavlje 66, Vrijednosti Abdullaha b. Dža'fera.

¹⁴⁴ Hakim u *Musterdeku*, 1:488, uz konstataciju: „Ovaj hadis je sahih shodno Muslimo-

Pohvalno je da se hadžiji pri povratku nazove selam, da se sa njim rukuje i zatraži dova.

U *Musnedu* imama Ahmeda (lancem u kome ima slabosti) Ibn Omer, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada se sretnoš sa hadžijom, nazovi mu selam, rukuj se sa njim i zamoli ga da dovi i traži oprosta prije nego uđe u svoju kuću, jer je njemu oprošteno."¹⁴⁵

Zabilježeno je i da je Habib b. Ebu Sabit rekao: "Ja sam sa ocem izišao da dočekam hadžije i da se sa njima poselamim, prije nego se oni uprljaju."

Mu'az b. el-Hakem je rekao: "Musa b. A'jun je prenio da je Hasan rekao: "Kada se pojave hadžije, vi ih slijedite i opskrbite ih dovom, a kada se vrate, sretnite ih i rukujte se sa njima prije nego ih grijesi dotaknu, jer je na njihovim rukama bereket."

Ebu Šejh el-Asbehani¹⁴⁶ i drugi prenijeli su od Lejsa, on od Mudžahida, da je Omer, radijallahu anhu, rekao: "Biva oprošteno hadžiji i onome kome hadžija traži oprosta."

U Bezzarovom *Musnedu* i El-Hakimovom *Sahihu* je zabilježeno da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenio od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, sljedeću dovu: "Gospodaru, oprosti hadžiji i onome za koga on oprosta traži."¹⁴⁷

Ali el-Muvaffak, koji je hadž obavio šezdeset puta, pripovijeda: "Poslije toliko obavljenih hadževa, sjeo sam i razmišljao o svome stanju. Nisam znao da li mi je ijedan od njih primljen. Razmišljajući tako, zaspao sam i u snu čuo da me je neko upitao: 'Da li svojoj kući pozivaš samo one koje voliš?', te sam se probudio radostan."

vim kriterijima za ispravnost hadisa. Ni Buhari niti Muslim nisu ga zastupili u svojim zbirkama." Sa ovakvom ocjenom složio se i sam Zehebi.

¹⁴⁵ Hadis je naveo Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaid ve menba'u-l-fevaid*, 3:211, rekavši: „Hadis je zabilježio Bezzar, ali se u njegovm lancu prenosilaca pojavljuju osobe čija imena nisu navedena – anonimni prenosioci."

¹⁴⁶ Abdullah b. Muhammed b. Dža'fer b. Hibban el-Asbehani, Ebu Muhammed. Bio je poznat i po nadimku Ebu Šejh. Jedan od hafiza u hadisu. Vrsni poznavalac ravija. Autor brojnih djela. Preselio je na Ahiret 369. godine po Hidžri. Vidjeti: *En-Nudžumu ez-Zahira*, 4:136; *El-A'lam* od Zerkelija, 4:120.

¹⁴⁷ Bezzar i Taberani u *Sagiru*; Ibn Huzejme u *Sahihu*; Hakim u *Mustereku*. Hakim je rekao: „Hadis je sahih prema kriterijima Muslima." Hafiz je rekao: „Ipak, u lancu prenosilaca je Šerik el-Kadi, čije hadise Muslim nije bilježio osim u *muteba'at*."

Ibn Omeru, radijallahu anhu, neko reče: "Ima puno hažijal" "Puno je naroda, a hadžija je malo." – odgovori on.

Neki od naših dobrih predaka je učio: *"Ja Rabbi, smiluj mi se jer Tvoja milost je, zaista, blizu onih koji dobro čine. Ako nisam od ove skupine, vjernik jesam, a Ti si rekao: 'On je prema vjernicima samilostan.' (El-Ahzab, 43) A ako nisam ni od njih, onda bar spadam pod pojmom 'sve', a Ti si obznanio: A milost Moja obuhvata sve. (El-A'raf, 156) A ako nisam ni to, onda me je spopala teška nevolja, pa su moja djela, trud i sva moja nastojanja uzaludna. Onda mi nemoj uskratiti bar onu milost što si obećao onima koje nevolja spopadne."*¹⁴⁸

Koliko li je samo između onih koje *neće* brinuti najveći užas, nego će ih meleki dočekivati: *"Evo ovo je vaš dan, vama obećan!"* (El-Enbija, 103), i onih na Dan kada će grubo u vatru džehennemsku biti gurnuti. (Et-Tur, 13)

Alija je rekao: *"Dočekat će ih meleki na džennetskim kapijama: 'Mir vama, od grijeha ste čisti, zato uđite u njega, u njemu ćete vječno boraviti!'"* (Ez-Zumer, 73)"

¹⁴⁸ Ovdje autor aludira na ajet: *Emmen judžibu muddtare iza daea.*

صَفَر

SAFER

Zadaće u mjesecu saferu

في (الصحيحين) عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي أنه قال: (لا عبوى ولا هامة ولا صفر، فقال أعرابي:

يا رسول الله فما بال الإبل تكون في الرمل كأنها الظباء فيخالطها البعير الأجرب فيجربها ؟ فقال رسول

الله: فمن أعدى الأول

Od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, je u dva *Sahiha* zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema adve¹⁴⁹, niti hame¹⁵⁰, niti safera (bolesti koje dolaze samo u ovom mjesecu)!" Bedu-in reče: "O Allahov Poslaniče, šta je onda sa devom koja je bila zdrava, pa je oboljela kada se sastala sa oboljelim mužjakom?" Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ga upita: "A ko je onda prvu zarazio!?"¹⁵¹ *El-adva* znači: infekcija, zaraza. Arapi su vjerovali da ona postoji, te je Vjerovjesnik, sallallahu alejhejhi ve sellem, rekao: *...i njima će se doviknuti: "Taj Džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste činili"* i dodade: "Pa ko je onda učinio da se ona prva razboli?" Želio je da pojasni da se prva oboljela deva, nije mogla razboljeti tako što se zarazila, nego se razboljela Božijom odredbom, kao i ona druga.

Postoje hadisi koje je mnogima bilo teško razumjeti, te su neki pomislili da su čak derogirali gore spomenuti hadis "...la adv..." Primjer

¹⁴⁹ *Adva* znači: infekcija. To je način prenošenja bolesti sa bolesne na zdravu osobu.

¹⁵⁰ *Hama* je sova. Predislamski Arapi su vjerovali da se duše umrlih preobražavaju u sove koje lete. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je takvo jedno sujevjerje ovim hadisom negirao.

¹⁵¹ Buhari, 10:231, u knjizi O medicini, poglavlje Nema hame. Muslim, 2220, u knjizi O selamu, poglavlje Nema ni adve ni tijare ni... Ebu Davud, 3911, u knjizi O medicini, poglavlje O tijeri.

takvima hadisima je onaj koji je zabilježen u dva *Sahiha* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Neka vlasnik bolesnih deva ne miješa svoje deve sa zdravim devama.'"¹⁵² Ovim hadisom se zabranjuje da se miješaju zdrave i bolesne deve. Ili hadis: "Bježi od gubavca kao što bježiš od lava."¹⁵³ Ili hadis koji se odnosi na kugu: "Ukoliko čujete da se kuga pojavila u nekom mjestu, nemojte tamo ulaziti."¹⁵⁴

Derogacija ovakvih hadisa nema nikakvog smisla. Izjavom: "La adva / nema infekcije (bez Božije odredbe).", Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je htio istaći da ne možemo vjerovati da zaraza djeluje samostalno. Ona se uvijek dešava Allahovom odredbom. Ispravan stav, koji zastupa većina učenjaka, jeste da nema nikakve derogacije u gorespomenutim hadisima.

Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "لا عدوى / Nema zaraza"

Među učenjacima postoji razilaženje u tumačenju Vjerovjesnikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "Nema zaraze." Najodabranije mišljenje je da je to negacija onog što su vjerovali Arapi prije islama, da se te bolesti prenose same po sebi, bez Allahove odredbe. Na ovo upućuje i drugi dio hadisa u kome Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pita: "Pa kako se onda prva razboljela?", aludirajući time da se prva razbolila Allahovom odredbom i određenjem, te da se druga, kao i sve ostale, razboljela na isti način – Allahovom odredbom.

Imam Ahmed i Tirmizi su zabilježili hadis od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ponovio tri puta: "Ne može se ništa ni sa čim zaraziti." Na ovo je beduin rekao: "Allahov Poslaniče, ako svrabljivu devu zatvorimo u tor sa ostalim, ona nam može zaraziti sve deve." Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "A ko je dao svrab onoj prvoj devi? Nema zaraze, niti ima prelazne žutice. Allah je svako biće stvorio i odredio kakav će mu život biti, kakvu će nafaku imati i ono što će ga u životu zadesiti."¹⁵⁵

¹⁵² Buhari, 10 u knjizi O medicini, poglavlje Nema hame. Muslim, u knjizi O selamu, poglavlje Nema ni adve ni tijare ni.... Ebu Davud, u knjizi O medicini, poglavlje O tijari.

¹⁵³ Buhari, u knjizi O medicini, poglavlje Guba.

¹⁵⁴ Muslim, u knjizi O selamu, poglavlje Kuga, tijare, kehane itd.

¹⁵⁵ Tirmizi, 2143, u knjizi O odedenju, poglavlje Nema zaraze, niti inkamiranja u sovu,

Na ovo upućuju riječi Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: *Nema nevo-lje koja zadesi Zemlju i vas, koja nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi – to je Allahu, uistinu, lahko.* (El-Hadid, 22)

Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, zabrane da se miješaju zdrava i bolesna stada, da se izbjegava gubavac i da se ne ulazi u područja u kojima se pojavila kolera, su nastale da bismo se klonili situacija koje mogu biti uzrok bolesti. Čovjeku je naređeno da se, sve dok je u mogućnosti, čuva uzroka nesreće i bolesti i da se preventivno ne približava obolelim od gube, kolere i sl.

U jednom mursel-hadisu, koji je zabilježio Ebu Davud u djelu *El-Merasil*, stoji da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prolazeći pored jednog nagnutog zida, požurio. Kada je upitan o razlogu, odgovorio je: "Bojim se ubrzane smrti."¹⁵⁶

Allah je stvorio uzroke. Nema Stvoritelja sem Njega, niti onog koji određuje sem Njega.

...pa na njega kišu spustimo i učinimo da uz njenu pomoć rastu plodovi svakovrsni; isto ćemo tako mrtve oživjeti, opametite se! (El-A'araf, 57)

Kada neko ima jak iman, oslanja se na Allaha, dželle šanuhu, i vjeruje u Njegovo određenje, svjestan je da sve biva Allahovom voljom. Ovome u prilog ide i hadis koji su zabilježili Tirmizi i Ebu Davud u svojim *Sunenima*, a u kom se kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, uzeo za ruku gubavca, stavio njegovu ruku u svoju porciju i rekao: "Jedi, u ime Allaha, vjerujući u Njega i oslanjajući se na Njega."¹⁵⁷ Po

niti ima prelazne žutice. Hadis je hasen. Tirmizi je nakon navođenja hadisa još dodao: „Na ovu temu preneseni su hadisi i od Ebu Hurejrea, Ibn Abbasa i Enesa, radijallahu anhu. Hadis je zabilježio i imam Ahmed u svome *Musnedu*, 1:440, slabim lancem prenosilaca i to zbog toga što ovaj hadis od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, prenosi nepoznata osoba. U hadisu je zabilježen i hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, 2:327. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim. (op.prev.)

¹⁵⁶ Hadis je zabilježio i imam Ahmed u svome *Musnedu*, 2:356, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

¹⁵⁷ Ebu Davud, 3925, u knjizi O medicini, poglavlje O tijeri; Tirmizi, 1818, u poglavlju O objedovanju sa gubavcem. Međutim lanac prenosilaca ovoga hadisa je slab. I sam Tirmizi je rekao: „Ovaj hadis je garib. Poznat nam je samo preko Junusa b. Muhammeda, koji prenosi od El-Mufaddela b. Fudalea, šejha iz Basre, dok je Mufaddal b. Fudale drugi šejh. On je iz Egipta i pouzdaniji je i poznatiji od tog. Šu'be je ovaj hadis prenio od Habiba b. Šehida, a on od Ibn Burejdea, da je Ibn Omer uzeo gubavca za ruku... Po meni je Šu'bov hadis ispravniji.“ Hadis je zabilježio Hakim, 1:137, koji ga je ocijenio sahihom, a sa njegovom ocjenom se složio i sam Zehebi, a hafiz Ibn Redžeb el-Hanbeli

ovom hadisu je postupao i imam Ahmed. Slično se prenosi od Omera, njegovog sina i Selmana, Allah bio svima njima zadovoljan.

O oslanjanju na Allaha

Oslanjanje na Allaha se sastoji od dvije komponente – od spoznaje i prakse. Pod spoznajom se podrazumjeva spoznaja Allahove jednoće, a pod praksom da srce bude pouzdano u Allaha i da postupa u skladu sa tim.

O uzrocima

Uzroke možemo podijeliti na dvije vrste:

Prva vrsta su uzroci hajra i dobra. Dozvoljeno je da se njima raduje i da se očekuje dobro. Ne smijemo osjećati naklonost prema tim uzrocima, već samo prema Onome Ko ih je dao. To je istinski tevekkul, istinsko oslanjanje na Allaha i vjerovanje u Njega.

Allah je za pomoć muslimanskoj vojsci melekima rekao: *Allah je to zato učinio da bi vas obradovao i da bi se time srca vaša umirila; a pobjeda je samo od Allaha – Allah je zaista Silan i Mudar.* (El-Enfal, 10)

Iz ovog ajeta se uzima propis da je dozvoljeno očekivati da se desi nešto lijepo na osnovu nekog predznaka. Tako se uzdamo u Allaha i Njegovu milost. A svi nimeti i sve blagodati su od Allaha i Njegove do-brote. Uzvišeni rekao: *Sreća koja ti se dogodi od Allaha je.* (En-Nisa, 79)
I: *Od Allaha je svaka blagodat koju uživete.* (En-Nahl, 53)

Blagodati se ne smiju pripisivati tim predznacima, već samo Onome Ko ih je stvorio. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je klanjao sa-bah-namaz po kišovitom vremenu, pa se ljudima obratio: "Znate li šta je ove noći vaš Gospodar rekao? Rekao je: 'Od Mojih robova jedni su se probudili kao vjernici, a drugi kao nevjernici. Ko je rekao: 'Allahovom voljom i milošću kiša je pala.' – on vjeruje u Mene i Moju odredbu, a poriče odredbu zvijezda. Što se nevjernika tiče, on je rekao: 'Kiša je pala zbog te i te zvijezde.' – taj ne vjeruje u Mene, vjeruje u zvijezdu."¹⁵⁸

u Ezkaru. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

¹⁵⁸ Buhari u svome *Sahihu*, 1038, u knjizi O namazu za traženje kiše, poglavlje 28; Muslim, 125, poglavlje 71, u knjizi O vjerovanju, poglavlje O nevjerstvu osobe koja kaže da je kiša pala zbog zvijezde te i te; Ebu Davud u *Sunenu*, 3906, u knjizi O medicini,

U Muslimovom *Sahihu* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, se prenosi: "Nema zaraze, niti pretvaranja u sovu, niti predviđanja budućnosti gledanjem u zvijezde."¹⁵⁹ Ovim se želi naglasiti da ništa samo po sebi ne može utjecati bez Allahove volje i određenja. Ko neke od Allahovih nimeta pripiše nekom drugom, a ne Allahu, sa uvjerenjem da one nisu od Allaha, učinio je širk. A ko ih pripiše nekom drugom sa uvjerenjem da su od Allaha onda je učinio tajni širk (eš-širku-el-hafij).

Druga vrsta uzroka su zla i nedaće. Ova vrsta uzroka se pripisuje grijesima jer sve nedaće proizlaze iz grijeha. Allah, dželle šanuhu, o tome kaže: *A nesreću koja te zadesi sam si zaslužio.* (En-Nisa, 79) *Kakva god vas bijeda zadesi, to je zbog grijehova koje ste zaradil, a On mnoge i oprosti.* (Eš-Šura, 30)

Šerijatom je propisano kako da se čuvamo od vidljivih uzroka zla (kao npr. čuvanje od oboljelih od gube, zatim izbjegavanje mjesta kojima je zavladała kolera i sl.) Protiv skrivenih i nepoznatih uzroka šerijata nije propisana nikakva vrsta zaštite ili čuvanja, jer to spada u proricanje i praznovjerje, koje je šerijatom zabranjeno.

poglavlje O zvijezdama. Hadis bilježi i imam Ahmed u svome *Musnadu*, 4:117, svi oni od Zejda b. Halida el-Ožuheniya.

¹⁵⁹ Muslim u *Sahihu*, 2220, u knjizi O selamu, poglavlje Nema adve niti tijare; Ebu Davud, 3912, u knjizi O medicini, poglavlje O tijari.

Nema predznaka / لا طيرة

Tijera je praksa idolopoklonika, politeista i nevjernika. Allah je ovu praksu spomenuo u Svojoj knjizi od Faraonovog naroda i naroda Saliha, alejhisselam, stanovnicima naselja kojima su dolazli poslanici.¹⁶⁰

Od našeg Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, je vjerodostojno preneseno da je rekao: "Nema proricanja."¹⁶¹ A u drugom hadisu je rečeno: "Koga pokoleba zloslutnja učinio je širk."¹⁶²

Od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjerovanje u zloslutnju je vrsta širka. Osjećaj vjerovanja u zloslutnju se javi kod svakog od nas, ali Allah to odstrani tevekkulom / čvrstim oslanjanjem na Allaha."¹⁶³

Nije dozvoljeno gledanje u zvijezde da bi se prorekla budućnost. Oni koji ispituju predznake zla putem tijare obično ne praktikuju ibadete koji zaista odstranjuju nesreću, već čine grijehe koji povećavaju zlo. Takvima šerijat preporučuje je da napuste sve, da se pokaju i posvete dovi, zikru, davanju sadake i da povećaju iman, vjerovanje u Allaha i Njegovo određenje.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se, onda kada se primijete predznaci kazne na nebesima, kao što su pomračenje Sunca i Mjeseca, pojača činjenje dobrih djela, kao što je namaz, dova, udjeljivanje sadake, puštanje robova i sl. Ovo dokazuje da je, ukoliko se pojave loši predznaci, propisano da se čine dozvoljene stvari koje nam zaista mogu pomoći. Dakle, možemo dovit oslanjajući se na Allaha i uzdajući se u Njega. Najveći uzroci spasa su djela poput bogobojažnosti, dove i istinskog oslanjanja na Allaha.

Muslimani vjeruju da Allah radi ono što hoće, da On Uzvišeni stvara predznake spasa i kazne, kojima plaši Svoje robove da bi se pokajali i ponizili. Od znakova kojima Allah plaši Svoje robove su i pomračenje

¹⁶⁰ Ovdje autor aludira na slučaj koji se spominje u suri Ja-Sin, kada su poslanici došli u naselje.

¹⁶¹ Buhari, 10:157, 212, 214, 215, 243; Muslim, 2220, 2222, 2223, 2225.

¹⁶² Imam Ahmed u svome *Musnedu*; 2:220, od Ibn Omera, radijallahu anhu.

¹⁶³ Hadis je zabilježio Ebu Davud, 3910, u knjizi O medicini, poglavlje O tijari; Tirmizi, 1614, u knjizi O vojnim pohodima; Ibn Madže, 3538, u knjizi O medicini, poglavlje O onome kom se dopadalo lijepo, dobar predznak, a nije volio tijere. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim. (op.prev.)

Sunca i Mjeseca. Jednom prilikom je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio Aiši, radijallahu anha, da zatraži zaštitu od zla mjeseca, pojasnivši: "On je zaista *gasik iza vekab*."

"Nema pretvaranja u sovu / لا هامة"

Ovim Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, negira da se duša ili kosti onoga koji preseli preobražavaju u sovu, kako su, inače, vjerovali poredislamski Arapi. Ovakvo vjerovanje je slično transmigracionizmu – vjerovanju u povratak, seobu duša i njihovo preobražavanje u oblike određenih životinja. Islam je došao da to ukine i dokaže neispravnost ovakvog vjerovanja. Šerijat, kada je u pitanju preobražavanje duša, jedino potvrđuje da se duše šehida preobražavaju u zelene ptice koje jedu plodove Dženneta i piju sa džennetskih rijeka, sve dok ih Allah ne povрати u njihova tjela.¹⁶⁴

"Nema ni safera / لا صفر"

Postoji razilaženje među učenjacima u pogledu određivanja značenja ovog hadisa. Mnogi učenjaci prethodnih generacija smatrali su da je safer, pored ostalih značenja, ime bolesti koja spopadne stomak. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je to ovim hadisom negirao. Među onim učenjacima koji su zastupali ovo mišljenje su imam Ahmed, Ibn Ujejne i drugi. Da je to ispravno, onda bi ova bolest bila obuhvaćena negacijom *la adva* i ne bi je bilo potrebno ponavljati. Međutim, moguće je da je to zbog onog što u stilistici nazivaju "vezanje posebnog za opće", pa je zbog toga izuzeta i posebno naglašena, jer je bila poznata i česta.

Druga grupa učenjaka smatra da se pod terminom *safer* misli na hidžreški mjesec safer, ali se razilaze kod preciziranja negacije. Jedni tvrde da je cilj ove negacije da se ukaže na neispravnost prakse predislamskih Arapa u pogledu *nesie* / pomjeranja mjeseci. Oni su, kada bi za tako nešto osjetili potrebu, muharrem, inače sveti mjesec, proglašavali oblčnim, a umjesto njega safer smatrali svetim mjesecom.

¹⁶⁴ Ovo se navodi u hadisu koji je zabilježio imam Muslim u svome *Sahihu*, 1887, u knjizi O namjesništvu, poglavlje Pojašnjenje toga da su duše šehida u Džennetu i da su živi i kod Gospodara njihovog bivaju opskrbljivani. Hadis bilježi i Tirmizi, 3014 i 3015, u knjizi O tefsiru, poglavlje Tefsir sure Ali Imran. Hadis ima i druge verzije. O tome opširnije u *Džamiul-usulu*, 9:497-500.

Drugi tvrde da su Arapi u ovom mjesecu bili pesimisti i smatrali ga mjesecom nedaća i loših predznaka. Islam je to kategorično dokinuo.

Ovo je Ebu Davud prenio od Muhammeda ibn Rašida el-Mekhulija, a on od onih koje je čuo da tako govore.

Mnogi su i danas skeptični u saferu, pa ne žele da putuju. To se, nedvosmisleno, ubraja u oblike praznovjerja, i zabranjeno je. U tijaru se i praznovjerje ubraja i vjerovanje da su neki dani zloslutni, kao npr. srijeda.

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježen hadis koji upravo negira ovakvo jedno sujevjerje. Naime, od Džabira, radijallahu anhu, je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pozivao saveznike u ponedjeljak, utorak i srijedu, a oni su mu se odazvali tek u srijedu u vremenu između podne i ikindije namaza. Džabir kaže: "Kada god bi me kakva briga spopala, ja bih nastojao da upravo u tom vremenu Allahu učinim dovu, i ispunjenje je bilo vidljivo!"

U ovaj oblik praznovjerja spada i vjerovanje da nije dozvoljeno brak sklapati u mjesecu ševvalu. Neki tvrde da je to datira od perioda kada se kolera pojavila u ovom mjesecu, te su mnogi mladenci poginuli, i po tome ih upamtili.

Šerijat je to dokinuo. Aiša, radijallahu anha, je izjavila: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, me je oženio upravo u ševvalu i sa mnom prvi put zanoćio u ševvalu, a koja od njegovih žena je bila srećnija od mene?"¹⁶⁵ Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je i Ummu Seleme, radijallahu anha, oženio, također, u ševvalu.¹⁶⁶

Ljudi su se razili tumačeći Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, izjavu: "Nema zaraze, niti žutice, a zlosutnost je u troje: u ženi, kući i životinji."¹⁶⁷ Zabilježeno je u dva *Sahiha* da je Ibn Omer, radijallahu anhu, ovo prenio od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Pre-

¹⁶⁵ Muslim, 1123, u knjizi O braku, poglavlje Pohvalnost ženidbe i prve bračne noći u ševvalu; Tirmizi, 1093, u knjizi O braku, poglavlje O vremenima u kojima je lijepo sklapati brak; Nesai, 6:130, u knjizi O braku, poglavlje Prva bračna noć u ševvalu; Ibn Madže, 1990, u knjizi O braku, poglavlje Kada je lijepo da bude prva bračna noć.

¹⁶⁶ Ovaj podatak je zabilježio Ibn Madže u svome *Sunenu*, 1991, poglavlje Kada je lijepo da bude prva bračna.

¹⁶⁷ Buhari, 10:212 i 243, u knjizi O medicini, poglavlje Nema tijare niti adve i drugim poglavljima; Muslim, 2225, u knjizi O selamu, poglavlje O tijari.

nosi se da je Aiša, radijallahu anha, negirala ovaj hadis. Ona je dodala: "Tako su govorili u džahilijetu."¹⁶⁸

Ma'mer je rekao: "Čuo sam neke koji su ovaj hadis protumačili ovako: 'Loš znak ženi je ako bude nerotkinja, loš znak konju je ukoliko se ne bori na Allahovom putu, a loš znak kuće je loš komšija.'" Ovakvo značenje se prenosi kao govor Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, međutim, lanci prenosilaca mu nisu ispravni.

Neki prenose da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema predznaka, a ako ima kakav dobar predznak, pa onda je u troje..."¹⁶⁹, pa je spomenuo ovo troje. Ibn Abdulberr pojašnjava da je ovo predanje bliže osnovama šerijata, ali lanac prenosilaca mu se ne može porediti sa senedom prethodnonavedenog hadisa. Po ovome pitanju ispravno je reći da postoji loš predznak u ovo troje, onako kako je pojašnjena zabrana posjećivanja bolesnog, bježanja od oboljelog ili izbjegavanje mjesta zaraženog kolerom.

Pri ženidbi i kupovini jahalice propisano je da muškarac zamoli Allaha da mu da dobro koje one sa sobom nose i dobro radi kojeg ih je uzeo i da zatraži zaštitu od zla njih samih i zla koje sa sobom nose. U hadisu koji Amr b. Šuajb prenosi od oca, a on od svog oca, a ovaj od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kojeg je zabilježio Ebu Davud i drugi,¹⁷⁰ stoji da tako treba postupiti i pri useljavanju u kuću. Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je nekima naredio da ostave kuću...¹⁷¹ Također, nije zabranjeno napustiti ono u čemu insan nema

¹⁶⁸ Ibn Hadžer u *Fethu* spominje da je Aiša, radijallahu anhu, negirala spomenuti hadis. Ebu Davud et-Tajalisi je zabilježio u svome *Musnedu* od Muhammeda b. Rašida da je Mekhul rekao: „Aiši je neko prenio: ‚Ebu Hurejre, radijallahu anhu, je rekao: ‚Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: ‚Loš predznak je u tri stvari...‘“, a ona je na to reagovala riječima: ‚Nije dobro zapamtio! On je ušao nakon što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: ‚Allah je prokleo jevreje, govore: ‚Loš predznak je u tome...‘“, pa je (Ebu Hurejre) čuo kraj, ali ne i početak govora. Imam Ahmed u svome *Musnedu*, 2:8, 36, 115, 126.

¹⁶⁹ Ovaj hadis je zabilježio Ibn Madže, 1993, u knjizi O braku, poglavlje U kojim stvari-ma su dobri, a u kojima loši predznaci; Tirmizi, 2826, u knjizi O edebu, poglavlje Predanja o lošim predzncima od Hakima b. Muavije. Šejh Albani je uvrstio ovaj hadis u svoje djelo *Es-Silsiletu el ehadis es-eahiha* pod brojem 1930, kao i u *Džami'us-sagiru*, 7500.

¹⁷⁰ Hadis je zabilježio Ibn Madže, 1918, u knjizi O braku, poglavlje Šta treba muž da prouči kada u njegovu prostoriju uđe njegova supruga; Bejhkei u *Sunenu*, 7:148; Ebu Davud u *Sunenu*, 2160, u knjizi O braku, poglavlje Uopće o braku. Šejh Albani je ocijenio da je hadis hasen. (op.prev.)

¹⁷¹ Ebu Davud u *Sunenu*, 3924, u knjizi O medicini, poglavlje O tijeri; Imam Malik u

bereket – kuću, ženu, jahalicu i slično, niti je zabranjeno promijeniti posao ukoliko u prethodnom nisi imao bereket. Tako se bilježi od Omera, radijallahu anhu.

Od Aiše, radijallahu anha, je u *Musnedu* i *Sunenu* Ibn Madžea zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ukoliko imadne rizka u nečemu neka ga ne napušta u nešto drugo ili da to zapostavlja."¹⁷²

Neispravno je smatrati neki period (npr. mjesec safer) zloslutnim. Allah je stvorio vrijeme da se u njemu rade djela sinova Ademovih. Vrijeme koje vjernika udaljava od zikrullahi nije nedaća, ali je vrijeme u kojem vjernik čini ibadet mubarek.

Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je rekao: "Ako u nečemu ima nedaća, onda je to ono što je između vilica." I ništa nije preče da se na duže vrijeme zatvori od jezika.

Od Adija b. Hatima¹⁷³, radijallahu anhu, se prenosi: "Dobar i loš predznak čovjeku je između njegovih vilica." Pod ovim se podrazumijeva jezik.

U Ebu Davudovom *Sunenu* se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Dobro ponašanje prema podređenim je dobar predznak, a loše postupanje je loš predznak. Dobročinstvo produžava život, a sadaka sprečava loš završetak."¹⁷⁴

Muvetti, 2:972, u knjizi O traženju dozvole, poglavlje Od kojih se loših predznaka treba paziti.

¹⁷² *Musned*, 6:246, Ibn Madže, 2148, u knjizi O trgovini, poglavlje Ukoliko čovjeku bude sa neke strane olakšan rizik, neka se drži toga. Međutim, u lancu prenosilaca ovoga hadisa ima određenih kritika, kao što se to navodi u *Zevaidu*. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio kao slab.

¹⁷³ Adij b. Hatim b. Abdullah et-Tai, Ebu Tarif. Poznati ashab i vojskovođa. Jedan od poznatih genija i intelektualaca. Bio je predstavnik Tajja i u džahilijetu i u islamu. Uzeo je učešća i u osvajanju Iraka i u borbama Alije, radijallahu anhu. Umro je u Kufi, 68. godine po Hidžri.

¹⁷⁴ Hadis je zabilježio Ebu Davud u *Sunenu*, 5162 i 5163, u knjizi O edebu, poglavlje Pravo podređenih. Bilježi ga i Ahmed u *Musnedu*. Lanac prenosilaca je slab. Hadis ima i druge šahide kao onaj hadis od Džabira koji je zabilježio Ibn Asakir u svome *Tarihu*. Munavi je prenio od El-Amirija da je on dotični hadis ocijenio kao hasen.

Hadis je zabilježio Tirmizi u knjizi O zekatu, o vrijednostima sadake, od Enesa, radijallahu anhu. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je slab, a glasi: „Zaista sadaka gasi ljutnju Gospodara i mijenja loš kraj.“

Tirmizi je zabilježio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neće ući u Džennet onaj koji loše postupa sa potčinjenim."¹⁷⁵

U hadisu stoji: "Zaista sadaka otklanja loš kraj."¹⁷⁶

Tirmizi je od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, zabilježio: "Sudbinu ne može promijeniti ništa drugo osim dove."¹⁷⁷

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je rekao: "Ne pomaže opreznost protiv odredbe / kadera, ali Allah putem dove briše šta hoće od kadera."¹⁷⁸

Od njega se prenosi i: "Dova podstiče određenje, mijenja kader, a i sama je njegov dio."

Ovo je isto što se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kada je upitan o lijekovima i rukji: "Da li oni mogu odbiti nešto od Allahove odredbe?" A on je odgovorio: "I to (upotreba lijekova i rukje) spada u Allahovu odredbu / kader."¹⁷⁹

Omer, radijallahu anhu, je jednom prilikom izbjegao ulazak u mjesto zaraženo kugom, pa ga je Ebu Ubejde, radijallahu anhu, upitao: "Da li to (izbjegavamo ulazak u ovo mjesto) bježeći od Allahovog određenja?" A on je rekao: "Bježimo od Allahovog određenja u Allahovo određenje."

¹⁷⁵ Hadis je zabilježio Tirmizi, 1947, u knjizi O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza, poglavlje O lijepom postupanju prema roblju, u knjizi O dobročinstvu, poglavlje O dobročinstvu prema slugi. Određeni hadiski eksperti su iznijeli kritike na pamćenje prenosioca Ferkada es-Sebhija, koji je bio neprecizan u prenošenju hadisa. Tirmizi je ocijenio ovaj hadis kao garib. Hadis je zabilježio i Ibn Madže, 3691, u knjizi O edebu, poglavlje Dobročinstvo prema potčinjenim. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis slabim. (op. prev.)

¹⁷⁶ Hadis zabilježio Tirmizi, 661, u knjizi O zekatu, o vrijednostima sadake, od Enesa, radijallahu anhu. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je slab. A njegov tekst glasi: „Zaista sadaka gasi ljutnju Gospodara i mijenja loš kraj.“ Šejh Albani je ocijenio prvi dio ovoga hadisa vjerodostojnim. (op. prev.)

¹⁷⁷ Nastavak hadisa glasi: „...a život ne može produžiti ništa drugo osim dobročinstvo.“ Hadis je zabilježio Tirmizi u knjizi O sudbini. U poglavlju Sudbinu ne može odbiti ništa drugo osim dova. Hadis je hasen. Tirmizi je rekao: „Hadis je hasenun-garib.“ Šejh Albani je ocijenio da je ovaj hadis hasen. (op. prev.)

¹⁷⁸ Ovaj hadis je zabilježen u *Musnedu*, 5:234, od Muaza, radijallahu anhu, koji prenosi da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Neće pomoći opreznost od sudbine. Međutim, dova koristi i za ono što se već desilo, a i za ono što će se desiti, zato što više dovite, o Allahovi robovi!“ Hadis je zabilježen i u *Kenzul-ummalu*, 2:3123.

¹⁷⁹ Hadis je zabilježio Ibn Madže, 3437, u knjizi O medicini, poglavlje Allah nije spustio neku bolest, a da za nju nije spustio i lijek; Tirmizi, 2066, u knjizi O medicini poglavlje O predanjima na temu rukje i lijekova. I br. 2149, u knjizi O sudbini, poglavlje O tome da učenje rukje i upotreba lijekova ne odbija ništa od Allahove odredbe - od Ebu Hizamea. Tirmizi je rekao da je hadis hasenun.

Allah, zaista, odredi šta će se desiti i odredi kako će se to odvratiti prije nego se obistini.”

I zikr može odbiti belaje. Osman, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Ko, kada osvane i kada omrkne, prouči: *Bismillahillezi la jedurru me’a-smihi šejun fil erdi ve la fis-semai, ve huves-semi’ul-alim / U ime Allaha sa čijim imenom ne može naškoditi ništa ni na nebu ni na Zemlji, a On sve čuje i vidi!* – neće ga zadesiti belaj.”¹⁸⁰

U *Musnedu* imama Ahmeda od Aiše, radijallahu anha, se prenosi: “Zloslutnja je ružan karakter, a dobronamjernost je lijep ahlak.”¹⁸¹

Rezime ovog poglavlja

Zlosutnost i sujevjerje su grijeh. Oni ljute Allaha. A ako se Allah na nekog roba rasrdi, taj je propao i na dunjaluku i Ahiretu. A kada je On zadovoljan nekim Svojim robom, taj biva sretan i na dunjaluku i Ahiretu.

Neki dobri su onima koji su se žalili na stanje, bojeći se lošeg predznaka, rekli: “Vaše stanje je prouzrokovano grijesima.” Ebu Hazim je rekao: “Sve što te udaljava od Allaha, kao što je žena, djetelo ili imetak, je loš predznak.” Loš predznak je grijeh, a dobar bogobožnost i poslušnot Allahu.

Grijesi su zaraza koja uništava sve što joj se približi. Onaj ko im se približi, griješi i u tome bude ustrajan, bit će uništen. Tako je i sa onima koji se druže sa grešnicima, i sa onima koji uljepšavaju grijehe i pozivaju da se čine, kao što je druženje sa ljudskim šejtanimi. Ljudski šejtani su štetniji od džinskih, jer džinski šejtan bježi kada od Allaha zatražiš zaštitu, dok se ljudski šejtan ne odvaja od čovjeka sve dok ga ne natjera na grijeh.

U jednom hadisu je objašnjeno: “Čovjek će biti proživljen na vjeri svoga prisnog prijatelja, pa pazite koga uzimate za prisne prijatelje.”¹⁸²

¹⁸⁰ Tirmizi, 3387, u knjizi O dovama, poglavlje Šta treba učiti ujutro i naveče; Ebu Davud, 5088 i 5089, u knjizi O edebu, poglavlje Šta se uči kada se osvane; Ibn Madže, 3869, u knjizi O dovama, poglavlje Šta treba da se uči ujutro i navečer. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je hasen. Tirmizi je rekao: „Ovo je hadis hasenun-garibun-sahihun.“ Autor je ovaj hadis ovdje naveo u kraćoj formi.

¹⁸¹ *Musned*, 6:85; *Sunen* Ebu Davuda, 5162 i 5163, u knjizi O edebu, poglavlje O pravu roba.

¹⁸² Tirmizi, 2378, u knjizi O zuhdu, poglavlje Čovjek biva na vjeri svoga prisnog pri-

U drugom hadisu se ističe: "Druži se samo sa vjernikom i neka tvoju hranu jede samo bogobožan."¹⁸³

Griješnik je nevolja i za sebe i za druge, jer nikada ne znamo kada će se na njega spustiti Allahova kazna. Ta kazna može obuhvatiti i druge u njegovoj blizini, a pogotovu onoga koji nije osuđivao njegove prijestupe. Neophodno je distancirati se od takvog. Kada se grijesi umnože, dolazi do opće kazne. Potrebno je izbjegavati i udaljiti se od mjesta u kojima se desilo kažnjavanje. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je jednom prilikom prošao pored mjesta gdje je bio nastanjen narod Semuda kod Hidžra, pa je rekao: "Nemojte ulaziti u kuće ovih koje je kazna spopala, osim plaćući ili se bar pretvarajte da plaćete."¹⁸⁴

Neki se čovjek, koji je ubio stotinu ljudi, pokajao. Otišao je nekom učenjaku i upitao ga da li ima teube za njega, pa mu je taj učenjak odgovorio da ima. Preporučio mu je i da se preseli iz svog mjesta, jer su se tu činila loša djela, i da ode u neko gdje se čini dobro. Krenuvši na put, zatekla ga je smrt, te se oko njega počele sporiti meleki milosti i meleki kazne. Na kraju, odlučili su da izmjere rastojanje, koliko je udaljen od jednog i drugog mjesta, te da takò odluče kome će pripasti. Izmjerivši, ustanovili su da je, ipak, bio bliži selu dobra za onoliko koliko čovjek može dobaciti kamenom.¹⁸⁵

Napustiti mjesto grijeha spada u okvire naređene hidžre, jer je hidžra napuštanje onoga što je Allah zabranio.

Ibrahim b. Edhem je rekao: "Onaj koji želi da se istinski pokaje neka izađe iz zuluma i grijeha i neka prekine druženje sa onima sa kojima

jetelja. Tirmizi je rekao: „Ovo je hadis hasenun-garibun.“ Ebu Davud, 4833, u knjizi O edebu, poglavlje Sa kim je preporučeno da se druži. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio kao hasen. (Op.prev.)

¹⁸³ Ebu Davud, 4832, u knjizi O edebu, poglavlje Sa kim je preporučeno družiti se; Tirmizi, 2395, u knjizi O zuhdu, poglavlje O druženju sa vjernikom. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je hasen. Hadis biježi i imam Ahmed u *Musnedu*, 3:38; Ibn Hibban, 2:266; Hakim 4:128, koji je hadis ocijenio sahihom, a sa takvom ocjenom se složio i Zehebi. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio kao hasen. (op.prev.)

¹⁸⁴ Buhari, 3381, u knjizi O vjerovjesnicima, poglavlje A'araf, 73, zatim u knjizi O mesdžidima, poglavlje Namaz prilikom pomračenja mjeseca, i dr; Muslim, 2980, u knjizi O zuhdu i predanjima koja razmekšavaju srca, poglavlje Nemojte ulaziti u kuće ovih koje je kazna snašla, osim plaćući.

¹⁸⁵ Buhari, 3470, u knjizi O vjerovjesnicima; Muslim, 2980, O pokajanju, poglavlje Prihvatanje iskrene teube ubici, čak i onoga koji je učinio višestruko ubistvo.

se družio, u suprotnom neće postići ono što je naumio.” Klonite se grijeha, oni su, zaista, nevolja. Epilog grijeha je bolno kažnjavanje.

O ti, koji si svoje srce izgubio, potraži ga u skupu gdje se Allah spominje, možda ga tamo nađeš. O ti, čije je srce oboljelo, odnesi ga do medžlisa zikra, možda će se tamo izliječiti. Medžlisi zikra su ordinacije za liječenje od grijeha, tu se liječe srčani bolesnici, na isti način kao što se tjelesne bolesti liječe u raznim ovosvjetskim ordinacijama.

Srca vjernika se osvježavaju slušanjem mudrog govora na ovim skupovima kao što se oči odmaraju gledanjem prirode. Propao je život ukoliko, na kraju, onaj koji je slušao uspije, a onaj koji je držao predavanje propadne. O uzalodnog li truda ukoliko stigne do milosti onaj koji slijedi, a ne stigne onaj koji se slijedi.

رَبِّعُ أَوَّلٍ

REBI'UL-EVVEL

Prvi dio

O ROĐENJU ALLAHOVOG VJEROVJESNIKA, SALLALLAHU ALEJHI VE SELLEM

خرج الإمام أحمد من حديث العرياض بن سارية السلمي رضي الله عنه، عن النبي قال: إني عبد الله في أم الكتاب لحاتم النبیین، وإن آدم لمنجدل في طينته وسوف أنبئكم بتأويل ذلك: دعوة أبي إبراهيم وبشارة عيسى قومه، ورؤيا أمي التي رأت أنه خرج منها نور أضاءت له قصور الشام، وكذلك أمحات النبیین یرین

Imam Ahmed bilježi u svome *Musnedu* od Irbana ibn Sarije es-Šulemija¹⁸⁶, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ja sam kod Allaha u Glavnoj knjizi / Ummul-kitabu, doista, bio posljednji vjerovjesnik, dok je Adem je još bio u glini na Zemlji. (Ja sam) dova mog oca Ibrahima i radosna vijest Isaova svome narodu. Zatim, ja sam san moje majke koja je usnila svjetlost koja iz nje izlazi i obasjava palače Šama. Majke Vjerovjesnika, također, su vidovite."¹⁸⁷

¹⁸⁶ Ovaj ashab se pripisuje plemenu Sulejm b. Mensur b. Ikrim b. Hasfete b. Kajs Ajlan b. Mudir. Jedno od arapskih plemena. Jedan je od poznatijih ashaba iz grupacije *ehlissuffa*, i jedan o kojem je Uzvišeni Allah objavio: *Onima kojima si rekao, kada su ti došli da im daš životinje za jahanje: "Ne mogu naći za vas životinje za jahanje." – pa su se vratili suznih očiju, tužni što ih ne mogu kupiti.* (Tevbe, 92) Njegova biografija je prethodo navedena.

¹⁸⁷ Zabilježio Ahmed u svome *Musnedu*, 4:127, 128; Ibn Hibban, u svome *Sahihu*, br. 2093, Begavi u *Šerhus-Sunne*, 13:207. Vidi o tome *Madžma'uz-zevaid...* od Hejsemija 8:223, 224. Ovaj hadis je sahih / vjerodostojan.

Hadis bilježi Hakim¹⁸⁸ i konstatuje: "Hadis je ispravnog isnada, a suština njegovog značenja prenesena je i drugim lancima prenosilaca od Ebu Emamea el-Bahilija, radijallahu anhu, i u drugim mursel-predanjima."

Ovim se naglašava da je poslanstvo Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, bilo poznato i spomenuto i prije nego ga je Allah stvorio i da je to bilo zapisano u Ummul-kitabu prije nego je Allah udahnuo dušu u Adema, alejhisselam. Ummul-kitab je protumačena kao *levhul-mahfuz* riječima Uzvišenog: *Allah je dokidao što je htio, a ostavljao je što je htio; kod Njega je Glavna knjiga.* (Er-Ra'ad, 39) *Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, pije nego što je damo, zapisana u Knjizi. To je Allahu, uistinu, lahko.* (El-Hadid, 22)

U djelu *Sahihul-Buhari*, od Imrana b. Husejna, radijallahu anhu, je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah je postojao kada ništa drugo osim Njega nije bilo. Njegov Arš je bio na vodi. On je sve u Levhi-mahfuzu zapisao, a onda je stvorio nebesa i Zemlju."¹⁸⁹

U Muslimovom *Sahihu*, od Abdullaha b. Amra b. el-Asa, radijallahu anhu, zabilježeno je da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah je odredio (zapisao) sudbine svih stvorenja pedeset hiljada godina prije nego je stvorio nebesa i Zemlju, a Njegovo Prijestolje je bilo na vodi."¹⁹⁰

Između ostalog, u Ummul-kitabu je bilo zapisano da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, posljednji vjerovjesnik.

Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "Ja sam kod Allaha u Glavnoj knjizi / Ummul-kitabu, doista, bio posljednji vjerovjesnik, dok je Adem još bio u glini." ne znače, a Allah najbolje zna, da je on tek tada bio zapisan u Ummul-kitabu kao posljednji vjerovjesnik, nego je želio reći da je on bio već upisan kao takav, prije nego je duša udahnuta u Adema, alejhisselam, koji je bio prvo ljudsko stvorenje.

¹⁸⁸ U *Mustereku*, 2:418 i 600, ocjenivši ovaj hadis vjerodostojnim, a to je ocjena sa kojom se složio i Zehebi. Ovakva ocjena hadisa je konačna i priznata i kod drugih hadiskih učenjaka.

¹⁸⁹ Buhari, 3191, u knjizi O početku stvaranja, poglavlje O riječima Uzvišenog: *On je Taj Koji iz ničega stvara i on će to ponovo učiniti.* (Er-Rum, 27) I u drugim poglavljima.

¹⁹⁰ Muslim, 2653, u knjizi O kaderu, poglavlje Diskusija između Adema i Musaa, alejhi selam; Tirmizi, 2156, u knjizi O kaderu, poglavlje 18.

U dva *Sahiha* je zabilježeno, od Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Primjer mene i prethodnih vjerovjesnika je kao primjer čovjeka koji je sagradio kuću, pa ju je završio i dotjerao, a ostavio je jedno mjesto koliko cigla. Ljudi su ulazili u tu kuću i divili joj se, ali bi govorili: "Da je još i ovo sređenol"¹⁹¹

U Muslimovoj verziji zabilježen je i dodatak: "Pa sam ja došao kao pečat vjerovjesnika."

U dva *Sahiha* je od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, zabilježen isti tekst, sa dodatkom da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ljudi su obilazili i govorili: 'Da je još i ovaj blok stavio! Pa ja sam taj blok i ja sam pečat vjerovjesnika.'"¹⁹²

Imam Ahmed je na osnovu hadisa Irbada, radijallahu anhu, dokazivao da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, od rođenja bio na tevhidu / monoteizmu i njime je opovrgavao drugačije tvrdnje. Ovim hadisom se može dokazati i to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, i rođen kao monoteist. Poslanstvo mu je bilo obaveza od trenutka kada je od njega uzet zavjet. Muhammed je bio vjerovjesnik od momenta kada je izvađen iz kičme Adema, alejhisselam, ali se na ovom svijetu pojavio kasnije. Da bismo jasnije razumjeli, možemo ovo uporediti sa situacijom kada je neko imenovan za vršioca neke dužnosti sa stupanjem na snagu u nekom narednom periodu.

Hanbel¹⁹³ je rekao: "Upitao sam Ebu Abdullaha, tj. Ahmeda: 'Ko je taj koji tvrdi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bio na vjeri svoga naroda prije nego mu je počela dolaziti Objava?' On reče: 'To je ružan govor. Taj koji je to rekao treba da pripaži šta priča. Sa takvim ne treba sjediti.' Ja rekoh: 'Pa naš komšija Nakid b. Abbas to govori.' 'Allah ga ubio!' – reče on – 'Šta još treba da kaže, ako već kaže da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bio na vjeri svoga

¹⁹¹ Buhari, 3534, u knjizi O menakibima, poglavlje Pečat vjerovjesnika; Muslim, 2287, u knjizi O fadiletima, poglavlje 21., poglavlje Spomen o tome da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pečat svih vjerovjesnika.

¹⁹² Buhari, 3535, u knjizi O menakibima, poglavlje Pečat vjerovjesnika; Muslim, 2286, u knjizi O fadiletima, poglavlje 21. O fadiletima, poglavlje Spomen o tome da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pečat svih Vjerovjesnika.

¹⁹³ Hambel b. Ishak b. Hambel b. Hilal b. Esed eš-Šejbai, Ebu Ali. Imam, hafiz muhaddis iz reda pouzdanih prenosilaca. On je rođen amidžić imama Ahmeda i njegov učenik. Umro je 273. godine po hidžri. Njegovu detaljniju biografiju vidjeti u djelu *Sijer e'alam en-nubela*.

naroda, a oni su tada obožavali kipove!? Allah nas obavještava kako je Isa, alejhisselam, rekao: *A kada Isa, sin Merjen, reče: 'O sinovi Israilovi, ja sam vam Allahov poslanik, da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije ime je Ahmed, koji će poslije mene doći.'* (Es-Saff, 6) Rekao sam još i: 'Oni tvrde da je i Hatidža, radijallahu anha, bila na vjeri svog naroda kada ju je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, oženio.' 'Za Hatidžu, radijallahu anha, neću ništa reći. Ona je bila prva žena koja je povjerovala u Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.' Onda je rekao: 'Kakve samo teze i dogme narod izmišlja. To su dogmatičari, a oni koji tu disciplinu vole neće uspjeti. Neka je slavljen Allah i visoko iznad ovakvih teza.' On je još neke protuargumente iznio koje ja nisam zapamtio. Između ostalog je spomenuo podatak da je Vjerovjesnikova majka, salallahu alejhi ve sellelm, prilikom rođenja vidjela svjetlost koja je obasjala palače u Šamu. Zar to nije vidjela onda kada ga je rađala!? On je i prije poslanstva bio čist od kipova. Zar se nije ispostavilo da nikada nije jeo ono što je zaklano za idole!? Čuvajte se praznog i neutemeljenog teoretisanja, jer oni koji uprazno pričaju neće dobro završiti."¹⁹⁴

Imam Ahmed je, iznošenjem podataka da su Muhammeda, alejhisselam, nagovijestili prethodni vjerovjesnici i da je njegova majka vidjela svjetlost dok ga je rađala, želio dokazati da je on, zapravo, bio vjerovjesnik i prije nego je došao na ovaj svijet i prije nego se rodio. Hadis koji prenosi Irbad, radijallahu anhu, ovo potvrđuje jer se u njemu ističe da je poslanstvo bilo dato Vjerovjesniku dok je Adem još uvijek bio u glini. Ademovo stanje *mudželedun fi tini* se tumači da je tada bio na Zemlji prije nego se u njega duša udahnula.

¹⁹⁴ Ovo je u knjizi *Kitabus-Sunne* zabilježio Ebu Bekr, Abdulaziz b. Džafer, poznatiji je kao Gulam el-Hallal. Komentator Kur'ana, pouzadni prenosilac hadisa (sika). Jedan od poznatijih učenjaka hanbelijske pravne škole. Žitelj je Bagdada, a bio je i učenik Ebu Bekru b. el-Hallalu, po kome je i dobio ovaj nadimak. Umro je 363. godine po Hidžri. Vidjeti: *Si jer e'alam en-nubela*.

Prvi dokaz – dova Ibrahima, alejhisselam

Komentar Vjerovjesnikove izjave: "Ja sam dova moga oca Ibrahima."

Allah u ajetu spominje da su Ibrahim i Ismail, alejhisselam, prilikom podizanja Kabe učili: *Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš. Gospodaru naš, učini nas dvojicu Tebi odanim, i porod naš nek bude odan Tebi, i pokaži nam obrede naše i oprosti nam, jer Ti primaš pokajanje i samilostan si! Gospodaru naš, pošalji im vjerovjesnika, jednog od njih, koji će im ajete Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očistiti ih, jer Ti si, uistinu, Silan i Mudar.* (El-Bekare, 127-129)

Allah im je uslišio dovu, pa je stanovnicima Mekke poslao vjerovjesnika iz Ismailove, alejhisselam, loze, koji je sa svojim ocem, Ibrahimom, alejhisselam, učio ovu dovu. Allah je, zaista veliku blagodat dao kada je vjernicima poslao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

Komentar ajeta:

(لقد من الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولا من أنفسهم يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وإن كانوا من قبل لفن ضلال مبين)

Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao vjerovjesnika poslao, da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi. (Ali Imran, 164) *On je neukima poslao vjerovjesnika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi, i drugima koji im se još nisu priključili – On je Silni i Mudri. To je Allahova milost koju On daje onome kome hoće – a u Allaha je milost velika.* (El-Džumu'a, 2-4)

Osim Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, u Mekku nije poslat nijedan Poslanik ovakvih karakteristika. Poslanici Benu Israila su bili Isakovog porijekla. Allah je naglasio da je veliku blagodat dao ovim poslanstvom i da nema veće blagodati od Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, koji vodi ka Istini i Pravom putu.

Riječ *ummijjun* / *neuki* odnosi se na Arape, čime se upozorava na veličinu i značaj te blagodati. Arapi su prije toga bili *umijun* / *neuki*. Nisu imali knjige niti bilo kakvih tragova prijašnjih poslanstava, kao što

je to bio slučaj sa pripadnicima Knjige. Allah im je ukazao čast poslavši im blagodat – Kur'an preko Svog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Tada su postali najbolji i najučeniji narod, spoznali su gdje su i šta su zablude i neistine.

U tome što je Vjerovjesnik bio od njih imaju dvije izražene koristi:

Prva: Ni Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kao ni ummet kome je poslat, nije znao pisati ni čitati. Nikada ranije nije čitao, pisao niti držao knjigu.

Ti prije nje nijednu knjigu nisi čitao, a nisi je ni desnom rukom svojom pisao; inače, posumnjali bi oni što laži govore. (El-Ankebut, 5)

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije napuštao svoje mjesto, te nije mogao ni od nekog drugog naroda naučiti. Sve to vrijeme bio je neuk kod naroda koji je, također, bio neuk. Tek kada je napunio četrdesetu godinu, spuštена je Jasna Knjiga i donesen sjajni šerijat. Čak i najučeniji stanovnici Zemlje priznaju da se nikada do tada nije pojavio zakon uzvišeniji od ovog. U svemu ovome ogleda se jasan i nedvosmislen dokaz njegove istinitosti.

Druga: Vjerovjesnik je poslat upravo njima, nepismenim Mekkelijama. Njima koji poznaju njegovo porijeklo, ugled, iskrenost, povjerljivost i čednost. Među njima je odrastao i među njima je bio prepoznatljiv po ovim karakteristikama. Poslat je njima koji dobro znaju da nikad nije slagao; pa kako onda da, onaj koji nikada nije na ljude lagao, da laže na Allaha, azze ve dželle!? Ovako nešto je nezamislivo.

Upravo o ovim karakteristikama se Herakle raspitivao, pa je na osnovu informacija priznao da je Muhammedovo, alejhisselam, poslanstvo istinito.

— *da im Njegove ajete čita* / يتلو عليهم آياته tj. da im uči ono što Allah spušta i objavljuje od ajeta; da im uči Kur'an, najuzvišeniju nebesku knjigu. On u sebi sadrži nauku, mudrost, vaz, pripovijedanja, podsticanje na dobro, a odvrćanje od zla, priče o prošlim narodima i o onome što će se u budućnosti dogoditi, o proživljenju, Džennetu i Džehennemu, o kojima nema u drugim knjigama.

Neki su znanstvenici rekli: "Kad bi se ova knjiga našla u pustinji i da se ne zna ko ju je tu ostavio, razumni bi posvjedočili da je ta knjiga od

Allaha i da ljudi nemaju mogućnost da sastave i napišu takvo nešto. A u slučaju kada ta knjiga dođe preko najiskrenijeg i najbogobojaznijeg stvorenja, koji je rekao: 'Ova knjiga je od Allaha!', pa je još pozvao cijelo čovječanstvo da sastave koliko jednu Kur'ansku suru, ne bismo trebali imati ni grama sumnje. Kako da nakon ovakvih Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi ostane mjesta za bilo kakvu sumnju u to!? Allah, dželle šanuhu, kaže: *Ova knjiga, u koju nema nikakve sumnje...* (El-Bekare, 2)"

U ovom kontekstu Uzvišeni je rekao i ovo: *A zar im nije dosta to što Mi tebi objavljujemo Knjigu koja im se kazuje.* (El-Ankebut, 51) Čak i da Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, nije imao i druge mudžize, mimo Kur'ana, on bi bio dovoljan dokaz tačnosti i ispravnosti njegovog poslanstva. Međutim, i pored Kur'ana, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je pokazao još mnogo nadnaravnih djela, kako na Zemlji tako i na nebesima.

– *da ih čisti / وزيهم*, tj. čisti njihova srca i pročišćava ih od prljavština kao što su: širk, grijesi i zablude. A samo onaj čija se duša pročisti uspio je. Uzvišeni je rekao: *Uspjet će samo onaj ko je (svoju dušu) očisti.* (Eš-Šems, 9) i: *Postići će šta želi onaj koji se očisti.* (El-A'ala, 14)

– *i da ih Knjizi i mudrosti nauči... / ويعلمهم الكتاب والحكمة* Što znači da ih podučava ispravnom izgovoru i učenju njegovih riječi. *Hikme* znači: razumjevanje značenja Kur'ana i postupanje u skladu sa njegovom naredbom. *Mudrost* je razumijevanje značenja Kur'ana i sprovođenje onoga što je u njemu. Nije ispravno zadovoljiti se samo učenjem kur'anskih riječi i izraza, nego je uz to potrebna spoznaja njihovih značenja i postupanje u skladu sa njima. Onaj ko sve spomenuto uspije da sakupi njemu je data mudrost.

Uzvišeni je rekao: *On daruje znanje (mudrost) kome hoće, a onaj kome je znanje darovano – darovan je blagom neizmjernim. A shvatiti mogu samo oni koji su razumom obdareni.* (El-Bekare, 269)

Fudajl je rekao: "Učenjaka je puno, ali je malo mudracal" Također je govorio: "Mudraci su ti koji su nasljednici vjerovjesnika." Hikmet i mudrost je zapravo korisna nauka koju prati dobro djelo. A to je nur, svjetlost koju Allah ubaci u srce, pomoću koje se razumijeva nauka koja se sa nebesa spušta i koja podstiče na slijeđenja i prakticiranje toga.

Ispravno je reći da je *hikma / mudrost*, spomenuta u ovome ajetu, ustvari, sunnet. Jer sunnet, odnosno Poslanikova praksa i izreke, pojašnjava Kur'an, određuje i precizira njegovo značenje, podstiče na slijeđenje i postupanje po njegovim principima.

Hakim / mudrac, prema navedenom, je pravi učenjak, onaj koji izvlači pouku i svoje znanje praktično primjenjuje.

— *jer su prije bili u očitoj zabludi / وان كانوا من قبل لني ضلال مبين* Ovo aludira na zabludu u kojoj su bili narodi prije spuštanja Kur'ana. Allah je tada pogledao u stanovnike Zemlje, pa se rasrdio na sve njih, izuzev malog broja pripadnika Knjige, koji su se nje čvrsto držali. Međutim, takvih je bilo veoma malo, uglavnom su svi već bili dosta svoje knjige izmijenili. U svoju vjeru su unosili ono što joj ne pripada. Ostali narodi, koji nisu pripadali narodu Knjige, bili su u očitoj zabludi. Neuki (Arap) su bili politeisti, obožavali su kipove. Medžusije su obožavali vatru i vjerovali u dva božanstva. Takvo stanje je bilo i kod drugih naroda; jedni su obožavali zvijezde, drugi Sunce ili Mjesec.

Allah je vjernike uputio preko Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, poslavši im uputu i istinsku vjeru. Allah je Svoju vjeru uzvisio tako da je dospjela i na istok i na zapad. Na Zemlji se tako pojavio monoteizam nakon što je bila sva zamračena politeizmom, širkom i nepravdom.

Ummijun su Arapi, a "drugi koji još nisu za njima pristali" su Rimljani i Perzijanci. Rimljani su bili hrišćani, a Perzijanci su obožavali vatru. Allah ih je sve, putem poslanstva Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, uputio u monoteizam.

Drugi dokaz: Nagovijest Isaa, alejhisselam

Isa je posljednji u nizu vjerovjesnika iz Benu Israila. Uzvišeni je rekao: *A kada Isa, sin Merjemin, reče: "O sinovi Israilovi, ja sam vam Allahov vjerovjesnik, da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o vjerovjesniku čije ime je Ahmed."* (Es-Saff, 6)

U *Musnedu* imama Ahmeda je od Ebu Derdaa, radijallahu anhu, zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao da je Allah objavio Isau, alejhisselam: "Ja ću poslije tebe poslati narod, ako ih zadesi ono što oni vole – zahvaljuju, a ako ih zadesi ono što ne vole – nadaju se nagradi i strpljivi su. Nemaju ni nauke ni blagosti." Isa upita: "Kako to?!" Allah reče: "Ja ću im od Svoga znanja i blagosti dati."

Treći dokaz: Čuda koja je Vjerovjesnikova majka vidjela

Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, majka je vidjela da je iz nje, kada je rađala Muhammeda, alejhisselam, izišla svjetlost koja je obasjala palače Šama. On je zatim spomenuo i to da su majke Vjerovjesnika vidovite.

Ukoliko se pod "vidjela je" misli na viđenje u snu, to ima svoje uporište. Prenosi se kako je Amina bintu Vehb, na samom početku trudnoće usnila kako joj neko govori da će prilikom porođaja iz nje izići svjetlost koja će obasjati palače Šama.

Taberani je svojim lancem prenosilaca zabilježio hadis sljedećeg sadržaja: "Od Ebu Merjema el-Kindija¹⁹⁵, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o prvim znacima njegovog poslanstva, na što je rekao: 'Allah je od mene uzeo obavezu kao što je i od ostalih vjerovjesnika obavezu uzeo.' Zatim je proučio ajet: *Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe.* (El-Ahzab, 7) 'Nagovještaj Mesiha, sina Merjeminog, i moja majka je vidjela u snu kako je iz nje izišla svjetiljka / siradž, koja joj je obasjala palače Šama.' – pa je još dodao – 'To je u snu vidjela dva ili tri puta.'"

Međutim, ukoliko se, pod ovim viđenjem podrazumijeva viđenje na javi, kao što je tvrdio Ibn Abbas, radijallahu anhu, u komentaru riječi Uzvišenog: *A san koji smo ti dali da usniješ i drvo ukleto, u Kur'anu spomenuto, iskušenje su za ljude.* (El-Isra, 60) – da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prilikom Isre sve vidio svojim očima, Amina je to vidjela prilikom rođenja Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

Bejheki¹⁹⁶ prenosi svojim lancem prenosilaca od Osmana b. Ebu el-Asa, radijallahu anhu: "Majka mi je govorila da je prisustvovala porodu Amine bint Vehb, pa je rekla: 'Sve što sam u kući vidjela bila je svjetlost. Vidjela sam kako se zvijezde približavaju toliko da sam pomislila da će pasti na mene.'"¹⁹⁷

¹⁹⁵ Ovdje se najvjerojatnije radi o Ebu Merjeme el-Kindiju. Begavi je naveo kako od njega nije zabilježio ništa. Ibn Seken je spomenuo ovoga čovjeka u djelu o ashabima. Ebu Ahmed el-Hakim je rekao: "On je ashab. A njegove hadise prenose stanovnici Šama."

¹⁹⁶ Ahmed b. Husejn b. Ali el-Bejheki. Poznati imam i veliki učenjak hadisa. Autor je djela *Es-Sunen el-Kubra* i *Šu'abul-iman*. Umro je 458. godine nakon Hidžre.

¹⁹⁷ *Delailun-nubuwweti* od Bejhakija, 1:112-114.

Hadis bilježi i Ahmed od Ukbe b. Abd Sulemija¹⁹⁸, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao, da mu je majka pričala: "Vidjela sam svjetlost koja je iz mene izišla i obasjala palače u Šamu."¹⁹⁹

Pojava ovoga svjetla prilikom njegovog rođenja nagovještava svjetlo koje će on donijeti stanovnicima Zemlje i kojim će ukloniti tminu mnogoboštva. Uzvišeni kaže: *A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna, kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje steći zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na Pravi put im ukazuje.* (El-Maide, 15-16) *Zato će oni koji budu u njega vjerovali, koji ga budu podržavali i pomagali i svjetlo po njemu poslato slijedili – postići ono što budu željeli.* (El-A'raf, 157)

O vrijednostima Šama

Osvjetljenje palača Busre svejtošću koja je izišla iz Amine kada se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rodio je dio svjetla njegove upute. To je i znak da će u ovo područje biti skoncentrisana nauka i vjerovanje, tako će svjetlost poslanstva tamo biti jasnija nego u ostalim muslimanskim mjestima.

Imam Ahmed u svome *Musnedu* je zabilježio od Amra b. Asa i Ebu Derdaa, radijallahu anhu, a Hakim od Abdullaha b. Amra b. Asa, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vidio sam da je svjetlost knjige uzeta ispod moga jastuka, pa sam je pogledom pratio i vidio da je otišla prema Šamu. Zaista će iman, kada nastupa fitna, biti u Šamu."²⁰⁰

U području Šama će ponovo sići Isa, sin Merjemin. Isa, alejhisselam, će potvrditi vjeru Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, suditi će po šerijatu, polomiti krst, ubiti svinju, odrediti džizju i klanjati namaz za imamom muslimanom, rekavši: "Mi smo sljedbenici jedni drugih." - dajući time indicije da će slijediti njihovu vjeru, a ne derogirati je.

¹⁹⁸ Posljednji ashab koji je preselio na Ahiret od onih koji su se nastanili u Šamu. Vidjeti *El-Isabe*, biografija, 5407.

¹⁹⁹ Ahmed u *Musnedu*, 4:127, 185 i 185. Od El-Irbada b. Sarije. Hadis je zabilježio i Begavi u *Šerhus-Sunneu*, 3626. Ovo je autentičan hadis-sahih.

²⁰⁰ Imam Ahmed u svome *Musnedu*, 4:198; Hakim u *Mustedreku*, 4:509, od Abdullaha b. Amra b. Asa, radijallahu anhu. Imam Ahmed je u svome *Musnedu* zabilježio sadržaj ovoga hadisa i od Ebu Derdaa, radijallahu anhu, i to 5:199. Ovaj hadis je autentičan / sahih i on ima i druge ševahide.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Držite se Šama, jer to je Allahu najbolja zemlja, za nju bira Svoje najbolje robove."²⁰¹

U dva *Sahiha* je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neće nastupiti Sudnji dan sve dok se ne pojavi vatra iz područja Hidžaza koja će obasjati vratove deva u Busri."²⁰²

Ova vatra se pojavila u Hidžazu u blizini Medine, 654. godine po Hidžri i vidjelo se da je obasjala vratove deva čak u Busri. Nakon ovoga dogodila se Bitka u Bagdadu u kojoj je ubijen Halifa i većina onih koji su se u Bagdadu u to vrijeme zadesili. Tada je zavladao nered / fesad zemljom Iraka od strane Tatara. Tada su najbolji od njih učinili hidžru u Šam. U *Sunenu* Ebu Davuda od Ebu Derdaa, radijallahu anhu, je zabilježeno da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Fustat muslimana na dan pokolja bit će u Guti"²⁰³ pored grada koji se naziva Damask, jednom od najboljih gradova Šama.²⁰⁴ Hakim je isto predanje zabilježio sa dodatkom: "A to će tada biti najbolje muslimansko boravište."²⁰⁵

O najboljim i najgorim stvorenjima

S obzirom da je ovaj neuki Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, najbolje i najodabranije živo biće, i da je njegov ummet najbolji i najodabraniji ummet, ne priliči onome ko mu pripada, pogotovo ako još živi u najboljim i najodabranijim muslimanskim mjestima, ništa drugo osim da bude najboljih osobina.

Uzvišeni Allah je rekao: *Oni koji vjeruju i dobra djela čine – oni su, zbilja, najbolja stvorenja.* (El-Bejjina, 7)

²⁰¹ Imam Ahmed u svome *Musnedu*, 4:110; Ebu Davud u *Sunenu*, 2483, u knjizi O Džihadu, poglavlje O stanovanju u Šamu. Od Abdullaha b. Havlea, radijallahu anhu. Slično značenje je zabilježio i Hakim u *Mustedreku*, 4:509 i 510, od Ebu Umamel-Bahilija.

²⁰² Buhari, 7118, u knjizi O smutnjama i neredima, poglavlje Pojava (velike) vatre; Muslim, 2902, u knjizi O neredima i predznacima Sudnjega dana, poglavlje Neće nastupiti Kijamet sve dok se ne pojavi vatra iz područja Hidžaza. Busra je mjesto u Šamu.

²⁰³ Guta je naziv za livade, vrtnjake, parkove i vode koje se nalaze u blizini Damaska. Vidjeti: *En-Nihaje*, 3:396.

²⁰⁴ Ebu Davud, 3298, u knjizi O velikim bitkama (pokoljima), poglavlje Zaštita od masakra i pokolja. Hadis je zabilježio i imam Ahmed u svome *Musnedu*, 5:197, od Ebu Derdaa, radijallahu anhu. Ovaj hadis je vjerodostojan. Šejh Albani ga je ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

²⁰⁵ Ovaj dodatak je zabilježio Hakim u *Mustedreku*, 4:486, ocijenivši ga vjerodostojnim, sa čim se složio i Zehebi.

Najbolji ljudi su oni koji vjeruju i čine dobra djela.

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio, tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete. (Ali Imran, 110)

Prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najbolji je onaj ko se razumije u Allahovu vjeru, održava rodbinske odnose, naređuje dobro i sprečava činjenje ružnih djela."²⁰⁶

U drugom predanju stoji: "Najbolji čovjek je onaj koji se svoga Gospodara najviše boji, i koji se najviše trudi u čuvanju rodbinskih veza, i koji najviše naređuje da se dobro čini, i koji je najuporniji u zabrani loših djela."²⁰⁷

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je, također, rekao: "Ljudi su kao minerali: oni koji su u džahilijetu bili najbolji, bit će najbolji i u islamu, samo ako ga ispravno shvate."²⁰⁸

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je još jednom skrenuo pažnju na najboljeg i najgoreg čovjeka rekavši: "Najbolji ljudi su oni koji dugo žive i dobra djela rade, a najgori su oni koji dugo žive, a loša djela rade."²⁰⁹

Bilježi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao i ovo: "Najbolji među vama su oni od kojih očekuješ dobro, a siguran si od

²⁰⁶ Ahmed u *Musnedu*, 46:432, od Durrea bint Ebu Leheba, radijallahu anhu. Hadis je zabilježio i Taberani u *Mu'džemul-Kebiru*, 24:258. Hadis navodi i Hejsemi u *Medžma'uz-Zewaidmau*, ustvrdivši: „Prenosioci ovoga hadisa su pouzdani pored toga što su na račun nekih od njih iznesene sitne kritike.“

²⁰⁷ Hadis je naveo El-Munziri u *Tergibu i terhibu*, 3:230, u knjizi O fiksnim kaznama / huduh, poglavlje Podsticaj na naređivanje dobra i sprečavanje zla. Munziri tvrdi da ovaj hadis bilježi Ebu Šejh u svome djelu *Kitabus-sewab*, Bejhaki u *Zuhdul-Kebiru* i dr, od Derreteja bint Ebu Leheba, radijallahu anhu.

²⁰⁸ Ovo je samo dio hadisa koji je zabilježio Buhari u svome *Sahihu*, 3383, u knjizi O vjerovjesnicima, poglavlje O riječima Uzvišenog: *U Jusufu i braći njegovoj nalaze se pouke za sve koji se raspituju.* (Jusuf, 7); Muslim, 2526, u knjizi O vrlinama ashaba, poglavlje O najboljim ljudima, kao i pod brojem 2638, u knjizi O dobročinstvu i održavanju dobrih odnosa, poglavlje Duše su poput mobilisanih vojski, sa značajnim i važnim dodatkom koji glasi: „Ljudi su poput minerala zlata i srebra.“ Hadis bilježi i Ibn Hibban u svome *Sahihu*, 92.

²⁰⁹ Tirmizi u svome *Sunenu*, 2330, u knjizi O zuhdu, poglavlje 22; Ahmed u *Musnedu*, 5:40, 43, 44, 47, 48, 49, 50. Od Ebu Bekra, radijallahu anhu. Njegov prvi dio je zabilježen kod Tirmizija pod brojem 2329, u knjizi O zuhdu, poglavlje Predanja o dugom životu vjernika. Hadis je vjerodostojan.

njihovog zla. A najgori su oni od kojih ne očekuješ dobro, a nisi siguran od njihovog zla.”²¹⁰

Jednom je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao ashabe: “Želite li da vas obavijestim o onima koji su najodabraniji među vama?” “Svakako.” – odgovoriše oni. “To su oni koji vas podsjetu na Allaha kada ih sretnete. A zar nećete da vas obavijestim o najgorim među vama!?” “Svakako.” – odgovoriše oni. “To su oni koji prenose riječi drugih u cilju remećenja odnosa, oni koji razdvajaju one koji se međusobno vole i oni koji vole da prenose tuđu sramotu.”²¹¹ I naglasio je da su najgori ljudi oni koje ljudi izbjegavaju bojeći se njihovog zla.²¹²

I još je po ovome pitanju izjavio i ovo: “Zaista će među najgorim ljudima kod Allaha, na Sudnjem danu, biti čovjek koji ima dva lica, on se među jednim ljudima pojavljuje sa jednim, a pred drugima sa drugim licem.”²¹³ Rekao je i: “Među najgorim ljudima su oni koji čitaju i uče Allahovu Knjigu, a zatim ne rade i ne poštuju ono što u njoj stoji.”²¹⁴ Takođe je rekao i: “Među najgorima su oni koji svoj ahiretski život prokockaju zbog dunjaluka.”²¹⁵

Djela ovoga ummeta se izlažu Vjerovjesniku u Berzahu, pa neka je

²¹⁰ Tirmizi u knjizi O neredima i smutnjama, poglavlje 76, Ahmed u svome *Musnedu*, 2:368 i 378, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. Hadis je zabilježio i Ebu Ja’la el-Mevsili od Enesea, radijallahu anhu. Ovaj hadis je vjerodostojan / sahih.

²¹¹ Hadis je zabilježio imam Ahmed u svome *Musnedu*, 4:227, od Abdurahmana b. Ganimi, i 6:459, od Esme bint Jezid el-Ensarije. Hadis je, pored njih, zabilježio i Taberani u *Mudžemu-el-Kebiru*, od Ubadea b. Samita, radijallahu anhu. Hadis je slab / daif.

²¹² Buhari, 6054, u knjizi O edebu, poglavlje O situacijama u kojima je dozvoljeno u odsutnosti govoriti protiv grijешnika i prestupnika; Muslim, 2591, u knjizi O dobročinstvu i održavanju dobrih odnosa, poglavlje O lijepom ponašanju prema osobi čijeg se zla treba kloniti; Ebu Davud u knjizi O edebu, poglavlje Lijepo druženje; Tirmizi, 1996, u knjizi O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza, predanja O ljubaznosti; Ahmed u *Musnedu*, 6:38, od Aişe, radijallahu anhu.

²¹³ Buhari, 6058, u knjizi O edebu, poglavlje Predanja o dvoličnjacima; Muslim, 2526, 98 i 99; Ebu Davud, 4782, u knjizi O edebu, poglavlje o dvoličnjacima; Ahmed, 2:245, 307, 336, 455; Tirmizi u nešto kraćoj formi u knjizi Dobročinstvo i održavanje rodbinskih veza, poglavlje O licemjerima. Svi oni bilježe ovaj hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

²¹⁴ Hadis je zabilježio imam Ahmed u svome *Musnedu*, 3:42 i 58; Nesai, 6:12, u knjizi O džihadu, poglavlje O vrijednosti onoga koji bude radio u ime Allaha. Ovaj hadis je slab.

²¹⁵ Ibn Madže, 3966, u knjizi O smutnjama i neredima, poglavlje Ukoliko se dva muse limana sretnu sa svojim sabljama.

sramota svakog roba da iznese pred svoga Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ona djela koja mu je on zabranio.

Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, na Oproštajnom hadžu stao pred svoje sljedbenike, nagovijestio je: "Ja ću vas čekati pred Havdom – mojim izvorom, i ja ću se vašim mnoštvom ponositi pa me nemojte osramotiti."²¹⁶ Ovim ističe kako se on stidi loših djela svoga ummeta kada mu se ona iznesu. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Zaista će ljude iz moga ummeta odvoditi nalijevo od Havda, pa ću reći: 'O Gospodaru, moj ashab! Pa će mi se reći: 'Ti ne znaš šta su oni izmijenili nakon tebe.' Na to ću reći: 'Što dalje, što dalje (od mene) svako ko je izmijenio (učenje) poslije mene.'"²¹⁷

Ipak, najbolji i najodabraniji ljudi ovog ummeta su oni koji su živjeli u prvom hidžretskom stoljeću. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Najbolje pokoljenje je ovo moje pokoljenje, zatim oni koji slijede, zatim oni koji slijede."²¹⁸

Pored ove, u Allahovoj Knjizi je pohvala ashaba manifestovana kroz sljedeće ajete: *Muhammed je Allahov poslanik, a njegovi sljedbenici su strogi prema nevjernicima, a samilosni međusobno.* (El-Fath, 29) *Allah je zadovoljan sa onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli.* (El-Fath, 18)

Ebu Bekr es-Sidik, radijallahu anhu, je od svih njih ostao spomenut u Kur'anu kao "prisan drug": *I kada je on rekao drugu svome: "Ne brini se, Allah je sa nama!"* (Et-Tevbe, 40)

Drugi ummeti nemaju ljude poput Ebu Bekra, ili Omera, od kojeg se čak i šejtan klonio bježeći na drugu stranu puta. Nemaju ni Osmana, koji je bio strpljiv nad nedaćama. Nemaju ni Aliju, duboko more zna-

²¹⁶ Ovaj tekst je zabilježio Ibn Madže, 3057, u sklopu jednog dužeg hadisa u knjizi O obredima, o hutbi održanoj na dan Bajrama. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je hasen. Ovaj hadis ima i svoj šahid koji je zabilježen od Džabira, radijallahu anhu. Vidi o tome: *Međzma'uz-Zevaidma'az-zevid.*

²¹⁷ Buhari, 6584, u knjizi O govorima koja srca omekušavaju, poglavlje O Vjerovjesniku kovom, sallallahu alejhi ve sellem, izvoru – Havdu i riječima uzvišenog: *Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali.* (Kevser, 1)

²¹⁸ Buhari, 2651, u knjizi O svjedočenjima, poglavlje Svjedok neće svjedočiti lažno ni onda kada to od njih bude traženo; Muslim, 2535, u knjizi O vrlinama ashaba, poglavlje je Najvredniji su ashabi, a zatim oni koji ih generacijski slijede; Tirmizi, 2302, u knjizi O svjedočenjima, poglavlje 4; Nesai, 7:17-18, u knjizi O zavjetima i zakletvama, poglavlje Ispunjavanje zavjeta, od Imrana b. Husejna, radijallahu anhu.

nja, niti Hamzu ili Abbasa. Ima li u tim ummetima neko ko je kao dva prijatelja Talha i Zubejr, ili kao što su Sa'd i Seif'd? Nema! Imaju li oni nekog poput Ibn Avfa i Ebu Ubejdea? Nemaju! Gdje je ostalim narodima asketa poput Uvejsa²¹⁹, ili pobožnjak kao Amir Ibn Abd Kajsa? Gdje im je bogobojazni kao što je to Omer Ibn Abdulaziz bio? Nemaju ni sličnog njemu. Imaju li među svojim učenjacima nekog kao što je bio Ebu Hani-fe, Malik, Šafija? Kako ih hvaliti kad su oni uzvišeniji i veći od toga. Kako li je divno njegovo porijeklo i loza! Ima li neko ko je veći i plemenitiji od Hasana el-Basrija ili Ibn Sirina, koji se po strahu od Boga proćuo, ili od Sufjana es-Seurija, koji bogobojaznošću i ilmom sija? Ima li Ahmeda koji se Allahu žrtvovao? Tako mi Allaha, u narodima nema nikog ko je kao Ibn Hanbel! Budi ponosan i ne brini jer: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio.* (Ali Imran, 110)

²¹⁹ Uvejs b. Amir b. Džez' b. Malik el-Kareni el-Muradi el-Jemani, Ebu Amr, prvak tabi'ina u svome vremenu. Jedan od čuvenih pobožnjaka prvih generacija. Doživio je vrijeme Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve seleme, ali ga nije vidio. Došao je da se sretne sa Omerom b. el-Hattabom, nakon čega se nastanio u Kufi. U Bici na Saffinu bio je na strani Alije, radijallahu anhu. Većina biografa smatra da je u toj bici i ubijen. Vidjeti: *Tabekat Ibn Sa'da*, 6:161, *Sijer e 'alam en-nubela*, 4:19-33; *Tehzib Ibn Asakira*, 3:157.

Bitni detalji vezani za Vjerovjesnikovo rođenje

خرج مسلم في صحيحه، من حديث أبي قتادة الأنصاري أن النبي سئل عن صيام يوم الاثنين فقال:
(ذاك يوم ولدت

فيه وأنزلت علي فيه النبوة)

Imam Muslim bilježi u svome *Sahihu* od Ebu Katadea el-Ensarija, Allah mu se smilovao, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o postu ponedjeljkom, odgovorio: "To je dan u kome sam rođen, i dan u kome mi je spuštено poslanstvo."²²⁰

Učenjaci su se složili u tome da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen u ponedjeljak. To potvrđuje Ibn Abbas, radijallahu anhu, i drugi. Ebu Džafer el-Bakir²²¹ se nije izjašnjavao po pitanju preciziranja ovog dana te je rekao: "To sigurno niko sem Allaha ne zna." On je iz bogobojznosti bio suzdržan od preciziranja datuma Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, rođenja, jer nije imao pouzdanih podataka. Drugi učenjaci, radijallahu anhum, su došli do podataka, pa su na osnovu njih postigli koncenzus. Od Ebu Džafera se prenosi i izjava da se složio sa ovim stavom, tj. da se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rodio u ponedjeljak, kao što to tvrde svi ostali učenjaci.

Hadis koji prenosi Ebu Katade, radijallahu anhu, upućuje na to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen po danu, a preneseno je i da je on, zapravo, rođen sa pojavom zore.

Ebu Džafer Ibn Ebu Šejbe, bilježi u svome *Tarihu*,²²² a isto je od njega zabilježio i Ebu Nu'ejm u *Delailu*²²³ lancem prenosilaca koji ima određene slabosti, od Abdullaha b. Amra b. el-Asa, radijallahu anhu, u Merre Zihran je bio jedan pop koji se zvao Ajs, a bio je od stanovnika Šama,

²²⁰ Dio dužeg hadisa koji je zabilježen u Muslimovom *Sahihu*, 1162, poglavlje 197; Ahmed u *Musnedu*, 5:297 i 299, od Ebu Katadea el-Ensarija, radijallahu anhu.

²²¹ Muhammed b. Ali Zejnul-Abidin b. Husejn b. Ebu Talib, Ebu Džafer el-Bakir. Peti od dvanaest imama, po vjerovanju imamija. Bio je veliki pobožnjak. Njegovi stavovi i mišljenja u oblasti islamskih nauka, a posebno tefsira, često se citiraju. Rodio se u Medini 57. godine po Hidžri, a umro je u Hamimi, 114. Ukopan je u Medini. Vidjeti *Sijer-e'alam en-nubela*, 4:401-409.

²²² Koliko nam je poznato, ovo djelo još uvijek nije odštampano.

²²³ Ovu predaju nisam našao u navedenom djelu koje je odštampano. Ovo je skraćena verzija *Delailu-nubuveti el-Kebira*, koje još uvijek nije odštampano. Što se same predaje tiče ona je slaba, upravo onako kako to i sam autor tvrdi.

govorio je: "Približilo se vrijeme da se među vama Mekkelijama rodi novorođenče kome će se Arapi pokoriti, a vladat će i strancima. Ovo je njegovo vrijeme." On bi se zatim raspitivao za svako novorođenče.

Kada je došlo jutro u kome se Poslanik, alejhisselam, rodio, Ajs ga je vidio i rekao: "Ovo je dijete o kojem sam vam govorio, bit će mu objavljeno u ponedjeljak i umrijet će u ponedjeljak."

U Hakimovom djelu *Mustedrek ala Sahihejn* zabilježeno je od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: "U Mekki je bio jedan Jehudija, koji je tamo trgovao, pa kada je bila noć u kojoj se rodio Vjerovjesnik, pitao je: 'Kurejšije, je li se među vama sinoć rodilo dijete?' 'Ne znamo za to?' – odgovoriše. On reče: 'U ovoj noći se rodio vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, iz ovog, posljednjeg, ummeta. Između njegovih plečki je znak u kome su guste dlake kao da je griva konja.' Izišli su sa Jevrejem i došli kod Vjerovjesnikove majke. 'Iznesi nam svoga sina!' – zahtijevali su od nje. Kada ga je iznijela, otkrili su mu leđa i vidjeli znak zbog čega Jevrej pade u nesvijest. Kada je došao sebi, oni ga upitaše: 'Teško tebi, šta ti je?' 'Izišlo je, tako mi Allaha, poslanstvo iz Benu Israila.' – odgovori on."

Ovaj hadis upućuje na to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen sa ovim znakom. Inače, znak poslanstva su Jevreji poznavali od ranije i zato su ga tražili i pitali za njega. Prenosi se da je i Herakle poslao Vjerovjesniku na Tebuk nekog ko će da pogleda da li je na Vjerovjesniku ovaj znak poslanstva.

Predanja koja govore o tome da li je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen osunećen ili ne su u nesuglasici. U nekim predanjima stoji da je rođen osunećen i bez surre, odnosno da mu je pupčana vrpca bila već presječena. El-Hakim je izjavio da su prenesena mutevatir-predanja koja to dokazuju²²⁴, a prenosi se da ga je njegov djed osunetio. Imam Ahmed se nije želio izjasniti po ovom pitanju.

Mervezi je rekao: "Ebu Abdullah²²⁵ je pitan: 'Da li je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen obrezan?', pa je rekao: 'Allah najbolje zna. Ne, ja ne znam.'" – dodao je.

²²⁴ Ovo je naveo u svome *Mustedreku*, 2:602, ali se na ovu konstataciju nadovezao i Zehebi rekavši: "Ja ne znam da ima išta ispravno na ovu temu, a kamoli da bude mutevatir." Međutim, Ibn Kajjim u *Zadul-me'adu*, 1:81, je kategoričan da na ovu temu nije zabilježen nijedan ispravan hadis.

²²⁵ Ovdje je riječ o imamu Ahmedu b. Hanbelu, radijallahu anhu.

Ebu Bekr b. Abdulaziz b. Džafer je rekao: "Prenosi se da je on rođen i osunećen i bez pupčane vrpce, a Ebu Abdullah se nije usudio da okarakterise ovaj hadis kao vjerodostojan / sahih."

Mjesec Vjerovjesnikovog rođenja

Postoji razilaženje po preciziranju mjeseca u kome je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen. Jedan broj učenjaka je rekao da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen u ramazanu. Predanje na koje se oslanjaju prenosi se od Abdullaha b. Omera, radijallahu anhu, ali mu lanac prenosilaca nije ispravan. Drugi smatraju da je bio redžeb. Međutim, ni ovo mišljenje nije ispravno. Općepoznato je da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen u mjesecu rebiul-evvelu.

Datum

Jedni nisu precizirali datum rođenja, zadovoljavajući se podacima o danu i mjesecu zato što se ponedjeljak više puta u mjesecu ponavlja. Međutim, većina je onih koji su nastojali precizirati ovaj datum, ali su se u tome razili. Najprihvatljivije je mišljenje da je rođen u ponedjeljak, 12. rabiul-evvela. Ovo je stav većine, a među njima i Ibn Ishaka i drugih uvaženih učenjaka.

Godina rođenja

Većina smatra da je to Godina slona. Između ostalih, to je stav Kajsja ibn Mahzuma, Kabbasa ibn Ešjema i Ibn Abbasa, radijallahu anhum. Postoji i mišljenje da je rođen pedeset dana nakon ovog događaja. Ibrahim b. Muzir el-Hizami²²⁶ je rekao: "Ono u šta ne sumnjamo ni mi, niti iko od naših učenjaka je to da je rođen u Godini slona."

Halifa ibn Hajjat je rekao: "Ovo je podatak koji zastupaju svi (relevantni) učenjaci." Također je rekao: "Okolo ovoga je postignut konsenzus učenjaka."

Događaj sa slonovima je bio priprema za njegovo poslanstvo. Allah nam je opisao ovu priču u Časnome Kur'anu: *Zar nisi čuo šta je sa vlasnicima slona Gospodar tvoj uradio! Zar lukavstvo njihovo nije omeo i protiv njih jata ptica poslao, koje su na njih grumenje od gline pečene bacale, pa ih On kao lišće koje su crvi istočili učinio?* (El-Fil, 1-5) Ovako

²²⁶ Iskren prenosilac hadisa. Umro je 236. godine poslije Hidžre.

postavljeno pitanje dokazuje nam da je Događaj sa slonom bio poznat među Arapima i Kurejšijama.

O svetosti Mekke

U ovoj priči vidimo indicije koje upućuju na uvažavanje Mekke i poštovanje Kabe. Vjerovjesnikovo, sallallahu alejhi ve sellem, rođenje nakon ovih događaja upućuje na poslanstvo i vjerovjesništvo. Poslat je da uvaži ovu kuću hodočašćem k njoj i okretanjem prema njoj za vrijeme obavljanja namaza.

Mekka je mjesto njegovog rođenja. Dok je pozivao k Allahu, njegov narod ga je uznemiravao, vrijeđao i na iseljenje primorao. Poslije brojnih iskušenja, Allah mu je dao pobjedu nad njima, vratio ga u Mekku i učinio da zavlada njome i životima svojih sugrađana. Iako je imao priliku da se osvijeti, on im je nakon svega, ipak, oprostio i slobodne ih ostavio.

U činjenici da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, osvojio ovaj grad i da je njime ovladao, a potom i njegov ummet poslije njega, bio je dokaz istinitosti njegovog poslanstva. Allah ne daje Mekku onome ko će je oskrnaviti i uzurpirati, a dao je vlast nad njom Vjerovjesniku i njegovom ummetu.

“Allah je Mekku zabranio Vlasnicima slona, a dozvolio je Vjerovjesniku i vjernicima.”²²⁷

Cilj Vjerovjesnika i vjernika, za razliku od njih, bio je da poštuju, uvažavaju i brane Kabu. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, negirao, onda kada je čuo da neki govore: “Danas će Kaba biti halal.”²²⁸ govoreći: “Danas će Kaba biti sveta!”²²⁹

U predislamskom periodu Arapi su izmijenili vjeru Ibrahima i Ismaila, alejhisselam, čineći širk i mijenjajući obrede hadža. Zato je Allah, dželle šanuhu, vlast u Mekki dao Svome Poslaniku i vjernicima koji su je očistili od svega toga i vratili obrede onakvim kakvi su bili u vrijeme Ibrahima, alejhisselam.

²²⁷ Buhari, 112, u knjizi O nauci, poglavlje Zapisivanje nauke i u drugim poglavljima; Muslim, 1355, u knjizi O hadžu, poglavlje O svetosti Mekke.

²²⁸ Ovo je rekao Sa'd b. Ubade, radijallahu anhu.

²²⁹ Buhari, 4280, u knjizi O vojnim pohodima, poglavlje Gdje je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, zabio svoju zastavu prilikom zauzimanja Mekke.

Ibrahim, alejhisselam, je sa Ismailom, alejhisselam, molio Allaha da od njih pošalje vjerovjesnika koji će ih očistiti, učiti im ajete i kazivati mudrost. Allah im je poslao Muhammeda i tevhid zbog kojeg je Kaba uzdignuta: *I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo: "Ne smatraj Nama nikoga ravnim i očisti ovaj Hram za one koji će ga obilaziti, koji će u blizini njegovo stanovati, i koji će molitvu obavljati."* (El-Hadž, 26)

Skrnavljenje svetosti harema Mekke od strane Keramita²³⁰

Keramitovo zauzimanja Mekke je bila jedna vrsta kazne zbog grijeha ljudi. Iako oni nikada nisu uspjeli da ruše, naštete ili zabrane ljudima da je posjećuju i hadž obavljaju, kao što bi to Vlasnici slonova učinili da su uspjeli da zauzmu Mekku.

Keramiti su uzeli Crni kamen i vrata od Kabe. Ubijali su hadžije i pljačkali ih, ali nisu uspjeli da muslimanima zabrane hadž, niti su uspjeli da u potpunosti sruše Hram, kako je to bila namjera Vlasnika slona.

Poslije ovoga Allah ih je ponizio i tajne njihove otkrio.

Uzvišena kuća je ostala onakva kakva je i bila – poštovana. U njoj se obavljaju hadž i umra i ka njoj se okrećemo u namazu. Uz Allahovu pomoć, ništa od toga nije bilo obustavljeno ili zabranjeno. Jedino su uspjeli da zaplaše hadžije iz Iraka, pa nisu obavljali hadž nekoliko godina.

Tako Allah, različitim iskušenjima, kuša Svoje robove, koji čuvaju svoju vjeru. Nju će neprestano u praksu sprovoditi narodi ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, kojima neće moći naštetiti oni koji ih poniziti žele sve dok Allahovo određenje ne dođe.

Oni žele da ustima svojim utru Allahovo svjetlo, a Allah želi da vidljivim učini svjetlo Svoje, makar ne bilo po volji nevjernicima. On je poslao Vjerovjesnika Svoga s uputstvom i pravom vjerom da bi je uzdigao iznad svih vjera, makar ne bilo po volji mnogobošcima. (Et-Tevba, 32-33)

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je nagovijestio da će se hadž

²³⁰ Pokret koji je dobio ime po osnivaču Hamdanu Kirmitu. Pored njega poznati protagonisti su i Ebu Se'id el-Dženneabi, zatim njegov sin Ebu Tahir, Sulejman b. Hasan el-Kirmati el-Džennabi koji je pogubio sve hadžije u Haremu, 317. h.g., iščupao Crni kamen i leševima zatrpao Zemzem-izvor. Vidjeti opširnije *El-Muntazam*, 6:336, Ibn Dževzija, *Kamil*, 8:143, Ibn Kesir, *Sijer Ealam en-Nubela* 15:320.

i umra u Bejtullahu obavljati i poslije pojave Jedžudža i Medžudža. Tako će ostati sve dok Kabu ne poruše Habešije, koji će njeno kamenje baciti u more. Kada Allah pošalje blagi povjetarac koji će uzeti duše svih vjernika, nakon što Kur'an iščezne iz prsa i Mushafa, te na Zemlji ne ostane ni Kur'an, ni iman, niti ikakav hajr, nastupit će Kijametski dan, koji će doživjeti samo najgori ljudi.

Komentar Vjerovjesnikove izjave: "I to je dan (ponedjeljak) u kome je spuštена Objava."

Imam Ahmed u svome *Musnedu* bilježi od Ibn Abbasa, radijallahu anhu: "Vjerovjesnik je rođen u ponedjeljak, Objava mu je spuštена u ponedjeljak, iz Mekke u Medinu je izišao u ponedjeljak, preselio je u ponedjeljak i Crni kamen / Hadžerul-esved podigao je u ponedjeljak."²³¹

Da je Isra bila u mjesecu redžebu slabim smatra više učenjaka. Da se dogodila u rebi'ul-evelu smatraju Ibrahim el-Harbi i drugi.

Ulazak u Medinu je bio je u rebi'ul-evelu, bez razilaženja, ali se razilaze u tome koji je to bio dan.

Post ponedjeljkom

Nakon što je upitan zašto posti ponedjeljkom, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "To je dan u kome sam poslat i rođen." Ovo je indicija da je lijepo postiti dan u kojem se obnavljaju Allahovi nimeti nad robovima.

Najveća blagodät ovom ummetu je da je upravo njima poslat Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem. *Allah je Svojom milošću obasuo vjernike kad im je jednog između njih kao vjerovjesnika poslao.* (Ali-Imran, 164)

Blagodät poslanstva ovom ummetu prevazilazi Njegove blagodati kao što su stvaranje nebesa, Zemlje, Sunca, Mjeseca, vjetrova, noći, dana, spuštanja kiše, davanjem da raste bilje, itd. Sve ove blagodati obuhvataju sva stvorenja, ljude koji ne vjeruju u Allaha i Vjerovjesnika, te tako na blagodät nevjerstvom i nezahvalnošću uzvraćaju. Poslanstvom Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, postignuta je korist na dunjaluku i na Ahiretu. Tom blagodati je upotpunjena vjera kojom je

²³¹ *Musned*, 1:277.

Allah zadovoljan i čije prihvatanje je uzrok sreće na dunjaluku i Ahiretu.

Zato kažemo da je post dana u kome se ova neizmijerna blagodat obnavlja pohvalno djelo, kao čin zahvale na toj blagodati kad god se ona ponovi.

Isti slučaj je i sa postom Dana Ašure. U tom danu je Allah, dželle šanuhu, spasio Nuha, sallallahu alejhi ve sellem, od potopa, a Musaa, sallallahu alejhi ve sellem, od Faraona i njegove vojske, potopivši vojsku u more. Nuh i Musa, alejhisselam, su ovaj dan postili iz zahvale Allahu na toj blagodati, pa ga je i Vjerovjesnik, slijedeći ih u tome, postio i tom prilikom Jevrejima rekao: "Mi smo Musau preči od vas!" Postio je ovaj dan i naređivao da se posti.

Od Aiše, Uamea i Ebu Hurejrea, radijallahu anhum, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nastojao da posti ponedjeljkom i četvrtkom.

U hadisu koji prenosi Usame Ibn Zejd, radijallahu anhu, kaže se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o postu ova dva dana pa im je rekao: "Zaista su to dani u kojima se Allahu izlažu djela Njegovih robova, pa ja volim da se moje djelo predoči dok sam postač."²³²

U hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista se u ova dva dana oprostí svakom muslimanu, osim dvojici koji su u svađi. Za njih se kaže: 'Ostavi ovu dvojicu, sve dok se ne izmire.'"²³³

U *Musnedu*, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, stoji: "Zaista se djela ljudi, sinova Ademovih, izlažu Allahu pred mrak četvrtkom, uoči petka, pa se nikakvo djelo onog koji kida rodbinske odnose ne prima."

²³² Ahmed, 5:201; Nesai, 4:201 i 202, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom, sallallahu alejhi ve sellem, postu.

²³³ Ibn Madže, 1973, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim. (op.prev.)

Treći dio

VJEROVJESNIKOVA SMRT

في الصحيحين من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، أن رسول الله جلس على المنبر فقال: إن عبدا خيره الله بين أن يؤتیه من زهرة الدنيا ما شاء وبين ما عنده، فاختار ما عنده. فبكى أبوبكر وقال: يا رسول الله فدينك بآبائنا وأمهاتنا. قال: فمجبنا، وقال الناس: انظروا إلى هذا الشيخ يخبر رسول الله عن عبد خيره الله بين أن يؤتیه من زهرة الدنيا ما شاء وبين ما عند الله، وهو يقول: فدينك بآبائنا وأمهاتنا قال: فكان رسول الله هو الخير وكان أبوبكر هو أعلمنا به فقال النبي: (إن من آمن الناس علي في صحبته وماله أبوبكر ولو اتخدت من أهل الأرض خليلا لاتخذت أبا بكر خليلا ولكن إخوة الإسلام لا تبقى في المسجد خوخة إلا سدت إلا خوخة أبي بكر رضي الله عنه)

Autori dva *Sahiha* su zabilježili od Ebu Seida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, jednom sjeo na minber, pa je rekao: "Jednog roba je Allah stavio da izabere između dunjalučkog dobra što želi i onog što je kod Njega, pa je on izabrao ono što je kod Njega." Ebu Bekr je na ovo zaplakao i rekao: "O Poslaniče, mi te iskupljujemo očevima i majkama našim!" Pa smo se začudili, a neki su govorili: "Pogledaj starca, Vjerovjesnik govori o nekom robu, a on govori: 'Mi te iskupljujemo očevima i majkama našim!'" Međutim, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio onaj kome se to ponudilo, a Ebu Bekr ga je najbolje od sviiju nas poznavao. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Najpovjerljivi od svih ljudi, sa svojim druženjem i imetkom, je Ebu Bekr. Kada bih uzimao prijatelja od stanovnika Zemlje, uzeo bih Ebu Bekra, ali on mi je brat po vjeri. Neka u mesdžidu ne ostanu niti jedna vrata sem Ebu Bekrova."²³⁴

Znaj da je smrt propisana svakom živom biću, pa i poslanicima i vjerovjesnicima. Allah je Svome Vjerovjesniku rekao: *Ti ćeš, zacijelo, umrijeti, a i oni će, također, umrijeti.* (Ez-Zumer, 30) I: *Nijedan čovjek prije tebe nije bio besmrtn; ako ti umreš, zar će oni dovijeka živjeti? Svako živo biće smrt će okusiti! Mi vas stavljamo na kušnju i u zlu i u dobru i Nama ćete se vratiti.* (El-Enebija, 34-35) Uzvišeni je rekao: *Muhammed*

²³⁴ Muslim, 2382, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje Vrijednosti Ebu Bekra es-Siddika, radijallahu anhu. Tirmizi, 3660, u knjizi O vrlinama, poglavlje 15. Slično je zabilježio i Buhari, 3654, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje Riječi Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Zazidajte sva druga vrata, sem vrata Ebu Bekra."

je samo vjerovjesnik, a i prije njega je bilo vjerovjesnika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne, sigurno, nagraditi. Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom. Dat ćemo onome koji želi nagradu na ovome svijetu, a dat ćemo i onome koji želi nagradu na Onom svijetu i sigurno ćemo nagraditi zahvalne. (Ali Imran, 144-145)

Allah, dželle šanuhu, je Adema stvorio od zemljane prašine, zatim u njega od Svoga Ruha udahnuo. Duše Ademovih pokoljenja na dunjaluku su posuđena stvar. Allah je odredio da je neminovno da se duše vrate, a i tijela da se povrate u ono od čega su stvorena. On je obećao da će se tijela, koja su od zemlje, ponovo u zemlju povratiti i da će se u njih duše ponovo zauvijek vratiti, poslije čega povratka više nema.

“Na njoj ćete živjeti, na njoj umirati i iz nje oživljeni biti.” – reče On. (Al-A'raf, 25) *Od zemlje vas stvaramo i u nju vas vraćamo i iz nje ćemo vas po drugi put izvesti.* (Ta Ha, 55) *Allah vas od zemlje poput bilja stvara, zatim vas u nju vraća i iz nje će vas sigurno izvesti.* (Nuh, 17-18)

Allah nam dokaz za ponovni povratak i oživljenje nakon smrti daje kroz rast bilja uz pomoć kiše, nakon što je zemlja kao mrtva bila. A dokaz za povratak duša u tijela, nakon što su se rastali, jeste u tome što Allah oduzme duše Svojim robovima u snu, i vrati ih kada se probude. Uzvišeni Allah je rekao: *Allah uzima duše u času njihove smrti, a i oni koji spavaju, pa zadržava one kojima je odredio da umru, a ostavlja one druge do roka određenog. To su, zaista, dokazi za one koji razmišljaju.* (Ez-Zumer, 42)

El-Bezzar je u svome *Musnedu* od Enesa zabilježio da je Poslanik rekao ashabima kada su prespavali namaz: “O ljudi, ove duše su stvar date na čuvanje. Allah ih uzima kad On hoće i vraća kad On hoće.”²³⁵

Duša tijelo napušta uz veliki bol. Ona je povezana sa tijelom i navikla se na njega toliko da su postali kao jedno. Čovjek nikada u životu nije osjetio jačinu bola ravnu ovome bolu. Na ovo upućuju i riječi Uzvišenog: *Svako živo biće će smrt okusiti!* (Ali Imran, 18; El-Enbija, 35; El-Ankebut, 57)

²³⁵ Hadis se nalazi u *Kešfi-lestaru*, 396, u knjizi O namazu, poglavlje O onome koji prespava ili zaboravi namaz.

Rabij b. Husejm je rekao: "Često spominjite smrt, jer još niste okusili nešto poput nje."

Bol se povećava spoznajom da njegovo tijelo nakon izlaska duše biva ružna lešina koju će pojesti crvi i progutati prašina sve dok ne postane zemlja. A duša ne zna gdje je njen konačan boravak – Džennet ili Džehennem.

Ukoliko je onaj koji umire bio uporni grijешnik, sve dok ga smrt nije zatekla, pa shvati da će njegova duša u Vatru, bol će mu se udvostručiti ili će mu se možda ukazati mjesto koje ga u Vatri sljeduje. U takvom stanju kod njega se sastaje nevolja smrti i bol koja proizlazi sa spoznajom lošeg završetka. Ovo je suština riječi Uzvišenog: *I noga se uz nogu savije*. (El-Kijame, 29) Ovako su spomenuti ajet protumačili mnogi pret hodnici.²³⁶ U takvim se trenucima sastaju bolovi smrti sa kajanjem za onim što je prošlo. Težak li je i ružan taj hal.

Allah ovaj bol naziva sekretom / opijanjem, jer bol umiranja, kada se sastavi sa drugim halovima, opija onog koga zahvati. *Smrtne muke će zaista doći*. (Kaf, 19)

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se smrt što češće spominje, pa je rekao: "Puno spominjite smrt."²³⁷ U jednom mursel-hadis su se kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prošao pored sijela na kome su se puno smijali, pa im je rekao: "Začinite svoja sijela malo sa spomenom smrti, to pomućuje užitak."²³⁸

U tome ima puno koristi:

- To podstiče da se za nju pripremimo na vrijeme.
- To skraćuje puste nade i želje.
- Čovjeka čini zadovoljnim minimalnom opskrbom i imetkom.
- Rezultira ravnodušnošću prema dunjaluku.
- Budi čežnju za Ahiretom.

²³⁶ Opširnije o tome: *Tefsir et-Taberi*, 29:121-122; *Tefsir Ibn Kesir*, 4:451.

²³⁷ Tirmizi, 2307, u knjizi O zuhdu, poglavlje O spomenu smrti; Ahmed u *Musnedu*, 2:293; Ibn Madže, 4258, u knjizi O zuhdu, o spomenu smrti i pripreme za nju. Hadis je autentičan-sahih.

²³⁸ Hadis je naveo Sujuti u *Džami'us-sagiru*, 4908, navodeći da je hadis zabilježio Ibn Ebu Dunja, od Ataa el-Horasanija mursel-predanje. Hadis je slab / daif.

- Briše sve dunjalučke nedaće.
- Sprječava prekomjernost u dunjalučkim uživanjima.

S obzirom na to da je smrt sama po sebi omražena zbog težine, jačine i veličine, ni jedan vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije umro, a da prethodno nije upitan želi li tada umrijeti. Zato se spominje dvoumljenje, kada je vjernik u pitanju, shodno hadisu koji Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, gdje je rekao: "Uzvišeni Allah je rekao: 'Nigdje se ne dvoumim kao u slučaju oduzimanja duša vjernika; on ne voli smrt, a Ja ne volim da mu nažao učinim. A smrt je neminovna.'" ²³⁹

Nagovještaji Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, smrti

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je saznao da mu je blizu kraj, kada mu je objavljena sura: *Iza džae nasrullahi vel feth / Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu...* (En-Nasr, 1)

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je upitan: "Da li je Vjerovjesnik znao kada će preseliti?" "Da." —odgovori on. "Kako?" On reče: "Allah je znakom njegove smrti učinio ovu suru: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu...* (En-Nasr, 1) — što se odnosi se na Oslobađanje Mekke. *Vidiš ljude kako u skupinama u Allahovu vjeru ulaze — znak je njegove smrti.*"

Značenje koje nalazimo u ovoj suri je: "Muhammede, kada oslobodiš Mekku i druge provincije, i narod u vjeru u koju pozivaš masovno uđe, tvoja smrt se približila, pa se pripremi za susret sa Nama mnoštvom istigfara i zahvalom Allahu. Obavio si dostavljanje Objave, čime si zadužen bio, a ono što je kod Nas bolje je i vrednije od dunjaluka. Zato, pripremi se za dolazak Nama."

Drugi znak je taj što ga Džibril, alejhisselam, svakog ramazana po jednom preslušavao Kur'an, a u godini u kojoj je preselio dva puta. Deset posljednjih dana ramazana je boravio u itikafu i istigfar činio, a te godine 20 dana je bio u itikafu.

Majka pravovjernih, Ummu Seleme, radijallahu anha, je rekla: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pred kraj svoga života, ne bi sjeo

²³⁹ Hadis je zabilježio Buhari, br. 6502, u knjizi O kazivanjima koja omekšavaju srca, poglavlje o skromnosti, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu; imam Ahmed u *Musnedu*, 6:256, od Aiše, radijallahu anha.

ni ustao, ni otišao ni došao, a da ne bi izgovorio: *Subhanallahi ve bi hamdihi!* Pa kada sam mu to spomenula, on mi je odgovorio: 'Zaista mi je to naređeno!' i onda mi je proučio ovu suru: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođe i vidiš ljude kako u skupinama u Allahovu vjeru ulaze, ti veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprost, On je uvijek pokajanje primao.* (En-Nasr, 1-3)

Aiša, radijallahu anha, pripovijeda: "Resulullah je pred svoju smrt veoma često učio: *Subhanellahi ve bihamdihi, estagfirullahi ve etubu ilejh / Neka je veličanstven Allah i neka Mu je hvala, zahvaljujem Mu i molim Ga da mi oprost,* pa sam mu rekla: 'Počeo si da učiš dovu koju prije nisi učio!?' On mi reče: 'Moj Gospodar me je obavijestio da ću u svom ummetu vidjeti jedan znak i naredio mi da, kad vidim taj znak, veličam Allaha, zahvaljujem Mu i Molim Ga da mi oprost. Ja sam taj znak već vidio.' Zatim mi je proučio ovu suru: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu, i vidiš ljude kako u skupinama u Allahovu vjeru ulaze, ti veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprost, On je uvijek pokajanje primao.*"

Ako se prvaku dobročinitelja naređuje da svoj život i djela zapečati i privede kraju na najljepši način, kakvo je onda stanje grešnika, onog koji ružna djela čini, onog koji je uprljan grijesima i u potrebi za čišćenjem?

Onog koga Božija objava (Kur'an) ne opomene da mu se edžel pri-makao, onda bi trebalo da ga bar sijeda kosa i smrt njegovih vršnjaka na to opomene.

U Buharijevom *Sahihu* je od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, zabi-lježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah je oduzeo izgovor od čovjeka kojem je dao da proživi šezdeset (godina)." ²⁴⁰

Prenosi se da će se na Sudnjem danu reći: "Gdje su šezde-setogodišnjaci?" ²⁴¹ To su godine za koje je Uzvišeni Allah, dželle šanu-hu, rekao: *A zar vas nismo ostavili da živite dovoljno dugo da bi onaj koji je trebao razmisliti imao vremena da razmisli, a bio vam je došao i onaj koji opominje.* (Fatir, 37)

²⁴⁰ Buhari, 6419, u knjizi O kazivanjima koja omekšavaju srce, poglavlje Allah je odu-zeo izgovor od čovjeka kojem je dao da proživi šezdeset godina.

²⁴¹ Hadis spominje Sujuti u *Džamius-Sagiru* 817, od Ibn Abbasa, radijallahu anhu. Ha-dis je slab.

Tirmizi bilježi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ljudi u mom ummetu će živjeti između šezdeset i sedamdeset (godina). Malo je onih koji će živjeti duže."²⁴²

"Sve ima svoj kraj, a kraj moga ummeta je između 60 i 70 godina."²⁴³ I Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, je preselio kao šezdesetodvo-godišnjak.

Sufjan Seuri je na osnovu ovoga izjavio: "Ko pređe šezdesetu neka sebi pripremi ćefine."

Fudejl je nekog čovjeka upitao: "Koliko imaš godina?!" "Šezdeset." – odgovori čovjek. Fudejl na to reče: "Ti već šesdeset godina ideš svo-me Gospodaru i uskoro ćeš mu stići." "Mi smo Allahovi i mi se Njemu vraćamo!" – zaključi čovjek.

"Onaj koji zna da će se Allahu vratiti treba da zna i da će pred Njim stajati i da će ga On pitati. Neka zato pripremi odgovore." Ovaj upita: "Pa gdje je izlaz, šta je rješenje?" "Ono je veoma jednostavno i lahko – budi dobar u ostatku života, a Allah će ti oprostiti ono što je bilo. Ukoliko nastaviš da činiš ružna djela, bit ćeš kažnjen i za ono što si činio i što ćeš činiti."

Vjerovjesnikovi nagovještaji svoje smrti

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je nagovještavao da se njegova smrt približila. Jednom prilikom je na hutbi, koju je održao prilikom Oproštajnog hadža, između ostalog rekao: "Uzmite od mene vaše obrede jer se možda više nećemo sresti poslije ove godine." Nakon toga se počeo opraštati sa ljudima, pa su zato neki rekli: "Ovo je Oproštajni hadž."

Na povratku za Medinu okupio je ljude u mjestu kod bunara Humma i održao im je hutbu u kojoj im je, između ostalog, rekao: "O ljudi, ja sam samo čovjek. Uskoro će se pojaviti izaslanik Gospodara moga i pozvati da mu se odazovem." Poslije toga on ih posavjetova da se pri-

²⁴² Tirmizi, 3550, u knjizi O dovama, poglavlje O Vjerovjenikovim, sallallahu alejhi ve sellem, dovama. Također u *Zuhdu*, poglavlje 23. Hadis bilježi i Ibn Madže, 4236, i Hakim u *Mustedreku*, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, i ocjenjuje ga vjerodostojnim, a Zehebi se složio sa tom ocjenom. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim. (op.prev.)

²⁴³ Hadis spominje Sujuti u *Džamius-Sagiru*, 7312, od Ibn Abbasa, radijallahu anhu. Hadis je slab.

državaju Kur'ana i Sunneta i oporuči im da se prema njegovoj porodici lijepo ophode.

Početak Vjerovjesnikove bolesti

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, se razbolio pred kraj mjeseca safera. Kako je poznato, bolest je trajala 13, neki kažu 14, a neki 12 dana. Bilo je tvrdnji i da je trajala samo 10 dana. U toku bolesti izišao je i održao hutbu, čije okolnosti i sadržaj od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, bilježe imam Ahmed u *Musnedu* i Ibn Hibban u *Sahihu*: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je, u toku bolesti od koje je umro, izišao pred nas, zamotane glave stao na mimber i rekao: 'Jedom čovjeku je ponuđen dunjaluk i njegovi ukrasi, pa je on izabrao Ahiret.'" Ebu Said, radijallahu anhu, dalje pripovijeda: "Ovo niko, sem Ebu Bekra, nije ispravno razumio, te mu je Ebu Bekr rekao: 'Draži si mi od oca i majke, mi ćemo te iskupiti našim imecima, dušama i djecom.' Vjerovjesnik je nakon ovoga sišao sa mimbera i na njemu više nije viđen dok nije preselio."

Pošto je Ebu Bekr, radijallahu anhu, vidno žalio Vjerovjesnika, Vjerovjesnik ga je tješio nabrajajući javno na mimberu njegove vrijednosti, da svi judi znaju njegove prednosti i fadilete i da nakon njegove smrti ne bude razilaženja po pitanju hilafeta.

U tom smislu je rekao: "Zaista je među najpouzdanijim i najsigurnijim ljudima u svome imetku i prijateljstvu prema meni Ebu Bekr!"²⁴⁴

U drugom hadisu je zabilježeno da je rekao: "Svakome ko nam je nešto učinio uzvratili smo i nagradili ga, osim Ebu Bekru – on nam je toliko pomogao da ga samo Allah može, na Sudnjem danu, nagraditi. Ničiji imetak mi nije toliko koristio kao imetak Ebu Bekra."²⁴⁵ Zatim je rekao: "Zatvorite sva vrata na mesdžidu, osim vrata Ebu Bekra."

Ovim se nagovještava da će, nakon Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, imam biti Ebu Bekr, radijallahu anhu. Imam (predvodnik), za razliku od drugih, treba da stanuje neposredno u blizini mesdžida, da mu ima prilaz, što spada u interese musimana i klanjača.

Poslije je ovo značenje direktno naglasio. A kada ga nisu odmah po-

²⁴⁴ Izvor hadisa je pretodno naveden.

²⁴⁵ Tirmizi u svome *Sunenu*, 3661, u knjizi O vrijednostima, poglavlje 51. Hadis je hasan zbog drugih koji ga jačaju.

slušali, on se naljutio i rekao: "Naredite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu!" U ovome je jasna naznaka da će on biti halifa, pa su ashabi rekli: "Vjerovjesnik je bio zadovoljan da ga mijenja u vjeri, pa kako da mi ne budemo zadovoljni da nas predvodi po pitanju dunjaluka."

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je, u želji da nakon njegove smrti ne dođe do razilaženja po pitanju odabira halife, htio pismeno oporučiti Ebu Bekra, radijallahu anhu, ali je odustao, jer je znao da i ummet zna da nema preči: "Allah i vjernici neće nikog drugog htjeti osim Ebu Bekra, radijallahu anhu."

Vjerovjesnikova smrtna bolest počela je glavoboljom

Vjerovjesnik je često imao glavobolje koje su znale trajati danima. Kada se smrtno razbolio, imao je i groznicu, koja se pogoršavala. Dok je sjedio u Mahdabu, polijevali su ga vodom iz sedam posuda. Od jačine bola nekoliko puta je padao u nesvijest.

Aiša, radijallahu anha, pripovijeda: "Nisam vidjela nikoga da je imao jače bolove od Vjerovjesnika. Kada je bio na smrtnoj postelji, u kući se zadesilo sedam dinara, pa je ukućanima naredio da ih podijele kao sadaku. Nakon ovoga bi, zbog bola, padao u nesvijest, a ukućani bi se zaokupili njegovom bolešću. Jednom je zatražio ove dinare, pa su mu ih dali, te je rekao: 'Šta bi Muhammed očekivao od svog Gospodara kada se sa Njim sretne, a ima ovo?', te ih je podijelio na ime sadake. U kakvom li će stanju biti onaj koji će se sresti sa svojim Gospodarom, a za njegovim vratom su krvavi imeci muslimana!? On se brinuo šta da kaže svome Gospodaru i šta da očekuje od Njega iako nije ni ulje za svoj fenjer imao. Kada se bolest pogoršala, Aiša, radijallahu anha, je poslala fenjer kod neke od njegovih žena i zamolila da naspu ulja jer je Vjerovjesnik pred samu smrt.

Kod Aiše, radijallahu anha, je bio neki ogrtač iz Jemena i neka zakrpljena odjeća pa se ona zaklinjala da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u toj odjeći preselio.

Fatima, radijallahu anha, je ušla kod Poslanika kada je bio na smrtnoj postelji. Tom prilikom joj je nešto šapnuo pa je zaplakala, a onda joj je još nešto šapnuo te se nasmijala. Kada je o ovome upitana, odgovorila je: "Ja ne otkrivam Vjerovjesnikove tajne!" Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, preselio, objasnila je: "Obavijestio me je da

će od one bolesti umrijeti, pa sam zaplakala, a onda me je obavijestio o tome da ću od njegove porodice ja prva poslije njega preseliti i da sam ja prvakinja svih svjetova, pa sam se nasmijala.”²⁴⁶

Aiša, radijallahu anha, dalje pripovijeda: “Imao je posudu u kojoj je bila voda, pa je stavljao ruku u tu posudu i vodom brisao lice govoreći: ‘Gospodaru, pomози me u smrtnim mukama.’”²⁴⁷ I govorio je: ‘La ilahe illallah, zaista smrt ima svoju agoniju.’ Nije preselio sve dok mu još jednom nije ponuđeno da izabere između dunjaluka i Ahireta. ‘Nijednom poslaniku nije oduzeta duša sve dok mu se ne ukaže mjesto u Džennetu i nakon toga ponudi mu se da izabere (između dunjaluka i Ahireta).’ Kada je spustio glavu na moje krilo, bio je u nesvijesti, pa dođe sebi, pogled uperi u plafon i reče: ‘Gospodaru, najuzvišenije društvo!’ Tada sam rekla: ‘Neće nas izabrati ovoga puta.’ Znala sam da je sada ona situacija o kojoj nam je ranije pripovijedao i to su bile posljednje riječi koje je izgovorio.”²⁴⁸

U jednom predanju se kaže da je teško, promuklo govorio: *U društvu vjerovjesnika, i pravednika, i šehida, i dobrih ljudi, kojima je Allah milost Svoju darovao. A kako će oni divni drugovi biti!* (En-Nisa, 69) “Znala sam do bira Ahiret.” – kazala je Aiša.

Učenjaci se slažu u mišljenju da je Vjerovjesnik preselio u ponedjeljak u mjesecu rebi’ul-evelu. Tog dana, dok su ljudi za Ebu Bekrom klanjali sabah-namaz, zastor bijaše sklonjen. Ashabi su se radovali kada su ga ugledali misleći da je ozdravio i da je radi namaza izišao, ali im on išaretom pokaza da ostanu na svojim mjestima i navuče zastor. Kada je došlo vrijeme duha-namaza, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, preseli.

²⁴⁶ Buhari, 6285. i 6286. u Knjizi o traženju dozvole, poglavlje O došaptavanju u prisustvu drugih osoba i onome koji ne oda tajnu (temu) svoga sugovornika, nego to učini tek nakon njegove smrti. Zatim, 3715. i 3716, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje Vrijednosti Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, rodbine. Muslim, 2450, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje Vrijednosti Fatime, radijallahu anha; Ibn Madže, 1621, u knjizi O dženazama, poglavlje Predanja o Vjerovjesnikovoj bolesti. Ahmed u *Musnedu*, 6:77, 240, 282, od Aiše, radijallahu anha. Tekst hadisa je skraćen i prenesen samo u značenju.

²⁴⁷ Ovo je dio jednog vjerodostojnog hadisa koji ima svoje brojne verzije. Opširnije o tome u *Džami’ul-usulu*, 11:62-65.

²⁴⁸ Buhari, 4437, u knjizi O vojnim pohodima, poglavlje Vjerovjesnikova bolest i smrt; Muslim, 2444, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje O Aiši, radijallahu anha. Ahmed u *Musnedu*, 6:89, 274.

Postoji razilaženje oko datuma smrti. Najpouzdanije je mišljenje da je to bilo 12. rabi'ul-evvela. Ibn Ishak je rekao: "Vjerovjesnik je preselio u noći 12. rebi'ul-evvela."

Kada je ukopan

Među učenjacima postoji razilaženje u vezi sa tim kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ukopan. Neki tvrde da je ukopan odmah nakon smrti, ali je to mišljenje nepouzđano. Drugi smatraju da je ukopan uveče u utorak, a treći u utorak po danu. Ima mišljenja da je ukopan u srijedu.

Poslije Poslanikove smrti, muslimani su bili šokirani – nekima su se od iznenađenja umovi pomutili, drugi, pak, od šoka nisu mogli ustati, treći nisu mogli progovoriti, a četvrti nisu uopće htjeli povjerovati, pa su govorili: "On je otišao jedno vrijeme kao što je i Musa (od svog naroda išao)." U ovu grupu se ubraja i hazreti Omer.

Kada je Ebu Bekr, radijallahu anhu, čuo, požurio je ka Aišinoj kući. Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je već bio prekriven crnim pokrivačem, te ga Ebu Bekr otkri, nekoliko puta poljubi i plačući reče: "O Poslaniče! O najprisniji prijatelju! Mi smo Allahovi i mi se Njemu vraćamo! Vjerovjesnik je, tako mi Allaha, umro. Allah ti neće dati da dva puta umireš. Jedinu smrt koja ti je propisana si prošao."

Poslije ovog Ebu Bekr uđe u mesdžid, i to u momentu kada se Omer, radijallahu anhu, obraćao ljudima. Ebu Bekr, radijallahu anhu, progovori, prouči Šehadet i zahvali Allahu, pa mu ljudi, napustivši Omera, priđuše, a on reče: "Ko je obožavao Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, neka zna da je Muhammed umro, a ko je obožavao Allaha – Allah je Živi, Koji ne umire!" I proučio ajet: *Muhammed je samo vjerovjesnik, a i prije njega je bilo vjerovjesnika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili?* (Ali Imran, 144)

Čuvši to, ljudi shvatiše da je Vjerovjesnik zaista umro. Tek tada prihvatiše i počеше učiti ovaj ajet kao da ga po prvi put u životu čuju. I živo i neživo je patilo zbog rastanka sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem.

Nežive stvari su pucale od bola za Vjerovjesnikom, pa kako da ne plaču vjernička srca. Kada je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem,

isklesan minber, i kada se popeo na njega, zajecao je panj sa kojeg je do tada držao hutbe. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je sišao sa mimbera i zagrio panj, koji tada zajeca kao dijete. Tom prilikom Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Da ga nisam zagrio, plakao bi do Kijameta."²⁴⁹ Kada bi Hasan el-Basri citirao ovaj hadis, plakao bi i govorio: "Vidite, drvo plače i želi Vjerovjesnika, pa vi ste preči da žudite za njim."

Prenosi se da je Bilal, radijallahu anha, pokušavao učiti ezan prije nego je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ukopan, pa kada bi stigao do riječi: *Ešhedu enne Muhammeden resulullah / Svjedočim da je Muhammed Allahov vjerovjesnik*, mesdžid bi se tresao od plača i jecanja. Kada je Vjerovjesnik ukopan, Bilal više nije učio ezan.

Kada je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ukopan, Fatima, radijallahu anha, je rekla: "Kako ste sebi mogli da dozvolite da na Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, bacate prašinu?"

Enes, radijallahu anhu, je rekao: "Na dan kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, došao u Medinu, sve je u Medini bilo obasjano i blistavo. A kada je nastupio dan u kojem je preselio, sve se u Medini pomračilo!"

²⁴⁹ Ovaj izraz je zabilježen u *Musnedu* imama Ahmeda, 1:249, 267, 363, od Abdullaha b. Abbasa, radijallahu anhu. U sličnoj formi imam Ahmed hadis bilježi još na sljedećim mjestima: 3:293, 295, 306, 324, Buhari, 3584 i 3585, u knjizi O vrlinama, poglavlje Predznaci vjerovjesništva u islamu; Nesai, 3:102, u knjizi O džumi, poglavlje Mjesto imama prilikom držanja hutbe, od Džabira, radijallahu anhu; Ahmed isti hadis bilježi i od Enesa b. Malika, 3:226; Tirmizi 3627, u knjizi O vrlinama, poglavlje 6; Ahmed u *Musnedu* isti hadis bilježi i od Abdullaha b. Omera, radijallahu anhu, 5:139; Buhari 3583, u knjizi O vrlinama, poglavlje Predznaci vjerovjesništva u islamu. Hadis je autentičan / sahih.

رَجَبٌ

REDŽEB

خرج في الصحيحين من حديث أبي بكر أن النبي خطب في حجة الوداع فقال في خطبته: (إن الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السماوات والأرض، السنة اثنا عشر شهرا منها أربعة حرم، ثلاثة متواليات: ذو القعدة وذو الحجة والمحرم، ورجب مضر الذي بين جمادى وشعبان) وذكر الحديث.

U dva *Sahiha*²⁵⁰ od Ebu Bekra, radijallahu anhu, se bilježi da je Vje-rovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, održao hutbu na Oproštajnom hadžu i da je, između ostalog, rekao: "Vrijeme se ustalilo, kao što je bilo onda kada je Allah stvorio nebesa i Zemlju. Godina ima dvanaest mjeseci. Od njih su četiri sveta – tri su uzastopna: zul-ka'de, zul-hidže i muharrem, zatim redžebul-mudar, koji se nalazi između džumada i ša'bana..." – do kraja hadisa.

(إن عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السماوات والأرض، منها أربعة حرم ذلك الدين القيم فلا تظلموا فيهن أنفسكم)

Allah, dželle šanuhu, je rekao: *Broj mjeseci kod Allaha je dvanaest, prema Allahovoj Knjizi, od dana kada je nebesa i Zemlju stvorio, a četiri su sveta. To je prava vjera. U njima ne griješite! (Et-Tevbe, 36)*

Allah nas ovim obavještava da je On od samog stvaranja Zemlje i nebesa, otkako je stvorio dan i noć, dao da oni plove u vasioni. Stvorio je sve što je na nebesima, kao što su: Sunce, Mjesec i zvijezde. Odredio je da Sunce i Mjesec plove u vasioni, te da se na osnovu njihova kretanja nastaje tmina noći i svjetlost dana. Od tada je odredio da godina ima dvanaest mjeseci, prema Mjesecu.

²⁵⁰ Buhari, 1741, u knjizi O hadžu, poglavlje Hutba u danima Minne, 5550, u knjizi O kurbanima, poglavlje Kurban-bajram je dan kada se kolju kurban, 4662, u knjizi O tefsiru, poglavlje o komentaru sure Berae, Tevbe, 3179, u knjizi O početku stvaranja, poglavlje O Sedam zemalja; Muslim, 1679, poglavlje Zabrana prolijevanja krvi, Ebu Davud, 1947, u knjizi O Hadžu, poglavlje o svetim mjesecima.

Prema šerijatu se godina računa po izlasaku, pojavi i kretanju Mjeseca, a ne prema kretanju Sunca, kako to rade pripadnici Knjige.

Koji je mjesec prvi u godini?

Allah je odredio svete mjesece, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nam u ovom hadisu precizira da su to tri uzastopna: zul-kade, zul-hidže i muharrem, i izdvojeni mjesec redžeb. Ovim se možda može argumentirati stav onih koji kažu da se ovi sveti mjeseci prostiru u dvije godine. Od Ibn Omera, radijallahu anhu, se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Prvi od njih (svetih mjeseci) je redžeb." Ali u lancu prenosilaca ovoga hadisa je Musa b. Ubejde²⁵¹, koji je bio jako slabog pamćenja.

Prenosi se od Medinlija da su smatrali da se ova četiri mjeseca prostiru u dvije godine, na osnovu ovog mišljenja, prvi mjesec u godini je zul-kade, pa zul-hidže, pa muharrem, i na kraju redžeb. Na osnovu toga, redžeb biva posljednji u nizu svetih mjeseci. Neke Medinlije su redžeb smatrali prvim svetim mjesecom u godini, poslije njega redosljedom dolazi zul-kade, pa zul-hidže. Dok stanovnici Kufe smatraju da prvo u godini nastupa muharrem, pa onda redžeb, pa zul-ka'de, pa zul-hidže.

Koji je sveti mjesec najbolji?

Učenjaci su se razili po pitanju toga koji od svetih mjeseci je najbolji. Neki od njihovih stavova su:

1- Da je redžeb najbolji sveti mjesec smatraju neki učenjaci šafijskog mezheba. Međutim, imam En-Nevevi i to mišljenje smatra slabim.

2- Hasan el-Basri smatra da je muharrem najbolji sveti mjesec. En-Nevevi smatra ovaj stav najispravnijim.

3- Sa'id b. Džubejr i drugi smatraju da je to zul-hidže. Ovo mišljenje je najtačnije, a Allah najbolje zna.

Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "Vrijeme se ustalilo kao na dan kada je Allah stvorio nebesa i Zemlju."

Njegova namjera ovim je da derogira praksu Arapa u džahilijetu,

²⁵¹ Musa b. Ubejde, Ibn Našit er-Rebzi, Ebu Abdulaziz el-Medini. Iako je bio istaknut pobožnjak, smatra se slabim prenosiocem. Umro je 153. h.g. Navedeno prema *Takribu*.

koja se manifestovala kroz premještanje mjeseci. Allah, dželle šanuhu, je o tome rekao sljedeće: *Premještanjem svetih mjeseci samo se povećava nevjerovanje, čime se nevjernici dovode u zabludu; jedne godine ga proglašavaju običnim, a druge godine ga smatraju svetim, da bi ispunili broj onih mjeseci koje je Allah učinio svetim, pa drže običnim one koje je Allah učinio svetim.* (Et-Tevba, 37)

Postoji razilaženje u pogledu komentara termina *premještanja mjeseci*, koji se spominje u ajetu, kao i preciziranja kako se to u džahilijetu radilo.

1. Jedna grupa učenjaka smatra da to znači da bi oni zamijenili svete mjesece sa drugim mjesecima u godini koji nisu bili sveti. Tako su, kada bi za takvu praksu osjetili potrebu, obične proglašavali svetim, a svete proglašavali običnim. Međutim, oni nisu povećavali ukupan broj mjeseci lunarne godine.

Učenjaci koji su ovakvog mišljenja tvrde da su mjesec muharrem, inače sveti mjesec, smatrali običnim, pa su držali dozvoljenim voditi borbu u njemu. Zabrana borbe tri mjeseca uzastopno za njih je bila preduga. Umjesto muharrema, smatrali bi da je safer sveti, želeći time da nadoknade dug.

2. Drugi tvrde da su u jednoj godini i safer i muharrem smatrali običnim mjesecima i tu godinu nazivali *saferejn / dva safera*. Sljedeće godine bi, pak, oba mjeseca smatrali svetim i tu godinu bi nazivali *muharremejn / dva sveta muharrema*. Ovo mišljenje je istakao Ibn Zejd b. Eslem.²⁵²

3. Ebu Ubejd tvrdi da se dešavalo da, pošto safer proglase svetim, zatreba im njegova običnost, te bi mu oduzeli svetost i dali je rebiul-evvelu. Tako pomjeranje mjeseci, smatrajući ih čas svetim čas običnim, trajalo je sve dok nije došao islam. Prilikom Oproštajnog hadža, vratila se stvarna svetost muharremu.

Neki su tvrdili da su oni povećavali broj mjeseci u godini, na što i naizgled i upućuje ajet: *Broj mjeseci u Allaha je dvanaest, prema Allahovoj Knjizi, od dana kada je nebesa i Zemlju stvorio.* (Et-Tevba, 36) Ovo je spomenuto kao uvod u derogiranje premještanja svetih mjeseci.

Mudžahid i Ebu Malik su tvrdili da je *nesie* bila praksa da godina

²⁵² Učenjak, pouzdan prenosilac, Medinlija, jedan od prenosilaca Buharije. Umro je 136. h.g.

sadrži trinaest mjeseci.

Lunarni mjesec ponekad bude potpun (trideset dana), a ponekad nepotpun (dvadeset i devet dana). Postoji šansa da su ljudi u džahilije-tu sve mjesece upotpunjavali i pritom povećavali broj. A Allah najbolje zna.

Svetost mjeseci

Ima više tumačenja oko toga zbog čega se sveti mjeseci nazivaju tako – Ešhurul-hurumi.

1- Zbog svetosti i veličine grijeha u njima.

Alija ibn Ebu Talha je od Ibn Abasa, radijallahu anhu, prenio: "Allah je odredio četiri mjeseca i učinio ih svetim; povećao je zabrane u njima i učinio da grijeh u njima bude veći, a i dobro djelo i nagrada."

Kab je rekao: "Allah, dželle šanuhu, je izabrao vrijeme, a najdraže vrijeme Allahu su sveti mjeseci." Ova izjava se prenosi i kao izjava Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, međutim, lanac prenosilaca nije vjerodostojan.

Neki su rekli kako se ajet: *U njima ne grijешite!* (Et-Tevba, 36) odnosi na ove svete mjesece, a drugi čak na sve mjesece u godini.

2- Zbog zabrane borbe u njima, što je predislamskim Arapima bilo poznato. Neki kažu da je tako bilo i u vrijeme Ibrahima, alejhisselam.

3- Neki smatraju da je razlog svetosti ovih mjeseci među Arapima ustanovljen radi obavljanja hadža i umre.

Mjesec zul-hidže im je trebao zbog toga što se u ovom mjesecu obavlja hadž, zul-ka'de zbog priprema za hadž i put, muharrem za sigurnost povratka, a redžeb da bi se omogućilo obavljanje umre sredi-nom godine.

Na samom početku islama Allah je propisao zabranu borbe u sve-tom mjesecu:

(لا تحلوا شعائر الله ولا الشهر الحرام)

O vjernici, ne omalovažavajte Allahove obrede hadža, ni svete mje-sece. (El-Maide, 2)

(يسألونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه كبير وصد عن سبيل الله وكفر به والمسجد الحرام وإخراج أهله منه أكبر عند الله والفتنة أكبر من القتل).

Pitaju te o svetom mjesecu, o ratovanju u njemu. Reci: "Ratovanje u njemu je veliki grijeh; ali je nevjerovanje u Allaha i odvrćanje od Njegovog puta i časnih mjesta i izgonjenje stanovnika njegovih iz njih još veći kod Allaha. A zlostavljanje je gore od ubijanja. (El-Bekare, 217)

Imam Ibn Ebu Hatim svojim lancem prenosilaca je zabilježio²⁵³ hadis od Džunduba b. Abdullaha, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao jednu skupinu vojnika kojim je narednik bio Abdullah b. Džahš, radijallahu anhu. Oni su tamo sreli Ibn el-Hadremija pa su ga ubili, a da pritom nisu ni znali da li je redžeb počeo ili je još uvijek trajao mjesec džumada. Mušrici su tada govorili muslimanima: "Vi ste počinili ubistvo u svjetom mjesecul", pa je Allah, dželle šanuhu, po tom pitanju spustio objavu: *Pitaju te o svetom mjesecu, o ratovanju u njemu...* (El-Bekare, 217)

Ubijanje u svetom mjesecu nije dozvoljeno. Međutim, ono što ste vi uradili je veće od borbe u svetom mjesecu. Ispoljili ste nevjerstvo Allahu i protjerali Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, i njegove ashabe iz Svetog Harema i Mekke.²⁵⁴

Ibn Ishak napominje da je ova borba bila pred kraj redžeba. Muslimani su se bojali da, ako oni ne počnu borbu, da će ih mušrici preduhitriti i onda nakon toga uteći u Harem na sigurno. Kada su se vratili, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, im je rekao: "Nisam vam naredio da vodite borbu u svetom mjesecu.", i nije uzeo ništa od tog ratnog plijena.²⁵⁵

Kurejšije su govorili: "Muhammed i njegovi sljedbenici su oskrnavili svetost redžeba." Na ovo su muslimani, koji su se zadesili u Mekki, rekli: "Oni su ih pobili u ša'banu." Ljudi su puno pričali o tome, pa je Allah objavio: *Pitaju te o svetom mjesecu, o ratovanju u njemu...*

Neki su govorili da su upravo baš tada muslimani uzeli prvi plijen.²⁵⁶

²⁵³ Ovo predanje je spomenuo Ibn Kesir u svome *Tefsiru*. Ono je zabilježeno u *Siri Ibn Hišama, Tarih Islama*, od Zehebija i u *Bejhekijevom Sunenu*, 9:11, od Džunduba, a 12:9, od Abdullaha b. Zubejra, radijallahu anhu.

²⁵⁴ Vidi: *Tefsir Ibn Kesir*, 1:253.

²⁵⁵ *Ibn Hišam*, 1:603.

²⁵⁶ *Ibn Hišam*, 1:605.

Da li je zabrana borbe u svetim mjesecima derogirana?

Učenjaci su se razili po pitanju statusa borbe u svetim mjesecima. Odnosno, da li je zabrana borbe u ovim mjesecima derogirana ili ne.

Imam Ahmed i drugi (džumhur učenjaka) smatraju da je ova zabrana derogirana. S druge strane, jedna grupa čestitih prethodnika, učenjaka klasika, među njima je i 'Ata, smatra da je zabrana ostala punovažeća. Ovaj stav su kasnije neki postklasični učenjaci prihvatili, a za argument uzimaju ajete iz sure El-Maide.²⁵⁷

Sura El-Maide je posljednja objavljena sura. U nekim predanjima se kaže: "Što je u njoj halal smatrajte halalom, a što je u njoj haram smatrajte haramom."

Neki su rekli: "U suri El-Maide nema ajeta koji su derogirani." U *Musnedu* je zabilježeno da je hazreti Aiša, radijallahu anha, rekla: "Ta sura je posljednja koja je u Kur'anu objavljena, pa što u njoj od propisa nađete da je halal – držite halalom, a što u njoj vidite da je haram – onda je haram."²⁵⁸

Imam Ahmed prenosi u svome *Musnedu* od Ishaka bin Isaa, on od Lejsa bin Sada, on od Ebu Zubejra, a on od Džabira, radijallahu anhu, koji je rekao: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nikada nije započinjao borbu u svetom mjesecu. Jedino bi se u samoodbrani borio. Kada bi pošao u borbu, a počeo bi sveti mjesec, on bi stao dok ne prođe."²⁵⁹

Većina učenjaka svoj stav argumentira, između ostalog, i činjenicom da su ashabi, nakon Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, smrti nastavili sa zauzimanjem brojnih zemalja i gradova, borbom i džihadom, a nigdje nije zabilježeno da je neko od njih, pritom, prekinuo borbu ili da se raspitivao o nekim od svetih mjeseci. Takav postupak je dokaz njihove derogacije zabrane borbe u ovim mjesecima. A Allah najbolje zna!

²⁵⁷ Konkretno drugim ajetom sure El-Maida, u kome Uzvišeni kaže: *Ve la šehrel harami / nemojte dozvoljavati borbu u tom mjesecu*. Vidi: *Tefsir Ibn Kesir*, 2:4.

²⁵⁸ *Musned* imama Ahmeda, 6:88.

²⁵⁹ *Musned*, 3:334, 345.

Komentar riječi Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Redžeb Mudar"

"Redžeb je nazvan tim imenom zbog toga što je bio poštovan i uvažavan." – riječi su El-Esma'ija, el-Mufaddala i el-Ferrae.

Neki kažu da se redžeb tako zove jer meleki skrušeno i sa zahvalnošću veličaju Allaha. Ovakva teza sadržana je u jednom hadisu koji je meudu'u / apokrifan, a pripisuje se Vjerovjesniku, salallahu alejhi ve sellem.

Što se tiče dodatka da je on *mudar*, mnogi smatraju da je razlog tome što je pleme Mudar veoma uvažavalo ovaj mjesec. Tako se mjesec njima pripisao.

Pleme Rabi'jete je svetim smatralo mjesec ramazan, a Mudar redžeb. Zato je nazvan Mudarov redžeb / redžebu Mudir.

Poslije toga je precizirao da je on mjesec koji se nalazi između džumada i ša'bana.

Imena redžeba

Neki su naveli da redžeb ima četrnaest imena: šehrullah, edžeb, redžebu Mudar, munfasilul-esinne, el-asam, el-asabbu, muneffisu, mutahhiru, mua'lla, mukim, herim, mukšekiš, muberiu, ferdun. Drugi su spomenuli da ih ima čak sedamnaest, uz spomenute dodaje se i redžeme, munsilu-ela, munziu esinne.

Propisi vezani za redžeb

Brojni su propisi koji se vežu za redžeb. Neki od njih su ustanovljeni čak u džahilijetu, pa su se učenjaci razili oko njihove validnosti u islamu. Npr:

1- Vođenje borbe u ovom mjesecu.

2- Klanje kurbana. Prije islama Arapi su imali običaj da u ovom mjesecu kolju kurban koji su nazivali *atira*. Učenjaci su podijeljeni u vezi sa njegovim statusom u islamskim propisima.

Većina učenjaka smatra da je islam ovu praksu dokinuo.

U dva *Sahiha* je zabilježeno da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika prenio: "Nema više ni *fere* (žrtvovanje prvog devinog mladunčeta) niti *atire*."²⁶⁰

²⁶⁰ Buhari, 5473 i 5474, u knjizi O akiki, poglavlje O atiri; Muslim, 1976, u knjizi O kure

Neki, međutim, smatraju da je ona mustehab. Ovo se prenosi od Ibn Sirina, a prenosi i imam Ahmed od stanovnika Basre. Ovo ispravnim drži i jedna grupa učenjaka hadisa. Slično se prenosi i od imama Ahmeda.

U *Sunenima* Ebu Davuda, Nesaija i Ibn Madžea je od Mihnefa b. Sulejma, radijallahu anhu, zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, na Dan Arefata rekao: "Zaista ostaje obaveza za svaku kuću da u svakoj godini zakolje kurban i atiru."²⁶¹ To je onaj kurban koji su nazivali *redžebija*.

U Nesaijevoj zbirci hadisa je zabilježeno: "Poslaniče, mi smo, u džahilijetu, u redžebu klali atiru", pa Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Žrtvujte u ime Allaha u kojem god hoćete mjesecu, budite poslušni Allahu i meso dijelite."²⁶²

El-Haris b. Amr je prenio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o feri i atirama, rekao: "Ko želi neka kolje feru, a ko ne želi neka to ne čini; ko želi može klali atiru, a ko neće neka ne kolje."

U drugom hadisu stoji: "Atira je istina."²⁶³

Nesai je u svojoj zbirci hadisa zabilježio da je Ibn Rezin rekao: "Poslaniče, mi smo u džahilijetu u redžebu klali kurbane, pa smo ih jeli i dijeleli onima koji bi nas posjetili." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Nema nikakve štete u tome."

Neki su učenjaci, pokušavajući da pomire hadis dozvole i hadis zabrane: "Nema više ni fere, niti atire.", rekli da se zabrana odnosi na ono što su u džahilijetu klali nekom drugom sem Allahu. Sufijan b. Ujejne, je rekao: "Negacija se odnosi na obavezu."

Drugi učenjaci su rekli da je hadis Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, ispravniji od ovih hadisa, pa se on uzima kao validan, a drugi ne. Ovo je i Ahmedova metoda.

banima, poglavlje O feri i akiki.

²⁶¹ Ebu Davud, 2788, u knjizi O kurbanima, poglavlje O obavezama klanja kurbana; Nesai, 7:167, u knjizi O feri i atiri; Ibn Madže, 3125, u knjizi o kurbanima, poglavlje O feri i atiri. Hadis je hasen prema ocjeni šejha Albanija. Ebu Davud je, nakon navođenja hadisa, rekao: „Atira je dokinuta praksa, a ovaj haber je derogiran.“ (op.prev.)

²⁶² Nesai, 4228, u knjizi O feru i atiri, poglavlje Komentar termina *atira*. Šejh Albani kaže da je hadis sahihun. Hadis bilježi i Ibn Madže u svome *Sunenu*, 3167, sa nešto dužim tekstom.

²⁶³ Nesai, 4225, u knjizi O feri i atiri, poglavlje prvo. Šejh Albani kaže da je hadis saahihun.

Mubarek ibn Fudale je prenio od Hasana: "U islamu nema atire, to je bilo u džahilijetu. Neki od njih bi postili redžeb pa poslije klali atiru."

Slično klanju u redžebu je i njegovo uzimanje za praznik, u kome se jede halva i tome slično. Prenosi se da Ibn Abbas, radijallahu anhu, nije volio da se redžeb smatra praznikom.

Ma'mer prenosi od Tavusa, on od svog oca da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne uzimajte nikakav mjesec niti kakav dan za praznik."²⁶⁴

Nije propisano da se za praznik uzima neki drugi dan van dana koje je propisao šerijat, a to su Ramazanski i Kurbanski bajram, kao godišnji, a džuma kao sedmični praznik.

Uzimanje nekog dana za praznik, van ovoga, smatra se novotarijom i nema osnove u šerijatu.

Postoje određene predaje koji se tiču namaza, posta, zekata i umre u mjesecu redžebu.

Namaz želja – regaib

Nema vjerodostojne predaje u kojoj se prenosi da je propisan bilo kakav posebni namaz koji se klanja u redžebu. Hadisi koji govore o fadi-letima namaza želja prvog petka u mjesecu redžebu su lažni. Taj namaz novotarijom smatra većina učenjaka.

Od uglednijih i poznatijih učenjaka hafiza koji su se o ovome pitanju izjasnili su: Ebu Ismail el-Ensari, Ebu Bekr bin Semani, Ebu Fadl ibn Nasir i Ebu Feredž ibn Dževzi. Njihovi prethodnici nisu ovaj namaz spominjali jer je uveden kao novina poslije njihove smrti. Prvi put se pojavio nakon 400. h.g.

Post

Od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se ne prenosi ništa vjerodostojno o vrijednosti posta mjeseca redžeba. Međutim, prenosi se da je Ebu Kilabe rekao: "U Džennetu ima dvorac za one koji poste redžeb." El-Bejhaki je rekao: "Ebu Kilabe je jedan od prve generacije tabi'ina koji ovakve podatke ne prenose osim po osnovu saznanja."

²⁶⁴ *Musannef*, br. 7853.

Prenosi se od Mudžibe Bahilije, a ona od svog oca, ili amidže, da mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Posti u svetim mjesecima.", to je ponovio tri puta. Ovo bilježi Ebu Davud²⁶⁵ i drugi. O postu svih svetih mjeseci se prenosi hadis koji bilji Ibn Madže: "Posti svete mjesece."

Neki od uzornih predaka/selefa su zaista i postili sve svete mjesece. To se prenosi od Ibn Omera, Hasana el-Basrija i Ebu Ishaka Sebi'ija.

Es-Sevri je rekao: "Najdraži mjeseci su mi sveti mjeseci i u njima volim da postim."

Ibn Madže je zabilježio da je Usame b. Zejd, radijallahu anhu, postio svete mjesece, pa mu je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Posti u ševvalu.",²⁶⁶ pa je prekinuo sa postom u svetim mjesecima, a postio je u ševvalu sve dok nije umro. Međutim, lanac prenosilaca ovoga hadisa je prekinut.

Ibn Madže je od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, zabilježio, lancem prenosilaca koji ima slabosti, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, branio da se posti u redžebu. Međutim, ispravno je da je Ibn Abbasova izjava meukuf. Ata ovo isto prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u mursel-formi.

Abdurezzak je u svome djelu *El-Musannef* zabilježio preko Davuda b. Kajsa, a on od Zejda b. Eslema, da je rekao: "Vjerovjesniku, salallahu alejhi ve sellem, su spomenuti neki ljudi koji su postili u redžebu, a on je rekao: 'Gdje su oni u ša'banu!?'"²⁶⁷

Prenosi se da je Omer, radijallahu anhu, udarao po dlanovima one koji su željeli postiti u redžebu, želeći time da ih natjera da jedu. Govorio je: "Šta je ustvari redžeb? Redžeb su veličali ljudi u džahilijjetu. A kada je došao islam, on je napušten."

²⁶⁵ U svome *Sunenu*, 2428, u knjizi O postu, poglavlje Post svetih mjeseci; Ibn Madže, 1741, u knjizi O postu, poglavlje Post svetih mjeseci. Munziri je konstatovao: „Neki naši šejhovi su ukazali na slabost ovoga hadisa zbog navedenih razlika, i to je ispravno.“ Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim.

²⁶⁶ Ibn Madže, 1744, u knjizi O postu, poglavlje Post svetih mjeseci.

²⁶⁷ *Musannaf*, 4:292, broj hadisa: 7858.

Post cijelog mjeseca redžeba

Od Ibn Abasa, radijallahu anhu, se prenosi da je smatrao pokuđenim da se posti cijeli redžeb.

Od Ibn Omera i Ibn Abasa, radijallahu anhuma, se prenosi da su smatrali da je potrebno da se par dana mrsi u ovom mjesecu. Enes i Ibn Džubejr, radijallahu anhuma, su smatrali pokuđenim post cijelog mjeseca redžeba. Takvog mišljena su i Jahja ibn Sa'id el-Ensari i imam Ahmed, koji je rekao: "Treba se u njemu omrsiti dan ili dva." On je ovaj stav prenio od Ibn Omera i Ibn Abasa, radijallahu anhuma.

Imam Šafija, radijallahu anhu, je u svom starom mezhebu rekao: "Smatram pokuđenim da neko posti cijeli mjesec kao što posti ramazan." Svoj stav je argumentovao hadisom Aiše, radijallahu anha: "Nisam vidjela da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upotpunio post ijednog mjeseca sem ramazana."²⁶⁸ Šafija dodaje: "Isti slučaj je i sa onim koji želi da određeni dan u mjesecu posti. To je pokuđeno jer bi ga neki nedovoljno upućen insan mogao vidjeti i taj dan smatrati obaveznim postom."

Neki učenjaci naše pravne škole smatraju da ne bi bilo pokuđeno postiti mjesec redžeb ukoliko bi se uz njega postio još neki mjesec – svi sveti mjeseci ili još ša'ban i redžeb. Ibn Omer i drugi ashabi su praktikovali post u svetim mjesecima. Od imama Ahmeda je zabilježeno da ne treba postiti cijeli redžeb, osim onaj koji dan posti, a dan mrsi.

Zekat

Stanovnici ovih predjela²⁶⁹ su u mjesecu redžebu davali zekat. Ovo nema osnove u sunnetu niti običaju nekog od uzoritih prethodnika.

Prenosi se da je Osman, radijallahu anhu, držeći hutbu, sa minbera poručio: "Ovaj mjesec je mjesec vaših zekata, pa ko je dužan neka (prvo) svoj dug izmiri i neka da zekat na ono što (od toga) preostane."²⁷⁰

Pravnici naše pravne škole²⁷¹ navode da imam svoje radnike šalje u muharremu da kupe zekat. Neki drugi smatraju da je bolje da se to

²⁶⁸ Muslim, 1156, u knjizi O postu, poglavlje Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, post van ramazana.

²⁶⁹ Autor je iz Damaska. (op.prev.)

²⁷⁰ Muvetta imama Malika, 322, u knjizi O zekatu, poglavlje Zekat na imetak.

²⁷¹ Autor je bio hanbelijskog mezheba.

čini u ramazanu zbog posebne vrijednosti davanja sadake u njemu. U svakom slučaju, zekat je obavezno dati kada prođe godina na određenu svotu. Ako se desi da prođe godina, a neko nije dao zekat, dužan je dati ga, bez obzira koji mjesec bio. Većina učenjaka smatra da se zekat može dati i prije nego se navrši godina. Ukoliko neko želi da uhvati posebno vrijedno vrijeme ili da dā zato što je nekom u tom momentu neophodno ili iz bilo kog drugog razloga, zekat može dati i prije upotpunjenja godine. Ovo je dozvoljavao Mudžahid, a, kako prenosi Ibn Mensur, Is-hak se tome protivio.

Ukoliko prođe godina od postignute količine na obaveznost davanja zekata, onda nema pravo da odgađa davanje zekata, prema većini učenjaka. Od imama Ahmeda se prenosi stav da je dozvoljeno odgoditi i nakon havla, ukoliko iščekuje one kojima je najpreče dati zekat.

Obavljanje umre u redžebu

Ibn Omer, radijallahu anhu, je prenio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obavio umru u redžebu. Čuvši to, Aiša, radijallahu anha, je negodovala, te ju je Ibn Omer ušutio.²⁷²

Umru u redžebu je, između ostalih, pohvalnom smatrao i Omer b. el-Hattab, radijallahu anhu. Aiša, radijallahu anha i Ibn Omer, radijallahu anhu, su je činili u redžebu. Ibn Sirin prenosi istu praksu i od selefa.

Najefdalnije je da se hadž obavi u jednom, umra u drugom putovanju, van mjeseca hadža. To je opća naredba upotpunjavanja hadža i umre, čije obavljanje je naređeno. Ovo je stav većine ashaba: Omera, Osmana, Alije i drugih, radijallahu anhum.

²⁷² Autor aludira na konkretan slučaj koji je zabilježio Ahmed u svome *Musnedu*, 2:73; Ibn Madže, 2998, u knjizi O obredima, poglavlje O umri u mjesecu redžebu. Suštinu hadisa zabilježili su i Buhari i Muslim lancem prenosilaca od Mensura, a on od Mudžahida. Ibn Madže je svoju verziju zabilježio od Urvea, koji je rekao: "Ibn Omer je bio upitan: 'U kojem mjesecu je Allahov Poslanik, sallallahua lejhi ve sellem, činio umru?' 'U redžebu.' – odgovorio je on. Aiša je na ovo rekla: 'Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije obavljao umru nikad u redžebu, kao što nikad nije obavljao umru, a da on (Abdullah b. Omer) nije bio sa njim!'"

Drugi značajni datumi vezani za mjesec redžeb

Prenosi se da su se u redžebu odvili neki veoma važni događaji, ali ništa od toga nije autentično preneseno. Naprimjer, prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen prve noći u redžebu, i to da je dvadeset i sedmog redžeba dostavljeno poslanstvo. Neki, pak, tvrde da se to desilo dvadeset i petog redžeba. Međutim, ništa od toga nije ispravno.

Lancem prenosilaca koji nije autentičan, od El-Kasima b. Muhammeda²⁷³ se prenosi da je Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, Isra bila dvadeset i sedmog redžeba. Ovo su, između ostalih, negirali Ibrahim el-Harbi i dr.

Prenosi se da je Kajs b. Ubad²⁷⁴ rekao: "Desetog redžeba: *Allah je dokidao šta je htio, a ostavljao šta je htio; u Njega je glavna Knjiga.* (Er-Rad, 39)"

Od Enesa, radijallahu anhu, se bilježi da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada nastupi redžeb, učio: "Gospodaru naš, daj nam bereket u redžebu i ša'banu i daj da doživimo ramazan!"²⁷⁵

Prenosi se da je Ebu Ismail el-Ensari²⁷⁶ rekao: "O fadiletima mjeseca redžeba nema drugog vjerodostojnog predanja sem ovoga hadisa."

²⁷³ El-Kasim b. Muhammed b. Ebu Bekr es-Sidik, Ebu Muhammed. Jedan od sedmerice medinskih pravnika. Jedan od najuglednijih tabi'ina. Bio je čestit i pouzdan. Umro je 108. h. g. *Sifetus-safa*, 2:2:88.

²⁷⁴ Kajs b. Ubade ed-Dubii, Ebu Abdullah el-Basri. Iz plejade pouzdanih tabi'ina. Veliki dobročinitelj i uzoriti insan. U Medinu je došao za vrijeme hilafeta Omera, radijallahu anhu. Prenosilac je određenih hadisa. Bio je od onih koji su pristupili Ibn Eš'asu, protivniku Hadža, koji ga je kasnije i ubio 85. h.g. Pogriješio je onaj koji ga je smatrao ashabom. Vidjeti: *El-Isabe* biografija, 7302; *Et-Takrib*, 2:129; i *El-A'alam*, 5:207.

²⁷⁵ Lanac prenosilaca ovoga hadisa je slab, što će i sam autor nešto kasnije detaljnije pojasniti. Hadis je zabilježio Ahmed u svome *Musnedu*, 1:259. U lancu prenosilaca je izvjesni Zaidete b. Ebu er-Rukad el-Bahili, koji je ocijenjen kao slab prenosilac. Ovaj hadis je spomenuo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu* na dva mjesta u dužoj formi, uz konstataciju: "Hadis bilježi El-Bezzar, a u njegovom lancu prenosilaca je Zaidete b. Ebu er-Rukad el-Bahili, za koga je El-Buhari rekao: "Njegova predanja su odbačena, a nekoliko biografa ga smatra nepoznatim." Hejsemi je ovaj hadis je spomenuo i na drugom mjestu, ali u skraćenoj formi, i tamo je skrenuo pažnju da je hadis zabilježio El-Bezzar i Et-Taberani u *El-Evsatu*.

²⁷⁶ Abdullah b. Muhammed b. Ali, Ebu Ismail el-Ensari el-Harevi. Prozvan *šejhul-islamom*. Bio je strog prema novotarima. Učenjak hadisa. Autor je poznatog djela *Zemmul-kelam*. Umro je 481. h.g. Vidjeti opširnije: *Tezkiretu-lhuffat*, 3:1183; *Tabekat el-Hanabile*, 2:247.

Ova njegova tvrdnja je diskutabilna, jer u lancu prenosilaca ovoga hadisa ima slabosti.

Ovaj hadis je dokaz da je pohvalno doviti da nam Allah produži život kako bismo dočekali neko posebno lijepo vrijeme, pa da u njemu činimo ibadet. Vjernik životom povećava samo hajr. Zato se najboljim ljudima smatraju oni koji dugo žive, a dobra djela čine.

Naši dobri preci su priželjkivali da na Ahiret presele neposredno poslije učinjenog dobrog djela, kao što je post ramazana, povratak sa hadža i sl. Govorilo se: "Ko tako preseli, bit će mu oprošteno."

Mjesec redžeb je predvodnik mjeseci hajra i berićeta

Ebu Bekr el-Verrak el-Belhi je rekao: "Mjesec redžeb je mjesec sjetve, ša'ban mjesec zalijevanja zasijanog, a ramazan mjesec žetve i ubiranja plodova."

Od njega se, također, prenosi da je rekao: "Redžeb je poput povjetarca koji nagovještava kišu, ša'ban je kao oblak koji tu kišu donosi, a ramazan je kao kiša."

Neki su hidžretsku godinu uporedili sa drvetom: redžeb su dani u kojima drvo lista, ša'ban kada začne, a ramazan kada se ubiraju plodovi. Vjernici su ti koji plodove ubiraju.

Onaj koji je knjigu svojih djela ocrnio lošim djelima, trebalo bi da je izbijeli teubom u ovome mjesecu, a onaj koji je život potrošio uprazno, trebalo bi da iskoristi ono što mu je ostalo od života.

شَعْبَان

ŠA'BAN

Prvo poglavlje

O postu u mjesecu ša'banu

خرج الإمام أحمد والنسائي من حديث أسامة بن زيد قال: كان رسول الله يصوم الأيام يسرد حتى نقول لا يفطر، ويفطر الأيام حتى لا يكاد يصوم إلا يومين من الجمعة إن كانا في صيامه، والا صامهما، ولم يكن يصوم من الشهور ما يصوم من شعبان. فقلت: يا رسول الله! إنك تصوم حتى لا تكاد تفطر، وتفطر حتى لا تكاد تصوم إلا يومين إن دخلا في صيامك والا صمتها؟ قال: أي يومين؟ قلت: يوم الاثنين ويوم الخميس. قال: ذاك يومان تعرض فيها الأعمال على رب العالمين، وأحب أن يعرض عملي وأنا صائم. قلت: ولم أرك تصوم من الشهور ما تصوم من شعبان؟ قال: ذاك شهر يغفل الناس عنه بين رجب ورمضان، وهو شهر ترفع الأعمال فيه إلى رب العالمين عز وجل، فأحب أن يرفع عملي وأنا صائم.

Imam Ahmed i Nesai su zabilježili da je Usame Ibn Zejd, radijallahu anhu, rekao: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ponekad dani-ma uzastopno postio, pa smo govorili da neće mrsiti, a mrsio bi dani-ma pa ne bi ništa, izuzev dva dana u sedmici, postio. Van ramazana najviše je postio u ša'banu. Rekao sam mu: 'O Allahov Poslaniče, ti u nekim da-nima postiš da gotovo i ne mrsiš, u drugima mrsiš pa gotovo ne postiš, osim dva dana u sedmici, koja inače uvijek postiš?' 'Na koja dva dana misliš?' – upita me on. Rekoh: 'Ponedjeljak i četvrtak.' 'To su dva dana u kojima se Gospodaru iznose djela, pa volim da se moja djela iznose dok sam postač.' Rekoh: 'Nisam primijetio da u nekim drugim mjeseci-ma postiš kao što postiš u ša'banu.' 'To je mjesec koji ljudi zanemare,

između redžeba i ramazana. A to je mjesec u kome se Gospodaru svih svjetova iznose djela, pa volim da se moje djelo iznese dok postim.”²⁷⁷

Spomenuti hadis nam pojašnjava način posta Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u toku sedmice, mjeseca i godine.

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, post u toku godine

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi u toku godine ponekad toliko postio da bi ljudi pomislili da neće mrsiti, a ponekad bi se mrsio danima da bi pomislili da neće nikako postiti.

Ovakvu praksu nam pored Usamea Ibn Zejda, radijallahu anhu, prenose i drugi brojni ashabi. Ovo se prenosi i od Aiše, Ibn Abbasa, Enesa i drugih. Tako npr. u dva *Sahiha* se bilježi hadis od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio toliko da smo govorili da neće ni mrsiti, a mrsio bi toliko da smo govoriti da neće ni postiti.”²⁷⁸

U dva *Sahiha* je, također, zabilježeno da je Ibn Abbas, radijallahu anhu, izjavio: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio toliko da je poneko govorio: 'Ne, Boga mi, on neće ni prekinuti sa postom.' A prekidao je toliko dugo da je poneko govorio: 'Ne, Boga mi, on neće ni postiti.'"²⁷⁹

U dva *Sahiha* je zabilježena izjava Enesa, radijallahu anhu: "Nisam nikada zaželio da u nekom mjesecu vidim Vjerovjesnika, sallallahu aljhi ve sellem, kako posti, a da ga nisam vidio; niti da ne posti, a da ga nisam vidio.”²⁸⁰

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je nekima koji su se odlučili da neprestano poste, govorio da čak ni on tako ne posti.

²⁷⁷ Ahmed, 22096; Nesai, 2357 i 2358, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom, sallallahu aljhi ve sellem, postu. Ovaj hadis je šejh Albani ocijenio hasen-sahihom.

²⁷⁸ Buhari, 1969, u knjizi O postu, poglavlje Post u mjesecu ša'banu, zatim u knjizi O noćnom namazu, poglavlje Vjerovjesnikovo obavljanje noćnog namaza i spavanje; Muslim 1158, u knjizi O postu, poglavlje Poslanikov način posta mimo ramazana; Tirmizi, 769, u knjizi O postu, poglavlje O uzastopnom postu.

²⁷⁹ Buhari, 1973, u knjizi O postu, poglavlje Post u mjesecu ša'banu; Muslim, 1156, u knjizi O postu, poglavlje Poslanikov način posta van ramazana.

²⁸⁰ Buhari, 1976, u knjizi O postu, poglavlje Post bez prestanka i u drugim poglavljima; Muslim, 1159, knjizi O postu, poglavlje Zabrana posta cijelog života. Hadis je zabilježio i imam Ahmed u svome *Musnedu*, 6477.

U dva *Sahiha* je zabilježeno da se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obratio Abdullahu ibn Amru, radijallahu anhu, pitajući ga: "Zar ti zaista danju stalno postiš, a noću stalno klanjaš?" Pošto je on pozitivno odgovorio, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Ali ja i postim i mrsim se, noću klanjam ali i spavam, i boravim kod svojih žena, pa ko ne želi moj sunnet taj ne pripada meni."²⁸¹

U dva *Sahiha* se od Enesa, radijallahu anhu, bilježi kako su se neki ashabi bili zarekli: "Jedan reče: 'Što se mene tiče, ja se neću nikako ženiti!', drugi reče: 'Ja neću nikada jesti meso!' Treći reče: 'Ja neću nikada noću spavati.' Kada je za ovo saznao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, održao je hutbu, u kojoj je rekao: 'Šta je pojedincima pa govore tako i tako? Ja postim ali i mrsim, noću klanjam ali i spavam, i ja se ženim, pa ko ne želi moj sunnet taj ne pripada meni.'"²⁸²

Od Aiše, radijallahu anha, je u *Musnedu* imama Ahmeda i *Sunnenu* Ebu Davuda zabilježeno da je Osman ibn Ma'zun, radijallahu anhu, želio ostati neženja cijeloga života, pa ga je zato Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao: "Zar se odričeš moga sunneta?" "Ne! Nego, upravo, tvoj sunnet želim." – odgovori Osman. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tada reče: "Pa ja i spavam i klanjam, postim i mrsim, i ženim se! Boj se Allaha, o Osmane, jer zaista tvoja porodica kod tebe ima pravo, tvoj gost kod tebe ima pravo, tvoja duša na tebe ima pravo! Zato posti i mrsi, klanjaj noću ali i spavaj."²⁸³

U Buharijevoj zbirci je zabilježeno da je Selman, radijallahu anhu, jednom prilikom posjetio Ebu Derdaa, sa kojim ga je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pobratimio. Selman je vidio Ummu Derdaa, Ebu Derdaovu ženu, u dotrajaloj odjeći, te je upitao: "Šta ti je?" "Tvoj brat Ebu Derda" – odgovorila je – "nema potrebe za dunjalukom." Kada je Ebu Derda došao, on Selmanu približi jelo, i reče: "Ti jedi, ja

²⁸¹ Buhari, 1976, u knjizi O postu, poglavlje Post cijelog života i u drugim poglavljima; Muslim, 1159, u knjizi O postu, poglavlje Zabrana posta cijelog života. Hadis je zabilježio i Imam Ahmed u svome *Musnedu*, 6477.

²⁸² Buhari, 5063, u knjizi O braku, poglavlje Podsticaj na stupanje u bračni odnos; Muslim, 1401, u knjizi O Braku, poglavlje Pohvalnost stupanja u brak; Nesai, 3217, u knjizi O braku, poglavlje Zabrana neženstva.

²⁸³ Ebu Davud, 1369, u poglavljima O noćnom namazu, poglavlje O naredbama da se umjereno klanja. Prenosioci ovoga hadisa su pouzdani, osim što ima anane koje je upotrijebio Ibn Ishak, koji je mudellis. Ali ovome hadisu svjedoče drugi vjerodostojni hadisi. Hadis blježi i imam Ahmed, ali od Sa'da b. Ebu Vekkasa u kraćoj formi, isnađom koji je vjerodostojan.

postim." Selman mu reče: "Jedi i ti." "Ja postim." – reče Ebu Derda. "Neću ni ja jesti dok i ti ne budeš jeo." – reče Selman. Pa je zbog ovoga i Ebu Derda jeo. U noći Ebu Derda pođe da ustane i da klanja. "Spavaj." – reče mu Selman. Nešto kasnije htio je opet ustati i klanjati, ali mu Selman opet reče: "Spavaj!" Pa kada je bilo pred kraj noći, Selman mu reče: "Sada ustani.", pa su obojica klanjali. Selman mu je rekao. "Ti imaš dužnost prema svome Gospodaru, prema sebi, a i prema svojim ukućanima. Svakom od njih daj njegovo pravo!" Ebu Derda, radijallahu anhu, je kasnije to spomenuo kod Vjerovjesnika, na što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Selman je rekao istinu."²⁸⁴

U drugom predanju koje nije zabilježeno u *Sahihu*²⁸⁵ stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, na ovo rekao: "Selman je napunjen ilmom." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je slično rekao i Abdullahu ibn Amru, radijallahu anhu, kada je ovaj htio da posti svaki dan. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je preporučio da posti Davudov post (da posti jedan dan, a naredni da mrsi) obrazloživši to riječima: "Nema boljeg od toga!"

Sve navedeno ukazuje na to da je najbolje naizmjenično i postiti i mrsiti. Ovo je stav koji učenjaci smatraju ispravnim. Ovo je stav imama Ahmeda i drugih imama i učenjaka.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ukazao na mudrost takvog posta na više načina:

1. Komentarišući stanje onoga koji svaki dan posti, rekao je: "Takav niti je postio niti mrsio." A to znači da on ne osjeti teškoću posta, nedostataka hrane, pića ili strasti. Njemu post postaje svakodnevica, koju, ako prekine, može pogoršati sebi.

Međutim, ukoliko bi jedno vrijeme postio, a jedno vrijeme mrsio, postiže se svrha posta – ostavljanje prohtjeva za kojima duša žudi. To je bolje nego da navikne dušu da uopće nema potrebu za njima.

2. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, opisujući Davudov, alejhi hisselam, post kaže: "Postio je jedan, a mrsio drugi dan, i nije bježao

²⁸⁴ Buhari, 6139, u knjizi O edebu, poglavlje O spremanju hrane i ugošćivanju gosta, 1968, u knjizi O postu, O onome koji se zakleo svome bratu da se omrsi od svog dobrovoljnog posta; Tirmizi, 2415, u knjizi O zuhdu, poglavlje Daj svemu pravo koje mu pripada, a autor je gore naveo hadis u značenju, ne doslovno.

²⁸⁵ *Musanef* Ibn Ebu Šejbea, 12:148.

kada bi se (sa neprijateljem) suočio." Ovim Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ukazuje na to da ga njegov post nije slabio u borbi protiv neprijatelja i vođenja borbe na Allahovom putu.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, na dan Oslobođenja Mekke, a bio je ramazan, proglasio: "Danas može doći do borbe, pa se omrsite."

Omer, radijallahu anhu, je imao običaj reći kada bi slao kakvu brigadu: "Nemojte postiti, jer je jačanje radi džihada bolje od posta."

Na osnovu gorenavedenih predanja, zaključujemo da je najbolji post onaj koji ne slabi tijelo za ono što je bolje od posta, kao što su obaveze prema Allahu i slično.

Situacije u kojima je bolje ne postiti

Evo nekih konkretnih primjera:

1. Ako bi post slabio postača npr. da normalno obavlja namaz, da zikri, ili uči i studira.

Neki smatraju da je ovo razlog zabrane posta petkom ili na Dan Arefata, jer tako čovjek slabi te ne može činiti zikr i doviti u ovim dana.

Ibn Mes'd, radijallahu anhu, je manje postio i govorio: "To me ometa u učenju Kur'ana, a meni je učenje Kur'ana draže."

Imam Sufjan es-Sevri i drugi imami su zapisali da je učenje Kur'ana bolje od (dobrovoljnog) posta. Učenje i podučavanje korisne nauke je bolje od (dobrovoljnog) posta. Sva četiri imama su smatrala da je sticanje znanja bolje od dobrovoljnog namaza, a namaz je bolji od dobrovoljnog posta. Tako nauka biva bolja od dobrovoljnog posta.

Nauka je zaista svjetlost koja obasjava u tminama neznanja i prohtjeva. Onaj koji krene na put noću bez svjetiljke nije siguran od toga da neće pasti.

Ibn Sirin je rekao: "Neki ljudi su prekinuli sticanje znanja, a prihvatili se mihraba i počeli da poste i klanjaju bez neophodnog znanja. Tako mi Allaha, ko god bude djelovao bez potrebnog znanja, više će nanijeti štete nego dobra."

2. Bolje je ne postiti i u slučaju kada post spriječi nekoga da privre-

đuje egzistenciju porodici ili kada zbog posta zapostavlja i ne izvršava svoje obaveza prema svojim ženama. Na ovakvo značenje je ukazao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "I tvoja žena ima kod tebe pravo."

3. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "I tvoja duša kod tebe ima svoje pravo!" ukazuje na to da je duša, ustvari, Allahova stvar posuđena sinovima Ademovim, te da im je naređeno da joj daju njena prava i da vode računa o njoj. Jedno od tih prava je pažnja prema njoj kako bi ga ona dovela do (željenog) boravka.

Muaz b. Džebel, radijallahu anhu, je govorio: "Ja za svoje spavanje očekujem nagradu isto kao što očekujem nagradu za obavljanje nama-za. Onaj koji svojoj duši uskrati ono što joj je dužan priuštiti, pa ona zbog toga oslabi ili se ošteti, nasilnik je prema njoj."

Na ovo je ukazao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekavši Abdullahu b. Amru b. el-Asu, radijallahu anhu: "Ako bi ti u svome nau-mu ustrajao, dušu bi umorio, a oči namučio!"²⁸⁶

Jedan beduin je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, izjavio pripadnost islamu. Isti čovjek je došao naredne godine, ali se promijenio toliko da ga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije prepoznao kada se predstavio. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ga je pitao o njegovom stanju, a on odgovori: "Nakon našeg prvog susreta nisam nikada danju jeo (tj. stalno sam postio)." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ga upita: "A ko ti je naredio da mučiš svoju dušu?"²⁸⁷

Onaj koji se muči tako što se izlaže van svojih realnih mogućnosti da posti ili čini neki drugi oblik ibadeta, možda prouzrokuje slabost u svom tijelu ili umu, pa da tako ne bude u mogućnosti da učini neke pokornosti koje su više vrijedne nego ono zbog čega se on mučio posteći.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio umjeren u davanju prava svojoj duši i bio je savršeno pravedan prema njoj. On je postio, ali se i mrsio, klanjao noću, ali i spavao i ženio se. Jeo bi ono što bi imao od ukusnih jela, kao što su halva, med i pileće meso, a sa druge strane bi ponekad toliko bio gladan da bi vezao kamen za svoj stomak. On je još rekao: "Moj Gospodar mi je ponudio da mi dolinu Mekke pozlati, a ja

²⁸⁶ Dio dužeg hadisa koji smo prethodno spomenili. On ima brojne verzije.

²⁸⁷ Ebu Davud, 2428, u knjizi O postu, poglavlje Post svetih mjeseci. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis slabim. (op.prev.)

sam odgovorio: 'Ne, Gospodaru moj, nego (učini) da dan budem sit, a dan gladan. Pa kada budem gladan, ja ću te Te skrušeno moliti i sjećati Te se, a kada budem sit, hvalit ću Te i zahvalit ću Ti.'"²⁸⁸ Ovim je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, izabrao najbolje – spoj između dva stepena: zahvale i strpljenja sa jedne i zadovoljstva sa druge strane.

4. Od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Možda ti se život oduži..." To znači da ukoliko pretjeruješ u ibadetima, možeš izdržati dok te mlada-lacka snaga služi, ali kada dođu sijede vlasi i slabost, pa budeš nemoćan da ustraješ, moraš prekinuti. Tako ispuštaš najdraže djelo Allahu, subhanehu ve teala, a to je kontinuitet činjenja nekog dobrog djela. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Činite djela na kojim možete ustrajati, jer Allahu neće dosaditi (nagrađivati) dok vama ne dosadi (raditi)."²⁸⁹ Rekao je još i ovo: "Najdraže djelo Allahu je ono na kojem se ustrajava, makar ono bilo i neznatno."

Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, post van ramazana

Imam Ahmed, Nesai Ibn Madže i Tirmizi bilježe od Aiše, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nastojao da posti ponedjeljkom i četvrtkom. Oni ovaj hadis ocjenjuju hasenom.²⁹⁰

Ibn Madže je zabilježio da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, rekao: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio ponedjeljkom i četvrtkom, pa mu neko reče: 'O Allahov Poslaniče, Ti postiš ponedjeljkom i četvrtkom?', a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Ponedjeljkom i četvrtkom Allah oprašta svakom muslimanu, osim dvojice koji su u zavađi, za njih kaže: 'Izostavi ovu dvojicu dok se ne pomire.'"²⁹¹

²⁸⁸ Tirmizi, 2348, u knjizi O pobožnosti, poglavlje O nužnom imetku i strpljivosti u tome. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je hasen. Tirmizi je rekao: «Lanac prenosilaca ovoga hadisa je hasen.», a u ovom smislu je zabilježen hadis i od Fudale b. Ubajda. Šejh Albani je ocijenio hadis slabim. (op.prev.)

²⁸⁹ Buhari, 43, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Najdraže (dobro) djelo je ono koje se trajno radi. Zatim 1151, u knjizi O noćnom namazu, poglavlje O pokudenosti pretjerivanja u ibadetu, u knjizi O omekšanju srca, poglavlje Istrajnost u činjenju dobrih djela.

²⁹⁰ Imam Ahmed u svome *Musnedu*, 6:80; Nesai, 2360, 2361, 2362, 2364, u knjizi O postu, poglavlje Vjerovjesnikov post; Ibn Madže, 1973, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom; Tirmizi, 745, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim.

²⁹¹ Ibn Madže, 1973, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim.

Imam Ahmed je zabilježio da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, najčešće postio ponedjeljkom i četvrtkom. Kada je za to upitan, rekao je: "Zaista se djela Gospodaru predočavaju svakog ponedjeljka i četvrtka, pa se oprašta svakom muslimanu, ili svakom mu'minu, osim dvojici koji su u zavađi, za njih Gospodar kaže: 'Odgodi ovoj dvojici!'"

Hadis je zabilježio i Tirmizi, a njegov tekst glasi: "Djela se predočavaju svakog ponedjeljka i četvrtka, pa volim da se moje djelo predочи dok sam postač."²⁹²

Ovo se prenosi i kao mevkuf-izjava Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, što neki smatraju ispravnijim mišljenjem. Muslim u svom *Sahihu* bilježi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, a on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Džennetske kapije se otvaraju ponedjeljkom i četvrtkom, pa se oprašta svakome robu koji ne čini širk, osim onima koji su u zavađi. Za njih biva rečeno: 'Izostavi ovu dvojicu dok se ne pomire.'"²⁹³

Od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, se prenosi da je, tumačeći ajet: *On ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.* (Kaf, 18), rekao: "Piše se sve što izgovori – dobro ili loše, čak se piše i kad izgovori: 'Jeo sam, pio sam, otišao sam, došao sam, vidio sam...'" Tako sve do četvrtka, pa kada četvrtak dođe, predočava se njegov govor i djelo. Onda se potvrđuje ono što je dobro ili loše, a ostalo se odstranjuje. To su riječi: *Allah je dokidao šta je htio, a ostavljao šta je htio; kod Njega je Glavna knjiga.* (Er-R'ad, 39)" Ovo je zabilježio Ibn Ebu Hatim i drugi.²⁹⁴

Spomenuto predočavanje djela je posebno. Ono je drugačije od onoga općeg koje se svakodnevno odvija jutrom i navečer.

Na ovo ukazuje i hadis zabilježen u dva *Sahiha* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, koji prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Na vama se smjenjuju meleki dana i meleki noći, za vrijeme

²⁹² Tirmizi, 747, u knjizi O postu, poglavlje O uzastopnom postu. Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim.

²⁹³ Muslim, 2565, u knjizi O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza; Tirmizi, 2024, u knjizi O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza, poglavlje O onima koji su u zavađi; Ebu Davud, 4916, u knjizi O edebu, poglavlje O onome koji prekida veze sa svojim bratom muslimanom; *Muvetta*, 2:908-909, u knjizi O lijepom ponašanju, poglavlje Prekidanje odnosa.

²⁹⁴ Kao što to spominje Ibn Kesir u svome *Tefsiru*.

sabahskog i ikindijskog namaza. Allah one koji su sa vama proveli noć pita: 'Kako ste ostavili Moje robove?', a oni odgovore: 'Kada smo im došli, oni su klanjali, i kada smo ih napuštali, oni su klanjali.'"²⁹⁵

U Muslimovom *Sahihu*²⁹⁶ je zabilježeno svjedočenje Ebu Musaa el-Eš'arija, radijallahu anhu, koji je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ustao i obratio nam se, poručivši: 'Allah zaista ne spava, niti ima potrebe za snom. On umanjuje nagradu i povećava je. Njemu se uzdiže djelo učinjeno preko noći, prije dana, a djelo učinjeno preko dana, prije noći. Njegov zastor je nur, jer kada bi ga sklonio, blještavilo Njegovog lica spalilo bi sve do čega bi dosegao Njegov pogled.'"

Hadis koji nam prenosi Usume b. Zejd, radijallahu anhu, upućuje na to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio ponedjeljkom i četvrtkom, što ukazuje na Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, konstantnu praksu posta u ta dva dana. To je bio razlog da je Usume, radijallahu anhu, postio i kada je kod kuće i kada je na putovanju.

U *Musnedu* imama Ahmeda i *Sunenu* Nesaija zabilježeno je od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu, da mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, preporučio post tri dana u svakome mjesecu, a on je rekao: "Ja mogu i više od toga." "Onda posti u toku sedmice ponedjeljkom i četvrtkom." – posavjetovao ga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, a on je rekao: "Ja mogu i više od toga." "Onda posti Davudov post."²⁹⁷

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježeno od Osmana b. Rušejda, radijallahu anhu, koji prenosi da je Enes b. Sirina, rekao: "Jednom smo u četvrtak bili kod Enesa b. Malika, pa on pozva da se postavi sofru, Neki od prisutnih su počeli jesti, a neki su se izmakli. To se ponovi i narednog četvrtka, pa on reče: 'Da vi niste oni koji poste ponedjeljkom i četvrtkom? Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio toliko da se mislilo da nema namjeru da mrsi i mrsio je toliko da se mislilo da neće postiti.'"

Ovaj hadis naizgled protivrječi hadisu koji prenosi Usume, radijallahu anhu, jer ukazuje na to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem,

²⁹⁵ Buhari, 555, u knjizi O namaskim vremenima, poglavlje Vrijednosti ikindije-namaza i u drugim poglavljima; Muslim, 632, u knjizi O mesdžidima, poglavlje Vrijednosti sabaha i ikindije namaza i njihovo čuvanje.

²⁹⁶ Muslim, 179, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Allah zaista ne spava.

²⁹⁷ Hadis je prethodno spomenut.

postio ponedjeljak i četvrtak samo u slučaju kada se poklopesa njegovim uobičajenim postom i da ih nije postio kada bi se uzastopno danima mrsio. Međutim, spomenuti Osman b. Rušejd je slab prenosilac, kojeg je kao takvog ocijenio Ibn Me'in i drugi hadiski eksperti, dok je hadis Usumeja, radijallahu anhu, ispravniji od njegovog.

Od Ummu Seleme, radijallahu anha, je preneseno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio svakog mjeseca po tri dana: prvi četvrtak i ponedjeljak, i (naredni) ponedjeljak.²⁹⁸ U drugom predanju²⁹⁹ suprotno od toga (prvi ponedjeljak u mjesecu, a zatim dva četvrtka).

Većina učenjaka smatra pohvalnim post ponedjeljkom i četvrtkom. Neki su takav post smatrali pokuđenim.³⁰⁰

Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, način posta u ša'banu

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio u ša'banu više nego u ostalim mjesecima.

U dva *Sahiha* je zabilježeno da je hazreti Aiša, radijallahu anha, rekla: "Nisam vidjela Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je u potpunosti postio ijedan mjesec sem ramazana, i nisam ga vidjela da je od dobrovoljnog posta postio više nego u ša'banu."³⁰¹

"Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije postio (nafilu) nijednog mjeseca više nego u ša'banu. Cijeli ša'aban je postio i govorio: 'Činite od dobrog djela samo koliko podnosite.'"

U drugoj verziji, također u Buharijevoj zbirci hadisa, izjavila je: "Vjerovjesnik, sallallahu aljhi ve sellem, je zaista postio cijeli ša'ban."³⁰² U

²⁹⁸ Nesai, 2415, u knjizi O postu, poglavlje Kako se poste tri dana u mjesecu? Šejh Albani kaže da je ovaj hadis vjerodostojan. Isto je zabilježeno u Nesaijevom *Sunenu*, 2314, od Ibn Omera, radijallahu anhu. Za taj lanac prenosilaca šejh Albani kaže da se jača hadisom Ummu Seleme, radijallahu anha. (op. prev.)

²⁹⁹ Nesai, 24115, u knjizi O postu, poglavlje Kako se poste tri dana u mjesecu. Šejh Albani kaže da je ovaj hadis vjerodostojan. (op. prev.)

³⁰⁰ Od Enesa b. Malika, radijallahu anhu, se prenosi pokuđenost toga. Mudžahid je to prakticirao jedno vrijeme, ali je kasnije prestao i smatrao to pokuđenim. Ovo je smatrao pokuđenim i Ebu Džafer Muhammed b. Ali. Jedna grupa učenjaka drži pokuđenim da se odredi jedan dan i da se posti kada god on nastupi.

³⁰¹ Buhari, 1969, u knjizi O postu, poglavlje O postu u ša'banu; Muslim, 1156, u knjizi O postu, poglavlje O postu mimo ramazana.

³⁰² Buhari, 1970, u knjizi O postu, poglavlje O postu u ša'banu.

Muslimovoj verziji stoji da je rekla: "Postio je cijeli ša'ban, postio je skoro cijeli ša'ban." U Nesaijevoj zbirci hadisa zabilježeno je predanje od Aiše, radijallahu anha: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je od svih mjeseci najviše volio da posti u ša'banu. On ga je (postom) sastavljao sa ramazanom."³⁰³ Od nje i od Ummu Seleme se prenosi da su rekle: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio gotovo cjeli ša'ban, ustvari postio ga je u potpunosti."

Ummu Seleme, radijallahu anha, je izjavila: "Nisam vidjela Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da sastavlja postom dva mjeseca sem ramazana i ša'bana."³⁰⁴

Jedna grupa učenjaka, među njima i Abdullah ibn Mubarek, preferiraju stav da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ustvari nije u potpunosti postio ša'ban. Oni tvrde da se prethodni hadisi o postu cijelog mjeseca ne trebaju shvatiti doslovno, nego da oni znače da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio veoma mnogo ili veći dio ša'bana.³⁰⁵

Ovom stavu ide u prilog izjava hazreti Aiše, radijallahu anha, koja je zabilježena u Muslimovom *Sahihu*: "Ne znam da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ispostio cijeli mjesec, osim ramazana."³⁰⁶

U drugoj izjavi koju, također, bilježi Muslim stoji: "Nisam vidjela Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je, otkako je došao u Medinu, ispostio cijeli mjesec osim ramazana."

U drugom predanju stoji: "Ne znam da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ikada proučio cijeli Kur'an u jednoj noći, niti da je neki mjesec cijeli ispostio, sem ramazana."³⁰⁷

³⁰³ Nesai, 2350, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom, sallallahu alejhi ve sellem, postu; Tirmizi, 736, u knjizi O postu, poglavlje O sastavljanju ša'bana sa ramazanom; Ebu Davud, 2413, u knjizi O postu, poglavlje Post u mjesecu ramazanu. Šejh Albani kaže da je ovaj hadis sahih. (op.prev.)

³⁰⁴ Tirmizi, 736, u knjizi O postu, poglavlje O sastavljanju ša'bana sa ramazanom. Šejh Albani je ocijenio hadis vjerodostojnim. (op.prev.)

³⁰⁵ Ovakvo shvatanje hadisa od Ibn Mubareka prenosi Tirmizi u svome *Sunenu* u knjizi O postu, u poglavlju O sastavljanju ša'bana sa ramazanom. (op.prev.)

³⁰⁶ Muslim, 1156, u knjizi O postu, poglavlje O postu mimo ramazana.

³⁰⁷ Ovo je samo dio dužeg hadisa koji bilježe: Muslim, 746, u knjizi O namazu putnika, poglavlje O noćnom namazu i onome koji zbog bolesti i sna preskoči njegovo obavljanje; Ebu Davud, 1342, i dr, u knjizi O noćnom namazu; Nesai, 1601, u knjizi O namazu, poglavlje O noćnom namazu.

U dva *Sahiha* je zabilježeno da je Ibn Abbas, radijallahu anhu, rekao: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije postio nijedan mjesec cio, sem ramazana."³⁰⁸

Jedna dilema i odgovor na nju

Ukoliko se neko zapita: "Kako to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, praktikovao kao nafilu postiti mjesec ša'ban, a nama je poručio da je najbolji post u Allahovom mjesecu muharremu?" Odgovor na tu dilemu je sljedeći: Neki ljudi su slabim argumentima obrazložili da je post u muharremu i svetim mjesecima bolji od posta u ša'banu. Kao što se, između ostalih, pripisuje nekim učenjacima šafijske pravne škole.

Izvjesnije je da je ispravno obratno, odnosno, da je post u ša'banu bolji od posta u svetim mjesecima. Na ovo upućuje predanje koje je zabilježio Tirmizi od Enesa, radijallahu anhu: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je pitan o tome koji je post najbolji nakon ramazana, pa je odgovorio da je to ša'ban, zbog njegove blizine ramazanu."³⁰⁹ Međutim, lanac prenosilaca ovoga hadisa ima određenih prigovora.

Na osnovu navedenog, jasno se vidi da je najbolji dobrovoljni post onaj koji je bliži ramazanu, svejedno bio to dobrovoljni post prije (ša'ban) ili poslije ramazana (ševval), jer se takav post, zbog blizine, priključuje ramazanu. Primjer njegove veze sa ramazanom je kao primjer sunneta i sun-sunneta sa farzom namaza. Oni po svome fadiletu i vrijednosti dolaze odmah poslije posta ramazana i imaju ulogu popravljanja eventualnih manjkavosti posta u ramazanu. Kao što su dobrovoljni namazi prije i poslije farza bolji od općeg dobrovoljnog namaza nafile, tako je i post koji ide uz ramazan, prije ili poslije njega, bolji od općeg dobrovoljnog posta.

Dakle, hadis: "Najbolji post poslije ramazana je post u Allahovom mjesecu muharremu."³¹⁰, se odnosi na opći post, a post prije i poslije ramazana se veže uz ramazan u svojoj posebnoj vrijednosti. Vjerovje-

³⁰⁸ Buhari, 1971, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom, sallallahu alejhi ve sellem, postu; Muslim, 1157, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom, sallallahu alejhi ve sellem, postu; Nesai, 2346, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom, sallallahu alejhi ve sellem, postu.

³⁰⁹ Tirmizi, 663, u knjizi O zekat, poglavlje O vrijednostima sadake. Tirmizi je rekao: „Ovaj hadis je garibun. Sadeka b. Musa, prema ocjeni hadiskih eksperata, nije naročito jak prenosilac. Šejh Albani kaže da je ovaj hadis slab. (op.prev.)

³¹⁰ Muslim, Ahmed i Ebu Davud.

snik, sallallahu alejhi ve sellem, u nastavku istog hadisa govori: "Najbolji namaz poslije farza je noćni namaz.", time ističe prednost noćnog namaza u odnosu na opće dobrovoljne namaze, a nije bolji i od samih sunneta i sun-sunneta, kakav je stav većine učenjaka, a suprotno je stavu pravnika šafijske prave škole. A Allah najbolje zna!

Druga dilema i odgovor na nju

Ako neko kaže: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Najbolji post je post Davuda, alejhisselam. On je jedan dan postio a jedan dan mrsio.', a sam nije tako postio, nego je praktikovao uzastopni post danima, zatim bi uzastopno mrsio danima, pa je postio ša'ban i svaki ponedjeljak i četvrtak itd."

Odgovor na ovu dilemu: Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je Davudov način posta proglasio najboljim vidom posta, protumačivši njegovu suštinu u drugom hadisu kao "post polovine vremena". Ukoliko bismo prostudirali život Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, te sabrali broj dana koje je postio, nesumljivo bi to bilo pola života posta, ako ne i više.

A Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je pored navedenih primjera, postio i Dan Ašure, i devet dan zul-hidžeta. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rastavljao dane i nije doslovno jedan dan postio, a u drugom se mrsio, zato što je nastojao da posti izuzetne, odabrane i vrijedne dane.

Pored toga, nema nikakve štete, niti manjkavosti, da neko ne posti određene dane da bi se pripremio i ojačao za post nekih drugih, više vrijednih dana ili za izvršenje nekih obaveza koje su vrednije od posta. U slučaju Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, to znači i praktično i teoretsko dostavljanje Objave, zatim džihad u cilju očuvanja i proklamovanja Objave, ispunjavanje obaveza koje nalaže poslanstvo. Post jednog, a mršenje drugog dana u kontinuitetu bi slabilo Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u ispunjavanju svih obaveza. Zato je, kada je jedne prilike, u hadisu koji prenosi Ebu Katade, upitan o čovjeku koji posti jedan, a mrsi se dva dana, rekao: "Volio bih da sam u mogućnosti da tako postim."³¹¹

³¹¹ Muslim, 1162, u knjizi O postu, poglavlje Pohvalnost posta po tri dana u svakom mjesecu; Ebu Davud, 2425, u knjizi O postu, poglavlje Post cijelog života; Nesai u

Abdullah b. Amr, radijallahu anhu, se, kada je ostario, i po nekoliko dana uzastopno mrsio. Tako je sakupljao snage za post. Poslije toga bi ponovo postio kako bi nadoknadio ono što je propustio da bi održao svoj zavjet na kojem se rastao od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da će postiti pola svoga života.³¹²

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je na ovaj način dobio jednu nagradu posteći pola života, i više od toga, naizmjeničnim postom. Kao što je postigao nagradu želeći postiti dan, a mrsiti naredni. Zaista, samo preokupacija i zauzetost onim što je važnije i bolje od samoga posta spriječilo ga je od toga. A Allah najbolje zna!

Još dva razloga za intenzivniji post u ša'banu

Prvi: U hadisu je istaknuto da je to mjesec koji su ljudi zanemarili jer se nalazi između redžeba i ramazana. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ovim ukazuje na to, s obzirom da se nalazi između dva izuzetno blagoslovljena mjeseca: mjeseca svetosti – muharrema i mjeseca posta – ramazana, ljudi se na njih više koncentrišu, a zanemare ša'ban te on i praktično bude zapostavljen.

Mnogi ljudi smatraju da je post u redžebu bolji od posta u ša'banu, jer prvi, za razliku od drugog, spada u svete mjesece / ešhurul-hurum.

Međutim, takvo ubjeđenje nije ispravno. Ibn Vehb³¹³ svojim lancem prenosilaca, koji doseže do Aiše, radijallahu anha, prenio je da je rekla: "Neki su pred Vjerovjesnikom spomenuli ljude koji poste u redžebu, pa je on, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "A gdje su oni u ša'banu!"³¹⁴

Riječi Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "To je mjesec koji ljudi zanemare, između redžeba i ramazana."

Ovim se kazuje da je lijepo, mustehab i pohvalno da se ibadet čini

knjizi O postu, poglavlje Razilaženje oko Gelan b. Džeriri i post dvije trećine vremena. Jedan dio hadisa bilježi i Ibn Madže, 1713, u knjizi O postu, poglavlje O postu Davuda, alejhisselam.

³¹² Ovaj podatak između ostalih bilježi imam Ahmed u svome *Musnedu*, kao prvi hadis od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu. (op.prev.)

³¹³ Njegovo puno ime je Abdullah Ibn Vehb ibn Muslim el-Kureši, štićenik. Bio je fakih / pravnik, pouzdan prenosilac, hafiz i pobožnjak. Umro je 197. h.g. Uporedi: *Tehzibu et-Tehzib*, 6:71.

³¹⁴ Ibn Vehb prenosi od Muavije ibn Saliha, on od Ezhara ibn Sa'da, on od svog oca, on od Aiše, radijallahu anhum.

onda kada su većina ljudi prema ibadetu nemarni. Te da su takva djela draga Allahu, dželle šanuhu. Praksa prvih generacija muslimana (selefa) je bila da vrijeme između akšama i jaciye popune namazom, pa su govorili: "Ovo je period nehaja."

Također, klanjanje sredinom noći jer su i to trenuci kada većina ljudi nije u zikru ili namazu. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je nekom čovjeku, podstičući ga na ibadet u kasnim satima noći, rekao: "Ako možeš da budeš od onih koji Allaha u tim trenucima spominju – budi!"

Iz ovog razloga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je nastojao da odgodi jaciju čak do sredine noći, ali to nije stalno praktikovao bojeći se da se takva praksa ne propiše kao obaveza njegovom ummetu. Kada je napokon izišao pred ashabe koji su iščekivali jaciju, rekao im je: "Niko na Zemlji je ne čeka, sem vas."³¹⁵

Sve ovo govori o vrijednosti zikra u trenucima kada drugi to ne čine.

Na ovu temu imamo zaista mnogo predanja, hadisa i izreka ashaba i tabi'ina. Tako je Ebu Salih rekao: "Zaista se Allah, dželle šanuhu, smije čovjeku koji ga spominje po pijacama." To je zato što Ga je spomenuo na mjestu gdje su ljudi nehajni.

Ebu Zerr, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uzvišeni Allah voli trojicu. Kada neka grupa ljudi putuje noću do granice, a san im je draži od svega drugoga, pa spuste glave da spavaju, a jedan od njih ustane i dovi Mi i uči Moje ajete. Zatim, kada je neki narod u borbi i dođe do povlačenja, jedan od njih krene naprijed i suprotstavlja se neprijatelju dok ne pogine. A spomenuo je još i narod kome dođu neki da traže sadaku ali im niko ne da, te se jedan od njih izdvoji i tajno im udijeli. Allah je zavolio ovu trojicu, koji su se izdvojili od svojih drugova."³¹⁶

Isti je slučaj onoga koji spominje Allaha kada su drugi nehajni ili koji posti u danima u kojima su drugi prema postu nemarni.

U činjenju ibadeta u vremenu kada su drugi nehajni ima i drugih koristi:

³¹⁵ Buharija, Muslim, Ebu Davud i Nesai.

³¹⁶ Autor je hadis prenio u nešto kraćoj formi od originalnog teksta hadisa koji bilježe: Tirmizi, 2568, u knjizi O opisu Dženneta, Tirmizi je rekao: "Hadis je vjerodostojan." Nesai, 2570, u knjizi O zekatu, o nagradi onoga koji (nešto) daje. Ovaj hadis je hasen. Inače, njega još bilježi i Hakim u svome *Mustedreku* i ocjenjuje ga vjerodostojnim, a i Zehebi se složio sa njegovom ocjenom. Šejh Albani kaže da je ovaj hadis slab. (op.prev)

Takav je ibadet bolje čuvan. Prikriivanje nafila i dobrovoljnih djela je bolje, jer je tako čovjek siguran da sve čini isključivo radi Allahovog zadovoljstva, a ne radi ljudi. Ovo posebno važi za post, jer je on tajna između roba i njegovog Gospodara. Postoji impozantan broj predanja koja nam ukazuju na to koliki su trud ulagali naši dobri preci da bi skrili svoje dobrovoljne ibadete.

Takav ibadet je teže praktikovati. Najbolja su ona djela koja duši najteže padaju, jer se ljudi obično povode onim što vide da se događa u njihovoj sredini i društvu. Ukoliko mnogo stanovnika jednog mjesta čini ibadet, njihov broj će se brzo povećavati. Međutim, ukoliko se u nekom mjestu pojavi nehaj i nemarnost prema ibadetu i poveća se broj gafila, mnogi ljudi će se povesti za ovakvima, što rezultira otežavanjem ibadeta i onima koji su bili u ibadetu prije. Zbog ovoga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Jedan od takvih će imati nagradu koliko pedeset vas, jer vi imate pomagače u vjeri, a oni ne."³¹⁷

Rekao je i: "Islam je počeo na pojedincima i vratit će se na pojedince, kao što je i počeo (garib), a blago se takvima."³¹⁸ U jednoj verziji ovoga hadisa³¹⁹ se spominje da je traženo da se pojašni ko su ti pojedinci, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je odgovorio: "To su oni koji će biti neiskvareni kada se drugi ljudi iskvare."

U Muslimovom *Sahihu* je zabilježeno predanje od Ma'kala Ibn Jেসara, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ibadet u teškom vaktu je, po nagradi, kao hidžra meni."³²⁰

Razlog poistovjećivanja nagrade je to što ljudi u vrijeme općeg fitneluka slijede svoje strasti i ne vode računa o tome šta kaže vjera. Oni su po tome identični paganskom, predislamskom periodu – džahilijetu.

³¹⁷ Tirmizi, 3058, u knjizi O tefsiru; Ebu Davud, 4341, u knjizi O naređivanju (dobra) i zabrani (lošeg). Šejh Albani je ocijenio lanac prenosilaca slabim, naglasivši da se prvi dio originalnog teksta hadisa prenosi i vjerodostojnim lancima prenosilaca. (op.prev.)

³¹⁸ Muslim, 146, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Obmanana da je islam počeo na pojedincima, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu; Tirmizi, 2631, u knjizi O vjerovanju, poglavlje 13, od Abdullaha b. Mes'uda, radijallahu anhu. Tirmizi je rekao: „Hadis je hasenun-garibun-sahihun.“

³¹⁹ Tu verziju je zabilježio Ebu Bekr el-Adžiri, kao što je to naveo Ibn Redžeb u svome djelu *Kešful-kerbe*, 72-73, gdje je naveo i neke druge verzije hadisa.

³²⁰ Muslim, 2948, u knjizi O smutnjama, poglavlje Ibadet u heredžu; Tirmizi, 2202, u knjizi O smutnjama, poglavlje O smutnji i ibadetu u njoj.

Ukoliko se u takvom jednom društvu nađe neko ko čini ibadet i čvrsto drži do svoje vjere, nastoji steći Allahovu milost, a kloni se Njegove srdžbe, biva na stepenu onog ko je u džahilijetu, slijedeći Vjerovjesnikove naredbe i kloneći se njegovih zabrana, učinio hidžru.

Onaj koji bude činio ibadet kada je većina ljudi nehajna i nemarna, možda bude razlog otklanjanja kazne od mjesta u kome živi.

Drugi dio

O DRUGOJ POLOVINI ŠA'BANA

خرج الإمام أحمد وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وابن حبان في صحيحه والحاكم من حديث العلاء بن عبد الرحمن، عن أبيه عن أبي هريرة عن النبي قال: (إذا انتصف شعبان فلا تصوموا حتى رمضان)

Imam Ahmed, Ebu Davud, Nesai, Ibn Madže, Ibn Hibban i Hakim su zabilježili hadis od El-Ala'a ibn Abdurrahmana, a on od svog oca, a on od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada preostane pola ša'bana, nemojte (više) postiti."³²¹

Muhaddisi imaju različite stavove po pitanju korekcije ovog hadisa kao i po pitanju postupanja po njemu. Što se tiče stepena njegove ispravnosti, mnogi su ga ocijenili autentičnim, ovo je stav Tirmizija, Ibn Hibbana, Hakima, Tahavija i Ibn Abdulberra. Međutim, muhadisi koji su veći i učeniji od spomenutih, govorili su o određenim manjkavostima koje utiču na autentičnost ovog hadisa. I rekli su: "Hadis je munker."³²² Ovo je ocjena Abdurrahmana ibn Mehdiya, imama Ahmeda, Ebu Zur'a Razija i El-Esrema.

Imam Ahmed je po ovom pitanju rekao: "Ebul-Ala ne prenosi neki drugi hadis da je na višem stepenu munkera od ovog!" On je citirani hadis odbacio hadisom: "Nemojte postiti dan ili dva pred ramazan.", koji jasno upućuje na dozvoljenost posta do dan ili dva pred ramazan.

Esrem je izjavio: "Svi drugi hadisi su oprečni ovome."

On aludira na hadise posta (gotovo) cijelog ša'bana i njegovog sastavljanja sa ramazanom kao i na hadis zabrane posta koja se odnosi na samo dan ili dva prije ramazana, ali ne više od toga. Ovim hadis postaje oprečan drugim ispravnim hadisima.

Tahavi je rekao: "Ovaj hadis je derogiran.", i prenosi konsenzus učenjaka po pitanju njegovog nepraktikovanja.

³²¹ Hadis je zabilježio Tirmizi, 738, u knjizi O postu, poglavlje Pokudenost posta u drugom dijelu ša'bana; Ebu Davud, 2373, u knjizi O postu, poglavlje Pokudenost spajanja ša'bana sa ramazanom; Ibn Madže, 1651, u knjizi O postu, poglavlje Zabrana posta neposredno pred ramazan osim u slučaju nekog ko ima svoj uobičajeni post. Šejh Albani je ocijenio hadis vjerodostojnim.

³²² Hadis munker je jedna vrsta slabog hadisa, njegova definicija kod muhadisa je: Hadis koji prenosi slab prenosilac, suprotan onome što prenosi pouzdani. (op.prev.)

Većina učenjaka kaže da se po ovom hadisu ne postupa, međutim, neki, poput imama Šafije, radijallahu anhu, smatraju da se po njemu treba postupati i brane da neko počne postiti u drugoj polovini ša'bana, osim kome je to ustaljen običaj. Sa ovakvim stavom su se složili i neki kasniji učenjaci iz našeg mezheba.³²³

O postu sredinom ša'bana

Post petnaestog dana ovog mjeseca nije zabranjen jer ionako spada u "bijele dane" / ejjamul-bid, koje je lijepo / mendub postiti i u svakom drugom mjesecu. Kada je petnaesti dan ša'bana u pitanju, postoji jedan određeni broj hadisa koji podstiču na post u ovom danu. Tako npr. u *Sunenu* Ibn Madžea, slabim lancem prenosilaca, od Alije, radijallahu anhu, zabilježeno je da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada bude noć uoči polovine ša'bana, provedite je u klanjanju, a njen dan postite, jer u njoj, sa zalaskom sunca, Uzvišeni Gospodar se spušta na nama najbliže nebo, pa kaže: 'Ima li nekoga da traži oprost, pa da mu oprostim? Ima li neko da traži opskrbu, pa da ga opskrbim? Ima li neko ko je u želaju, pa da ga izbavim? Ima li... ima li...' – sve tako dok zora ne osvane."³²⁴

Kada je petnaesti dan ša'bana u pitanju, postoji određeni broj hadisa koji podstiču na post u ovom danu. Međutim, većina hadiskih naučnika i stručnjaka su ovakve hadise ocijenili slabima. Sa druge strane, postoje i oni koji su neke od ovih hadisa ocijenili ispravnim, kao što je Ibn Hibban i hadis koji bilježe Ahmed, Tirmizi i Ibn Madže od hazreti Aiše, radijallahu anha: "Jedne noći sam primijetila da nema Allahovog Posalnika, sallallahu alejhi ve sellem. Izišla sam da vidim gdje je. Našla sam ga u Bakiji kako stoji. Ugledavši me, reče: 'Jesi li se pobojala da Allah i Njegov Poslanik prema tebi nepravedno ne postupe?' Rekoh: 'Allahov Posalniče, pobojala sam se da nisi otišao nekoj od svojih supruge.' On na to reče: 'Uzvišeni Allah silazi u noći polovinom ša'bana na ovozemaljsko nebo i oprostí više grijeha nego što ima dlaka na vuni Kelbovog stada.'"³²⁵

³²³ Autor knjige je hanbelijskog mezheba. (op.prev.)

³²⁴ Ibn Madže, 1388, u knjizi O namazu, poglavlje O noći polovinom noći ša'bana. Šejh Albani je rekao: „Ovaj hadis je jako slab ili čak apokrifan / mevdu.“

³²⁵ Ahmed u svome *Musnedu*; Tirmizi 739, u knjizi O postu, poglavlje O noći polovinom ša'bana; Ibn Madže, 1389, u knjizi O namazu, poglavlje O petnaestoj noći ša'bana. Šejh Albani je rekao: „Ovaj hadis je slab.“

Tirmizi, koji je ovaj hadis zabilježio u svojoj zbirci, prenio je Buharijevo mišljenje o tome da je ovaj hadis slab / da'if.

U Ibni Madžeovoj zbirci hadisa zabilježen je hadis od Ebu Musaa el-Eš-arija, radijallahu anhu, sljedećeg sadržaja: "Zaista Allah, dželle šanuhu, u petnaestoj noći ša'bana pogleda u Svoje robove i oprosti svima, osim mušriku i onome ko nosi mržnju prema svom bratu muslimanu."³²⁶

U *Musnedu* imama Ahmeda zabilježeno je predanje od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhu, u kojem je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista Allah, dželle šanuhu, u petnaestoj noći ša'bana pogleda u Svoje robove pa im oprosti, osim dvojici: onom ko je u zavađi sa svojim bratom muslimanom i onom ko je bespravno počinio ubistvo."³²⁷

Poglavlje o stavu učenjaka po pitanju oživljavanja petnaeste noći ša'bana

Neki ugledni tabi'ini iz Šama, kao što su Halid ibn Ma'dan³²⁸, Mekhul³²⁹, Lukman ibn Amir³³⁰ i drugi, petnaestu noć ša'bana su posebno uvažavali i trudili se da puno ibadete u njoj. Od njih su ostali muslimani preuzeli njeno veličanje i vrijednosti. Neki kažu da su ih i oni sami čuli iz israilijata, pa kada se njihov postupak proširio na ostale provincije islamske države, bilo je ljudi koji su ih podržali kao npr. grupa pobožnjaka iz Basre i drugih. Međutim, ovakav postupak im je osporila većina učenjaka Hidžaza, a među njima Ata i Ebu Mulejka. Sličan stav Abdurrahman ibn Zejd Ibn Eslem prenosi i od pravnika Medine i drugih

³²⁶ Ibn Madže, 1390, u knjizi O namazu, poglavlje O petnaestoj noći ša'bana. Šejh Albani je uvrstio ovaj hadis u djelu *Sahih Ibn Madže*. Šejh Albani je rekao: "Ovaj hadis je hasen." (op.prev)

³²⁷ *Musned* imama Ahmeda. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je autentičan. Hejsemi u *Medžma'uz-Ze'aidu* je konstatovao: „U lancu prenosilaca je Ibn Lehije, koji je slab u hadisu, a ostali prenosioci su ocijenjeni pouzdanim.“

³²⁸ Halid b. Ma'dan b. Ebu Kerib el-Kela'i, Ebu Abdullah, tabi'in. Pouzdani prenosilac hadisa. Jedan od onih koji su se pročuli po svom ibadetu. Rođen je u Jemenu, a živio je u Himsu. Važio je za šejha svih stanovnika Šama u svome vremenu. Ubraja se u imama fikha / islamskog prava. Od njega prenose hadise značajan broj prenosilaca. Umro je 103. h.g. *Tabekat*, 7:455; *Hulje*, 5:210, *Si je e'alam en Nubela*, 4:536. *Tehzibul-Kemal*, 8:167.

³²⁹ Mekhul eš-Šami. Pravnik Šama u svome vremenu. Njegovu biografiju smo prethodno spomenuli.

³³⁰ Lokman b. Amir el-Vesabi, Ebu Amir el-Himsi. Hadise je prenosio od Ebu Derr daa, Ebu Hurejrea i drugih ashaba. Pripada saduk-kategoriji ashaba, a Ibn Hibban ga je uvrstio u pouzdane prenosioc hadisa. *Tehzibut-Tehzib*, 8:455.

učenjaka. Ovo je također i stav učenjaka malikijske pravne škole, od njih se prenosi da su rekli: "Sve to (sakupljanje, mirisanje i dotjerivanje te noći) je novotarija."

Učenjaci Šama, koji smatraju da petnaesta noć treba da se obilježi posebnim ibadetom, razili su se oko načina njenog oživljavanja na dvije grupe:

Jedni su rekli: "Lijepo je i mustehab da se ibadet te noći čini u džematu u džamijama. U tom smislu Halid ibn Ma'den, Lukman Ibn Amir i dr. te noći su oblačili najljepšu odjeću, mirisali se i stavljali surmu na oči i tu noć provodili u ibadetu u mesdžidu. Sa ovim se složio i Ishak ibn Rahavej, koji je po pitanju zajedničke molitve u džamijama te noći izjavio: "To nije novotarija." Ovaj stav nam je od njega prenio Harb ibn el-Kirmani u djelu *Mesail*.

Drugi su rekli: "Pokuđeno je / jukrah, sakupljanje u petnaestoj noći, radi obavljanja namaza, pripovijedanja ili dove, a nije pokuđeno da to pojedinac sam za sebe u svojoj kući čini. Ovo je stav imama El-Evzaija, učenjaka, pravnika i imama stanovnika Šama. Ovaj stav je bliži istini, inšallah.

Imam Šafija je rekao: "Do nas je doprlo da je dovu lijepo i poželjno učiti, jer se primaju, u pet odabranih noći: uoči petka, uoči bajrama, početkom redžeba i sredinom ša'bana." Još je dodao: "I pohvalno je sve što se vezano za ove noći prenosi." Od imama Ahmeda nije zabilježen stav po ovim pitanjima, osim što po pitanju namaza u toj noći ima dva različita predanja.

Po jednom od njih, on zajedničko činjenje ibadeta uoči bajrama ne smatra pohvalnim iz razloga što se takva praksa ne prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ili ashaba. Po drugom predanju, on to smatra pohvalnim jer je tako postupao Abdurrahman ibn Jezid ibn el-Esved, koji je bio ugledni tabi'in.

Isti slučaj je i sa petnaestom noći ša'bana. Nema autentičnih predanja vezanih za to da su je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ili ashabi oživljavali, dok su to činili ugledni pravници Šama iz generacije tabi'ina.

Grijesi zbog kojih biva uskraćena Allahova milost

Vjernik treba da se u ovoj noći skoncentriše na zikrullah, dovu za oprost, skrivanje grijeha i otklanjanje nedaća i problema. Da se pokaje, jer Allah, dželle šanuhu, u toj noći oprašta onome ko oprost traži.

Inače, musliman bi trebao da se kloni grijeha koji sprečavaju oprost i primanje dove u toj noći. Prenosi se da su to širk, blud i ubistvo.

Ovo su ujedno najveći grijesi kod Uzvišenog Allaha. Ovakav status navedenih grijeha je definisan u hadisu čija je autentičnost usaglašena (prema Buhariju i Muslimu), da je Abdullah ibn Mes'ud, radijallahu anhu, upitao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Koji je grijeh najveći?" Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je odgovorio: "Da Allahu, Koji te je stvorio, pripisuješ druga." Poslije toga Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, ponovo upita: "A šta potom?" "Da ubiješ svoje dijete iz bojazni od siromaštva." – odgovori Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem. "A šta onda?" – ponovo upita Ibn Mes'ud. "Da učinis blud sa ženom svoga susjeda." – odgovori Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem.³³¹ Tim povodom je objavljeno: *I oni koji se mimo Allaha drugom Bogu ne klanjaju, i koji, one koje je Allah zabranilo, ne ubijaju, osim kada to pravda zahtijeva i koji ne bludniče.* (El-Furkan, 68)

Od grijeha koji sprečavaju Allahovu milost je i *šahna*, što znači mržnja prema muslimanu samo iz neprijateljstva i ličnog prohtjeva, što zaustavlja Allahov oprost i u većini slučajeva spuštanje opće Allahove milosti i oprosta.

Kao primjer može poslužiti hadis koji bilježi Muslim u svome *Sahihu*, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Dženetska vrata se otvaraju ponedjeljkom i četvrtkom, i tada se oprašta svakom robu koji Allahu ne čini širk, osim čovjeku koji je u zavađi sa svojim bratom. Kaže se: 'Odgodi ovoj dvojici dok se ne pomire!'"³³²

³³¹ Buhari u knjizi O komentaru Kur'ana, poglavlje Komentar sure El-Furkan, i u drugim poglavljima u svome *Sahihu*; Muslim, 86, u Knjizi o vjerovanju, o tome da je širk najgнусniji grijeh; Tirmizi, 3181 i 3182, u Knjizi o Tefsiru.

³³² Muslim, 2565, u Knjizi o dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza; Tirmizi, 2024, O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza, poglavlje O onima koji su u zavađi; Ebu Davud, 4916, u knjizi O edebu, poglavlje O onome koji prekida veze sa svojim bratom muslimanom; *Muvetta*, 2:908-909. U knjizi O lijepom ponašanju, poglavlje Prekidanje odnosa.

El-Evzai je prokomentarisao *šahnu* kao mržnju prema ashabima Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Ova vrsta neprijateljstva je gora i teža nego mržnja pojedinaca jednih prema drugima. El-Evzai je rekao: "Mušahin, onaj koji mrzi i kome se brani milost, je novator u vjeri, koji se njome izdvaja od ostalog ummeta." Tako je rekao i Ibn Seuban: "Mušahin je svako ko ostavlja sunnet svoga Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, koji vrijeđa njegov ummet, koji im krv prolijeva."

Među najbolja djela se ubraja čistota srca od svih oblika mržnje, a najveći stepen čistote srca je: čistota srca od mržnje samovoljnika i novotara koja vodi ka omalovažavanju prethodnika, prvih generacija ummeta / selefa, njihovu mržnju, i stav da su neki zalutali, kafiri ili novotari.

Drugi stepen čistote srca je da ni prema jednom muslimanu ne osjećaš bilo kakav oblik mržnje, da im želis dobro i upućuješ savjet, da želiš svim muslimanima što želiš i sebi. A Allah, dželle šanuhu, je kazao da vjernici govore: *Gospodaru naš, oprostí nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla, i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima.* (El-Hašr, 10)

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježen hadis u kome Enes, radijallahu anhu, obavještava: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je tri dana govorio svojim ashabima: 'Sada će se pred vama pojaviti Džennetlija.' Uvijek se pred nama pojavljivao isti čovjek. Abdullah ibn Amr zatraži od tog čovjeka izun da ga posjeti, pa je Abdullah spavao kod njega tri dana, da bi vidio šta on to čini i koje ibadete obavlja. Međutim, nije vidio ništa posebno, te ga je o tome upitao, a ovaj mu je čovjek odgovorio: 'Moji ibadeti se svode na ono sto si vidio, osim što ja spavam a u srcu ništa ružno ne osjećam ni prema jednom muslimanu.' Abdullah je na to rekao: 'S tim je postigao što je postigao (Džennet).'"³³³

U *Sunenu* Ibn Madžea se prenosi da je Abdullah ibn Amr, radijallahu anhu, rekao: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je upitan: 'O Allahov Poslaniče, ko je najbolji čovjek?' 'Svaki onaj koji je mahmum srca, iskrenog jezika.' Onda su ashabi rekli: 'Da neko bude iskrenog

³³³ Dio dužeg hadisa koji bilježi imam Ahmed u svome *Musnedu*, a autor gore navodi hadis samo u skraćenoj formi.

jezika, to nam je jasno, međutim, šta znači mahmum³³⁴ srca?' Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: 'To je svako onaj ko je bogobožan, čist od nedjela, bluda i razvrata, zlobe i zavisti.'³³⁵

Braćo moja! Čuvajte se grijeha koji brane robu milost njegovog Gospodara, Koji mnogo prašta. Čuvajte se grijeha posebno u periodu spuštanja milosti, pokajanja i činjenja oprosta.

Što se tiče širka: *Onaj ko širk učini Allah će mu Džennet zabraniti i njegovo vječno boravište bit će Džehennem, a nasilnicima niko neće pomoći.* (El-Maide, 72)

Što se ubistva tiče: Kada bi se stanovnici nebesa i Zemlje usaglasili da bespravno ubiju samo jednog muslimana, Allah bi ih sve u Džehennem bacio.

Što se bluda tiče: Dobro se pazi i čuvaj toga da se bludom izložiš srdžbi Silnoga i znaj da su sva stvorenja Allahovi robovi. Niko nije ljubomorniji od Allaha, a On ne voli da Njegov rob blud učini. Zato je i zabranio razvrat, a naredio obaranje pogleda.³³⁶

Što se tiče mržnje i neprijateljstva: O ti koji svome bratu tajno zlo skrivaš, *ti ne misli da je Allah nemaran prema onom što zalimi čine. On ih samo pušta do Dana kada će im oči ostati otvorene.* (Ibrahim, 42)

Dovoljno ti je kazne da ti bude uskraćena milost i oprost onda kada se one svima drugima darivaju.

Prenosi se od Ikrima i drugih komentatora Kur'ana da je noć u kojoj se svaki mudri posao riješi (Ed-Duhan, 4), ustvari petnaesta noć ša'bana. Međutim, većina učenjaka smatra da se to odnosi na Lejletul-kadr i to je tačno.

³³⁴ *Mahmum* u arapskom jeziku znači čist. Kaže se npr. *hamamtul bejte* / kada je pomeš, počistiš.

³³⁵ Ibn Madže, 4216, u knjizi O zuhdu, poglavlje Pobožnost i bogobožnost. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u dio *Sahih* Ibn Madže.

³³⁶ U hadisu koji prenosi Abdullah b. Mes'ud, radijallahu anhu, a bilježi ga Buhari u svome *Sahihu* u knjizi O braku; Muslim u knjizi O pokajanju, poglavlje Allahova ljubomora i zabrana razvrata.

Treće poglavlje

O POSTU KRAJEM ŠA'BANA

في الصحيحين عن عمران بن حصين أن النبي قال لرجل: (هل صمت من سرر هذا الشهر شيئاً ؟ قال: لا. قال: فإذا أفطرت فصم يومين)

U dva *Sahiha* je zabilježen hadis Imrana b. Husejna, radijallahu anhu, u kome se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obratio čovjeku: "Da li si postio pred kraj ovog mjeseca?" "Ne." – odgovori ovaj. "Pa kada napraviš prekid, posti dan ili dva."³³⁷

U Muslimovom *Sahihu* i Buharijevom *Ali muallaken* stoji: "Jesi li postio surur ša'bana?"

Po pitanju komentara (*surura* / سرر) postoji razilaženje među učenicima. Poznato je, međutim, mišljenje koje zastupa većina učenjaka vezano za to da se *surur* odnosi na kraj nekog mjeseca. Ovo je stav, između ostalih, i Ebu Ubejdea i drugih imama. Imam Buhari je ovaj hadis u svojoj zbirci uvrstio pod poglavlje: "Post krajem mjeseca."

Ovaj hadis je diskutabilnim smatrao jedan dio učenjaka, jer je u dva *Sahiha* zabilježen hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne postite dan ili dva dana prije ramazana, osim kome je to ustaljen vird."³³⁸

Kada su u pitanju ova dva hadisa, mnogi učenjaci, između ostalih Ebu Ubejde i njegovi sljedbenici, Hattabi i većina komentatora hadisa, rekli su sljedeće: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je znao da onaj čovjek kojeg je pitao imao običaj da posti, ili se dotični bio zavjetovao da će postiti, pa je iz tog razloga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da taj post naposti."

Drugi su rekli: "Hadis koji prenosi Imran, radijallahu anhu, sadrži naredbu posta dan ili dva je dokaz dozvoljenosti posta tzv. sumnjivog dana

³³⁷ Buhari, 1914, u Knjizi o postu, poglavlje Post krajem mjeseca; Muslim 1161, u knjizi O postu, poglavlje Post krajem ša'bana; Ebu Davud, 2328, u knjizi O postu, poglavlje Post prije ramazana.

³³⁸ Buhari, 1983, u knjizi O postu, poglavlje Ne dočekuje se ramazan postom dan ili dva prije njegovog nastupanja; Muslim 1083, u knjizi O postu, poglavlje Ne dočekujte ramazan postom dan ili dva prije njegovog nastupanja; Ebu Davud, 2335, u knjizi O postu, poglavlje O onome koji spaja ša'ban sa ramazanom.

/jumu-šekk, i uopće krajem mjeseca ša'bana, bez obzira na to da li se takav post podudara sa njegovim uobičajenim postom ili ne. Post toga dana se zabranjuje samo ukoliko neko želi da posti sa nijetom da posti ramazan, odnosno da mu ne bi prošao dan od ramazana.

Ovo je mezheb imama Malika, koji kaže da je to stav i ostalih učenjaka njegovog vremena.

Čak je Muhammed b. Mesleme, koji je bio malikijskog mezheba, rekao: "Pokuđeno je naređivati da se u tom danu mrsi kako se ne bi vjerovalo u obaveznost mršenja toga dana prije ramazana, u istom rangu kao naredba njegovog posta.

Ibn Abdulberr je prenio ovaj stav kao stav većine učenjaka brojnih (muslimanskih) provincija. Hafiz Muhammed b. Nasir je prenio da je ovo stav i samog imama Ahmeda, ali je u tome očito pogriješio.

Međutim, u ovakvo tumačenje se ne uklapa i čini ga diskutabilnim dio izjave, koji prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "...osim kome je to ustaljen vird, takav neka posti."³³⁹

Većina učenjaka su stava da zabrana obuhvata sve, osim osobe koja ima običaj da posti i to se poklopi sa krajem mjeseca ša'bana. Na ovakvo shvatanje upućuje tekst hadisa. Većina učenjaka i ne prenosi drugačija tumačenja ovoga hadisa.

Na osnovu spomenutog, preferira se hadis koji prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u odnosu na onaj koji prenosi Imran, radijallahu anhu. U hadisu Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, je sadržana opća zabrana koja obuhvata cijeli ummet, i tretira se kao opći, punovažeći propis, dok hadis koji prenosi Imran, radijallahu anhu, tretira jedan konkretan slučaj i situaciju, koji se odnosi na konkretnu osobu, pa je potrebno shvatiti u smislu jednog oblika posta.

Najbolje tumačenje ovoga hadisa je ono kojim se ističe da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, znao da onaj čovjek posti ša'ban, ili veći dio toga mjeseca, kao što je to on radio, pa se desilo da je jedan

³³⁹ Buhari, 1983, u knjizi O postu, poglavlje Ne dočekuje se ramazan postom dan ili dva dana prije njegovog nastupanja; Muslim, 1083, u knjizi O postu, poglavlje Ne dočekujte ramazan postom dan ili dva prije njegovog nastupanja; Ebu Davud, 2335, u knjizi O postu, poglavlje O onome koji spaja ša'ban sa ramazanom.

dio mjeseca mrsio, te ga je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pitao da li je postio krajem mjeseca. Kada ga je ovaj obavijestio da nije, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je preporučio da, kao kompenzaciju, posti nakon Ramazanskog bajrama, jer je post početkom ševvala kao post krajem ša'bana – oba su vezani uz ramazan.

U ovome hadisu je i dokaz da se treba nadoknaditi ono što se propusti od dobrovoljnog posta. Kao i to da naknadni post bude po vrijednosti u približno sličnim danima. U hadisu je sadržan i dokaz da je dozvoljeno onome koji posti ša'ban, ili veći njegov dio, da ga sastavi sa ramazanom bez potrebe da među njima napravi pauzu.

Mogući razlozi posta dan ili dva pred ramazan

Prvi razlog: Ukoliko neko posti neposredno pred ramazan sa nijetom ihtijata, sigurnosti da posti ramazan i da ne bi propustio prvi njegov dan, takav post je zabranjen. Ovako je, ipak, postupao jedan broj ashaba, a moguće je da do njih nije doprla zabrana toga. Ibn Omer, radijallahu anhu, je pravio razliku između oblačnog i vedrog vremena, a u takvom stavu ga je slijedio imam Ahmed.

Drugi razlog: Da neko posti sa nijetom nekog zavjeta ili naknadni post za propuštene dane ramazana, iskupni post, ili tome slično. Ovakav post je zabranjivao onaj koji je smatrao naređenim da se uopće treba praviti pauza u smislu nepošćivanja, a to su grupe prethodnih generacija učenjaka / selefa. Pokuđenost se prenosi i od Ebu Hanife i Šafije. Međutim, smatramo da je ovakav stav diskutabilan.

Treći razlog: Uopće dobrovoljni post. Ovo pokuđenim smatraju oni učenjaci koji naređuju da se ša'ban i ramazan rastave tako što se neće postiti spajanjem. Između ostalih, ovako smatra i Hasan el-Basri. Oni smatraju da je pokuđeno postiti ovakav post čak i da se poklopi sa njegovim uobičajenim postom. Dok imam Malik i njegovi pravnici to odobravaju.

Šafija, Evzai, Ahmed i drugi imami prave razliku između onog kome je to ustaljeni običaj pa dozvoljavaju, u suprotnom ne.

Isto tako pravi se razika između onih koji pred ramazan poste više od dva dana, pa ga spoje sa ramazanom. To se ne smatra pokuđenim, osim kod onih koji smatraju pokuđenim da neko počne postiti u drugoj

polovini ša'bana. Takav post mu se zabranjuje, osim ako počne da posti i prije polovine ša'bana, pa da ga spoji sa ramazanom.

Rezime navedenog jeste taj da, prema stavu većine učenjaka, treba postupati prema hadisu Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, i to da je pokuđeno započinjati dobrovoljni post na dan ili dva prije početka ramazana, osim onih koji imaju ustaljen post, pa se to poklopi sa njegovom uobičajenim postom, ili nije već postio u ša'banu, pa je taj post spojio sa postom na kraju ša'bana.

Tri razloga pokuđenosti posta neposredno pred ramazan

Prvi: Što se tiče posta onoga koji posti neposredno pred ramazan sa nijetom ihtijata, sigurnosti da posti ramazan, takvome se post zabranjuje zbog bojazni da se postu ramazana ne bi dodao veći broj dana koji nisu od ramazana. To je prevencija od onoga što se desilo pripadnicima Knjige sa njihovim postom, koji su povećali shodno svojim mišljenjima i svojim prohtjevima. Taberani³⁴⁰ prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: "Neki ljudi su postili (određen broj dana) prije mjeseca (ramazana) i postili su prije nego bi Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, to učinio, pa je Allah, dželle šanuhu, spustio ajet: *O vjernici, ne odlučujte se ni za što dok za to ne upitate Allaha i Vjerovjesnika Njegovog.* (El-Hudžurat, 1) Aiša, radijallahu anha, je zato govorila: "Posti se kad i ostali poste i mrsi se kad ostali mrse." I pored toga neki od naših dobrih predaka je postio pred ramazan iz ovog razloga. Ali je navedeni hadis dokaz protiv njega. Zato i jeste zabranjivan post dana u koji se sumnja da li je od ramazana ili ša'bana. Ammar je rekao: "Ko taj dan posti on je pokazao neposlušnost prema Ebul-Kasimu, salallahu alejhi ve sellem."

Drugi: Radi pravljenja razlike između obaveznog i dobrovoljnog posta. Općenito je propisano da se odvoje obavezna i dobrovoljna djela. Ovo je jedan od razloga zbog kojih je zabranjen post za Bajram. A Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranjivao da se spoji obavezni namaz sa dobrovoljnim dok se među njima ne napravi razmak selamom ili govorom. Ovo je posebno naglašeno kod sabahskog suneta. Propisano je da se dva rekata sabahskog suneta obave kod kuće i da se malo legne nakon njih. Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhive sellem,

³⁴⁰ Taberani u *El Evsatu* i Ibn Merudjeh, kako to spominje Sujuti u svome djelu *Ed-urru el-Mensur*, 7: 547.

vidio čovjeka kako klanja u momentima kada je bio već proučen ikamet za sabahski farz, pitao ga je: "Je li to sabah ima četiri rekata!?"³⁴¹

U *Musnedu* je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Napravite pauzu između njega (sabahskog sunneta) i obaveznog namaza (sabahskog farza) i nemojte da izgleda kao podne-namaz!"³⁴²

U Ebu Davudovom *Sunenu* je zabilježeno da je neki čovjek klanjao sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, pa kada je predao selam, (odmah) je ustao da klanja još dva rekata. Omer, radijallahu anhu, ga je upozorio, uzeo ga za ramena i protresao, rekavši: "Sjedi! Zaista su sljedbenici Knjige uništeni jer nisu imali kod svog namaza razliku. Vjerovjesnik je podigao pogled i rekao: 'Allah preko tebe daje ispravno, Omere.'"³⁴³ Od onih koji su zabranu protumačili na ovaj način, neki od njih smatraju pokuđenim spajanje ša'bana sa ramazan u bilo kom obliku. Od Ibn Omera, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: "Kada bih svaki dan postio, omrsio bih se u ovome danu." Ova izjava se prenosi kao Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, ali kao takva nije vjerodostojno prenesena. Većina učenjaka ovo smatra dozvoljenim onome kome se podudari sa nekim njegovim uobičajenim postom. Strah od dodavanja dana obaveznom postu je opravdan onda kada se ne zna razlog posta.

Treći: Da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ovo naredio kako bi se sakupilo snage za post ramazana. Jer, zaista, nastavljanje posta može da oslabi postača od ramazanskog posta. Ukoliko se omrsi pred ramazan na dan ili dva, lakše će podnijeti post ramazana. Ovako tumačenje je diskutabilno zato što nije pokuđeno da se pred ramazan posti više dana, niti onome ko posti sve vrijeme, a oni su više izloženi slabljenju.

Međutim, nepošćenje sa nijetom sakupljanja snage za post ramazana je dobar čin za onoga koga spajanje posta slabi. Kao što je Abdullah

³⁴¹ Buhari, 663, u knjizi O namazu u džematu, poglavlje Kada se prouči ikamet za namaz, nema namaza sem farza; Muslim, 711, u knjizi O namazu putnika, poglavlje Pokuđenost počinjanja nafile poslije početka ikameta; Nesai, u knjizi O imametima, poglavlje O pokuđenosti (dobrovoljnog) namaza nakon proučenog ikameta.

³⁴² *Musned* od Abdullaha b. Malika b. Buhejneja.

³⁴³ Buhari, 1007, u knjizi O namazu, poglavlje O osobi koja obavlja dobrovoljni namaz na mjestu gdje je već klanjala farz.

b. Amr b. el-As mrsio određen broj dana kako bi se time ojačao za post. U tom smislu su i riječi nekih ashaba: "Ja računam na nagradu u mom spavanju kao što računam na nju obavljanjem namaza." Ili: "Onaj koji je sit, a zahvalan je kao strpljivi postač."³⁴⁴

Neke neznalice smatraju kako zabrana posta neposredno pred ramazan ima za cilj da se zadovoljimo hranom i da sebi priuštimo što je moguće više slasti i prohtjeva prije nego nam to postom bude zabranjeno.

Drugi, pak, ne samo da nastoje da se zasite dozvoljenim stvarima, nego čak prelaze i u haram, što je propast. Neki od takvih su spjevali:

*Dvadeset ša'bana već prođe
Zato sastavi pijanku dana sa noći
I ne pij samo iz malih čaša
Njihovo vrijeme već je prošlo.*

Ovi grešnici smatraju ramazan teškim, jer su im teški ibadeti u ramazanu – namaz, teravija i post. Većina njih ne klanja van ramazana i mnogi se ne klone teških grijeha osim u ramazanu. Zato im je ramazan dug, jer im je teško da se odvoje od prohtjeva na koje su navikli. Takvi odbrojavaju dane i noći kada će se opet vratiti svom grijешenju. Oni su uporni u onome što čine iako znaju i zato su propali! Među njima ima i onih koji se ne mogu strpiti od grijешenja, pa ih čine i u ramazanu.

Kome Allah želi dobro, da mu da zavoli iman, uljepša ga i učvrsti u njegovom srcu, a učini mu mrskim kufr i grijешenje, pa bude od upućenih.

Čuvaj se, čuvaj se grijeha! Koliko su grijesi blagodati oтели! Koliko su nedaća privukli! Koliko su domova samo spravili! Koliko domova opustošili i da niko živ ostao nije! Koliko se grešnicima zlo vratilo i koliko tragova njihovih zatrla!

Priča se da su u davna vremena neki dobri ljudi prodali svoju služavku. Kada se ramazan približio, novi gazde se počele pripremati za ramazan, pa ih ona upita šta to čine. "Ramazan će uskoro." – rekoše.

³⁴⁴ Tirmizi u *Sunenu*, 2486, u knjizi O opisu Sudnjeg dana, i ocijenio ga je kao hasen. Pored njega, hadis bilježi i Ibn Madže, 1979, u knjizi O postu, poglavlje O onome koji je rekao: "Onaj koji jede i zahvaljuje je kao strpljivi postač." Šejh Albani je ocijenio ovaj hadis vjerodostojnim. (op.prev.)

oni. "Zar vi samo kada je ramazan postite? Vallahi, bila sam kod dobrih ljudi kojima cijela godina ramazan bijaše. Hoću da me njima vratite."

Ibn Ebi Dunja bilježi hadis: "Kada bi ljudi znali šta sve ima u ramazanu, poželjeli bi da potraje cijelu godinu."³⁴⁵

Kada bi se ramazan primakao, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi svoje ashabe obradavao nagovještavajući ovog mubarek gosta. Imam Ahmed i Nesai bilježe da je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi obradovao svoje ashabe. Govorio bi im: 'Primakao vam se ramazan, mjesec blagoslovljen. Allah vam je propisao da ga postite. U njemu se otvaraju džennetska vrata, a zatvaraju džehennemska i okivaju se šejtani. U njemu se nalazi noć koja je vrednija od hiljadu mjeseci. Kome se njena dobrota i hajr uskrate, zaista je uskraćen (od svakog dobra).'"³⁴⁶ Pojedini učenjaci su rekli da ovaj hadis predstavlja uporište običaju čestitanja ramazana.

Kako da se vjernik ne raduje otvaranju džennetskih, a zatvaranju džehennemskih vrata i okivanju šejtana? Pa može li se porediti vrijednost ovog mjeseca sa ostalim?

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je molio da dočeka ramazan, pa je imao običaj, kada nastupi redžeb, da uči sljedeću dovu: "Gospodaru, učini nam redžeb i ša'ban blagoslovljenim i daj nam da doživimo ramazan."³⁴⁷

Dočekati i ispostiti ramazan je ogromna blagodat. Na ovo, između ostalog, upućuje i hadis o trojici – dvojica su pali kao šehidi, a treći je nakon njih umro prirodnom smrću. Neko je usnio da je ovaj treći iznad one dvojice. Kada je o ovome upitan Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, izjavio je: "Zar on nije poslije njih klanjao toliko i toliko namaza, zar nije dočekao ramazan i postio ga!? Tako mi Onog u Čijoj je ruci moja duša, između njih je razdaljina koliko između nebesa i Zemlje."³⁴⁸

³⁴⁵ Ebu Ja'la u svom *Musnedu*; Ibn Huzejme svome *Sahihu*, 3:190, 1886, rekavši: „Ukoliko bude haber ispravan.“ Bejhaki u *Šu'abul imanu*, 3:313, od Ebu Mes'uda el-Gifarija.

Hadis je Ibn Dževzi spomenuo u svome djelu *Mevdu'at*, ali ga je Sujuti u *Ale mesnuau* branio. Hejsemi je rekao: „U lancu prenosilaca je Džerir b. Abdullah, koji je slab.“

³⁴⁶ Nesai, 4:126-128, u knjizi O postu, poglavlje Vrijednosti mjeseca ramazana, poglavlje Razilaženje sa Zuhrijem oko toga; Ahmed u svome *Musnedu*, 2:230, 238 i 425, ispravnim lancem prenosilaca.

³⁴⁷ Imam Ahmed u svome *Musnedu*, 1:259, slabim lancem prenosilaca; Taberani i drugi autori hadiskih djela, od Enesa, radijallahu anhu.

³⁴⁸ Ahmed u svome *Musnedu*, 2:333.

رَمَازَان

RAMAZAN

Prvi dio

O vrijednostima posta mjeseca ramazana

ثبت في الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي أنه قال: كل عمل ابن آدم له، الحسنة بعشر أمثالها إلى سبعمائة ضعف، قال عز وجل: إلا الصيام فإنه لي وأنا الذي أجزي به، إنه ترك شهوته وطعامه وشرابه من أجلي، للصائم فرحتان: فرحة عند فطره وفرحة عند لقاء ربه، ولخلاف فم الصائم أطيب عند الله من ريح المسك

U dva *Sahiha* je zabilježeno od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "Svako čovjekovo djelo pripada njemu, dobro djelo se nagrađuje deseterostruko, do sedam stotina puta. A Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, je rekao: *Osim posta, on pripada Meni i Ja za njega posebno nagrađujem, jer postač ostavi svoje jelo, piće i požude radi Mene*. Postač ima dvije radosti: radost kod iftara i radost kod susreta sa njegovim Gospodarom. Zaista je zadah postača kod Allaha bolji od mirisa miska."³⁴⁹

U drugom predanju se ističe: "Svako djelo sina Ademovog pripada njemu, osim posta, on pripada Meni."

U jednom drugom predanju koje, također, bilježi Buhari kaže se: "Svako djelo ima svoj kefareti i iskup, osim posta, on pripada Meni i Ja za njega nagrađujem."

³⁴⁹ Buhari, 1904, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima posta; Muslim, 1156, u knjizi O postu, u poglavlju Čuvanje jezika; *Muvetta*, 1:256, u knjizi O postu, u poglavlju Opća predanja o postu; Ebu Davud, 2326, u knjizi O postu, u poglavlju Gibet postača; Tirmizi, 764, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima posta; Nesai, 2216-2220, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima posta.

Na osnovu prvog predanja u kojem je posebno naglašena veličina nagrade posta, izuzetak posta od ostalih djela je po povećanju davanja nagrade. Tako da se za sva ostala dobra djela daje nagrada deseterostruko, do sedam stotina puta, osim za post, čija nagrada nije ograničena ovom brojkom nego je Allah, dželle šanuhu, uvećava neograničeno.

Razlog ovako velike nagrade za post je to što je u postu sabur (strpljenje) posebno naglašen, a Allah je za strpljenje rekao: *Samo će strpljivi bez računa biti nagrađeni.* (Ez-Zumer, 10)

U jednom drugom hadisu prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Post je pola sabura."³⁵⁰

Postoje tri vrste sabura / strpljenja:

- strpljivost u pokornosti Allahu, dželle šanuhu, i izvršavanju Njegovih naredbi,
- strpljivost i suzdržavanje od onoga što je Allah zabranio,
- strpljivost na velikim teškoćama, problemima i odredbama.

Post obuhvata sve spomenute vrste i kategorije strpljenja, zato je za njega određena posebna nagrada.

Za bol i poteškoće koje proizlaze iz ibadeta i pokornosti insan će imati odgovarajuću nagradu, kao što je Uzvišeni Allah rekao za mudžahedine: *Njih neće zadesiti ni žeđ, ni umor, ni glad na Allahovom putu, niti će stupiti na neko mjesto koje će nevjernike razljutiti, niti će ikakvu nevolju od neprijatelja pretrpjeti, a da im to sve neće kao dobro djelo upisano biti. Allah zaista neće dopustiti da propadne nagrada onima koji čine dobro.* (Et-Tevbe, 120)

U hadisu koji prenosi Selman, radijallahu anhu, a bilježi ga Ibn Huzejme u svome *Sahihu*, pojašnjavajući vrijednosti ramazana, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "To je mjesec strpljenja, a nagrada za strpljenje je Džennet."³⁵¹

³⁵⁰ Tirmizi u svome *Sunenu*, 3519, u knjizi O dovama, poglavlje 87. Tirmizi je ocijenio da je hadis hasen, a sa ovakvom ocjenom se slaže i korektor Jasin Muhammed es-Savas. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

³⁵¹ Ibn Huzejme, 1887, u poglavlju O postu, u knjizi O vrijednostima ramazana, poslije čega je rekao: "Ukoliko haber bude ispravan." U lancu prenosilaca (senedu) ovog hadisa je Ali ibn Zejd ibn Džedn, kojeg stručnjaci hadisa smatraju slabim, kao što je zabilježeno u *Takribu*.

Uvećavanje nagrade za određena djela biva iz sljedećih razloga:

Neka djela su više vrednovana zbog vrijednosti i odlikovanosti mjesta u kome se dotično djelo čini. Iz ovog razloga je namaz obavljen u Mekki ili Medini odlikovaniji od namaza obavljenog na nekom drugom mjestu, shodno vjerodostojnom hadisu u kome stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Namaz obavljen u ovom mom mesdžidu je bolji i vredniji od namaza obavljenih u nekom drugom mjestu za hiljadu puta, osim od namaza obavljenog u haremu u Mekki."³⁵²

U drugoj veziji stoji: "Tamo je namaz još vredniji."

To je zbog vrijednosti i posebnosti vremena u kome se dotično djelo čini.

Kao što je slučaj sa ramazanom i zul-hidžetom npr., u skladu sa porukom hadisa koji je od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenio Selman, radijallahu anhu: "Ko u ramazanu učini dobro djelo kao da je farz u ostalim mjesecima obavio, a ko u ovom mjesecu obavi farz kao da ih je sedamdeset u drugim mjesecima obavio."³⁵³

Također, takav je slučaj sa ramazanom i zul-hidžetom, shodno poruci hadisa koji je zabilježen u dva *Sahiha*, stoji hadis u kome se kaže: "Umra obavljena u ramazanu je ravna hadžu (ili je rekao: hadžu sa mnom)."³⁵⁴ To je zbog odabranosti onog koji to djelo čini, koji je blizak Allahu i bogobojazan je. Kao što je uvećana nagrada ovom ummetu u odnosu na ostale narode.

Post sâm po sebi ima mnogostruku nagradu u odnosu na druga dobra djela. Ali se post u ramazanu još više odlikuje nad ostalim djelima i ibadetima jer je vrijednosti tog djela dodana i odlikovanost vremena, i zbog toga što je to post koji je Allah, dželle šanuhu, propisao i odredio da bude od stubova islama.

Na osnovu druge verzije tematskog hadisa: "Post pripada Meni."

³⁵² Bilježi ga Buhari, 1190, u poglavlju O fadiletima namaza u mesdžidima Mekke i Medine; Muslim, 1394, u knjizi O hadžu, u poglavlju Vrijednost namaza obavljenog u mesdžidima Mekke i Medine. Hadis ima mnogo verzija. Pogledaj detaljnije *Džamiul-usul*, 19 / 284-286.

³⁵³ Ibn Huzejme.

³⁵⁴ Hadis je zabilježio Buhari u knjizi O hadžu, poglavlje O (vrijednostima) obavljanja umre u ramazanu, zatim pod brojem 1863 u knjizi O obavljanju hadža od strane žena; Muslim, 1256, u knjizi O hadžu, poglavlje O vrijednostima obavljanja umre u ramazanu.

Post predstavlja izuzetak u odnosu na druga djela zato što druga djela pripadaju robovima, dok je post, između ostalih djela, Allah Sebi pripisao / adafehu li nefsihi.

Na osnovu treće verzije hadisa: "Za svako djelo se daje iskup, osim posta." – izuzetak se odnosi na iskupljenje djela. Sufijan ibn Ujejne je rekao: "Hadis o tome da svako djelo pripada sinu Ademovom, osim posta, je među najboljim i najsadržajnijim hadisima." Kada bude Sudnji dan, Allah će Svome robu da svede račun, pa će svaki čovjek zulum i nepravde koje je činio iskupiti svojim dobrim djelima, sve dok mu samo post ne ostane. Tada će mu Allah ostale grijehe oprostiti, a postom će ga u Džennet uvesti."³⁵⁵

Na osnovu ovoga, značenje riječi "post pripada Allahu" bi moglo biti to da niko neće imati načina da uzme nagradu posta od postača, jer je ona sačuvana kod Allaha isključivo za postača.

Tako se može reći da se druga dobra djela mogu izgubiti iskupljenjem za propuste i nepravde, pa da nagrada propadne, jer se prenosi da će se na Dan obračuna mjeriti između dobrih i loših djela i da će se jedna od drugih oduzimati. Pa ako nakon toga od dobrih djela ostane makar i jedno, njime se ulazi u Džennet.

Ovo je rekao Se'id Ibn Džubejr, a slično značenje ima i hadis koji je zabilježen od Ibn Abbasa, radijallahu anhu.³⁵⁶

Što se tiče značenja riječi "post pripada Meni", i da Allah, dželle šanuhu, na ovaj način pripisuje, između svih ostalih djela, post Sebi, mnogi komentatori, pravници i sufije su dali razna tumačenja značenja ovih riječi. Ipak, najodabranija su sljedeća dva:

Prvo: Post se sastoji od ostavljanja najosnovnijih prohtjeva i požuda kojima duša po prirodi teži isključivo radi Allaha, dželle šanuhu. Takva specifičnost u takvim dimenzijama ne postoji ni u jednom drugom ibadetu.

Uzmimo za primjer hadž, kada čovjeku nisu dozvoljene neke potrebe i požude pa ne smije imati spolni odnos ili se mirisati, međutim, sve ostale potrebe, kao što su jelo i piće, nisu mu zabranjene. Isti je slučaj sa itikafom, iako dolazi sa postom kao jedan vid pratećeg i dodatnog ibadeta / tabiun lehu.

³⁵⁵ Bejhaki u *Šuabul imanu* i dr.

³⁵⁶ U Hakimovom djelu *El-Mustedrek*, 4:252.

Iako se u toku namaza ostavljaju svi prohtjevi i potrebe, namaz ne traje dugo. Tako da klanjač ne nailazi na poteškoće gladi ili žeđi dok je u namazu nego, štaviše, zabranjeno je da se obavlja namaz, a da je istovremeno servirano jelo, sve dok ne utoli glad. Zato je i naređeno da, kada jacija i večera budu spremni, da se prvo počne sa večerom. S druge strane, post traje po cijeli dan i postač zbog težine posta, žestine, vrućine i dužine dana itekako osjeti nedostatak ovih potreba i poželih ih, pogotovo kada se posti u ljetno vrijeme. Zato se i prenosi da se u karakteristike vjerovanja ubraja post u ljetnom periodu.

Pouzdanost se zna da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio ramazan i na putovanju, i to prilikom velike žege, a da to njegovi ashabi saputnici nisu radili. Ebu Derda, radijallahu anhu, prenosi: "Bili smo sa Allahovim Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, na nekim putovanjima, a bila je velika žege, pa bi neki stavljali ruke na glave zbog žestine žege. Među njima nije niko postio, osim Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i Abdullaha b. Revahe, radijallahu anhu."³⁵⁷

Pa kada se pojača želja za onim što se želi u okolnostima kada se može uzeti, međutim ostavlja se radi Allaha i na mjestima gdje ga niko ne vidi sem Allaha, to biva dokazom ispravnosti imana.

Vjernik koji posti dobro zna da on ima Gospodara Koji ga vidi i kada je potpuno sam, i da mu je naredio da se suzdržava i kada je potpuno sam od prohtjeva koje, po svojoj prirodi, želi. Vjernik se pokorava svo- me Gospodaru, izvršava Njegovu naredbu i kloni se onoga što mu je zabranjeno iz straha od Njegove kazne i nade u Njegovu nagradu. Zbog svega ovoga Allah mu je zahvalio i izdvojio post za Sebe između svih ostalih djela. Zato je rekao poslije ovoga: "On, postač, ostavlja svoje prohtjeve, hranu i piće zbog Mene." Zato su prve generacije muslima- na govorile: "Blago se onom ko svoje sadašnje prohtjeve ostavlja zbog budućih, obećanih blagodat, koje još nije vidio."

Kada vjernik koji posti zna da je zadovoljstvo njegovog Gospodara u ostavljanju prohtjeva, on daje prednost Gospodarevom zadovoljstvu nad svojim prohtjevima, pa njegova slast postaje u ostavljanju požuda radi Allaha. A to čini zbog imana (ubjeđenja) u to da ga Allah posmatra

³⁵⁷ Buhari, 1945, u knjizi O postu, poglavlje O onome ko je postio određen broj dana u ramazanu, a zatim krenuo na putovanje; Muslim, 1122, u knjizi O postu, poglavlje O dozvoljenosti posta i mršenja na putovanju; Ebu Davud, 2409, u knjizi O postu, poglavlje O onome ko je izabrao da posti i na putovanju; Ibn Madže, 1663, u knjizi O postu, poglavlje O postu na putovanju.

i da su Njegova nagrada i kazna veće od slasti požuda u samoći. On daje prednost zadovoljstvu svoga Gospodara nad svojim strastima.

Štaviše, vjernik prezire da takav prijestup napravi u samoći više nego što prezire bol linčovanja.

Ovo je razlog zbog kojeg vjernici ne bi pristali na to da se u toku ramazana mrse bez valjanog, šerijatskog razloga, pa makar ih zbog toga i linčovali. Ne bi to učinili zbog spoznaje da Allah ne voli da se mrsi u ovome mjesecu. Ovakvo rezonovanje se ubraja u znakove imana, tj. da vjernik ne voli ono što se podudara sa njegovim prohtjevima ukoliko zna da to Allah ne voli. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, odredio da je od znakova slasti imana i to da vjernik mrzi da se ponovo vrati u nevjerstvo više nego što mrzi da bude bačen u vatru.³⁵⁸

Vjerovjesnik Jusuf, alejhisselam, je rekao, kako to Kur'an bilježi: *Gospodaru, meni je zatvor draži od onoga čemu me oni pozivaju.* (Jusuf, 33)

Drugi komentar: Post je tajna između roba i Rabba (Gospodara). Niko drugi ga ne vidi, jer se post sastoji od nijeta, koji se ne vidi i koji niko, sem Allaha, ne zna, s jedne strane, i ostavljanja požuda koje i kada se uzimaju obično se uzimaju tajno ne javno, sa druge strane. Zato se kaže da u postu nema bolesti rijaa (rad iz ljubavi prema hvali, ne radi Allaha). Ovako je, između ostalih, govorio i imam Ahmed.

Neke koristi u ostavljaju požuda u toku posta:

U približavanju Allahu putem ostavljanja ovih prohtjeva u toku posta su sadržane brojne koristi. Spomenimo neke:

- Suzbijanje i obuzdavanje strasti, jer, stalna sitost od hrane i opće, te spolni odnos čine čovjeka nehajnim, objiesnim i razuzdanim.
- Davanje većeg prostora srcu za razmišljanje i zikr.

Stalno zadovoljenje svih prohtjeva čini srce grubim i zasljepljuje ga, kao što gradi zastor između roba i Gospodara i prouzrokuje nemarnost i nehaj.

- Da imućni spozna veličinu blagodati koje mu je Allah darovao.

I imućni se, kada jedno vrijeme bude uskraćen blagodati i kada osje-

³⁵⁸ Buhari ga je zabilježio u knjizi O vjerovanju, poglavlje Slast vjerovanja, i poglavlje O onome ko mrzi da se vrati u nevjerstvo, i druga poglavlja.

ti tegobe zbog toga, sjeti onih koji su stalno lišeni takvih uživanja, što neminovno rezultira time da bude zahvalan Allahu na blagodati bogatstva i da bude solidaran i saosjećajan koliko god je u mogućnosti prema svom siromašnijem bratu u vjeri.

- Da post sužava vene kojima se služi šejtan prilikom kruženja po ljudskom tijelu.

Jer šejtan, zaista kruži ljudskim tijelom kao što to krv čini. Postom se efikasno umire šejtanske vesvese (ubacivanje zlih misli) i slome se zidine zlih požuda i ljutnje.

Karakteristike pravog posta

Božija milost se ne postiže ostavljanjem onih stvari koje su postom zabranjene (kao što su hrana piće i dr.) sve dok se ne ostave stvari koje su zabranjene u svakom slučaju, i dok se posti i kad se ne posti, kao što su npr. nasilje i neprijateljstvo prema ljudima i njihovoj krvi, imecima i časti.

Zato je u hadisu koji je zabilježio Buhari istaknuto: "Allah nema potrebu za ostavljanjem hrane i pića onog ko ne ostavi laž i postupanje po njoj."³⁵⁹

U drugom hadisu se potcrtava: "Istinski post nije samo u ostavljanju hrane i pića nego i u klonjenju od laži i beskorisnog i ružnog govora." Ebu Musa el-Medini kaže da je ovaj hadis u skladu sa kriterijima ispravnosti koje je postavio Muslim.

Prve generacije muslimana imale su običaj govoriti: "Najlakši oblik posta je da ostaviš hranu."

Džabir, radijallahu anhu, je izjavio: "Kada postiš, neka posti tvoj sluh, tvoj vid i tvoj jezik od lažnog govora i grijeha. Prođi se uznemiravanja komšije, i neka se na tebi osjeti blagost i smirenost kada postiš. Nemoj da ti dan koji postiš bude kao onaj koji ne postiš, tj. da budu jednaki."

Prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao i ovo: "Koliko postača od svog posta ima samo glad i žeđ, i koliko je samo noćnih klanjača koji od namaza imaju samo umor."³⁶⁰

³⁵⁹ Buhari, 1903, u knjizi O postu, u poglavlju Ko ne ostavi lažni govor; Ebu Davud, 2362, u knjizi O postu, poglavlje Gibet od strane postača; Tirmizi, 707, poglavlje O postu i strogoj zabrani gibeta. Hadis prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu.

³⁶⁰ Ahmed u svome *Musnedu*, 2:273; Ibn Madže, 1690, u knjizi O postu, poglavlje O

Tajna ovakve izjave leži u činjenici da se Božije zadovoljstvo ne može postići ostavljanjem dozvoljenih stvari u općim prilikama sve dok se ne ostave zabranjene. Onaj ko čini ono što je zabranjeno, a želi da se približi Allahu onim što je dozvoljeno, poput je čovjeka koji ostavlja farzove, a praktikuje nafile.

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježen hadis u kome stoji da su dvije žene u doba Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, postile toliko da su od žeđi gotovo umrle. Ali kada ih je neko spomenuo pred Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, on to nije želio slušati. Kada su ponovo spomenute, on ih pozva i naredi da povrate. Pa one povratit će pune posude krvi, mesa i gnoja, na što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista su ove dvije postile i suzdržavale se od onoga što im je Allah, dželle šanuhu, dozvolio, a mrsile se onim što je zabranio: jedna kod druge su sjedile i jele meso ljudi (ogovarale)."³⁶¹

Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "Postać ima dvije radosti: radost prilikom iftara i radost kod susreta sa Allahom."

Duše, po prirodi, teže ka onome što im odgovara: hrani, piću i prohtjevima, pa kada im se to uskrati, a poslije toga ponovo dozvoli, one se raduju. Pogotovo je ovo izraženo u situacijama kada se pojača potreba za time. Sasvim je prirodno da se duše tome raduju.

Ako je nešto Allahu drago, onda je to poželjno u šerijatu, a i postaću prilikom mršenja.

Allah, dželle šanuhu, Koji je u toku dana zabranio određene prohtjeve, dozvolio ih je sa zalaskom Sunca. Štaviše, On voli one robove koji žure za time krajem noći (sehur) i početkom dana (iftar). Zato i jeste među najdražim robovima Allahu onaj čovjek koji žuri sa iftarom i zato Allah i Njegovi meleki blagosiljaju one koji sehuraju.

U hadisu je istaknuto: "Zaista je Allah zadovoljan robom koji, kada uzme zalogaj, na tome Mu zahvali, ili uzme gutljaj, pa Mu na tome zahvali."³⁶²

predanjima koja govore o gibetu i diskusiji postača. Hadis su obojica zabilježili od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. Lanac prenosilaca ovoga hadisa je slab zbog slabosti prenosioca Uamea b. Zejda el-Adavija. Hadis sa nešto drugačijom formom je zabilježen u *Džemius-sagiru*, a šejh Albani ga je ocijenio sahihom.

³⁶¹ *Musned* imama Ahmeda, 5:431.

³⁶² Muslim, 2743, u knjizi O zikru i dovi, poglavlje Pohvalnost zahvale Allahu nakon

Možda mu se tada dova primi, shodno hadisu: "Zaista se postačeva dova prilikom iftara ne odbija."³⁶³

A ukoliko nanijeti jelom i pićem da ojača tijelo za post i namaz, imat će sevap za to, kao što će imati sevap i ako spava danju ili noću sa namjerom da radi. Takvo spavanje bit će ibadet. U jednom hadisu se kaže: "San postača je ibadet."³⁶⁴

Ebul-Alija je rekao: "Postač je u ibadetu, makar spavao na svojoj postelji, sve dok ne počne ogovarati."³⁶⁵

On je prenio da je Hafsa, radijallahu anha, govorila: "Divan li je ibadet koji činim i kada sam na svojoj postelji." Ovu Hafsinu izjavu je zabilježio Abdurrezak.

Postač i dan i noć provodi u ibadetu. Njegova dova se uslišava tokom njegovog posta i kada se omrsi. On u toku dana ima status strpljivog postača, a tokom noći onog koji objeduje ali je zahvalan."

U hadisu koji je zabilježio Tirmizi stoji: "Onaj koji objeduje, a zahvalan je, biva na stepenu strpljivog postača."³⁶⁶

jela i pića; Tirmizi, 1817, u knjizi O hrani, poglavlje O zahvali Allahu nakon objedovanja.
³⁶³ Ibn Madže, 1753, u knjizi O postu, poglavlje Postaču se dova ne odbija. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

³⁶⁴ Sujuti je hadis spomenuo u *Džamius-sagiru* pod brojem 9293, i, rekavši da ga bilježi El-Bejhaki u *Suabul-imanu* od Abdullaha ibn Ebi el-Eufa, pored njega stavio znak slabosti hadisa. El-Kari u djelu *El-Esrarul-merfua*, str. 374. veli: "Hadis je zabilježio El-Bejhaki putem slabog lanca prenosilaca, od Abdullaha b. Ebu Evfa." Isto je konstatovao i šejh Albani u djelu *Džamius-sagir*, u kojem je izdvojio slabe hadise *Da'if džamius-sagir* 5984. Kompletan hadis glasi: "Spavanje postača je ibadet, njegova šutnja je tespihanje, njegova djela se mnogostruko vrednuju, a njegov grijeh biva oprošten."

³⁶⁵ Sujuti je hadis spomenuo u *Džami'is-sagiru*, pod brojem 5125 i 5126, rekavši da ga bilježi Ed-Dejlemi u *Musnedul-Firdeusu* pod brojevima 2824 i 2825, dajući znak da su slabi.

Prvi hadis, onaj koji se prenosi od Enesa b. Malika, radijallahu anhu: "Postač je u ibadetu, makar spavao u svojoj postelji." El-Munnavi, 5125, dao je indicije da je slab uz sljedeće obrazloženje: "U lancu prenosilaca je Muhammed b. Ahmed b. Sehl, za kojeg je Zehebi u djelu *Du'afa* prenio da je Ibn Adij rekao: 'On je izmišljao hadise.'"

Drugi hadis, koji se prenosi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu: "Postač je u ibadetu sve dok ne počne nekog muslimana ogovarati ili uznemiravati." I njega je El-Munnavi ocijenio slabim uz sljedeće obrazloženje: "U lancu prenosilaca je Abdurahim b. Harun. Zehebi je u djelu *Du'afa* prenio od Ed-Darekutnija: 'On (prenosilac) laže!'"

Pored ovoga prenosioca, slabost hadisa prouzrokovao je i El-Hasan b. Menusr, za kojeg je Ibn Dževzi rekao: "Njegovo stanje nije poznato." Ibn Adij je rekao: "Hadisi koje on prenosi su odbačeni." Šejh Albani je, razumljivo, oba hadisa uvrstio u *Daifu džamius-sagir*, slabi hadisi iz djela *Džamius-Sagir*.

³⁶⁶ Tirmizi, 2488, u knjizi O opisu Sudnjega dana, i ocijenio ga je kao hasen. Hadis je

Ko ispravno razumije značenje onog što smo spomenuli neće imati poteškoća u razumijevanju riječi "radosti postača pri mršenju". Jer, ako mrsi na način na koji smo to spomenuli, njegovo mršenje spada u Allahovu blagodat i milost: *Reci: "Neka se zato Allahovoj blagosti i milosti raduju, to je bolje od onog što oni gomilaju."* (Junus, 58) Međutim, uslov svemu tome je da njegov iftar bude halal stečenom ishranom. U suprotnom, biva od onih koji poste od onog što mu je Allah dozvolio, a mrsi se onim što mu je zabranio.

Takvome se ni dova ne prima, kao što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao o onom koji, dugo putujući, digne ruke prema nebu i moli: "Ja Rabb! Ja Rabb!" A njegova hrana je haram, i piće mu je haram, i odjeća mu je od harama, i odgojen je haramom, pa kako da mu se primi dova!?³⁶⁷

Radost pri susretu sa Allahom

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: "Radost pri susretu sa Allahom..."

Ova radost će se pojaviti kao rezultat viđenja onog što mu je Allah pripremio kao nagradu za post, jer će kod Allaha tada naći ono što će mu najviše trebati. Uzvišeni Allah o tome kaže: *A dobro koje za sebe unaprijed osigurate naći ćete kod Allaha, još veće, i dobit ćete još veću nagradu.* (El-Muzemmil, 20) Rekao je i: *Onoga dana kada svaki čovjek pred sobom nađe djelo koje je uradio...* (Ali Imran, 30) Uzvišeni je također rekao: *Onaj koji uradi koliko trun dobra – vidjet će ga.* (Ez-Zilzal, 7)

Već smo spomenuli predanje od Ibnu Ujeynea, radijallahu anhu, da nagradu posta neće moći niko uzeti sem postača.

Prenosi se od Isaa, alejhi selam, da je rekao: "Dan i noć su zaista hizane (ostave) zato pazite šta ćete u svoje ostave da pospremite."

Dani su, dakle, kao ostave pune onim što je čovjek u njima radio od

zabilježio i Ibn Madže u knjizi O postu; Ahmed u *Musnedu*, 2:283 i 289. Hadis je ocijenio kao *hakim*, a sa njegovom ocjenom se složio i Zehebi. Prenijet je od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

³⁶⁷ Muslim, 1015, u knjizi O zekatu, poglavlje Prihvatanje sadake koja se daje od halal zarade i nagrada predviđena za to; Tirmizi, 2992, u knjizi O tefsiru, poglavlje Tumačenje sure El-Bekare.

Nevevi za sintagmu "oduži putovanje" kaže da to znači, a Allah najbolje zna, da dotični mnogo putuje radi ibadeta, kao što je hadž, pohvalne posjete, održavanje rodbinskih veza i tome slično.

dobra ili zla. Kada bude Dan obračuna, otvorit će se i bogobojažni će naći počasti i ponos, a grešnici poniženje i kajanje.

Postoje dvije vste postača:

Prva vrsta su oni koji ostavljaju svoje prohtjeve, jelo i piće radi Allaha, nadajući se Allahovoj nadoknadi u Džennetu. Ova vrsta postača trguje sa Allahom i za Njega radi. *Mi nećemo dopustiti da propadne nagrada onima koji dobra djela čine.* (Kehf, 30) Allah neće razočarati onoga koji za Njega radi, nego će taj insan zaraditi najveću nagradu.

Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao jednom čovjeku: "Ti nećeš ništa ostaviti, bojeći se Allaha, a da ti On neće boljim to nadoknaditi."³⁶⁸

Ova vrsta postača će biti darovana u Džennetu onim što bude željela od raznovrsnih jela, pića i lijepih žena. Allah, dželle šanuhu, o tome kaže sljedeće: *Jedite i pijte radosni zbog onog što ste u danima minulim zaradili.* (El-Hakkah, 21)

Mudžahid je rekao: "Ovaj ajet je spušten zbog postača."

U dva *Sahiha* je zabilježen i sljedeći hadis: "U Džennetu postoje vrata koja se zovu Rejjan, na njih neće niko drugi ući sem postača."³⁶⁹

U drugom predanju stoji: "Kada uđu, vrata će se zatvoriti."

"Ko uđe, taj će se napiti, a ko se napije, neće više žeđ osjetiti."

Druga vrsta postača su oni koji na dunjaluku ostavljaju sve drugo sem onoga što je Allah zabranio.

³⁶⁸ Ahmed, 5/79.

³⁶⁹ Buhari, 4:95 i 96, u knjizi O postu, u poglavlju Rejjan je za postače, zatim u knjizi O početku stvaranja, u poglavlju Opis dženetskih kapija; Muslim, 1152, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost posta. Tirmizi, 765, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost posta; Nesai, 4:168, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost posta.

Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: “Zaista je zadah postača kod Allaha bolji od samoga miska.”

Za ljude je ovaj miris ružan i neugodan, međutim kod Allaha nije jer je on rezultat pokornosti prema Njemu i želje za Njegovim zadovoljstvom. Kao što će i krv šehida na Sudnjem danu imati specifičnu boju i miris miska. Ovo su koristili kao dokaz oni koji su smatrali pokuđenim korišćenje misvaka postaču i oni koji smatraju da nije pohvalno da se on u postu koristi. Prvi učenjak koji je ovo kao dokaz koristio bio je Ata b. Ebu Rebah. Inače, po ovom pitanju postoje različiti stavovi učenjaka.

To da je zadah postača kod Allaha bolji od samoga miska može se razumjeti na dva načina:

Prvi: S obzirom na to da je post na dunjaluku tajna između roba i Gospodara njegovog, na Ahiretu će Allah tu tajnu otkriti, pa će se postači razlikovati od ostalih po lijepom mirisu. Ebu Šejh el-Asbahani prenosi slabim lancem prenosilaca od Enesa, koji prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: “Kada bude Sudnji dan, izići će postači iz svojih kaburova i bit će raspoznavani po lijepom mirisu iz usta, mirisat će ljepše i od miska.”³⁷⁰

Drugi: “Kada rob obožava Allaha i pokorava Mu se i djelima traži zadovoljstvo Allahovo pa iz toga proiziđu ružni tragovi ili posljedice, one nisu ružne kod Allaha, nego su drage i lijepe, jer su rezultat ibadeta i poslušnosti prema Njemu. Pa kada ih Allah o tome obavijesti još na dunjaluku, to rezultira radovanjem njihovih srca.”³⁷¹

³⁷⁰ Ovo je dio dužeg hadisa koji je uvršten u *Kenzul-Ummalu*, 8:23644, gdje ga je autor pripisao Ebu Šejhu u *Sevabu* i *Dejlemi*.

³⁷¹ Ovo je kraći odlomak hadisa koji je spomenuo autor *Kenzul-ummala* pod brojem 8/23644, i tamo je rekao da ga prenose Ebu Šejh u *Sevabu* i *Dejlami*, od Enesa.

Drugi dio

O DAREŽLJIVOSTI

في الصحيحين عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: كان النبي أجود الناس وكان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل فيدارسه القرآن، وكان جبريل يلقاه كل ليلة من رمضان فيدارسه القرآن، فرسول الله حين يلقاه جبريل أجود بالخير من الريح المرسلة

U dva *Sahiha* se prenosi od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je rekao: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je najdarežljiviji od svih ljudi, a najdarežljiviji je bio u ramazanu, kada se Džibril sastajao s njim i podučavao ga Kur'anu. A Džibril je to činio svake noći tokom ramazna. Tada bi Resullullah bio darežljiviji od blagog povjetarca (koji donosi kišu)."³⁷²

U *Musnedu* imama Ahmeda je dodatak: "Ne bi mu se ništa zatražilo, a da to ne bi dao."

Tirmizi bilježi sljedeće predanje: "Allah je zaista darežljiv i voli darežljivost, plemenit i voli plemenitost."³⁷³

U Tirmizijevoj zbirci hadisa također je zabilježeno sljedeće predanje: "O robovi Moji, kada bi se i prvi i posljednji od vas, i živi i mrtvi, i stari i mladi, sastali na jednom mjestu i svaki od vas tražio što god želi, pa mu Ja to dao, to ne bi umanjilo (Moje riznice) osim za onoliko koliko ostane na vrhu igle koja se umoci u more. Zato što sam ja Darežljivi, Imučni i Slavljeni, imam i radim šta hoću. Moja nagrada je riječ i Moja kazna je riječ. Kada želim da nešto bude, kažem: 'Budi!' i ono bude."³⁷⁴

³⁷² Buhari, 6, u knjizi Početak objave; Muslim, 2308, u knjizi O vrijednosti; Nesai, 2097, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost i pohvalnost darežljivosti u mjesecu ramazanu.

³⁷³ Dio dužeg hadisa koji je Tirmizi zabilježio u svome *Sunenu*, 2800, u knjizi O edebu, poglavlje O čistoći. Tirmizi je rekao: "Ovo je garib-predanje, Halid b. Ijjas se smara slabim prenosiocem." Šejh Albani je ovaj hadis i njegov početak ocijenio slabim, osim dijela: „Allah je darežljiv i voli darežljivost, pa čistite vaš okoliš i ne budite poput Jevreja.“ (op.prev.)

³⁷⁴ Ahmed, 5:154. i 177, sa malom razlikom u kontekstu; Muslim, 2577, u knjizi O dobrom ročinstvu i održavanju rodbinskih veza; Tirmizi, 2497, u knjizi Opis Sudnjega dana, u poglavlju O pohvalnosti blagosti prema slabima, roditeljima i onima koje posjedu-jemo. Nakon toga Tirmizi je kazao: „Ovaj hadis je hasen.“ Ibn Madže, 4257, u knjizi O zuhdu, u poglavlju O spomenu teube. Ebu Idris el-Haulani, kada bi citirao ovaj

Allah je najdarežljiviji među darežljivima i Njegova darežljivost se umnogostručava u posebnim vremenima, kao što je ramazan, u kome je objavljeno: *Kada te robovi Moji o Meni pitaju – Ja sam blizu, odazivam se molbi onog koji Me moli.*

Imam Tirmizi je zabilježio hadis u kome stoji da se na samom početku ramazana doziva: "O ti koji želiš dobro – pristupi, a ti koji želiš zlo – odstupi!"³⁷⁵ I tako svake (ramazanske) noći. A Allahu pripada oslobađanje od Vatre i to svake noći.

Kada je darežljivost u pitanju, treba znati da je vjerovjesnik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, bio najdarežljivije Allahovo stvorenje uopće, kao što je bio i najbolji, najučeniji, najhrabriji i najpotpuniji, u punom smislu tih riječi.

Njegova darežljivost je bila svestrana jer je obuhvatala sve aspekte, kao što je širenje nauke, dijeljenje imetka, požrtvovanost na Allahovom putu i promoviranje Njegove vjere, upućivanje ljudi na Pravi put, njihovo okorišćavanje na sve moguće načine. Zatim, hranjenje gladnih, udovoljavanje njihovim potrebama, strpljivost i blagost prema grubim i neprimjerenim postupcima.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ove vrline posjedovao od samog rođenja, zato vidimo hazreti Hatidžu, radijallahu anha, kako ga tješi nakon njegovog prvog kontakta sa Džibrilom, alejhisselam: "Ne, tako mi Allaha, Allah te neće nikada osramotiti. Ti si čovjek koji posjećuje rodbinu, pazi sirotinju, udjeljuje siromašnima, ugošćuje gosta, uvijek pomaže i ustrajava na istini."³⁷⁶

Nakon Objave sve navedene karakteristike su postale još izraženije jer su se umnogostručile.

U dva *Sahiha* od Enesa, radijallahu anhu, zabilježeno je sljedeće

hadis, spustio bi se na koljena. Ahmed ibn Hanbel je rekao: „Stanovnici Šama nemaju časnijeg hadisa od ovog.”

³⁷⁵ Tirmizi u *Sunenu*, 682, u knjizi O postu, poglavlje O vrijednostima mjeseca ramazana. *Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.* (op.prev.)

³⁷⁶ Ovo je dio dužeg hadisa koji prenosi Aiša, radijallahu anha, a bilježe ga: Buhari, 3, u knjizi O vjerovanju, u poglavlju Početak objave, i drugim poglavljima; Muslim, 1600, u knjizi O vjerovanju, u poglavlju Početak objave; Tirmizi, 3636, u knjizi Menakib, u poglavlju br. 13.

svjedočenje: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio najljepši izgledom, a uz to još i najhrabriji i najdarežljiviji."³⁷⁷

U Muslimovom *Sahihu*, također od Enesa, radijallahu anhu, zabilježeno je sljedeće: "Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, u islamu, nikada nije traženo nešto a da to nije dao. Tako mu je jedne prilike došao neki čovjek i tražio milostinju i Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je dao dolinu ovaca. Kada se taj čovjek vratio svom narodu, rekao je: 'O narode moj, primite islam, zaista Muhammed daje toliko da se niko ne mora bojati siromaštva.'"³⁷⁸

Enes, radijallahu anhu, pripovijeda: "Bilo je ljudi koji su islam primali samo zbog dunjaluka, pa ne bi dugo potrajalo, a islam bi im bio draži od dunjaluka i svega na njemu."

Od Safvana ibn Umejea, radijallahu anhu, se bilježi da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mi je darivao određene poklone, a bio mi je od najmrskijih ljudi. Neprestano mi je dijelio sve dok mi nije postao najdraži čovjek na svijetu."³⁷⁹

Ibn Šihab³⁸⁰ je rekao: "On mu je na Hunejnu darovao stotinu ovaca, pa opet stotinu ovaca, pa još stotinu."

U djelu *El-Megazi*³⁸¹ od Vakidija je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, Safvanu b. Umeji toga dana dao dolinu punu ovaca i deva, na što je Safvan rekao: "Svjedočim da ovakav dar može dati samo duša vjerovjesnikova."

U dva *Sahiha* je zabilježeno predanje od Džubejra b. Mu'tima, radijallahu anhu, da su beduini prilikom povratka sa Hunejna okružili Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, tražeći od njega da im podijeli plijen, a on im je rekao: "Kada bih imao deva koliko golog trnja, sve to bih vama podijelio i vidjeli biste da nisam ni škrt, ni lažov niti kukavica."³⁸²

³⁷⁷ Buhari ga bilježi u dužoj formi, 2857, u knjizi O džihadu, također pod brojem 2908, u poglavlju O onom što se nosi, i u poglavlju Vješanje sablje oko vrata; Muslim, 2307, u knjizi O vrijednostima, u poglavlju Hrabrost Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i o njegovo neustrašivosti u borbi. Muslimova verzija ovog hadisa je nešto drugačija.

³⁷⁸ U svome *Sahihu*, 2312, u knjizi O vrijednostima, poglavlje Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, u islamu, nikada nije traženo nešto a da to nije dao.

³⁷⁹ Bilježi ga Muslim u svom *Sahihu*, 2312, u knjizi O vrijednostima, poglavlje Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, u islamu, nikada nije traženo nešto a da to nije dao.

³⁸⁰ Muhammed b. Muslim b. Šihab ez-Zuhri. Prvi koji je zapisavao hadise. Jedan od najvećih hafiza i kaiha. Umro je 124. h. god.

³⁸¹ Magazi, 2:854-855.

³⁸² Buhari, 2821, u knjizi O džihadu, poglavlje O hrabrosti u ratu. Ovo je jedan od hadisa koji, pored Buharija, ne bilježi i Muslim.

U dva *Sahiha* je zabilježeno, također, od Džabira, radijallahu anhu, da je rekao: "Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, nikada ništa ne bi bilo zatraženo, a da je rekao ne." ³⁸³

Buhari bilježi od Sehl b. Sa'da es-Saidija, radijallahu anhu, da je rekao: "Vjerovjesniku je poklonjen ogrtač koji je on nedugo zatim i obukao, jer mu je bio potreban. Zatražio mu ga je neki čovjek, i Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu ga je poklonio. Ljudi su ga korili zbog toga. Govorili su mu: 'Njemu je trebao taj ogrtač, a znao si da on neće odbiti nikoga ko od njega nešto zatraži.' Čovjek reče: 'Zatražio sam ga od njega samo zato da bi mi poslužio kao ćefin.' Taj ogrtač mu je i bio ćefin." ³⁸⁴

Sva njegova darežljivost bila je u ime Allaha, dželle šanuhu, i u cilju postizanja Njegovog zadovoljstva. On je dijelio imetak siromahu, onome kome je bio prijeko potreban, ili bi ga trošio na Allahovom putu u dobrotvorne svrhe, ili da time pridobije one čijim primanjem islama bi se ojačala muslimanska zajednica.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio toliko darežljiv da je drugima davao prednost nad sobom i svojom porodicom. Njegovi darovi su bili toliko obilni i da ih nisu mogli dati ni vladari poput Kisre i Kajsera, iako je živio poput siromaha, pa je znalo proći po mjesec ili dva a da se u njegovoj kući ne potpali vatra. Od žestine gladi ponekad je vezao kamen na stomak.

Jednom je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, dobio zarobljenika. Njegova kći Fatima, radijallahu anha, se požalila na teškoće koje ima oko hizmećenja kuće, ³⁸⁵ pa je od njega zatražila slugu da joj pomogne u tome. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, joj je preporučio da sebi pomogne izgovaranjem tesbiha (subhanallah), tahmida (elhamdu-lillah), i tekbira (Allahu ekber). Još je rekao: "Boga mi, neću dati tebi, a ostaviti ehli suffa (siromahe i beskućnike) u mesdžidu, da im se stomaci od gladi zavežu." ³⁸⁶

³⁸³ Buhari u knjizi O lijepom ponašanju, poglavlje O lijepom ponašanju, darežljivosti i pokudenosti škrtarenja; Muslim, 2311, u knjizi O vrijednostima, poglavlje Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, nikada ništa nije traženo a da je rekao da ne da.

³⁸⁴ Buhari, 1277, u knjizi O dženazama, poglavlje O onome ko je pripremio sebi ćefine u vrijeme Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pa mu se na to nije prigovorilo.

³⁸⁵ U jednoj verziji se konkretizira da se Fatima, radijallahu anha, žalila na teškoće oko mljevenja žita. (op.prev.)

³⁸⁶ Buhari, 6:215, u knjizi O obavezности davanja petine, poglavlje Dokaz da se petina

Pored svega ovoga, pored ovako izražene darežljivosti, kada bi dolazio ramazan, njegova darežljivost bi se umnogostručila. Baš kao što je slučaj sa Allahovom darežljivošću, i njenim povećavanjem u ramazanu, jer ga je Allah od rođenja stvorio na sifatima koje voli, pa je takav bio i prije primanja Objave.

Kur'an je za Vjerovjesnika bio njegov kodeks ponašanja u smislu da je bio zadovoljan kada se radi ono što se u Kur'anu potencira, a ljutio bi se i negodovao ako bi se radilo nešto što Kur'an osuđuje i zabranjuje. On bi nastojao da odmah sprovede ono što Kur'an podstiče, a i udaljavao bi se od onog što se u njemu zabranjuje.

Vjerovjesnikova posebna naglašenost darežljivosti je bila posljedica kontakta sa Džibrilom, alejhisselam.

Uzroci Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izražene darežljivosti u ramazanu

1. Zbog odlikovanosti vremena i umnogostručavanja nagrade za djela koja se u tom vremenu urade. Shodno poruci hadisa koji bilježi Tirmizi u *Sunenu*: "Najbolja sadaka je sadaka u ramazanu."³⁸⁷

2. Radi pomaganja onih koji poste, klanjaju ili zikir čine u njihovom ibadetu. Shodno principu da ko pomogne nekog da izvrši i učini neko dobro djelo imat će nagradu kao i onaj koji dotično djelo učini. Tako npr. onaj koji opremi vojnika za boj kao da se i sam bori, i ko se brine o potrebama njegove familije kao da se i sam bori.

Od Zejda b. Halida, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko spremi iftar postaču imat će nagradu kao i postač, a da njegova nagrada neće biti nimalo umanjena."³⁸⁸

3. Da u mjesecu ramazanu Allah biva darežljiv prema robovima milošću, oprostom i oslobađanjem od Vatre, pogotovo u Lejletul-kadru.

dijeli na siromahe i to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, davao prednost beskućnicima i udovicama. Hadis bilježi i imam Ahmed u svome *Musnedu*, 1:79, 97, 106 u različitim formama dužine.

³⁸⁷ Hadis su zabilježili Tirmizi, Dejlemi i Bejheki u *Šu'abul-imanu*, Hatib u *Tarihu*. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u slabe hadise u *Džamius-sagiru*.

³⁸⁸ Ahmed, 4:144, 116; Tirmizi, 807. O nagradi onoga koji omrsi postača, 1746; Ibn Madže, u knjizi O postu, u poglavlju Post u svetim mjesecima. Tirmizi je za ovaj hadis rekao: "Ovaj hadis je hasen-sahih." To i jeste njegova konačna ocjena.

Allah, azze ve dželle, je milostiv prema onima koji su milostivi, kao što se kaže u hadisu: "Allah je milostiv prema onima koji su milostivi."³⁸⁹ Pa ko bude darežljiv prema Allahovim robovima i Allah, dželle šanuhu, će biti darežljiv prema njemu davanjem i dobrotom, jer nagrada biva od iste vrste učinjenog djela.

4. Spojem posta i sadake lakše se stiže do Allahovog zadovoljstva, shodno hadisu koji prenosi Alija, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "U Džennetu, zaista, postoje sobe čija se unutrašnjost vidi s vana, a spoljašnjost iznutra." Pa su upitali: "Za koga su one, Poslaniče?" On reče: "Onome ko lijepo govori, hranu udjeljuje, dugo posti i klanja dok drugi spavaju."³⁹⁰ Sve karakteristike spomenute u ovom hadisu kod vjernika su posebno izražene u toku ramazana, kada posti, obavlja noćni namaz i teravije, udjeljuje sadaku, drži se primjernog i lijepog govora jer, za vrijeme posta pogotovo je zabranjena svađa, ružan govor itd. Namaz, post i sadaka čovjeka neminovno vode njegovom Gospodaru.

Prve generacije muslimana su govorile: "Namaz čovjeka dovede do pola puta, post ga dovodi do vrata Vladara, a sadaka ga uzme za ruku i uvede kod Vladara."

Muslim u *Sahihu* bilježi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao ashabe: "Ko je danas zapostio?" Ebu Bekr odgovori: "Ja, Poslaniče." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ponovo upita: "Ko je danas dženazu slijedio?" Ebu Bekr, radijallahu anhu, ponovo reče: "Ja, Allahov Poslaniče." "Ko je siromaha nahranio?" – upita Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. "Ja." – ponovo kaza Ebu Bekr. "Ko je sadaku udijelio?" "Ja, Poslaniče." – opet se javi Ebu Bekr. "Ko je bolesnika posjetio?" Opet se javi Ebu Bekr, radijallahu anhu. Nakon ovoga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Ova djela se neće kod neke osobe naći, a da ga ne uvedu u Džennet."³⁹¹

³⁸⁹ Buhari, 1284, u knjizi O dženazama, u poglavlju br. 32 i dr; Muslim, 923, u knjizi O dženazama, u poglavlju Plač za mejtom; Taberani 2:324, od Džerira, ispravnim lancem prenosilaca.

³⁹⁰ Tirmizi, 1985, u knjizi O dobročinstvu i rodbinskim odnosima, u poglavlju O lijepom govoru. Hadis je hasen. Ovaj hadis je zabilježio i Ebu Malik el-Eš'ari, od njega je zabilježio imam Ahmed u *Musnedu*, 5:343; El-Hakim u *Mustedreku* 1:80 i 321, od Ibn Omera. Hakim je ovaj hadis ocijenio ispravnim, a i Zehebi se složio sa tim.

³⁹¹ Muslim, 1028, u knjizi O zekatu, u poglavlju O sastavljanju sadake sa drugim dobrim djelima. Za tim u knjizi O fadiletima ashaba, u poglavlju Fadileti Ebu Bekra, radijallahu anhu.

5. Spajanjem sadake i posta efektivnije se iskupljuju i spiraju grijesi, bolje se čuva od Džehennema i udaljavanju od njega. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Post je štit."³⁹²

Nesai bilježi predanje od Osmana b. Ebu el-Asa, radijallahu anhu, da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: 'Post vas štiti od Vatre, kao što vas štit čuva u borbi.'"³⁹³

Od hazreti Muaza, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Sadaka gasi grijehe kao što voda gasi vatru."³⁹⁴ Ovo znači da sadaka gasi grijehe također. Ovo se odnosi i na namaz duboko u noći. Ovo je propagirao imam Ahmed, radijallahu anhu, kako se to od njega u jednom predanju prenosi.

6. Neminovno je da se u postu dese određene greške i manjkavosti, a brisanje grijeha putem posta je uslovljeno čuvanjem od onoga čega se treba čuvati, kao što je navedeno u hadisu koji je zabilježio Ibn Hibban u *Sahihu*.

Činjenica je da post većine ljudi nije kakav bi trebalo da bude, zato je i zabranjeno da se kaže: "Postio sam cijeli ramazan." ili: "Preklanjao sam cijeli ramazan."

Sadaka, između ostalog, ima svrhu popravljanja manjkavosti i propusta. Zato je na kraju mjeseca ramazana propisan sadakatul-fitr, da ga očisti od beskorisnog govora, svađe i grijeha.

To ima i druge koristi:

Imam Šafija, radijallahu anhu, je govorio: "Volio bih da se bude što darežljivije u mjesecu ramazanu, po uzoru na Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i zato što se poveća potreba ljudi za sadakom, kao i zbog činjenice da se mnogi okupiraju postom i namazom, a zane-mare posao." Isto je rekao i kadi Ebu Ja'ala i drugi iz naše pravne škole.

³⁹² Zabilježio ga je Nesai, 2256, u knjizi O postu, u poglavlju O sevapu osobe koja postuje jedan dan u ime Allaha, azze ve dželle, i spomenu različitosti predaje od Suhejla. Hadis je sahih. On je dio hadisa koji su zabilježili Buhari i Muslim, ali i drugi autori.

³⁹³ Nesai, 2233, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima posta i spomenu razilaženja oko Alija Muhammeda b. Ja'kuba u hadisu Ebu Umamea el-Bahilija o vrijednostima posta. Pored njega, hadis bilježi i Ibn Huzejme u svome *Sahihu*. Muhaddis Abdulkadir el-Arnaut, rahimehullah, je ovaj hadis ocijenio kao hasen.

³⁹⁴ Ovo je dio dužeg hadisa koji je zabilježio Tirmizi, 2619, u knjizi O vjerovanju, u poglavlju O hurmetu namaza. Ibn Madže, 3973, u knjizi O fitnama, u poglavlju Suzdržavanje jezika u vremenu fitne. Tirmizi je kazao: "Ovaj hadis je hasen-sahih."

O učenju Kur'ana u ramazanu

Hadis također upućuje na pohvalnost učenja Kur'ana i na to da je lijepo da se ljudi okupljaju radi toga, te da se uči pred onim ko je učeniji, kao i to da je mustehab što više učiti Kur'an u ramazanu.

Fatima, radijallahu anha, je prenijela od svoga oca, Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da ju je on obavijestio o tome da je pred Džibrilom, alejhisselam, učio Kur'an svake godine po jedanput, a da je u godini u kojoj je preselio, Kur'an pred njim proučio dva puta.³⁹⁵

U hadisu Ibn Abbasa, radijallahu anhu, se kaže: "Učenje Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pred Džibrilom, alejhisselam, je bilo noću."³⁹⁶

Spomenuto upućuje na pohvalnost intenzivnog učenja Kur'ana noću, jer noću nema uobičajenih aktivnosti i um se lakše skoncentriše na učenje, a srce i jezik na razumijevanje onoga što se uči. Kao što Uzvišeni o tome kaže: *Ta ustajanje noću zaista, jače djeluje i izgovara se jasnije.* (Muzemmil, 6)

Jedna od najizraženijih specifičnosti ramazana je Kur'an jer je on mjesec u kome je počelo spuštanje Kur'ana. (Bekare, 187)

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je rekao: "Kur'an je najjednom spušten iz Levhi-mahfuza na Bejtul-izze u noći Kadr. Ovome svjedoči Kur'an: *Mi smo ga objavili u noći Kadr.* (El-Kadr, 1) I sura Ed-Duhan: *Mi smo ga u blagoslovljenoj noći objavili.*

Prethodno smo spomenuli predanje od Ubejda b. Umejra, radijallahu anhu, o tome da je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, počelo objavljivanje Kur'ana u mjesecu ramazanu.

Imam Ahmed u *Musnedu*, Taberani i drugi su zabilježili od Vasila b. Eska'a, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izjavio: "Ibrahimovi Suhufi su spuštani u prvoj noći, Tevrat je spušten u šestoj, a Indžil u trinaestoj noći ramazana, Zebur u osamnaestoj, Kur'an je spušten (objavljen) u dvadeset i četvrtoj noći ramazana."³⁹⁷

³⁹⁵ Buhari, 3624, u knjizi O vrlinama, poglavlje Znaci poslanstva u islamu; Muslim, 2452, u knjizi O vrijednostima ashaba, poglavlje Vrijednosti Fatime, radijallahu anha; Ibn Madže, u knjizi O dženazama, poglavlje O spomenu bolesti Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

³⁹⁶ Buhari, u knjizi O početku objave, i u drugim poglavljinama.

³⁹⁷ Nuruddin Ali b. Ebu Bekr el-Hejsemi, u *Medžma'uz-Zevaidi ve menba'ul-Fevaidi*, 1/465, je rekao: „Hadis je zabilježio Ahmed, Taberani, u *El-Evsatu* i *El-Mu'džemul-Ke-*

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u ramazanskim noćima i u namazu učio Kur'an više nego u ostalim danima. Huzejfe, radijallahu anhu, je jedne ramazanske noći klanjao sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, pa je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, počeo učiti suru Bekare, zatim En-Nisa, pa Ali Imran. To je trajalo sve dok nije došao Bilal, radijallahu anhu, i proučio ezan.³⁹⁸

U Nesaijevoj zbirci se kaže da nisu klanjali više od četiri rekata.

Prenosi se da je hazreti Omer, radijallahju anhu, naredio Ubeju b. Ka'bu i Temimu ed-Dariju, radijallahu anhumu, da oni predvode teravih-namaz tokom ramazana, pa je imam učio po dvije stotine ajeta po rekatu. Toliko se dugo klanjalo da su se oslanjali na štapove. Oni se nisu razilazili iz džamija do sabah-namaza.

Prenosi se i to da je Omer, radijallahu anhu, sastavio trojicu učača pa je onom što najbrže uči naredio da uči po trideset ajeta po rekatu, onom koji srednje uči, da uči po dvadeset i pet, a najsporijem po dvadeset.

U doba tabi'ina su učili suru El-Bekare na osam rekata, pa ako bi neki učač proučio Bekaru na dvanaest, smatrali su da premalo uči po rekatu.

Ibn Mensur pripovijeda: "Ibn Ishak b. Rahavej je upitan: 'Koliko se treba učiti na jednom rekatu teravije?' On reče da ne bi trebalo da se uči manje od deset ajeta. Na to mu neko reče: 'Ljudi nisu zadovoljni time (previše im je)!' On kaza: 'Ne bili! Nemoj im ni klanjati ako nisu zadovoljni da im učiš po deset ajeta iz Bekare. A kada dođeš do ajeta koji su kraći, uči, shodno dužini, deset iz Bekare.'"

Imam Malik isto smatra pokuđenim to da se uči ispod deset ajeta po rekatu.

Kada je imam Ahmed upitan o predanju koje se prenosi od Omera, radijallahu anhu, rekao je: "U tome je preopterećenje za klanjače, pogotovo u periodu kada su noći kratke, nego se dužina određuje po tome koliko ljudi podnose."

biru. U njegovom lancu prenosilaca je izvjesni Imran b. Davar el-Kettan, kojeg je Jahja ocijenio kao slabog prenosioca, ali ga je pouzdanim smatrao Ibn Hibban. Ahmed je rekao: Priželjkujem da ovaj prenosilac dosljedno prenosi hadis. Ostali prenosioци ovog hadisa su pouzdani. Neki korektori su ovaj hadis ocijenili kao hasen.

³⁹⁸ Zabilježio ga je Ahmed u *Musnedu*, 5:400; Nesai, 2:224, u knjizi O sprovedbi, poglavlje (74).

Imam Ahmed je rekao svom prijatelju koji je predvodio teravije: "Ljudi kojima ti predvodiš namaz su slabi. Uči po pet, šest i sedam ajeta po rekatu." Ovaj pripovijeda: "Tako sam radio, a hatmu sam sklopio dvadeset i sedme noći."

Prenosi se od Hasana el-Basrija da je Omer, radijallahu anhu, naredio nekom čovjeku da predvodi teraviju učeći po pet-šest ajeta po rekatu.

Izjava imama Ahmeda koju smo prethodno citirali upućuje na to da se dužina učenja na teraviji određuje shodno stanju klanjača, te da im se ne treba otežavati. Ovakav stav imaju i učenjaci drugih pravnih škola, kao naprimjer hanefijske pravne škole i dr.

Zabilježen je hadis od Ebu Zerra, radijallahu anhu: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je sa ashabima klanjao teraviju dvadeset i treće noći do njene trećine, a dvadeset i pete noći do njene polovine. Neki su izrazili želju da sa Vjerovjesnikom klanjaju cijelu noć, na što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Zaista čovjeku, kada klanja sa imamom, sve dok imam ne prestane klanjati i napusti mesdžid, bude pisano kao da je cijelu noć u ibadetu proveo.'"³⁹⁹ Tirmizi je rekao da je hadis hasen.

Imam Ahmed se čvrsto držao ovog hadisa pa je klanjao sa imamom sve dok ovaj ne napusti džamiju.

Ebu Davud bilježi u *Sunenu* od Abdullaha ibnu Amra, radijallahu anhu, koji prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ko bude klanjao sa deset ajeta neće biti upisan u nehajne, a ko klanja sa stotinu, bit će upisan u poslušne, a sa hiljadu u puno nagrađene (upisat će mu se koliko kintar nagrade)."⁴⁰⁰

Ko samostalno klanja može da oduži koliko hoće, shodno izreci Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Također, može odužiti sa namazom onaj ko klanja onima koji su zadovoljni takvim namazom.

³⁹⁹ Ovo je samo dio dužeg hadisa koji ima brojne verzije. Zabilježio ga je Ebu Davud, 1375, u knjizi O namazu, u poglavlju Obavljanje dobrovoljnog noćnog namaza u ramazanu; Tirmizi, 806, u knjizi O postu, u poglavlju O dobrovoljnom noćnom namazu u ramazanu. Tirmizi je nakon navođenja ovog hadisa kazao: „Ovaj hadis je hasenun-sahih.“ Zatim Nesai, 1365, u knjizi O sehi, u poglavlju Veličina nagrade onoga koji klanja sa imamom noćni namaz sve dok ovaj ne krene, i 1606, poglavlju Obavljanje noćnog dobrovoljnog namaza. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

⁴⁰⁰ Ebu Davudov *Sunen*, 1397, u knjizi O namazu, poglavlje Podjela Kur'ana, lancem prenosilaca koji je dobar. Vidi i Sahih džamius-sagir.

Neki naši dobri preci su znali da na noćnom namazu prouče Kur'an svaka tri dana, neki svakih sedam, kao npr. Katade⁴⁰¹, a neki svakih deset, kao Ebu Redža el-Utaridij.⁴⁰² El-Esved je učio Kur'an svake dvije noći, En-Nehai je tako postupao u prvoj desetini ramazana, a u ostatku ramazana svakih tri dana. A u deset posljednjih noći ramazana svake noći. Imam Šafi, rahimehullah, je imao šezdeset hatmi u ramazanu, van namaza, Ebu Hanife, rahimehullah, isto tako. Katade je intenzivno studirao Kur'an u ramazanu.

Zuhri⁴⁰³ je govorio: "Ovo je mjesec učenja Kur'ana i dijeljenja hrane (sadake)."

Ibn Abdulhakem je govorio: "Kada bi došao ramazan, imam Malik, rahimehullah, bi ostavljao hadis i sijela sa učenjacima, a posvetio bi se učenju Kur'ana iz Mushafa."

Abdurrezak je rekao: "Kada bi ramazan nastupio, Sufijan Seuri bi ostavljao druge ibadete i posvetio bi se učenju Kur'ana."

Aiša, radijallahu anha, je čitala Mushaf u ramazanu početkom noći, pa kada bi svanulo Sunce zaspala bi. Sufjan kaže: "Zubejd el-Jami je, kada bi nastupio ramazan, donio Mushafe i oko sebe okupio svoje drugove."

Zabrana učenja Kur'ana za manje od tri dana se odnosi na to da to neko stalno prakticira, međutim, kada su u pitanju posebno vrijedna vremena, kao npr. ramazan, pogotovo dani u kojima se iščekuje Noć kadra, ili kada su u pitanju časna mjesta, kao Mekka, za onog ko nije od njenih stanovnika, mustehab je da se što više uči Kur'an, da bi se zaradilo i iskoristilo to vrijeme i mjesto.

Ovo je stav Ishaka i Ahmeda i drugih imama. Na ovo upućuje i praksa nekih učenjaka, kao što smo ranije spomenuli.

⁴⁰¹ Tabi'in Katade b. Dia'be el-Basri. Rođen je u Vasitu 60. h.g. Bio je jedan od najučeni-jih i najpriznatijih u svome vremenu. On je fakih, mufessir i hafiz u hadisu. Imao je na-jjaču memoriju u Basri dok je u njoj stanovao. Za njega se tvrdi da je zapamtio gotovo sve što bi čuo i htio da zapamti. Umro je u Vasitu 117. h.g. Njegova ustaljena praksa u učenju Kur'ana bila je hatma svakih sedam dana, a ramazanom bi to učenje još više intenzivirao pa bi činio hatmu svaka tri dana.

⁴⁰² Kao prenosilac, ocijenjen je kao sika (pouzdan). Umro je 105. h.g. u 120. godini života. *Et-Takrib*, 2:85.

⁴⁰³ Tabi'in Muhammed b. Muslim b. Ubejdillah b. Abdilllah b. Šihab ez-Zuhri. Rodio se 50. h.g. Imam Šafi je za njega rekao: „Da nije bilo Zuhrija, Sunnet bi iščezao iz Iraka.“ Volio je učenje Kur'ana. Izvori navode da je cijeli Kur'an naučio za samo 80 dana. Preselio je 124. h.g.

Ka'b je rekao: "Na Sudnjem danu će telal pozvati: 'Neka se svakom trudbeniku da naknada za njegov trud, osim učača Kur'ana i postača, njima će biti date nagrade bez obračunavanja.' Post i Kur'an će se za njih zauzimati kod Uzvišenog Allaha.

Vjernik u ramazanu vodi dvije borbe: borbu kroz ulaganje truda i napora danju u obliku posta i borbu noću klanjanjem namaza. Pa ko sastavi oba džihada, dā im njihova prava i bude strpljiv prema onom što donose, imat će nagradu bez računa.

U Ahmedovom *Musnedu* je zabilježen hadis u kome se kaže: "Kur'an i post će se zauzimati za neke ljude na Sudnjem danu. Post će reći: 'Gospodaru, ja sam mu branio hranu i ostale požude tokom dana.' A Kur'an će reći: 'Gospodaru, ja sam mu branio san u toku noći, pa primi moj šefa'at!' I ovo njihovo zagovaranje (šefa'at) će Allah primiti."⁴⁰⁴

Post će se zauzimati za onog kome je branio hranu, požude koje su zabranjene svedjedno da li one bile zabranjene zbog posta kao požuda za jelom, pićem, odnosom i tome slično ili prohtjevi koji nisu samo ramazanom zabranjeni nego uopće, kao npr. prekomjerna zabrana pričanja, pogled u ono što je zabranjeno, slušanje onog što je zabranjeno, zarađivanje iz harama. Dakle, kome post zabrani sve navedene požude on će se zauzimati za njega govoreći: "Ja sam mu njegove požude branio, pa primi moje zagovaranje."

To je dakle, nagrada onome ko čuva svoj post i brani ga od harama i požuda.

A što se tiče onoga ko svoj post upropasti i ne sačuva se od onoga što mu je Allah, dželle šanuhu, zabranio, pa on je zaslužio da mu se kaže: "Bog te upropastio kao što si ti mene upropastio!"

Slično tome je zabilježeno i o namazu. Jedan od učenjaka prve tri generacije muslimana – selefa – je rekao: "Kada vjerniku dođe smrtni čas, meleku bude rečeno: 'Pomiriši njegovu glavu.' On će reći: 'U njegovoj glavi nalazim Kur'an.' Zatim će mu biti rečeno: 'Pomiriši njegovo srce.', pa će melek reći: 'U njegovom srcu nalazim post.' Zatim će biti rečeno:

⁴⁰⁴ Bilježi ga Ahmed u *Musnedu*, 2:174. Jasin Muhammed es-Sajs, u korekciji hadisa *la-taif ma'rif*, 318. kaže: „Lanac prenosilaca ovoga hadis je ispravan.“ Hadis je spomenuo Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:419. br. 5081. Nakon hadisa je zapisao: "Hadis bilježe Ahmed i Taberanu u *Mu'džemul-Kebiru*, a prenosio Taberanijevog lanca prenosilaca su prenosio *Sahiha*."

‘Pomiriši njegova stopala.’, pa će reći: ‘Na njegovim stopalama nalazim stajanje u namazu.’ Zatim će biti rečeno: ‘Sačuvao je sebe, Allah ga sačuvao!’”

Također, Kur’an će da se zauzima za onog kome je branio san noću i onog ko ga je učio i po njemu postupao. Takav je Kur’anu dao njegovo pravo.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je spomenuo jednog čovjeka. Rekao je: “Taj ne koristi Kur’an kao jastuk.” Imam Ahmed bilježi hadis koji Burejde prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: “Nakon što se na Sudnjem danu otvori kabur onog ko je učio Kur’an, Kur’an će ga sresti a on će biti iznuren i iscrpljen, pa će mu reći: ‘Da li me znaš? Ja sam tvoj drug koji te je učinio žednim tokom žestokih podnevskih vrućina i budnim noću, a svaki trgovac je sa svojom trgovinom.’ Tada će mu biti dato kraljevstvo u desnu ruku, a vječnost u lijevu, a na glavu će mu biti stavljena kruna smirenosti, a zatim će mu biti rečeno: ‘Uči i penji se džennetskim deredžama i kroz džennetske sobe.’ Tako će se on penjati dokle god bude učio, bilo brzo ili polahko.”⁴⁰⁵

A u drugom hadisu, koji prenosi Ubade b. Samit, radijallahu anhu, stoji: “Kur’an će doći u kabur onome ko ga je učio i reći mu: ‘Ja sam onaj zbog kojeg si probdio noći i bio žedan danju, i koji je tvoj vid i sluh sustegao od strasti, pa ću ti biti iskreni prijatelj.’ Zatim će se Kur’an uspeti i za njega zatražiti postelju i odjeću, te će biti naređeno da mu se da džennetska postelja, džennetski kandilj i džennetski jasmin. Kur’an će biti vraćen u njegov kabur, u pravcu kible, pa će mu proširiti kabur onoliko koliko Allah bude htio”⁴⁰⁶.

Ibn Mes’ud je rekao: “Učać Kur’ana treba da se razlikuje od ljudi po svom bdijenju noći dok oni spavaju, po svom postu danju dok oni jedu, po svom plaću dok se oni smiju, po svojoj vjerskoj predostrožnosti i opreznosti dok oni miješaju⁴⁰⁷, po svojoj šutnji dok oni pričaju, po svojoj skrušenosti dok se oni ohole, po svojoj tuži dok se oni raduju.”

Muhammed ibn Ka’b je rekao: “Poznavali smo učaća Kur’ana po

⁴⁰⁵ Hadis je hasen uz druge predaje koje ga podupiru.

⁴⁰⁶ Hadis je veoma slab, bilježi ga el-Ukajli, 2/39.

⁴⁰⁷ Tj. on se susteže od sumnjivih stvari, za koje mu nije potpuno jasno da su halal, dok ljudi miješaju i halal i haram i ne mare. (op. red.)

njegovom žutilu.”, aludirajući time na njegovo bdijenje noću i dugo stajanje na noćnom namazu.

Vuhejb ibnul-Verd je rekao: “Jednom čovjeku je rečeno: ‘Zar ne spavaš?’ On odgovori: ‘Divote Kur’ana su otjerale moj san.’”

Jedan čovjek se družio sa drugim dva mjeseca, i za to vrijeme ga nije vidio da spava, pa mu reče: “Zašto te ne vidim da spavaš?” Ovaj odgovori: “Doista su kur’anske divote otjerale moj san, čim iziđem iz jedne divote, upadnem u drugu.”

Ahmed ibn Ebil-Havari je rekao: “Ja učim Kur’an ajet po ajet, i moj um postaje zapanjen njima, pa se čudim hafizima Kur’ana kako uopšte mogu spavati i zabavljati se nečim dunjalučkim a uče Kur’an. Da su shvatili ono što uče i spoznali njegovo pravo, sladili se njime i uživali u razgovoru sa svojim Gospodarom, otišao bi od njih san od radosti zbog onoga čime ih je Allah opskrbio.”

Onaj ko poznaje nešto iz Kur’ana i, pored toga, mirno spava noću, a danju ne postupa shodno njegovim odredbama, takvim svojim ponašanjem od Kur’ana pravi sebi protivnika koji će tražiti svoje uzeto pravo.

Imam Ahmed je zabilježio od Semurea b. Džunduba, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u snu vidio čovjeka kako je naslonjen na svoj zatiok i čovjeka koji je stajao sa kamenom u ruci, kojim mu je razbijao glavu. Kada god bi ga udario, kamen bi se otkotrljao. Dok bi otišao da ga uzme, glava bi se ovom čovjeku povratila kao što je prije bila. Tada sve ponovo uradi. Kada je pitao o tome čovjeku, rečeno mu je: “To je čovjek kome je Allah dao pa je naučio Kur’an, ali bi ga noću prespavao, a danju ne bi radio po njemu. S njim će se ovako postupati do Sudnjeg dana.”⁴⁰⁸

Ovaj hadis bilježi i Buhari u svome *Sahihu*, u nešto drugačijoj formi.⁴⁰⁹

U hadisu Amra ibn Šuajba, koji prenosi od svog oca, a ovaj od djeđa, on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, stoji da je rekao: “Na Sudnjem danu Kur’an će se ukazati u obliku čovjeka, pa će doći kod čovjeka koji ga je nosio i kontrirao njegovim odredbama, pa mu se postavi kao protivna strana i parničar. Reći će: ‘O Gospodaru moj, povjerio si me ovom čovjeku, ružan li je on čuvar i nosač bio: prelazio

⁴⁰⁸ Dio dužeg hadisa koji bilježi imam Ahmed u *Musnedu*, 5:14.

⁴⁰⁹ Buhari, 1386, u knjizi O dženazama, poglavlje 93.

je moje granice, propuštao moje naredbe, činio grijehe, napustio poslušnost.' Iznosit će dokaze protiv njega dok mu se ne kaže: 'On je tebi prepušten.' Pa će ga uzeti i neće ga pustiti sve dok ga ne baci u Vatru."

A dobrom čovjeku koji je bio istinski nosilac Kur'ana i koji je čuvao njegovo pravo Kur'an će se obratiti Allahu govoreći: "Gospodaru, povjerio si me ovom čovjeku, a divan li je on hamil i čuvar bio: mojih se granica držao, naredbe izvršavao, grijeha se mojih čuvao." I tako će se za njega zauzimati sve dok mu se ne kaže: "Čini sa njim što želiš." A Kur'an će ga uzeti i neće ga pustiti sve dok ga ne odjene svilom istebreka, na glavu stavi krunu vladara i napoji ga džennetskim vinom.⁴¹⁰

O ti koji si protraćio svoj život u nepokornosti Allahu! O ti koji si propustio ovaj mjesec, ili čak sav svoj život! O ti čija glavica imetka je odgađanje i propuštanje! Ružan li je to imetak. O ti koji si od Kur'ana i mjeseca ramazana učinio protivničku stranu! Kako se nadaš zauzimanju onoga koga si svojim postupcima učinio protivnikom!?

Koliko postača nemaju od posta ništa sem gladi i žeđi, koliko je klanjača koji nemaju ništa od namaza osim bdijenja! O narode, gdje su tragovi postal? Gdje je svjetlost namaza!?

Svaki namaz koji čovjeka ne spriječi od činjenja razvrata i loših djela samo mu povećava udaljenost od Allaha, i svaki post koji čovjeka ne čuva od lažnog i lošeg govora i rada po njemu, samo povećava Allahu mržnju prema njemu i Allahovo odbijanje njega.

Evo, Allahova Knjiga se uči pred vama i čuje se! Evo Kur'ana! Da kojim slučajem bude kakvom brdu objavljen, ono bi se iz strahopoštovanja srušilo. Pored svega, srce ne osjeća strah, niti oko suzu pušta, niti se post od harama čuva pa da bude koristan, niti se namaz kako treba obavlja, pa da se njegovom zagovaranju nada. Srca koja u sebi bogobožnosti nemaju postala su ruševine i pustoš. Na njih su se navalile tmine grijeha, pa niti čuju niti vide.

Koliko se pred nama ajeta prouči, a naša srca ostaju kao kamen tvrda, ili još tvrđa!? Koliko ramazana smo dočekali, a naše stanje u njemu bilo je kao stanje jadnika! Mladić se ne kloni djetinjastih postupaka. Starac se ne kloni lošeg, pa da bude od odabranih i čistih. Gdje smo

⁴¹⁰ Ibn Ebu Šejbe, u *Musanafu*, 10:491; Ebu Nuejm u *Hiljeu*; El-Hindi ga je spomenuo u *Kenzu*, 546.

mi od naroda koji, kad Allahov poziv čuje, odazove se, kada im se uče kur'anski ajeti, njihova srca čista i blistava postanu!? A kada poste, posti i njihov jezik, sluh i pogledi. Zar u njima nemamo uzora!? Koliko je razlika između nas i onih čistih? Dalja je nego udaljenost Safe od Merve! Zar kada god budemo dobri na riječima, zakažemo u praksi? La haule ve la kuvvete illa billah!

Treće poglavlje

O SPOMENU SREDINE RAMAZANA

في الصحيحين عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: كان رسول الله يعتكف في العشر الأوسط من رمضان، فاعتكف عاما حتى إذا كانت ليلة إحدى وعشرين، وهي الليلة التي يخرج في صبيحتها من اعتكافه، قال: (من كان اعتكف معي فليعتكف العشر الآخر، وقد أزهت هذه الليلة ثم أنسيتها، وقد رأيتني أسجد في ماء وطين من صبيحتها، فالتمسوها في العشر الآخر، والتمسوها في كل وتر، فطرت السماء تلك الليلة، وكان المسجد على عريش فوكف المسجد، فبصرت عينا رسول الله على جبهته أثر الماء والطين من صبح إحدى وعشرين)

Autori dva *Sahiha* su zabilježili od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je činio itikaf u srednjem dijelu ramazana, pa je jedne godine činio itikaf sve do dvadeset i prve noći, a to je noć poslije koje je u sabah izlazio iz itikafa." Rekao je: "Ko je sa mnom bio u itikafu do sada neka čini itikaf u posljednjih deset dana, jer sam u snu vidio ovu noć, zatim sam zaboravio nje-no tačno vrijeme. U snu sam vidio i kako činim sedždu na vodi i blatu, pa je tražite u posljednjih deset dana i tražite je u neparnim danima."

"Te noći je pala kiša, a mesdžid je bio prekriven granjem od palmi pa je prokisnuo, a ja sam primijetio na Vjerovjesnikovom, sallallahu alejhi ve sellem, čelu tragove od blata. To je bilo u sabah dvadeset i prve noći ramazana."⁴¹¹

Hadis jasno upućuje na to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, činio itikaf u srednjem dijelu ramazana tražeći Lejletul-kadr. Kontekst hadisa upućuje i na to da je to ponavljano.

U dva *Sahiha*, u ovom hadisu također, zabilježeno je da je Vjerovjesnik, alejhisselam, činio itikaf prvo u prvih deset dana ramazana, zatim u srednjih deset. Tada je izjavio: "Predočeno mi je, ona je u posljednjih

⁴¹¹ Buhari, 2016, u knjizi O teravijama, u poglavlju Traženje Lejletul-kadra u sedam posljednjih noći; Muslim, 1167, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost Lejletul-kadra i podsticaj na njeno traženje; *Muvetta*, 1:261, u knjizi O itikafu, u poglavlju Predanja o Lejletul-Kadru; Ebu Davud, 1382-1383, u knjizi O namazu, u poglavlju Predanja o Lejletul-Kadru; Nesai, 1358, u sehvi, u poglavlju Odgađanje brisanja čela nakon predavanja selama (u namazu).

deset dana, pa ko hoće od vas da itikaf učini neka to čini u posljednjem dijelu ramazana." - pa ljudi sa njim uđoše u itikaf."⁴¹²

Ovaj hadis upućuje na to da je Vjerovjesnik, alejhisselam, tako postupao prije nego je saznao da je Lejletul-kadr u posljednjih deset. A kada mu je predočeno u kom je vaktu, on je pojačano činio ibadet u posljednjih deset dana, sve dok ga Allah nije Sebi uzeo, shodno izjavi hazreti Aiše i Ebu Hurejrea, radijallahu anhuma.

Prenosi se da je Omer, radijallahu anhu, sakupio nekolicinu ashaba i pitao ih o Lejletul-kadru, pa neki rekoše: "Čekali smo ga u srednjih deset dana ramazana, a zatim smo obaviješteni da je ta noć u posljednjih deset dana."⁴¹³

Ibn Ebu Asim⁴¹⁴ u djelu *Knjiga o postu* i drugim djelima zabilježeno je od Halida b. Mekduha⁴¹⁵, koji prenosi od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tragajte za njom u prvoj, devetoj ili četrnaestoj noći ramazana." Međutim, Halid je slab prenosilac.

Hadis upućuje na to da se za Lejletul-kadrom traga u čak dvije noći u prvoj desetini ramazana. Zatim u jednoj noći njene druge desetine, tj. u četrnaestoj. Prethodno smo citirali hadis koji prenosi Vasilete b. el-Eska, radijallahu anhu. Indžil je objavljen trinaeste noći ramazana.

Pored navedenog, zabilježena su predanja u kojima se podstiče na traženje Lejletul-kadra u pojedinim noćima druge polovine mjeseca ramazana, konkretno sedamnaesta i devetnaesta noć.

Taberani bilježi od Abdullaha b. Unejsa, radijallahu anhu, da je pitao Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem o Lejletul-kadru, pa mu je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: "Meni je predočena Lejletul-kadr, pa sam zaboravio kada je, zato je tražite u dru-

⁴¹² Buhari, 2:298., Odlike namaza, poglavlje Činjenje sedžde noseom i čelom; Muslim, 1167. i 215, u Knjizi o postu, u poglavlju Vrijednosti noći Kadr.

⁴¹³ Hadis ćemo spomenuti u cijelosti na drugom mjestu, ako Bog da.

⁴¹⁴ Ahmed b. Amr b. Ebu Asim ed-Dahak Ibn Muhelled eš-Šejbani. Učenjak je u hadisu. Asketa. Mnogo je putovao u traganju za hadisom. Iz Basre je. Bio je kadija u Asbehanu u periodu 269-282 h. Autor je 300 naslova. Kada su njegovi zapisani hadisi koje je prenosio izgorjeli u „smutnji oko crnaca“, on je iz sjećanja ponovio njih pedeset hiljada. Umro je 287. Vidi: *Sijer e'alam en-nubela*, 13:340 i *Tezkiretul-hiffaz*, 1:640.

⁴¹⁵ Zehebi u *Muzanu-li'tidalu* za njega kaže sljedeće: „Harun ga optužuje da je lažov. Ibn Ebu Hatim kaže: „On nije niko, nikakav prenosilac. Veoma je slab.“

gom dijelu (ramazana).” Nakon ponovnog pitanja, Poslanik je rekao: “Tragajte za njom u dvadeset i trećoj noći u ovom mjesecu.”⁴¹⁶

Iz ovog razloga – a Allah najbolje zna – Ubejj ibn Ka’b, radijallahu anhu, činio je kunut u drugom dijelu ramazana, jer se tada nadao da je Lejletul-kadr.

Tako je sa svakim mubarek vremenom – njegov kraj je bolji od njegovog početka. Tako npr. Dan Arefata, ili petak. Uopće noć i dan su bolji krajem nego početkom, zato je salat-ul-vusta (namaz krajem dana), ustvari, ikindija, na što upućuju vjerodostojni hadisi, kao i brojne izjave naših uzornih predaka, selefa, što ide u prilog ovoj konstataciji.

Ovo je slučaj i sa deset dana i noći zul-hidžeta kao i prva desetina muharrema; njihovi krajevi su bolji od njihovih početaka.

Drugi bilježi Ebu Davud u svome *Sunenu*, ođ Abdullaha ibn Mes’uda, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Tražite Kadr u sedamnaestoj noći ramazana i u dvadeset i prvoj i dvadeset i trećoj.” – poslije toga je ušutio. U drugom hadisu je dodatak: “...i devetnaestoj noći.”⁴¹⁷

Neki su rekli kako je ovo zapravo izjava Ibn Mes’uda, radijallahu anhu, s obzirom na to da se od njega vjerodostojno prenosi izjava: “Tragajte za Lejletul-kadrom sedamnaeste noći ramazana, noći uoči Bedra, ili je tražite u dvadeset i prvoj noći.”

U drugom predanju od njega kaže se: “Lejletul-kadr je u sedamnaestoj. Ukoliko ne bude tada, onda u devetnaestoj noći ramazana.”

Prenosi se od više ashaba da se Noć kadra treba tražiti u sedamnaestoj noći ramazana. To su obrazložili riječima: “U jutro nakon te noći desila se Bitka na Bedru.” Ovo se prenosi od Alije, Ibn Mes’uda, Zejda b. Erkama, Zejda b. Sabita, Amra b. Hurejsa, Allah svima njima bio zadovoljan.

Od nekih ovih ashaba, kao npr. od Alije, Ibn Mes’uda i Zejda b. Erkama, prenosi se i to da se Noć kadra traži u devetnaestoj noći.

Općepoznato je među učenjacima, historičarima i ekspertima za

⁴¹⁶ Muslim, 1168, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost Lejletul-kadra i podsticaj na to da se ona traži.

⁴¹⁷ Ebu Davud, 1372, u knjizi O namazu, u poglavlju o tome da je Noć kadra sedamnaesta noć ramazana. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

bitke u kojima je učestvovao Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, da je noć uoči Bitke na Bedru bila sedamnaesta noć ramazana i da je bio petak (tj. da je to bila noć umjesto džume). Takva se predanja prenose od Alije, radijallahu anhu, i Ibn Abbasa, radijallahu anhu, i od drugih ashaba.

Zejd b. Sabit, radijallahu anhu, bi se u ovoj noći trudio u ibadetu više nego u bilo kojoj drugoj noći ramazana. Govorio je: "U danu koji je uslijedio nakon ove noći Allah je rastavio kufr od imana istinu i neistinu, i ponizio vođe nevjerstva."

Prenosi se od imama Ahmeda da je pozivao u to da se Lejletul-kadr traži u sedamnaestoj noći ramazana. Medineli je su smatrali da je Lejletul-kadr u sedamnaestoj noći ramazana. Mekkelije nisu spavali u toj noći, i činili su umru.

Prenosi se od Ebu Jusufa i Muhameda, pravnika i učenika Ebu Hanife, da je Lejletul-kadr u drugoj polovini ramazana, ali da nije tačno određena, iako je kod Allaha određena i poznata.

Neki su smatrali da je i Miradž bio u toj noći, a ovaj podatak spominje Ibn Sa'd od Vakidija i dalje od njegovih učitelja. Neki su rekli da je početak Objave bio u sedamnaestoj noći ramazana.

O Bici na Bedru, sa akcentom na post

Dan Bitke na Bedru je nazvan u Kur'anu kao *Jeumul-furkan*, *Jeumeltaka džem'an* / *Dan razdvajanja* jer je tog dana Allah razdvojio istinu od neistine. On je predočio istinu i njene nosioce, kao što je ukazao na neistinu i njene sljedbenike. Uzdignuta je Allahova riječ i monoteizam, a ponižen je neprijatelj iz reda mušrika i sljedbenika Knjige.

Ova bitka se dogodila druge hidžretske godine. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je došao u Medinu u rebiul-evvelu u prvoj hidžretskoj godini i tada nije propisan ramazan kao obaveza. Zatim je postio Dan Ašure, da bi već druge hidžretske godine stavljen u obavezu. I to je bio prvi ramazan koji su Vjerovjesnik i muslimani postili.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je krenuo u subotu dvanaeste noći ramazana prema karavani Kurejšija koja se vraćala iz Šama za Medinu. Na ovom putovanju nije postio.

Ibn el-Musejjeb⁴¹⁸ je prenio od Omera, radijallahu anhu, da je rekao: "Mi smo vodili dvije bitke u ramazanu: Bitku na Bedru i Oslobođenje Mekke, pa smo na tim putovanjima mrsili." Razlog izlaska je bila prijeka potreba njegovih ashaba, u prvom redu muhadžira. *I siromašnim muhadžirima koji su iz rodnog kraja svoga protjerani i imovine svoje lišeni, koji žele da Allahovu milost i naklonost steknu, i Allaha i Poslanika Njegovog pomognu – to su, zaista, pravi vjernici.* (Hašr, 8)

U ovoj karavani su bili brojni imeci njihovih neprijatelja koji su ih protjerali sa imanja i ognjišta, čineći im nepravdu i neprijateljstvo. Uzvišeni je rekao: *Dopušta se odbrana onima koje drugi napadnu, zato što im se nasilje čini – a Allah je, doista, kadar pomoći onima koji su ni krivi ni dužni iz zavičaja svoga prognani samo zato što su govorili: "Gospodar naš je Allah!"* (Hadž, 39-40)

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je imao namjeru da uzme imetke ovih nevjernika koji su učinili nepravdu Allahovim dobrim ljudima i Njegovim vojnicima, kako bi ga vratio Allahovim robovima, kojima, u osnovi, i pripada, ali im je nasilno oduzet. Želio je taj imetak vratiti onima koji su protjerani sa svojih ognjišta i imanja da bi se time ojačali u pokornosti Allahu i borbi na Njegovom putu. To je nešto što je Allah dozvolio ovome ummetu. Njima je dat plijen, a prije njih to nikome nije bilo dozvoljeno.

Njihov broj je bio identičan broju Talutovih pripadnika koji su prešli rijeku. A sa njim je prešao samo pravi vjernik.⁴¹⁹

U Ebu Davudovom *Sunenu* zabilježeno je predanje od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu, da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u Bitku na Bedru poveo 315 boraca, koliko je sa sobom imao i Talut. Kada su izišli, Poslanik im je dovio: 'Allahu moj, oni su bos, pa ih obuj, goli su, pa ih obuci i gladni su, pa ih nahrani!'"⁴²⁰

⁴¹⁸ Njegovo puno ime je Se'd b. el-Musejjeb b. Hazn b. Ebu el-Vehb el-Kureši Ebu Muhammed. Prvak je tabi'ina. Jedan od istaknutih sedam fakiha Medine. Uspio je ovladati naukom o hadisu, fikhu, zuhdu i ver'au. On je najbolje pamtiio propise i stavove Omera b. el-Hattaba, radijallahu anhu, tako opsežno da je poznao prenosiocima od Omera. Umro je u Medini 94. h. god.

⁴¹⁹ Ovo je izjava koju od Beraa b. Aziba, radijallahu anhu, bilježi Ahmed, 18754. i Buhari, 3957. (op.prev.)

⁴²⁰ Hadis bilježi Ebu Davud, 2747, u knjizi O džihadu, premještanje odreda koji izlazi iz muaskera. Hadis ovoga isnada je hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio kao hasen. (op.prev.)

Allah im je dao pobjedu na Bedru. Vratili su se obogaćeni tako da je svaki od njih imao najmanje po jednu ili dvije deve. Obogatili su se i najeli. Prije bitke su bili veoma siromašni i slabo opremljeni. Oni nisu bili spremni za ratovanje, niti borbu, osim radi plijena.

Imali su sedamdesetak deva, a mijenjali su se u jahanju njih, trojica po jednoj devi.

I Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je imao još dvojicu sa kojima je naizmjenično jahao. Njegovi drugovi su mu govorili: "Ti jaši, a mi ćemo iza tebe pješačiti." On bi odgovarao: "Niste vi jači da pješačite od mene, niti meni nagrada manje treba nego vama."

U ovoj bici je bilo samo dva ili tri konja, a vlasnik jednog od njih bio je Mikdad, radijallahu anhu.

Kada su mušrici čuli za Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, namjeru, Ebu Sufjan je krenuo priobalnim putem za Mekku da uputi izaslanika za pomoć Mekelijama. Tražio je da se hitno mobilišu i spase svoju karavanu. Svi mekanski velikani i prvaci krenuše na Bedr uzvikujući svoje parole.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, započe tražiti stavove muslimana u vezi sa borbom. Muhadžiri iznesoše svoje mišljenje, što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prešutio, jer mu je bilo važnije mišljenje ensarija. Smatrao je da prethodnim ugovorom između njega i njih nije predviđena borba, osim u slučaju odbrane ognjišta.

Na to je Sa'd Ubade⁴²¹, radijallahu anhu, ustao i rekao: "Tako mi Allaha, kao da želiš da i mi ensarije govorimol" "Tako jel" – odgovori Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Na to Sa'd, radijallahu anhu, reče: "Mi smo u tebe povjerovali, tebe prihvatili i posvjedočili da je istina ono s čim si došao. Dali smo ti prisegu i obećanje da ćemo te slušati i da ćemo ti se pokoravati. Zato, idi kuda god želiš, a mi ćemo biti s tobom! Tako mi Onoga Koji te je poslao s Istinom, kada bi krenuo preko ovog mora i ušao u njega, i mi bismo ušli s tobom!"⁴²² Mikdad, radijallahu

⁴²¹ Sa'd Ubade b. Deljem b. Harise. Ashab porijeklom iz Medine. Prvak Hazredža. Jedan od uglednika i prvaka i u džahilijetu i u islamu. Jedan od dvanaesterice nukaba. Umro je kao muhadžir u Huranu 14. godine po Hidžri.

⁴²² Muslim, 1779, u knjizi O džihadu, poglavlje Bitka na Bedru; Ebu Davud, 2681, u knjizi O džihadu, poglavlje O zarobljeniku koji se zlostavlja i udara; Ahmed u *Musnedu*, 3:219, 220, 257.

anhu, mu je kazao: "Nećemo ti reći kao što su Israilćani rekli Musau: *Idite ti i Gospodar tvoj pa se bori, mi ćemo ovdje čekati!* (El-Maide, 24) Nego ćemo se boriti sa tobom i sa desne i sa lijeve strane, i ispred i iza tebel" Ovakav odgovor je veoma obradovao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.⁴²³

Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, otišao moliti Allaha, dželle šanuhu. Bilo je to u petak navečer sedamnaestog dana ramazana. Gotovo cijelu noć je proveo u ibadetu, klanjajući, plačući i doveći Allahu za pomoć protiv neprijatelja.

Svi su se složili da se bore, i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je tu, sedamnaestu noć ramazana, proveo na noćnom namazu, klanjajući i kroz suze moleći Allaha za pobjedu nad svojim neprijateljima.

U *Musnedu* se od Alije, radijallahu anhu, prenosi: "Te noći smo svi spavali, osim Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je ispod jednog drveta klanjao i plakao sve dok nije osvanulo."

U *Musnedu* je također zabilježeno da je rekao: "Nas je, uoči bitke na Bedru, spopala slabost od kiše pa smo se rasuli tražeći neki zaklon ispod drveta i rastinja, a Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je učio dovu: 'Ukoliko ova skupina bude uništena, nećeš biti obožavan!'"⁴²⁴

Kada je nastupilo vrijeme sabah-namaza, on je pozvao: "Namaz, o robovi Božiji!" Tada su mu prišli i ostali napuštajući skloništa ispod drveća i štitova. Kada smo se okupili, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je predvodio namaz, a kasnije nas je podstakao na borbu."

Allah je Svoga Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i vjernike pomogao Svojom vojskom. O tome govori i časni ajet: *I kada ste od Gospodara svoga pomoć zatražili, On vam se odazvao: 'Poslat ću vam u pomoć hiljadu meleka, koji će jedni za drugima dolaziti.* (El-Enfal, 9)

U Buharijevom *Sahihu* je zabilježeno da je Džibril, alejhisselam, pitao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Kako gledate na vaše učesnike Bitke na Bedru?" On reče: "Oni su najbolji muslimani (ili nešto slično). Takav je status meleka koji su učestvovali na Bedru."⁴²⁵

⁴²³ Hadis je zabilježio Buhari u knjizi O vojnim pohodima, sa nešto drugačijim tekstom.

⁴²⁴ Musned, 1:117.

⁴²⁵ Hadis je zabilježio Buhari, 3992, u knjizi O vojnim pohodima, pogavlje Učešće meleba na Bedru.

Uzvišeni je o Bici na Bedru rekao: *Allah vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili malobrojni.* (Ali Imran, 123) Rekao je i: *Niste vi njih ubijali, nego Allah; i nisi ti bacio kada si bacio, nego je Allah bacio, da bi vjernike lijepom kušnjom iskušao – Allah zaista sve čuje i sve zna.* (El-Enfal, 17)

Prenosi se da je Poslanik, vidjevši Kurejšije, rekao: "Allahu moj, ovo su Kurejšije, dolaze sa svojom gordošću i slavom. Oni se bore protiv Tebe i u laž ugone Tvoga Poslanika! Allahu moj, daj nam pobjedu koju si mi obećao!" Došao mu je Džibri i rekao: "Uzmi pregršt zemlje i baci u njihovom pravcu." Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je tako i postupio, rekavši: "Lica vam se unakazila!" Ni jedan od njih nije ostao a da mu se oči nisu napunile prašinom.

I kada ste od Gospodara svoga pomoć zatražili, On vam se odazvao: *"Poslat ću vam u pomoć hiljadu meleka koji će jedni za drugima dolaziti."* Allah je to učinio da bi vas obradovao i da bi se time srca vaša umirila; a pobjeda je samo od Allaha – Allah je zaista silan i mudar. (El-Enfal, 9-10)

Allah je uništio neke glavešine Kurejšija, kao sto su: Utbe b. Rabiya, Šejbe, El-Velid b. Mugire, Ebu Džehl i dr, a zarobljeno je njih sedamdeset.

Događaji iz Bitke na Bedru iziskuju dugo izlaganje. O njima se govori u knjigama tefsira, hadisa, u sahihima, sunenima, musnedima, megazima, tevarihima i dr. Ovdje želimo ukazati na samo neke aspekte.

Allahov neprijatelj Iblis je došao Kurejšijama mušricima u liku Surake ibn Malika, a držao je za ruku El-Arisa b. Hišama. Hrabrio ih je, bodrio, obećavao im, podizao borbeni moral i obećavao svoju pomoć. Međutim, kada je vidio meleke, pobjegao je bacivši se u more. Allah je o ovome rekao: *"Niko vas danas ne može pobijediti, ja sam vaš zaštitnik!"* Onda je on, kada su se dva protivnička tabora sukobila, uzmakao, i rekao: *"Ja nemam ništa s vama, ja vidim ono što vi ne vidite, i ja se bojim Allaha, jer Allah strašno kažnjava."* (El-Enfal, 48)

U *Muvvetti* je zabilježeno mursel-predanje, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nikada šejtan nije viđen manji niti potišteniji kao na Dan Arefata, osim kada je bio na Bedru?" Neko upita: "A šta je vidio na dan Bitke na Bedru?" On reče: "Vidio je Džibrila kako raspoređuje meleke."⁴²⁶

⁴²⁶ *Muvetta*, mursel-predanjem preko Talhe b. Ubejdullaha b. Kurejza, 1:422, u knjizi O hadžu. Zerkani je kazao da je lanac prenosilaca spojio Hakim u *Mustedreku* od Ebu Derdaa.

Kao što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, objasnio: "Zaista je šejtan izgubio nadu da će ga klanjači obožavati, ali nije izgubio nadu da će ih moći međusobno svađati i huškati jedne protiv drugih."⁴²⁷

Imam Ahmed, Nesai, Tirmizi i Ibn Madže su zabilježili od Amra b. Ahvasa da je rekao: "Čuo sam Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je na Oprosnom hadžu kazao: 'Šejtan je izgubio nadu da će biti obožavan u ovoj vašoj zemlji, ali ćete mu biti pokorni u onome što je ružno od vaših djela, čime će se on zadovoljiti.'"⁴²⁸

U *Sahihima* Buharija i Muslima zabilježen je hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada dođe ramazan, otvore se nebeska vrata, a zatvore se vrata Džehennema, i šejtani se okuju." U drugoj verziji stoji: "i otvore se vrata milosti".⁴²⁹

Tirmizi i Ibn Madže u svojim *Sunenima* bilježe navedeno, ali sa dodatkom: "i ne ostane ni jedan od njih". Tada se pozove: "O ti koji želiš dobro, pristupi! A ti koji želiš zlo, odstupi!" U noći Lejletul-kadr zemljom se rašire meleki i nestane moći šejtana."

U verziji koju bilježi Ibn Hibban stoji: "Šejtani se ne pojavljuju sve do sabaha toga dana." Njeni znaci su ti da sunce toga dana izađe bez zraka, kao mjesec.

Čovječe, kada bi znao i poštovao sebe, onda se ne bi izlagao poniženju grijeha i mučio se. Ti, kao ljudsko biće, odabran si od svih stvorenja. Tebi je Džennet pripremljen i to je boravište bogobojaznih.

Dunjaluk je boravište šejtana, u kojem mu je dozvoljeno da radi i

⁴²⁷ Muslim, 2812, u knjizi O namazu munafika, poglavlje Šejtansko raspirivanje nesuglasica i slanje njegovih vojski da siju smutnju među svijetom; Tirmizi, 1973, u knjizi O dobročinstvu, poglavlje O međusobnoj mržnji.

⁴²⁸ *Musned imama Ahmeda*, 3:426, Tirmizi, 2160, u knjizi O smutnjama, poglavlje O tome da su vaši životi i imeci zabranjeni; Tirmizi je rekao: "Hadis je hasenun-sahih."; Ibn Madže, 3055, u knjizi O obredima, poglavlje O govoru na bajramu. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u *Sahih Ibn Madže*a.

⁴²⁹ Hadis bilježe Buhari, 1898-1899, u knjizi O postu, u poglavlju Da li se kaže ramazan ili mjesec ramazan i ko smatra oboje dozvoljenim; Muslim, 1079, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima mjeseca ramazana; *Muvetta*, 1:59, u knjizi O postu, u poglavlju Opća predanja o postu. Tirmizi, 682, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima mjeseca ramazana; Nesai, 2099-2100, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost mjeseca ramazana.

kome je ostavljen jedno vrijeme. Kako možeš biti zadovoljan time da ostaviš svoje boravište za boravište šejtanovo i da sutra budeš sa njim u Vatri kao jedan od njegovih sljedbenika, a Allah je Iblisa otjerao s neba zbog tebe, kada je iz oholosti odbio učiniti sedždu tvome ocu. Allah je tražio da Mu budeš blizak i jedan od Njegovih odabranika, ali si Mu postao neprijatelj, dok si Njegovom neprijatelju postao prijatelj! *Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nevjernicima!* (El-Kehf, 50)

Vjernici, radujte se! Eto osam vrata Dženneta su vam otvorena. U ovom mjesecu, radi vas, njegovi povjetarci dopiru do vjerničkih srca, dok su vrata Džehennema sva zatvorena, zbog vas. Šejtan u ovom blagdanu je tužan. On u ovom mjesecu jadikuje jer vidi kako se milost i oprost spuštaju na vjernike.

Stopala šejtana i njegovih potomaka su svezana zbog vas, i u ovom mjesecu se Iblisu sveti, i grijешnici se oslobađaju njegovih okova i idu od njega bez traga. Oni bijahu njegova mladunčad koju je othranio strastima u svojim gnijezdima, pa danas napustiše ta gnijezda i srušiše njegove utvrde teubom i istigfarom. Izidoše iz njegovog zatvora i odoše u tvrđavu bogobojznosti i imana, zbog čega se sačuvaše džehennemske vatre. Slomiše Iblisovu kičmu kelimej tevhidom, i on pati od bola jer je potpuno slomljen u svakoj sezoni u kojoj Allahova dobrota posebno dolazi do izražaja, zbog čega Iblis tuguje.

Šejtan je u ovom blagdanu tužan, on u ovom mjesecu jadikuje, jer vidi kako se milost i oprost spuštaju na vjernike.

Allahova stranka pobijedi šejtanovu stranku, tako da mu je jedino ostala vlast nad nevjernicima. Ukinuta je vlast prohtjeva, i državu preuze vlast bogobojznosti. *Zato uzmite iz toga pouku, o vi koji ste razumom obdarenil* (El-Hašr, 2)

O Allahovi robovi, ramazan je već došao na svoju polovinu, pa ko od vas u njemu obračunava svoju dušu radi Allaha, bivajući pravedan? Ko od vas u ovom mjesecu ispunjava Njegovo pravo koje poznaje? Ko od vas je riješio, prije nego se vrata Dženneta pozatvaraju, da napravi sebi sobe u Džennetu, iznad kojih postoje druge sobe? Doista se ovaj vaš

mjesec polahko krnji, pa povećajte svoja dobra djela u njemu! Skoro pa da će otići! Svaki mjesec ima svojeg nasljednika, ali ko će naslijediti ramazan?

Robovi Božiji, evo pola ramazana je prošlo, ko od vas je sam sebi zastor od Vatre napravio? Ko je od vas odužio emanet za koji je saznao? Evo mjesec polahko iščezava, gubi se, pa povećajmo svoje aktivnosti!

Četvrti dio

O DESET POSLJEDNJIH NOĆI RAMAZANA

في (الصحيحين) عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسول الله إذا دخل العشر شدّ مئزره، وأحيا ليله، وأيقظ أهله) هذا لفظ البخاري

Autori dva *Sahiha* su zabilježili od Aiše, radijallahu anha: "Kada bi nastupilo posljednjih deset dana ramazana, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi pritegao svoj pojas, (šede mi'zarehu) i oživljavao bi svaku noć; u tu svrhu bi budio ukućane."⁴³⁰

U Muslimovom *Sahihu* se od Aiše, radijallahu anha, također bilježi da je rekla: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi se u deset posljednjih dana trudio više nego prije toga."

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je posljednjih deset dana ramazana pojačao aktivnostima koje nije obavljao prije toga. Od posebnih aktivnosti u ovoj desetini ramazana je oživljavanje noći. Moguće je da se pod ovim oživljavanjem misli na oživljavanje cijele noći.

U ovom smislu je preneseno od Aiše, radijallahu anha, lancem prenosilaca u kojem ima slabosti: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je cijelu noć oživljavao provodeći je u ibadetu!" U *Musnedu*, drugim lancem prenosilaca, od nje je zabilježeno i ovo: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u prvih dvadeset dana i spavao i klanjao, a kada bi nastupilo posljednjih deset, on bi intezivirao ibadet i stegao pojas."⁴³¹

Moguće je, međutim, da se pod oživljavanjem noći misli na oživljavanje njenog većeg dijela. Od nekih prethodnika Benu Hišam (za kojeg prenosilac misli da je Ebu Dža'fer ibn Alij) prenosi da ovo znači oživljavanje polovine noći. Oni su rekli: "Ko probdi je pola noći, on je praktično probdio noć."

Slično značenje hadisa smo prethodno naveli i od Aiše, radijallahu

⁴³⁰ Buhari, 2024, u knjizi O noći kadra, poglavlje Vrijednosti činjenja dobrih djela u posljednjoj desetini ramazana. Muslim, 1174, u *Itikafu*, poglavlje Vrednije je činjenje dobrog djela u posljednjem dijelu ramazana.

⁴³¹ Ahmed, 6:146.

anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio kompletan ša'ban i veći dio ša'bana.⁴³²

Kao što se vidi iz predanja koje bilježi Muslim u svome *Sahihu* upravo od Aiše, radijallahu anha: "Ne znam da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ikada cijelu noć do zore u ibadetu proveo."⁴³³

Neki učenjaci šafijskog mezheba po ovom pitanju su konstatovali da je sevap oživljavati ovu predbajramsku noć, odnosno njen veći dio. Neki su rekli da se to postiže čak jednim sahatom. Imam Šafija u djelu *El-Um* prenio je od prvaka Medine ono što potvrđuje ovakvo razumijevanje. Neki od njih su prenijeli i od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da se oživljava tako što će se jacija klanjati u džematu s nijetom da će se i sabah klanjati u džematu.

Malik je u *Muvetti* konstatovao: "Saznao sam da je Ibn Musejjeb govorio: 'Ko u Noći kadra klanja jaciju u džematu on je uzeo učešće.'⁴³⁴

Slično je zapisao i imam Šafija u svome starom mezhebu: "Onaj koji klanja jaciju i sabah-namaz u Noći kadra, time je učestvovao u njenom oživljavanju."

Isto se prenosi i od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, koji je prenio od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ko klanja jaciju u džematu on je doživio Noć kadra." Ovo je zabilježio Ebu Šejh el-Asbahani, a njegovim lancem prenosilaca i Ebu Musa el-Medini, koji je naveo da je isto predanje zabilježeno od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, i drugim lancem prenosilaca.

Isto se prenosi i od Alije, radijallahu anhu, hadis od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ali lancem prenosilaca koji je jako slab.

Buđenje ukućana radi oživljavanja ove noći

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je običavao svoje ukućane buditi radi obavljanja namaza u deset posljednjih noći ramazana, mimo

⁴³² Muslim, 1156, u knjizi O postu, poglavlje O Vjerovjesnikovom postu van ramazana.

⁴³³ Muslim, 746, u knjizi O namazu putnika, poglavlje O noćnom namazu i o onome ko ga prespava ili ga ne mogne klanjati zbog bolesti.

⁴³⁴ *Muvetta*, 1:321, u knjizi O itikafu, poglavlje O Lejletul-kadru. Zerkani je u komentaru *Muvette* prenio od Ibn Abdulberru: "Ibn Musejjeb je to najvjerovatnije od nekog prenio. Njegovi merasili su najispravniji." Zerkani je za ovu izjavu Ibn Musejjeba naveo i određene ševahide, pa vidi detaljnije.

ramazana to nije radio. U hadisu koji prenosi Ebu Zerr, radijallahu anhu, o tome da im je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, predvodio namaz dvadeset i treće, pa dvadeset i pete, pa dvadeset i sedme noći. Ebu Zerr, radijallahu anhu, prenosi kako je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, posebno pozvao i svoje ukućane i žene dvadeset i sedme noći.

Ovo upućuje na to da je veoma naglašeno buđenje ukućana onda kada se najviše priželjkuje Noć kadra, odnosno u njenim neparnim noćima.

Taberani je zabilježio od Alije, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada nastupi zadnja desetina ramazana, budio svakog iz svoje porodice, i malo i veliko, koje podnosi namaz.⁴³⁵

Sufijan es-Sevri je govorio: "Smatram dobrim, kada nastupi posljednja trećina ramazana, da se intenzivira noćni namaz i da se u tome više trudi, te da se i žene i djeca, ukoliko su u mogućnosti, probude radi obavljanja namaza."

Prenosi si se vjerodostojnim lancem prenosilaca da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kucao noću i budio Fatimu, radijallahu anha, i Aliju, radijallahu anhu, radi namaza govoreći: "Zar nećete ustati i klanjati?"⁴³⁶

Budio je i Aišu poslije svog noćnog namaza kada bi htio klanjati vitr. Inače supružnika treba podsticati na buđenje radi obavljanja namaza, a može mu se poprskati lice vodom radi buđenja.

U *Muvetti* se od Omera b. el-Hattaba, radijallahu anhu, prenosi da je noću klanjao određeni broj rekata, pa kada bi se noć prepolovila, pozivao bi i svoju porodicu, govoreći: "Namaz, namaz!" Učio bi im ajet: *I naređuj svojoj porodici namaz i budi ustrajan u njemu.* (Ta-Ha, 123)

⁴³⁵ Hadis je zabilježio i Tirmizi, osim riječi "u ramazanu", pod brojem 795, u knjizi O postu, poglavlje 73, rekavši: "Hadis je hasen-sahih. Sličan tekst hadisa je zabilježio Ebu Ja'la, 1:282, a spomenuo ga je i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:173, u dužoj formi rekavši da je u lancu prenosilaca hadisa koji bilježi Taberani Abdulgaffar b. el-Kasim, koji je slab, a lanac prenosilaca koji je Ebu Ja'la zabilježio je hasen.

⁴³⁶ Buhari, 3:10, u knjizi O noćnom namazu, poglavlje Poslanikov podsticaj na obavljanje noćnog namaza i nafla, ali ne strogo naređivanje. I u poglavlju o suri Kehf i Tevhidu; Muslim, 775, u knjizi O namazu musafira; Nesai, 3: 205-206, u Noćnom namazu; Ahmed u *Musnedu*, 1:77, 91, 112.

Šedde mi'zarehu (stezanja pojasa)

Po pitanju komentara termina *šeddu mi'zar* učenjaci su se razili. Na osnovu drugih predanja, jedni su došli do komentara da to aludira na intenzivnost činjenja i truda u ibadetu, kao što se kaže: taj čovjek je stegnuo pojas i nastoji da čini to i to.

Međutim to je slabo mišljenje, jer poslije ovoga Aiša, radijallahu anha, kaže: "Trudio bi se i *šedde mi'zarehu*.", dakle, na trud je dodala *šeddul-mi'zar*.

Ispravno je da se pod ovim pojmom želi reći da je izbjegavao odnos sa svojim ženama. Ovakav komentar je stav prethodnika imama, kao npr. Sufijana Sevrija. Ovakvo značenje je direktno spomenuto u drugom hadisu od Aiše i Enesa u kojima se ističe upravo to da nije dolazio u postelju sve dok ne prođe ramazan.

U Enesovom hadisu stoji: "Pospremio bi svoju postelju i ostavio se žena." Kao i to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u većini činio i'tikaf posljednjih deset dana, a ko je u itikafu ne smije se približavati ženama, na osnovu hadisa i konsenzusa učenjaka.

Oglađanje iftara sve do sehura

Postoje predanja od Enesa i Aiše, radijallahu anhuma, sa slabim lancem prenosilaca, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, svoj iftar činio sehurom.

Predanje koje prenosi Aiša, radijallahu anha, glasi: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi kada nastupi ramazan spavao, ali bi i namaz obavljao. Ali kada bi nastupila posljednja desetina ramazana, pritegao bi svoje haljine (*šedde mi'zarehu*), klonio bi se odnosa sa svojim suprugama, kupao bi se između akšama i jacije, a od večere bi pravio sehur."⁴³⁷

Enesovo predanje, koje bilježi Taberani, glasi ovako: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, kada bi nastupila posljednja desetina ramazana, odložio svoju postelju, klonio bi se odnoša sa suprugama, kupao bi se između akšama i jacije, a od večere bi pravio sehur."

U lancu prenosilaca ovoga hadisa je Hafs b. Vakid, za kojeg je Ibn Adij rekao: "Ovo je jedan od njegovih najodbačenijih hadisa koje sam

⁴³⁷ Zabilježio ga je Ibn Ebu Asim, a njegov lanac prenosilaca je mukarib (približan).

vidio." Isti hadis se bilježi i od Džabira, radijallahu anhu, koji je zabilježio Ebu Bekr el-Hatib, a u lancu prenosilaca ima onih čija situacija nije poznata.

U Buharijevoj verziji ovog hadisa stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, dva puta rekao: "Nema spajanja posta!" Neko mu reče: "Ali ti spajaš." Na to Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaza: "A ko je od vas kao ja? Ja noć provodim kod Gospodara, On me hrani i poji. Uzimajte od djela koliko možete podnijeti." Pošto nisu htjeli da prestanu sa spajanjem posta, on je sa njima postio uzastopno jedan dan, pa još jedan, nakon kojih su ugledali mlađak." Tada je rekao: "Da se nije ukazao mlađak, povećao bih vam." To je bilo ukor njima, jer nisu htjeli da prestanu.⁴³⁸

Ovo upućuje na to da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, spajao sa svijetom krajem mjeseca. Asim b. Kulejb je od svog oca od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, rekao da se prenosi: "Ne, Allaha mi, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije nikada sastavljao post, osim što je odgađao iftar do sehura." Lanac prenosilaca nije loš.

Imam Ahmed⁴³⁹ je zabilježio od Alije, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, produžavao post sve do sehura. Ovo je zabilježio i Taberani⁴⁴⁰ od Džabira, radijallahu anhu.

Ibn Džerira et-Taberi je zabilježio od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, produžavao svoj post do sehura, pa su tako postupili i neki ashabi, što im je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio. Oni su se pravdali govoreći: "Ali ti to radiš!" On reče: "A ko je od vas kao ja? Ja noć provodim kod Gospodara, On me hrani i poji."

Ibn Džerir je rekao da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije

⁴³⁸ Buhari, 1922, u knjizi O postu, u poglavlju Beričet sehura, bez njegove obaveznosti i Neprekidni post i onaj koji je rekao da nema posta noću; Muslim, 1102, u knjizi O postu, u poglavlju O zabrani konsantnog posta; *Muvetta*, 1:249, u knjizi O postu, u poglavlju O zabrani spajanja posta; Ebu Davud, 2360, u knjizi O postu, u poglavlju Spajanje posta.

⁴³⁹ *Musned*, 1:91, 141, sa lancem prenosilaca koji je slab zbog slabosti Abdule'alaa b. Amira es-Salebija. Hadis je naveo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:158, rekavši da ga je zabilježio Taberani u *El-Mu'džemul-Kebiru* i da su njegovi prenosioci oni koji su zastupljeni u *Sahihu*.

⁴⁴⁰ Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:158, rekavši da ga je zabilježio Taberani u *El-Evsatu*. Hadis je hasen. Opširnije u *Metalib el-Alijeu*, 1:279.

spajao, nego je samo produžavao post do sehura, te da je takva praksa dozvoljena onome koji to podnosi, a drugima je to pokuđeno.

Zato su imami Ahmed i Ishak kazali: "Nije pokuđeno produžavanje posta do sehura."

U Buharijevoj verziji ovog hadisa od Ebu Se'ida el-Hudrija se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao dva puta: "Nema spajanja posta, a ko od vas bude htio spajati, nek spoji do sehura!" Neko mu reče: "Ali ti spajaš, Allahov Poslaniče!?" Na to Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaza: "A ko je od vas poput mene? Ja prenoćim, a imam Nekog ko me hrani i poji. Uzimate od djela koliko možete podnijeti."⁴⁴¹

Iz ovog se uočava to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nastavljao postiti i tokom cijele noći. Može biti zato što je smatrao da ga takav post čini spremnijim za ibadet posljednjih deset noći, da mu je, dok posti, lakše činiti ibadet, i što je vidio da ga takav post ne slabi od uobičajenih aktivnosti, s obzirom na to da on noći kod Gospodara, Koji ga hrani i poji.

Različito je protumačena izjava na koji način je Allah hranio Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Jedna grupa komentatora hadisa je rekla da spomenutu izjavu treba shvatiti na način da mu je džennetska hrana donošena i da se on tako noću hranio.

Međutim, ovakav komentar kod većine autoriteta hadisa je diskutabilan, problematičan i neodrživ jer se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ne bi onda ubrajaao u postače, a bio je postač, što dokazuje da je potvrdio onda kada mu je rečeno: "Ti spajaš!?"

Međutim, Abdurrezzak bilježi u svojoj knjizi od Ibn Džurejdža da ga je Amr ibn Dinar obavijestio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio post do sehura, pa mu je rečeno: "Ali ti spajaš?", na šta je odgovorio: "Otkud znate, možda me moj Gospodar hrani i poji." Ovaj hadis je mursel.

U Muslimovom rivajetu koji prenosi Enes stoji: "Mene hrani i poji moj Gospodar."

⁴⁴¹ Buhari, 1963 i 1967, u knjizi O postu, poglavlje Spajanje posta i produžavanje posta sve do sehura.

Odabrani komentar ove izjave je onaj u kojem se kaže kako je ona aluzija na ono što mu Allah da u toku njegovog posta i osamljivanjem sa Njim. Zikrom i osjećanjem Allahove bliskosti i svetosti, njegovo srce bi dolazilo od spoznaja i Allahovih darova koji su bili tako obilni i efektivni da su ga činili neovisnim od stvarne hrane i pića u toku dana i noći.

Zikr je hrana onih koji su Allaha spoznali. Ta *hrana* ih čini neovisnim od uobičajene hrane i pića.

Kada su trudbenici ogladnjeli, zasitili su se hranom razgovora sa Allahom. Propao je onaj koji proda slast tog razgovora za višak zalagaja.

Odlaganje iftara noću biva pritvrđeno u noćima u kojima se čovjek nada Lejletul-kadru. Zirr ibn Hubejš kaže o dvadeset i sedmoj noći: "Ko od vas može da odloži iftar nek to uradi, i neka iftari jogurt." Neki od njih bilježe od Ubejja ibn Ka'ba kao predanje od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i nije vjerodostojno. Ebuš-Šejh el-Asbehani svojim senedom prenosi od Alije, radijallahu anhu, da je rekao: "Ako čovjek bude jeo u Lejletul-kadru, dobit će bolest koja će ga pratiti do smrti." To preko njega bilježi i Ebu Musa el-Medini, a kao da cilja na to ako se njegov obrok bude poklopio sa početkom te noći, a Allah najbolje zna.

Kupanje između akšama i jacije

Shodno izjavi Aiše, radijallahu anha, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, se kupao između dvije jacije. Išaej, tj. akšama i jacije. Prenosi se od Alije, radijallahu anhu, da se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kupao svake noći između akšama i jacije posljednjih deset dana. U lancu prenosilaca ovoga hadisa ima slabosti.

Prenosi se od Huzejfea, radijallahu anhu, da je bio sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, u ramazanu. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, se kupao, a Huzejfe, radijallahu anhu, ga je zastirao. S obzirom na to da je ostalo vode, kasnije se i Huzejfe okupao, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ga je zastirao. Ovo je zabilježio Ibn Ebu Asim.

Ibn Džerir je prenio da su se prije voljeli okupati svake noći u periodu deset posljednjih noći ramazana, kao npr. Ibrahim Nehai.

Mnogi su se kupali i mirisali u noćima za koje su smatrali da mogu biti Lejletul-kadr. To znači da je lijepo u noći za koju se smatra da je Kadr

očistiti, okupati, namiristi, uljepšati i lijepo obući, kao što je to slučaj i sa svakim drugim praznikom. To je pohvalno i u svakom drugom namazu: *O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete molitvu obaviti!* (A'raf, 31)

Ibn Omer, radijallahu anhu, je rekao: "Allah je najpreči da se Njemu uljepšava." Prenosi se od njega da je isto prenio od Vjerovjesnika.

Međutim, vanjsko uljepšavanje neće biti pravo i ispravno sve dok se ne očisti i ne uljepša i unutaršnjost teubom i povratkom Allahu od prljavštine i tragova grijeha. Jer spoljašnja Ljepota nema koristi bez unutarnje: *O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odijela, ali, odjeća čestitosti, to je ono najbolje. – To su neki Allahovi dokazi da bi se oni opametili.* (A'raf, 26)

Čovjek nije dostojan razgovara sa Vladarom u osami dok ne uljepša i vanjštinu i unutrašnjost. Njih je pročistio Vladar svih vladara Koji zna i vidljivo i skriveno. On ne gleda u vaše likove, nego gleda u srca i djela. Ko stane pred Njega neka uljepša svoju vanjštinu odjećom, a svoju unutaršnjost odjećom bogobojaznosti!

Itikaf

Autori dva *Sahiha* bilježe od Aiše, radijallahu anha, da je kazala: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je činio itikaf u posljednjih deset dana ramazana sve dok ga Allah nije Sebi uzeo."⁴⁴²

U Buharijevoj zbirci hadisa zabilježeno je predanje u kojem stoji: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je činio itikaf svake godine po deset dana, a u godini u kojoj je umro bio je u itikafu dvadeset dana."⁴⁴³

Razlog činjenja itikafa u posljednjih deset dana je to što se nada da je u njima Noć kadra. Da bi se prekinule druge aktivnosti i prepustilo ibadetu: zikru, dovi. Zato je nastojao da u tom periodu što manje kontaktira sa ljudima.

Zato imam Ahmed smatra da nije pohvalan bilo kakav kontakt u itikafu, pa makar to bilo podučavanje Kur'anu. Nego je najbolje da se

⁴⁴² Buhari, 2026, u knjizi O itikafu, u poglavlju Itikaf u posljednjih deset dana ramazana; Muslim, 1172, u knjizi O itikafu, u poglavlju Itikaf u posljednjih deset dana ramazana; Ebu Davud, 2462, u knjizi O postu, u poglavlju O itikafu; Tirmizi, u nešto kraćoj formi, 790, u knjizi O postu.

⁴⁴³ Buhari, 2044, u knjizi O itikafu, u poglavlju Itikaf u srednjih deset dana ramazana, zatim u br. 4998, u knjizi O fadiletima Kur'ana.

insan osami, preda se dozivanju svoga Gospodara, da Ga spominje i upućuje Mu dovu.

• Itikaf se smatra šerijatski dozvoljenim osamljivanjem. Razlog zbog kojeg se čini u mesdžidu je taj da se ne propušta obavljanje džume i namaza u džematu, jer je izostavljanje sa džume i namaza u džematu zabranjeno.

Ibn Abbas, radijahu anhu, je upitan o čovjeku koji danju posti, a noću obavlja namaz, ali ne dolazi na džumu niti na namaz u džematu. A on je na to odgovorio: "Takav je za Vatru."

Šerijatski dozvoljeno osamljivanje je itikaf u mesdžidima (džamijama). Pogotovo u deset posljednjih dana ramazana, kao što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, radio. Onaj koji je u itikafu sebe je zatvorio samo za pokornost Allahu i Njegovo spominjanje. Prekinuo je sve što ga može od toga omesti. Tijelom i dušom se pokrenuo Allahu i onome što ga Njemu približava. U takvim okolnostima ne brine ni o čemu sem o Allahu i onome što Ga zadovoljnim čini.

Allah je rekao: *Mi smo ga objavili u Noći kadra. A šta ti znaš šta je Noć kadra? Noć kadra je bolja od hiljadu mjeseci.*

Imam Malik kaže: "Čuo sam od onoga u koga imam povjerenje da su Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, predloženi životi prethodnih ummeta, pa kao da je vidio da su životi ljudi iz njegovog ummeta kraći i da neće moći učiniti dobrih djela koliko su mogli prethodni narodi shodno dužini njihovih života, Allah mu je poklonio Lejletul-kadr, koju je učinio boljom od hiljadu mjeseci."⁴⁴⁴

Autori dva *Sahiha* bilježe od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Svakome ko provede noć Lejletul-kadr u namazu, čvrsto vjerujući i nadajući se nagradi, bivaju oprošteni grijesi."⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Abdulkadir, rahimehullah, je rekao: „Hadis je zabilježen u *Muvetti*, 1:321, u knjizi O itikafu, u poglavlju O predanjima o Noći kadra.“

⁴⁴⁵ Buhari, 1901, u knjizi O ramazanu, u poglavlju Ko isposti ramazan vjerujući i nadajući se; Muslim, 759, u knjizi O namazu, u poglavlju Podsticaj na obavljanje dobrovoljnog noćnog namaza; Ebu Davud, 1372, u knjizi O namazu, u poglavlju O poglavljima ramazana; Tirmizi, 683, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednosti mjeseca ramazana; Nesai 2209, u knjizi O postu, u poglavlju Spomen razilaženja po Jahji b. Ebu Kesiru i Nadiru b. Šejbanu; Ibn Madže, 1641, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednosti mjeseca ramazana.

U *Musnedu* i *Sunenu* Nesai je od Ebu Hurejrea također zabilježio: "Jednom, kada je počeo ramazan, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Došao vam je mjesec u kojem se nalazi noć bolja od hiljadu mjeseci. Ko bude lišen njenih blagodati lišen je svakog dobra!'"⁴⁴⁶

Džuvejbir je rekao Dahhaku: "Šta misliš, da li žena u hajzu ili nifasu, i musafir i onaj koji spava u Lejletul-kadru, imaju kakvog udjela u toj noći?" On je odgovorio: "Da, svako kome Allah primi djela, dat će mu njegov udio u Lejletul-kadru."

Braćo moja, poenta je u primanju djela, a ne u uloženom trudu, i ono što se uzima u obzir jeste dobrota srca, a ne djelo tijela. Možda neko ko klanja noćni namaz od toga ima samo nespavanje. Koliko takvih je lišeno Allahove milosti, a koliko je onih koji spavaju, a kojima se Allah smilovao, jer je njihovo srce svjesno Allaha, dok je onaj prvi klanjao noćni namaz, ali mu je srce pokvareno.

Međutim, čovjeku je naređeno da nastoji činiti dobra djela i da se trudi u tome, a svakom će biti olakšano ono za šta je stvoren. Što se tiče srećnih, njima će biti olakšana djela srećnih, a što se tiče nesrećnih, njima će biti olakšana djela nesrećnih. Uzvišeni Allah kaže: *Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim – njemu ćemo Džennet pripremiti; a onome koji tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim – njemu ćemo Džehennem olakšati.* (El-Lejl, 5-10) Nastojanje da se odmah počne sa iskorišćavanjem ostatka ramazana će možda nadoknaditi protraćeni dio života.

⁴⁴⁶ U *Musnedu* imama Ahmeda, 2:230; Nesai 4:129, u knjizi O vrijednostima ramaza, poglavlje Spomen razilaženja oko ma'mera po ovoj predaji. Isnad je sahih. Albani je ovaj hadis uvrstio u *Sahih Nesai*, 2:455 i 456.

Peti dio

O SEDAM POSLJEDNIJH NOĆI RAMAZANA

في (الصحيحين) عن ابن عمر رضي الله عنهما: أن رجلا من أصحاب النبي أُرُوا ليلة القدر في المنام في السبع الأواخر فقال رسول الله: (أرى رؤياكم قد تواطأت في السبع الأواخر، فمن كان متحريرا فليتحرها في السبع الأواخر)

Autori dva *Sahiha* bilježe od Ibn Omera, radijallahu anhu, da se nekim ashabima u snu ukazalo da je Lejletul-kadr u posljednjih sedam noći ramazana: "Vidim, vaši snovi su se podudarili na sedam posljednjih noći ramazana. Ko je bude tražio neka je traži u posljednjih sedam noći."⁴⁴⁷

U drugoj Muslimovoj verziji ovog hadisa ističe se: "Tražite je u posljednjih deset, pa ako neko bude slab ili nemoćan, onda neka ga to ne spriječi u tome da je traži u posljednjih sedam noći."⁴⁴⁸

Već smo spomenuli koliko se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u toku mjeseca ramazana trudio da u ibadetu provede Noć kadra, pa da je u tom smislu činio itikaf u prvoj desetini, a zatim u drugoj desetini, i da je to više puta činio. Na kraju se, ipak, njegova praksa ustalila da se itikaf čini u posljednjoj desetini ramazana uz sugestiju da se Noć kadra traži u ovom vremenu, rekavši: "Tražite Kadr u posljednjih deset noći ramazana."⁴⁴⁹

I drugima je naredio da traže ovu noć. Buhari i Muslim su zabilježili

⁴⁴⁷ Buhari, 2105, u knjizi O teravijah-namazu, u poglavlju Podsticaj traganja za Lejletul-kadrom u sedam posljednjih noći ramazana; zatim u knjizi O tumačenju snova, u poglavlju Podudaranje snoviđenja; Muslim, 1165, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost Lejletul-kadra i podsticaj na njeno traženje; *Muvetta*, 1:263, u knjizi O namazu, u poglavlju Predanja o Lejletul-kadru; Ebu Davud, 1380, u knjizi O namazu, u poglavlju Predanja koja ukazuju na to da je ona (Noć kadra) u sedam posljednjih noći ramazana.

⁴⁴⁸ Muslim, 2765, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednosti Noći kadra i podsticaj na traganje za njom.

⁴⁴⁹ Buhari, 4:225, u knjizi O teravijah-namazu, u poglavlju Traženje Lejletul-kadra u neparnim noćima posljednje desetine ramazana; Muslim, 1169, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost Lejletul-kadra i podsticaj na njeno traženje, *Muvetta*, 1:321, u knjizi O itikafu, u poglavlju Predanja vezana za Lejletul-kadr; Tirmizi, 792, u knjizi O postu, u poglavlju Predanja vezana za Lejletul-kadr.

u *Sahihima* predanje od hazreti Aiše, radijallahu anha, da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tražite Lejletul-kadr u posljednjih deset noći ramazana." U Buharijevoj zbirci je istaknut i značajan dodatak: "...u deset neparnih noći ramazana."

On, također, bilježi od Ibn Abbasa da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tražite je u preostalih deset dana ramazana."

Muslim prenosi od Ebu Hurejrea da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tražite je u preostalih deset dana ramazana."

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naređivao da se Lejletul-kadr traži u neparnim noćima posljednje trećine ramazana.

Buhari bilježi u svom *Sahihu* od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tražite Lejletul-kadr u posljednjih deset dana ramazana: u dvadeset prvoj, dvadeset trećoj i dvadeset petoj noći."

Imam Ahmed, En-Nesai i Et-Tirmizi bilježe od Ebu Bekreta da je rekao: "Ja je tražim u posljednjih deset dana ramazana, jer sam čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: 'Tražite je u dvadeset prvoj, dvadeset trećoj, dvadeset petoj, dvadeset sedmoj ili dvadeset devetoj noći.'"⁴⁵⁰ Ebu Bekrete je klanjao prvih dvadeset noći kao u ostatku godine, a kada bi došla posljednja trećina, potrudio bi se više. Nakon toga je naredio da se Lejletul-kadr traži u posljednjih sedam noći.

Ahmed bilježi u *Musnedu* i En-Nesai u svojoj knjizi⁴⁵¹ da je Ebu Zerr rekao: "Pitao sam ljude o Lejletul-kadru, pa sam rekao: 'O Allahov Poslaniče, obavijesti me o Lejletul-kadru, da li je u ramazanu ili mimo njega?', a on mi reče: 'U ramazanu, svakako.' Rekoh: 'Da li je ona prisutna samo dok je tu vjerovjesnik, pa kada umre, ona bude uzdignuta do Sudnjeg dana?' On reče: 'Ona će postojati do Sudnjeg dana.' Rekoh: 'U kojem dijelu ramazana je ona?' On reče: 'Tražite je u prvoj i posljednjoj trećini.' Rekoh: 'U kojoj od te dvije trećine je onda?' On reče: 'U posljednjoj trećini. Nakon ovoga me nemoj više pitati o tome.' Nakon toga je nešto pričao, pa sam htio iskoristiti što je (možda) zaboravio na naš razgovor i rekoh mu: 'O Allahov Poslaniče, kunem te da mi kažeš

⁴⁵⁰ Hadis je vjerodostojan.

⁴⁵¹ Tj. u djelu *Es-Sunenul-kubra*. (op.prev.)

u kojem dijelu posljednje trećine je ta noć?’ On se rasrdi na mene kao nikad do tad, i reče: ‘Tražite je u posljednjih sedam dana, i nemoj me više pitati ni o čemu!’⁴⁵² Ibn Hibban ga bilježi u svom *Sahihu*, i El-Hakim. U drugom rivajetu stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Zar ti nisam zabranio da me pitaš o njoj? Da mi je Allah dozvolio da vas obavijestim, ja bih vas obavijestio. Nisam siguran da je u posljednjih sedam dana.”⁴⁵³ U ovom rivajetu stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pojasnio da je Lejletul-kadr u posljednjih sedam dana, i da nije dodatno pojašnjavao. Ovim dokazuju oni koji preferiraju mišljenje da je ona u dvadeset i trećoj noći, ili dvadeset i petoj noći, a ne u dvadeset i prvoj noći, jer dvadeset i prva nije u posljednjih sedam noći, bez sumnje. Prenosi se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, drugim putevima da je pojasnio kako je to dvadeset i sedma noć, kao što ćemo navesti, ako Bog da.

Učenjaci su se razili oko početka posljednjih sedam noći, pa neki kažu da je prva od njih dvadeset i treća, računajući da mjesec neće upotpuniti trideset dana, jer će sigurno imati najmanje dvadeset i devet dana. Ovo se prenosi od Ibn Abbasa, a njegov govor ćemo kasnije navesti, ako Bog da. U Buharijevom *Sahihu* se prenosi da je Bilal rekao: “To je prva od posljednjih sedam noći.”

Bilalov govor prenosi i Ibn Ebi Šejbe, a u njegovoj verziji stoji: “To je dvadeset i treća noć.”

Imam Malik kaže: “Smatram da je deveta noć otpozadi dvadeset i prva, a da je sedma noć otpozadi dvadeset i treća, a da je peta noć otpozadi dvadeset i peta.”

Abdumelik ibn Habib je protumačio da se tako računa u slučaju da mjesec ne upotpuni trideset dana, što nema značaja, jer je on naredio trud u ibadetu u ovim noćima, a to se ne može oslanjati na računanje da se mjesec neće upotpuniti.

Ejjub es-Sihtijani se kupao i mirisao dvadeset treće i dvadeset četvrte noći, i govorio: “Dvadeset treća noć je noć Medinelija, a dvadeset četvrta je naša noć.”, misleći na Basrijce. Tako su radili Sabit i Humejd.

⁴⁵² Hadis je slab.

⁴⁵³ Hadis je slab.

Jedna skupina se trudila u ibadetu u dvadeset četvrtoj noći, i to se prenosi od Enesa i Hasana el-Basrija. Od Hasana se prenosi da je rekao: "Posmatrao sam Sunce nakon dvadeset četvrte noći ramazana tokom četrdeset godina, pa sam vidio da bi svanulo bez zračenja." Stav da je to dvadeset četvrta noć se prenosi i od Ibn Abbasa, kao što to spominje Buhari. Rečeno je i da je vjerodostojno preneseno od Ibn Abbasa da je to dvadeset treća noć, kao što smo već spomenuli.

Već smo naveli hadis o objavljivanju Kur'ana u dvadeset i četvrtoj noći, a i Ebu Se'id el-Hudri i Ebu Zerr el-Gifari su računali prvu od posljednjih sedam noći na osnovu toga da će se mjesec upotpuniti, pa je kod njih to dvadeset četvrta noć. Ovo je odabrao i Ibn Abdulberr, dokazavši to da je osnova da će se mjesec upotpuniti, i zbog toga je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da se on upotpuni (postom) ako se od oblaka ne bude mogao posmatrati mlađak (ševvala), iako je (teoretski) moguće da (upravo tada) neće biti upotpunjen. To mišljenje su preferirali i neki pripadnici našeg mezheba (hanbelijskog), a već smo naveli hadis u kojem Enes, radijallahu anhu, kaže da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, od dvadeset četvrte noći ne bi osjetio sna, a sened ovog hadisa je slab.

Prenosi se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ono što ukazuje da je prva od sedam noći dvadeset treća, kao što stoji u Ahmedovom *Musnedu* od Džabira da je Abdullah ibn Unejs upitao Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, od Lejletul-kadru, a već je prošla dvadeset prva i dvadeset druga noć, pa je rekao: "Tražite ih u sedam preostalih noći."⁴⁵⁴

U *Musnedu* se prenosi također od Abdullaha ibn Unejsa da su pitali Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kada je Lejletul-kadr, a tada je bila dvadeset treća noć, pa je rekao: "Tražite je u ovoj noći." Jedan od prisutnih reče: "Onda je ona prva od posljednjih osam noći.", na šta on reče: "Ona nije prva od posljednjih osam noći, već prva od posljednjih sedam noći, računajući da se mjesec neće upotpuniti."⁴⁵⁵

U *Musnedu* se prenosi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Koliko je prošlo od

⁴⁵⁴ Hadis je vjerodostojan uz druge koji ga podupiru.

⁴⁵⁵ Hadis je vjerodostojan uz druge koji ga podupiru.

ramazana?” Rekoše: “Dvadeset dvije, a ostalo je osam.” On reče: “Ne, već su prošle dvadeset dvije noći, a ostalo je sedam. Tražite je noćas.”⁴⁵⁶

Možda se pod ovime misli na poseban mjesec za kojeg je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, znao da će imati dvadeset devet dana, ali je to malo vjerovatno, jer nasuprot tome ukazuje dodatak ovom hadisu koji prenosi Ebu Hurejre: “Zatim je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: ‘Mjesec je ovako.’, i pokaza prstima dvadeset devet.”⁴⁵⁷ Ovo ukazuje na opće propisivanje, i da je računao mjesec kao da je uvijek nepotpun, jer će zasigurno imati dvadeset devet dana (dok je trideseti dan moguć, ali ne i nužan). To se poklapa sa stavom Ejjuba es-Sihtijanija, Malika i drugih, a to je da je sedma noć otpozadi ustvari dvadeset treća noć ramazana, a da je peta noć otpozadi dvadeset peta, i da je deveta noć otpozadi dvadeset prva.

Prenosi se od En-Nu'mana ibn Bešira, radijallahu anhu, da je negirao da se Lejletul-kadr računa brojenjem dana otpozadi, već da su je ashabi računali gledajući na početak.⁴⁵⁸ Ova vjerovatnoća postoji kada je u pitanju govor Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: “Tražite je u devetoj, sedmoj i petoj.” Bilježi ga Buhari od Ubadea ibn Samita, i Muslim od Ebu Se'ida el-Hudrija. Moguće je da se ovim riječima misli na brojanje od početka (posljednje trećine), i na brojanje otpozadi. Međutim, kada je u pitanju hadis koji prenose Ibn Abbas i Ebu Bekrete, i njemu slični hadisi, u kojima se spominje ‘od preostalih noći mjeseca’, onda se ne misli na računanje otpozadi. U tom slučaju se gleda na razilaženje oko toga da li se računa na potpunost ili nepotpunost mjeseca. Hadis koji prenosi Ibn Abbas sadrži sumnju, tj. spominje se i ‘otpozadi’ i ‘otpočetka’, i Buhari bilježi obe verzije.

Hadis od Ebu Zerra u kojem stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao neparne noći posljednje trećine ramazana bilježi Ebu Davud et-Tajalisi, u kojem se jasno kaže da je sa ashabima klanjao parne noći posljednje trećine računajući ih neparnim u odnosu na ono što je ostalo od noći (tj. otpozadi), i računajući da će mjesec biti potpun. Dvadeset osme noći im je klanjao toliko da su se plašili da neće stići na

⁴⁵⁶ Hadis je vjerodostojan.

⁴⁵⁷ Hadis je vjerodostojan.

⁴⁵⁸ On je rekao: „Vi kažete da je sedma noć ustvari dvadeset treća (jer računate otpozadi), a mi kažemo da je to dvadeset i sedma noć (jer računamo od početka zadnje trećine), pa ko je ispravniji, mi ili vi?“

sehur, a to je treća noć otpozadi. Neki kažu da je ova verzija pretrpela neke izmjene od strane prenosilaca shodno onome što su oni razumjeli, a Allah najbolje zna.

Prema analogiji onoga ko računa noći otpozadi i to da mjesec neće biti potpun, kod njega prva noć od posljednjih deset noći treba da bude dvadeseta noć, zbog mogućnosti da će mjesec biti nepotpun i da zbog toga posljednjih deset noći moći biti ostvarene bez uračunavanja dvadesete noći. Neki kažu: "Naprotiv, kada se kaže 'deset posljednjih noći', misli se na ono što slijedi nakon što prođe dvadeset noći ramazana. Bilo da će mjesec biti potpun ili ne, za ono što slijedi nakon dvadeset noći ramazana koristi se izraz 'posljednjih deset noći', i klanjanje u njima računa se klanjanjem posljednjih deset noći. To je poput izjave: 'Taj i taj je postio (prvih) deset dana zul-hidžeta.', a ustvari je postio (prvih) devet dana.' Zbog ovoga je Ibn Sirin smatrao pokuđenim da se kaže: 'Taj i taj je postio deset dana zul-hidžeta.', već se kaže: 'Postio je devet dana.' Međutim, većina učenjaka to nije smatrala pokuđenim, i oni kažu: 'Pod postom tih deset dana misli se na post onoga što je moguće od njih, a to je post svih dana osim Kurban-bajrama, i za to se kaže 'deset dana', jer je postio većinu od tih deset dana.' A Allah najbolje zna.

Među učenjacima postoji veliko razilaženje u pogledu određivanja ove noći. Ima onih koji smatraju da je ova noć uzdignuta, ali ovo odbacuje hadis koji prenosi Ebu Zerr, radijallahu anhu. Od Muhammeda b. el-Hanefije se prenosi da je ona svakih sedam godina, ali lanac prenosilaca kojim se ovo prenosi je slab. Neki tvrde da je da je cijele godine, tj. da se Lejletul-kadr može tražiti tokom cijele godine, ne samo u ramazanu. Ovo se prenosi od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, i jednog dijela učenjaka Kufe, kao što se prenosi da je to stav i Ebu Hanife. Većina učenjaka smatra da ova noć biva u svakom ramazanu i svake godine. Neki od ovih, ipak, smatraju da ona može biti u bilo kom dijelu mjeseca ramazana. Čak su neki učenjaci klasici smatrali da je Noć kadra prva noć ramazana.

Grupa učenjaka smatra da je ova noć definitivno u drugom dijelu ramazana. Prenosi se od Ebu Jusufa i Muhammeda, a prethodno smo i druge spomenuli, da je Noć kadra ustvari noć Bitke na Bedru. Iako se ovi učenjaci razilaze u tome da li je ona sedamnaesta ili devetnaesta.

Većina učenjaka smatra da se Noć kadra isključivo nalazi u posljednjoj

trećini ramazana. Postoji veliko razilaženje oko konkretnog datuma ove noći. Hasan el-Basri i imam Malik smatraju da se ona treba tražiti u svih deset noći, svejedno bile one parne ili neparne. Ovo je stav i pojedinih učenjaka hanbelijske pravne škole. Oni kažu: "Ako Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: 'Tražite je u devetoj, sedmoj ili petoj noći otpozadi.', primijenimo na potpun mjesec, to su onda parne noći. A ako ih primijenimo na ono što će stvarno biti, to ne možemo znati dok se ne završi mjesec. Ako mjesec bude potpun, to su parne noći, a ako bude nepotpun, to su neparne noći, što iziskuje trud u ibadetu u svim noćima, i parnim i neparnim.

Ipak, većina učenjaka kaže da postoje noći za koje postoji veća vjerovatnoća da bi u njima mogla biti Noć kadra. Oni smatraju da su neparne noći, shodno hadisima, više vjerovatne. Međutim, razišli su se oko konkretiziranja datuma te neparne noći. Istaknuta je mogućnost da je to upravo dvadeset prva noć ramazana. Ovo je stav poznat od imam Šafije, koji on zastupa na osnovu hadisa koji prenosi Ebu Said el-Hudri, radijallahu anhu, koji smo prethodno spominjali. Od njega se prenosi da se Kadr treba tražiti u dvadeset prvoj i dvadeset trećoj noći.

Imam Šafija je u starom mezhebu rekao: "Čini mi se da su najjači hadisi oni koji idu u prilog tome da je Lejletul-kadr dvadeset prva i dvadeset treća noć, a to je ujedno noć u kojoj je preselio hazreti Alija, radijallahu anhu." Neka predanja govore i o sedamnaestoj, dvadeset četvrtoj i dvadeset i sedmoj noći." Prenosi se od Alije i Abdullaha ibn Mes'uda, radijallahu anhum, da se Lejletul-kadr traži u dvadeset prvoj i dvadeset trećoj noći.

Od imam Šafije se prenosi i njegov drugi stav, kada je u pitanju Noć kadra, da je to zapravo dvadeset i treća noć ramazana.

Ovo je također stav i Medinlija. Sufijan Sevri ovakav stav prenosi od stanovnika Mekke i Medine.

Između ostalih, prenosi se od Abdullaha ibn Mes'uda, radijallahu anhu, i Aiše, radijallahu anha, da su budili svoje ukućane u ovoj noći. Ovakav stav zastupa i Mekhul. Rišdin ibn Sa'd prenosi od Zehrea ibn Ma'beda da je rekao: "Polucirao sam dok sam bio na neprijateljskoj teritoriji, a bili smo na moru, i bijaše dvadeset treća noć ramazana. Otišao sam da se kupam, pa sam pao u vodu, i vidio da je slatka. Tada

dozvah svoje drugove da im kažem da sam u slatkoj vodi.”⁴⁵⁹ Ibn Abdulberr kaže: “Lejletul-kadr je u Medini poznata kao Lejletul-Džuheni – El-Džuhenijska noć – tj. Abdullaha ibn Unejsa el-Džuhenijska – a preneseno je da mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da je klanja.

Muslim bilježi u *Sahihu* od Abdullaha b. Unejs, radijallahu anhu, da je rekao: “Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: ‘Meni je predložena Noć kadra, pa sam zaboravio kad je, a vidio sam, u snu, kako (u toj noći) činim sedždu na blatu i vodi.’⁴⁶⁰ Kada se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dvadeset i treće noći ramazana vraćao sa sabaha, na čelu su mu bili tragovi blata i mulja.

Sa’id ibn Musejeb, radijallahu anhu, je rekao⁴⁶¹: “Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je upitao ashabe: ‘Želite li da vas obavijestim o tome koja je to noć?’ ‘Svakako, Poslaniče!’ On je za trenutak ušutio, a onda je rekao: ‘Maloprije sam znao, ali sam zaboravio. Sjećate li se, kada smo putovali, koja nas je noć zatekla na tom i tom mjestu (u bici gdje su bili)?’ Razmišljali smo o tome i razišli se, ali je na kraju prevladalo mišljenje da je to putovanje bilo u dvadeset i trećoj noći.”⁴⁶²

Hasan el-Basri i stanovnici Basre općenito preferirali su, po ovome pitanju, dvadeset i četvrtu noć ramazana. Ovako mišljenje se prenosi i od Enesa, radijallahu anhu. Humejd, Ejub i Sabit su se iz predostrožnosti sakupljali i u dvadeset i trećoj i u dvadeset i četvrtoj noći ramazana.

Jedna grupa, pak, smatra najispravnijim stavom to da je Lejletul-kadr ustvari dvadeset i sedma noć ramazana. Seuri prenosi ovaj stav od stanovnika Kufe i još dodaje: “Mi smatramo da je to dvadeset i sedma noć zbog onoga što je do nas doprlo od ‘Ubeja ibn Kaba, radijallahu anhu, po ovom pitanju.” Ubej, radijallahu anhu, je smatrao da je to dvadeset i sedma noć, na to se zaklinjao. Tako smatraju i Zer ibn Hubejs i Abdetu Ibn Lubabe.

Prenosi se od Kanana ibn Abdullaha en-Nehmija da je rekao: “Pitao sam Zirra o Lejletul-kadru, pa mi je rekao: ‘Omer, Huzejfe i drugi ashabi nisu sumnjali u to da je to dvadeset sedma noć.’” Bilježi ga Ibn Ebi Šejbe, i to je stav Ahmeda i Ishaka.

⁴⁵⁹ Rišdin ibn Sa’d je slab prenosilac.

⁴⁶⁰ Muslim, 1168, u knjizi O postu, u poglavlju Vrijednost Lejletul-kadra i podsticaj da se ona traži.

⁴⁶¹ Abdurrezak u svom *Musnedu*.

⁴⁶² Abdurrezak u svom *Musanafu*.

Ebu Kalabe i još jedna grupa učenjaka smatraju da se Noć kadra "premješta" u posljednjoj desetini ramazana, od njega se prenosi i to da se Noć kadra premješta isključivo u neparnim noćima. Tog je mišljenja i El-Muzeni i Ibn Huzejme, a Ibn Abdulberr prenosi taj stav i od Mallika, Sufjana es-Seurija, Šafije, Ahmeda i Ebu Seura, ali vjerodostojnost pripisivanja tog stava njima je upitna, već je stav da se ona traži u svim noćima posljednje trećine ramazana.

Razišll su se u tome u kojoj noći je najvjerovatnije Lejletul-kadr. U argumentaciju onih koji smatraju da je Lejletul-kadr dvadeset i sedma noć spada to da se ugledni ashab Ubej b. Ka'b, radijallahu anhu, zaklinjao da je ona u dvadeset i sedmoj noći! Kada je upitan o tome kako zna da je Noć kadra upravo tada, odgovorio je: "Znam to po znacima koje nam je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, saopćio: Sunce toga dana iziđe bez zraka."⁴⁶³

Muslim bulježi u *Sahihu* u nešto drugačijoj formi od Ubeja b. Ka'ba, radijallahu anhu: "Tako mi Allaha, ja znam koja je to noć. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je naredio da je provedemo u ibadetu. To je dvadeset i sedma noć."⁴⁶⁴

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježeno od Ibn Abbasa da je neki čovjek rekao: "Allahov Poslaniče, ja sam starac, iznemogao i bolestan, teško mi je da stojim u namazu, pa me uputi na Lejletul-kadr." On mu odgovori: "Drži se (dvadeset) i sedme noći!"⁴⁶⁵ Lanac prenosilaca spomenutog hadisa je na šartima koje je ustanovio Buhari za ispravnost hadisa.

Imam Ahmed prenosi od Jezida ibn Haruna, a on od Šu'bea, a on od Abdullaha ibn Dinara, a on od Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko od vas bude tražio Lejletul-kadr, neka je traži dvadeset sedme noći." Prenose ga Šebabe i Vehb ibn Džerir od Šu'bea, i prenosi Esved ibn Amir od Šu'bea slično predanje, i dodaje: "U sedam preostalih noći." Šu'be kaže: "Obavijestio me je pouzdan čovjek od Sufjana da je Poslanik ustvari rekao: 'u sedam preostalih noći', a ne: 'dvadeset i sedme noći'." Salih, sin imama

⁴⁶³ Muslim, 762, u knjizi O namazu putnika, poglavlje O podsticanju na obavljanje noćnog namaza u ramazanu, odnosno teravije.

⁴⁶⁴ Muslim, 762, u knjizi O namazu putnika, poglavlje Podsticaj na obavljanje noćnog namaza u ramazanu, a to je teravija.

⁴⁶⁵ *Musned* imama Ahmeda, 1:240, sa ispravnim lancem prenosilaca.

Ahmeda, prenosi od njega da je rekao: "Taj pouzdani čovjek je Jahja ibn Se'id." Šu'be kaže: "Ne znam koju od te dvije stvari je rekao."⁴⁶⁶ I Amr prenosi od Šu'bea predanje: "u dvadeset sedmoj noći" Ili: "sedam preostalih noći", tako da je Šu'be taj koji se dvoumi, jer ne zna kako je tačno Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao.

Hamad ibn Zejd prenosi od Ejuba, ovaj od Nafi'a, a ovaj od Ibn Omera, radijallahu anhu, da su ashabi neprestano Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pričali svoje snove vezane za to da je Kadr u posljednjih deset noći, pa on reče: "Vidim da su se vaši snovi podudarili sa tim da je to u posljednjih deset dana. Ko je bude tražio neka je iščekuje u sedmoj od posljednjih deset noći ramazana."

Tako ga prenosi Hanbel ibn Ishak od Arima, a on od Hammada, i tako ga prenosi Et-Tahavi od Ibrahima ibn Merzuka, a on od Arima. Bilježi ga i Buhari u svom *Sahihu* od Arima, ali bez riječi: "u sedmoj noći", već kaže: "Ko je bude tražio, neka je traži u posljednjih deset noći."

Prenosi ga i Abdurrezzak u svojoj knjizi od Ma'mera, a on od Ejjuba, a on od Nafi'a, a on od Ibn Omera, radijallahu anhu, da je rekao: "Jedan čovjek je došao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: 'O Allahov Poslaniče, vidio sam u snu Lejletul-kadr, i kao da je sedme noći.' Poslanik reče: 'Vidim da su se vaši snovi podudarili u tome da je to sedma noć, pa ko je od vas bude tražio, neka je traži u sedmoj noći.'" Ma'mer kaže: "Ejjub se kupao dvadeset treće noći, ukazujući time da je on nju računao kao sedmu noć otpozadi."⁴⁶⁷ Bilježi ga Es-Sa'lebi u svom tefsiru preko Hasana ibn Abulea'laa, a on od Abdurrezzaka sa ovim senedom. Kaže: "U njegovom rivajetu stoji: 'sedma noć otpozadi'." Allahov Posanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Vidim da su se vaši snovi podudarili u vezi sa dvadeset i trećom noći, pa ko od vas bude htio da klanja noćni namaz u ovom mjesecu, neka ga klanja dvadeset i treće noći."⁴⁶⁸ Ove verzije hadisa nisu vjerodostojne, a Allah najbolje zna.

U Ebu Davudovom *Sunenu* se prenosi lancem pouzdanih prenosilaca od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je Lejletul-kadr dvadeset

⁴⁶⁶ Vjerovatno misli na to da li je rekao: „u sedam preostalih noći“, ili: „dvadeset sedme noći“. (op. red.)

⁴⁶⁷ Hadis je šazz.

⁴⁶⁸ Hadis je šazz.

sedme noći.⁴⁶⁹ Bilježi ga i Ibn Hibban u svom *Sahihu*, a Ibn Abdulberr ga je ocijenio vjerodostojnim. Ovaj hadis ima skrivenu mahanu, a to je da su to riječi Mu'avije, i to je vjerodostojnija opcija, prema mišljenju imama Ahmeda i Darekutnija. Također, postoji razilaženje i oko verzija ovog hadisa.

U *Musnedu* se prenosi od Abdullaha ibn Mes'uda, radijallahu anhu, da je jedan čovjek došao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: "Kada je Lejletul-kadr?", pa mu je odgovorio: "Ko se od vas sjeća noći u *Sahbavatu*?" Abdullah reče: "Ja, Allahov Poslaniče, draži si mi od oca i majke. Te noći u mojoj ruci bijahu datule koje jedoh za sehur, zaklonjen zadnjim dijelom jahalice od zore, tj. od mjesečine."⁴⁷⁰

Bilježi ga i Ja'kub ibn Šejbe u svom *Musnedu* sa dodatkom: "To je dvadeset sedma noć."⁴⁷¹ i kaže: "Sened je dobar." *Sahbavan* je mjesto u blizini Hajbera.

U *Musnedu* također stoji predanje sa drugim senedom, od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Lejletul-kadr je polovinom sedam posljednjih dana ramazana."⁴⁷² a ako računamo da je prva od tih sedam noći dvadeset i četvrta noć, onda polovina pada u dvadeset sedmu noć, jer je prije nje tri noći, i poslije nje tri noći. Ono što jača mišljenje da je Lejletul-kadr dvadeset sedme noći jeste to da ona svakako spada u sedam posljednjih noći, u kojima je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da je tražimo, i oko toga su svi složni. Već smo spomenuli razilaženje oko toga da li dvadeset treća noć ulazi u posljednjih sedam noći, ali nema razilaženja da je dvadeset sedma preča od dvadeset pete.

Hadis bilježi i Buhari u *Sahihu* od 'Arima, osim što nije spomenuo sedmu noć nego kod njega stoji: "Ko je bude iščekivao neka to čini u zadnjih deset noći."

To da je Lejletul-kadr dvadeset i sedme noći govori i hadis Ebu Zerra, radijallahu anhu, o tome da im je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, predvodio namaz u neparnim noćima posljednjih sedam noći. Pa im je predvodio namaz (dvadeset i) treće do prve trećine noći,

⁴⁶⁹ Hadis je vjerodostojan.

⁴⁷⁰ Predaja je slaba.

⁴⁷¹ Predaja je slaba.

⁴⁷² Hadis je slab.

(dvadeset i) pete do polovine noći, a (u dvadeset i) sedmoj do kraja noći, tako da su strahovali da im ne prođe sabah-namaz! Također stoji da je te noći sakupio svoju familiju i narod radi ibadeta. Sve ovo ukazuje da je dvadeset sedma preča od ostalih neparnih noći posljednjih sedam ili deset noći. Na to da je Lejletul-kadr u dvadeset i sedmoj noći ukazuje i Ibn Abasova argumentacija u prisustvu Omera i drugih ashaba, a Omeru se ona svidjela.

Prenosi se preko više seneda, pa Abdurrezzak u svojoj knjizi od Ma'mera, a on od Katadea i Asima, da su čuli Ikrimea kako kaže: "Ibn Abbas je rekao: 'Omer je pozvao ashabe i pitao ih o Lejletul-kadru, pa su se složili da je u posljednjih deset dana. Rekao sam Omeru: 'Ja mislim da znam u kojoj je ona noći.' On upita: 'A koja je to noć?' Rekoh: 'Ili je dvadeset sedma ili sedma otpozadi.' Omer reče: 'Odakle ti to?' Rekoh: 'Allah je stvorio sedam nebesa, sedam zemalja, sedam dana i vrijeme kruži oko sedam. Allah je stvorio čovjeka u sedam etapa, i jede od sedam, i čini sedždu na sedam dijelova tijela, i tavafi sedam puta, i gađa džemreta sedam puta...', i spomenu još neke stvari. Omer reče: 'Pronikao si u stvar u koju mi nismo pronikli.'"

Katade je dodao na Ibn Abbasove riječi: "i jede od sedam" To je ono što Allah kaže: *I činimo da iz nje izrasta žito i grožđe i povrće, i masline i palme, i bašče guste, i voće i trave...* (Abese, 27-31) Ali u ovom rivajetu stoji da je: "dvadeset i sedme ili sedme otpozadi".

Bilježi ga i Ibn Šahin preko Abdulvahida ibn Zijada od Asima el-Ahvela, a on od Lahka ibn Humejda i Ikrimea, da su rekli: "Omer je upitao: 'Ko zna kada je Lejletul-kadr? (...)'", sa dodatkom da je Ibn Abbas rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: 'Ona je u posljednjih deset dana, dvadeset i sedme ili sedme otpozadi.'" On je ovaj sened naveo murselom, s tim da mu je kraj spojen sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem.

Događaj se prenosi brojnim lancima prenosilaca. Ibn Abdulberr bilježi, ispravnim lancem prenosilaca, da je Sa'id ibn Džubejr, radijallahu anhu, rekao: "Neki ljudi iz reda muhadžira nisu odobravali Omeru, radijallahu anhu, da toliko dovodi Ibn Abbasa, radijallahu anhu. On ga je jednom doveo i pitao sve prisutne o tome kada je Lejletul-kadr, pa su se oni razišli. Neki od prisutnih rekoše: "Prvo smo mislili da je ona u srednjih deset noći pa nam je poslije saopćeno da je ustvari u posljednjih deset."

Uglavnom, učesnici skupa su spomenuli mnoga mišljenja. Jedni rekoše dvadeset i prva, drugi dvadeset i treća, treći dvadeset i sedma, pa se Omer obrati Ibn Abbasu riječima: "A šta ti misliš?" On kaza: "Allahu a'lemu meta hije (Allah najbolje zna kada je)!" "Znam da Allah zna, a sada te pitamo o tvom znanju po ovom pitanju." – reče mu Omer, radijallahu anhu. Ibn Abbas kaza: "Allah je jedan, nepar, i On voli nepar. Stvorio je sedam nebesa. I stvorio je sedam zemalja. Broj dana učinio je sedam. I bacanje kamenčića na hadžu je sedam. I stvorio je insana u sedam. I dao mu rizik u sedam." Omer reče: "Ovo posljednje nisam razumio." Ibn Abbas mu prouči: *Mi smo, zaista, čovjeka od uzorka gline stvorili, zatim činimo da kao kap sjemena u stanište pripremljeno dospije, pa onda kap sjemena ugruškom stvorimo, zatim od ugruška zakvačak stvorimo, pa od zakvačka kosti stvorimo, a onda kosti mesom zaodjenemo, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oformimo, pa neka je uzvišen Allah, Najbolji Stvoritelj!* (El-Mu'minun, 12-14)

Zatim mu prouči ajete iz sure Abbese: *Mi obilno kišu proljevamo. Zatim zemlju pukotinama rascijepamo. I činimo da iz nje žito izrasta i grožđe i povrće, i masline i palme, i bašče guste, i voće i pića, na uživanje vama i stoci vašoj.* (Abbasa, 25-32) Potom reče: "Hrana je za stoku."

Bilježi ga i Ibn Sa'd u *Et-Tabekatul-kubru* od Ishaka el-Ezreka, a on od Abdulmelika ibn Ebi Sulejmana, a on od Se'ida ibn Džubejra... – navodeći predanje sa istim značenjem, sa dodatkom na kraju: "Što se tiče Lejletul-kadra, smatramo da je, ako Bog da, dvadeset treće noći ili sedme otpozadi." Naizgled, kao da je to Seid ibn Džubejr čuo od Ibn Abbasa, pa je po tome sened spojen.

Bilježi ga i Asim ibn Kulejb od svog oca, a on od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je rekao: "Omer je jednog dana pozvao stare ashabe i rekao im: 'Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je o Lejletul-kadru rekao ono što vam je poznato: 'Tražite je u neparnim noćima posljednje trećine.'⁴⁷³, pa u kojoj od tih noći mislite da je?' Neki rekoše deveta, sedma, peta, treća... Zatim Omer reče: 'O Ibn Abbase, reci.' 'Da li ću reći po svom mišljenju?' On reče: 'Za tvoje mišljenje te i pitam.' Rekoh: 'Čuo sam od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako puno spominje sedam...', i spomenu ostatak hadisa, na čijem kraju stoji da je Omer rekao: 'Zar niste u stanju da kažete ono što

⁴⁷³ Ovaj hadis je vjerodostojan.

kaže ovaj dječak, koji još nije zreo?" Bilježi ga El-Isma'ili u *Musnedu* i El-Hakim, koji kaže: "Sened mu je vjerodostojan." Bilježi ga i Es-Sa'lebi u svom tefsiru, i dodaje: "Ibn Abbas reče: 'Smatram da je ona upravo dvadeset treće noći, zbog riječi: 'sedam otpozadi'."

Bilježi Ali ibnul-Medini u knjizi *El-'Ilal* od Posanika, sallallahu alejhi ve sellem, preko Ibn Abbasa i kaže za njegov sened: "Dobar je, ali nije na nivou da se njime može dokazivati."⁴⁷⁴

Muslim el-Mula'i, koji je slab, prenosi od Mudžahida, a on od Ibn Abbasa, da mu je Omer rekao: "Reci mi svoje mišljenje o Lejletul-kadru.", a zatim navede hadis u značenju koje smo već spomenuli, a u njemu stoji i da je Ibn Abbas rekao: "Smatram da je sedme noći otpozadi." Omer mu reče: "Moje mišljenje se poklopilo sa tvojim."

Prenosi se slabim senedom od Muhammeda ibn Ka'ba, a on od Ibn Abbasa da je Omer, radijallahu anhu, sjeo sa grupom ashaba, pa su se prisjećali Lejletul-kadra... – spomenuvši hadis do kraja u već navedenom značenju, sa dodatkom od Ibn Abbasa: "I objavio je sedam ajeta koji se ponavljaju, i spomenuo sedam vrsta srodnika sa kojima je zabranjen brak, i podijelio je nasljedstvo na sedam, i padamo na sedždu na sedam dijelova tijela...", i zatim reče: "Pa smatram da je ona u sedam posljednjih dana ramazana."

Ni u jednom od ovih predanja ne stoji da je Lejletul-kadr sigurno u dvadeset sedmoj noći, već u nekim predanjima prisutno je dvoumljenje između treće i sedme, a u nekima da je dvadeset treće jer je ona prva od posljednjih sedam noći, po njegovom mišljenju.

Abdurezak i drugi su zabilježili vjerodostojno predanje u kojem stoji kako je i sam Ibn Abbas, radijallahu anhu, vodom budio svoju familiju u dvadeset i trećoj noći ramazana. Bilježi ga Abdurrezzak, a bilježi ga i Ibn Ebi Asim kao predanje od Poslanika, ali je vjerodostojnije da je to predanje od Ibn Abbasa. Ima učenjaka koji su iz Kur'ana, azimu šanu, preuzeli određene indicije i naznake kada bi mogla biti Lejletul-kadr.

Prvi način: Allah, dželle šanuhu, je ponovio izraz *Noć kadra* tri puta u suri El-Kadr. Riječ *lejletul-kadr* ima devet slova. Kada se devet pomnoži sa tri rezultira brojem dvadeset i sedam.

⁴⁷⁴ Ovo s aspekta seneda zabilježenog u knjizi *El-'Ilal*, ali on ima druge vjerodostojne senede koji ga pojačavaju i kojima se može dokazivati.

Drugi način: Uzvišeni na nju ukazuje sa: *Selamun Hijel* Odnosno: *Ona je!* Upravo na dvadeset i sedmoj riječi ove sure, koja ukupno broji trideset riječi.

Ibn Atije je ispravno primijetio: "Ovakvo tumačenje je od dosjetljivosti i naznaka, a ne od čvrstog pouzdanog znanja."

Jedan od argumenata onih koji tvrde da je Lejletul-kadr dvadeset sedme noći jesu neki znakovi koji su viđeni nekada i sada u njoj, kao i uslišanim dovama upućenim te noći. Već smo spomenuli od Ubejja ibn Ka'ba da je to dokazivao izlaskom Sunca sljedećeg dana bez zraka. Abde ibn Ebi Lubabe je govorio: "Ona je dvadeset sedma noć.", i to je dokazivao raznim stvarima iz svog iskustva, kao i zvijezdama. To bilježi Abdurrezzak.⁴⁷⁵

Prenosi se od Abdea da je dvadeset sedme noći probao morsku vodu i vidio da je slatka. To navodi imam Ahmed svojim senedom. Jedan od selefa je tavao dvadeset sedme noći oko Ka'be, pa je vidio meleke kako tavafe u vazduhu, iznad glava ljudi.

Ebu Musa el-Medini prenosi preko Ebuš-Šejha el-Asbehanija, sa senedom od Hammada ibn Šu'ajba, on od jednog čovjeka među njima, da je rekao: "Bio sam u Sevadu u posljednjoj trećini ramazana, pa sam počeo gledati noću, i jedan me čovjek upita: 'U šta gledaš?', pa rekoh: 'Gledam kada će nastupiti Lejletul-kadr.' On reče: 'Spavaj onda, ja ću te obavijestiti.' Kad bijaše dvadeset sedma noć, on dođe, uze me za ruku i odvede me do palmi, te ugledah palme kako su spustile svoje lišće na zemlju. On mi reče: 'Ovo nikada tokom godine ne viđamo, osim ove noći.'"

Ebu Musa navodi svojim senedima da je jedan čovjek sjedeo i dovio Allahu dvadeset sedme noći, a bio je invalid, pa je prohodao. Isto se prenosi i od jedne žene. Također se prenosi da je jedan čovjek u Basri bio nijem trideset godina, pa je Allahu dovio dvadeset sedme noći, pa je progovorio.

Vezir Ebul-Muzaffer ibn Hubejre spominje da je dvadeset sedme noći, a bijaše to i noć uoči džume, vidio otvorena vrata na nebu sjeverno od Kabe, pa je mislio da su naspram Poslanikove sobe. Takva su bila sve dok se nije okrenuho ka istoku da vidi zoru, a zatim vratio pogled

⁴⁷⁵ Tj. gledajući da li u toj noći ima zvijezda padalica.

ka vratima i vidje da ih nema. Ako se desi da neka od neparnih noći posljednje trećine ramazana bude uoči petka, za nju ima više šanse da je Lejletul-kadr.

Svi ovi znakovi ne ukazuju kategorički da je to Lejletul-kadr.

Seleme ibn Šebib prenosi u knjizi *El-Fada'ilu ramadan* od Ibrahima ibnul-Hakema, a on od svog oca, a on od Ferkada, da su neki ashabi bili u džamiji, pa su čuli govor sa neba i vidjeli svjetlost na nebu i vrata, i to je bilo u ramazanu. O tome su obavijestili Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a on je rekao: "Što se tiče svjetlosti, to je svjetlost Gospodara Uzvišenog. Što se tiče vrata, to su nebeska vrata. A govor je govor vjerovjesnika. Svakog ramazana je tako, ali ove noći je uklonjen zastor."⁴⁷⁶

Sva ova predanja ne upućuju na to da je tada i tada Noć kadra. Sam Ibn Abbas je budio svoju familiju dvadeset i treće noći, vodom.

Kako provesti Noć kadra?

Od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, je vjerodostojno preneseno da je rekao: "Ko provede u ibadetu Noć kadra bit će mu oprosteni grijesi."⁴⁷⁷

Provođenje noći u ibadetu jeste zapravo njeno oživljavanje bdijenjem i namazom, ili, kako je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, Aiši preporučio, upućivanjem dove.

Od znamenitog Sufijana Seurija se prenosi da je rekao: "Meni je u toj noći draže da dovim nego da klanjam." Kaže i ovo: "Ako uči (u namazu) i dovi i uporan je u traženju od Allaha, možda će se poklopiti." Želi reći da je puno dove bolje od namaza u kojem nema puno dove, a ako u namazu bude (puno) učio Kur'an i dovio, onda je dobro.

Prenosi se od Allahovog Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, da je u noćima ramazana čitao razgovjetno. Ne bi prošao pored ajeta u kojem se spominje rahmet, a da ga od Allaha ne bi zatražio, niti pored ajeta koji govori o kazni, a da ne bi od Allaha utočište od nje zatražio. Namaz mu je na taj način bio spoj učenja Kur'ana, dove i razmišljanja o Allahovim ajetima. To je najbolje i najpotpunije djelo koje se može činiti u deset posljednjih noći ramazana, a i van ramazana, a Allah najbolje zna.

⁴⁷⁶ Ovo predanje je mursel i slabog seneda.

⁴⁷⁷ Izvor hadisa je prethodno naveden.

Zaljubljenicima u Allaha noći izgledaju duge, pa ih odbrojavaju čekajući posljednjih deset noći svake godine. Ako potrefe Lejletul-kadr, onda su ono što žele postigli i svome Gospodaru služili.

Povjetarci ovih sehura nose jecaje griješnih, uzdahe onih koji Allaha svim bićem vole, i priče pokajnika, a zatim se vraćaju sa odgovorom bez zapisivanja.

Kada dođe glasnih sehurske hladnoće noseći nježnosti, neće ih razumjeti osim onaj kome su namijenjene

O ti koji si se udaljio, puhnuše vjetrovi koji sa Allahom spajaju, pa kada bi udahnuo vid bi ti se nakon sljepila vratio, i našao bi ono za čim si muftaćan bio.

Kada bi griješnici u ovim sehurima ponizno pred Allahom stali, potpuno predani Njemu, i izvinuli se kao u ajetu: *O upravniče, i nas i čeljad našu pritisla je nevolja; donijeli smo malo vrijedne stvari, ali ti nam podaj punu mjeru i udijeli nam milostinju...* (Jusuf, 88), odgovor bi im bio: *"Ja vas sada neću koriti"* – reče – *"Allah će vam oprostiti, od milostivih On je najmilovistiji"* (Jusuf, 99)

Šabi je o Lejletul-kadru rekao: *"Njena noć je kao i njen dan."* Šafi je rekao: *"Smatram pohvalnim da se treba truditi (u činjenju dobrih djela) u danu koji slijedi Lejletul-kadr kao što se čini u noći."*

Na osnovu spomenutog, vidi se da je pohvalno intenzivnije se truditi u ibadetu u cijeloj posljednjoj desetini ramazana, i u njenim danima i noćima. A Allah najbolje zna.

Aiša, radijallahu anha, je upitala Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: *"Šta da učim ako bih dočekala Lejletul-kadr?"* On joj odgovori: *"Reci: Allahumme inneke afuuvun kerimun tuhibul-afva feafu annil"*⁴⁷⁸

Afv je jedno od Allovih lijepih imena. On prelazi preko ružnih postupaka Svojih robova, i briše njihove posljedice. On voli oprost, voli da oprašta, i voli da Njegovi robovi jedni drugima opraštaju. Pa ako jedni drugima oprostite, On im poklanja Svoj oprost. Njemu je oprost draži od kažnjavanja.

⁴⁷⁸ Hadis je zabilježio imam Ahmed, 6:171-173, u *Musnedu*; Tirmizi, 3508, u knjizi O dovama, i Ibn Madže, 3850, u knjizi O dovama, u poglavlju Dova za oprost i zdravlje, i dr.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je govorio: "Utječem se Tvojim zadovoljstvom od Tvoje srdžbe, i Tvojim oprostom od Tvoje kazne."

Jahja ibn Mu'az er-Razi je govorio: "Da Allahu oprost nije najdraža stvar, ne bi najčasnije ljude kod Njega iskušao grijehom.", aludirajući na to da je Allah iskušao mnoge Svoje miljenike i štíćenike nekim grijesima, kako bi im uzvratio oprostom, jer On voli oprost.

Jedan od selefa je rekao: "Kada bih znao koje je djelo najdraže Allahu Uzvišenom, umorio bih svoju dušu čineći to djelo." Zatim je vidio nekog u snu kako mu kaže: "Želiš nemoguće. Allah voli da prašta i prelazi preko pogreški, da bi svi robovi bili pod Njegovim oprostom, ali da se niko od njih ne usudi na (tj. namjerno ne učini) djelo koje ga iziskuje."

Ibn Abbas, radijallahu anhu, prenosi od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Uzvišeni Allah u Lejletul-kadru gleda u vjernike ummeta Muhameda, sallallahu alejhi ve sellem. Pa prelazi preko njihovih nedjela i smiluje im se, osim četverici: notornom alkoholičaru, neposlušnom roditeljima, onome koji ima u sebi zlobe i oname koji kida rodbinske veze."

Kada su arifi spoznali veličanstvo Gospodara, pokorili su se ponizno. A kada su grijешnici čuli za Njegov oprost, ponadali su se. Imaju samo dvije opcije: ili Allahov oprost, ili Džehennem.

Da nije nade grijешnika u Allahov oprost, srca bi im izgorjela od očaja, ali kada se sjete Allahovog oprosta, odmore se uz njega. Neko od prethodnika je govorio u dovi: "O Allahu, doista su moji grijesi veliki, ali su malehni u odnosu na Tvoj oprost, pa mi oprosti." Drugi je rekao: "Moj grijeh je veliki, a Tvoj oprost je obilan, pa spoj moj grijeh i Tvoj oprost, o Plemeniti."

Naređeno je traženje oprosta u Lejletul-kadru nakon ulaganja truda u činjenje dobrih djela u njoj i u deset posljednjih noći, jer se arifi trude u činjenju dobrih djela, a zatim uopšte ne vide neko svoje dobro, ni u stanju ni u govoru, pa se vraćaju traženju oprosta kao što to radi grijешnik koji je uskratio u činjenju dobrih djela. Jahja ibn Mu'az er-Razi je rekao: "Nije arif onaj čija krajnja nada u Allaha nije nada u Njegov oprost."

Pjesnik kaže:

Ako ja nisam dovoljno dobar da u Tvoj blizini budem,

Pa Ti si Onaj Čije svojstvo je da grijehe oprašta...

Mutarrif je rekao u svojoj dovi: "O Allahu, budi zadovoljan nama, pa ako ne budeš zadovoljan nama, onda nam oprosti grijehe." Ko svoje grijehe bude vidio velikim, takav se neće nadati Allahovom zadovoljstvu, već će mu krajnja nada biti nada u Allahov oprost. Ovakvim vidi sebe onaj čija spoznaja Allaha je dostigla stepen savršenstva.

POGLAVLJE O OPROSTU OD RAMAZANA

في (الصحيحين) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي قال: (من صام رمضان إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه، ومن قام ليلة القدر إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه)

Buhari i Muslim u svojim *Sahihima* bilježe od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je kazao: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Onome ko isposti ramazan vjerujući i nadajući se bit će oprosteni grijesi.'⁴⁷⁹

U spomenuta dva *Sahiha* je zabilježen od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, i ovaj Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, nagovještaj: "Onome ko isposti ramazan vjerujući i nadajući se bit će oprosteni budući grijesi."

U verziji koju je zabilježio imam Nesai ističe se: "Oprosteni su mu grijesi koje je do tada učinio i koje će činiti ubuduće."

Prethodno smo spomenuli predanje od Ubadea b. Samita, radijallahu anhu, u kome se identična nagrada nagovještava i onome koji Noć kadra probdiye u ibadetu. Ovakva nagrada je uslovljana time da se postač čuva čega se čuvati treba. U *Musnedu* i *Sahihu* Ibn Hibbana bilježi se od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko isposti ramazan, pa bude znao i poštovao njegove granice i bude se čuvao čega se čuvati treba, on će mu biti kefareti za prošle grijeha."⁴⁸⁰

Većina učenjaka kaže da se ovo brisanje odnosi samo na male, a ne i na velike grijeha. Na ovo upućuje hadis koji je zabilježen u Muslimovom *Sahihu*, gdje se jasno kaže: "Pet dnevnih namaza, džuma do džume, ramazan do ramazana, kefareti su insanu, ukoliko se bude čuvao velikih grijeha."

⁴⁷⁹ Ovo je dio hadisa koji prenose Šesterica, tj. Buhari, Muslim, i autori 4 *Sunena*. Buhari, 1901, u knjizi O postu, poglavlje Ko isposti ramazan računajući na nagradu i sa nijetom toga; Muslim, 760, u knjizi O namazu, poglavlje Podsticaj na obavljanje noćnog namaza u ramazanu, tj. teravije; Ebu Davud, 1372, u knjizi O namazu, poglavlje Razdjela poglavlja o mjesecu ramazanu; Tirmizi, 683, u knjizi O postu, poglavlje O vrijednostima mjeseca ramazana, i Ibn Madže, u kraćoj formi pod brojem 1641, u knjizi O postu, poglavlje O vrijednostima mjeseca ramazana; Nesai, 2204, u knjizi O postu, poglavlje Nagrada onoga koji otklanja noćne namaze ramazana i isposti ga i različitost sa Zuhrijem u pogledu toga habera.

⁴⁸⁰ *Musned* imama Ahmeda, 3:55, i *Sahih* Ibn Hibbana, 879.

U komentaru ovog hadisa su najistaknutija dva mišljenja:

Prvo: Da je brisanje manjih grijeha uslovljeno čuvanjem i izbjegavanjem velikih grijeha, pa ko se ne bude čuvao velikih grijeha ova djela mu neće pobrisati niti poništiti ni velike niti male grijeha.

Drugo: Obredi navedeni u hadisu bivaju iskup isključivo za male prijestupe, svejedno da li se neko čuvao od velikih grijeha ili ne. Međutim, oni ni u kom slučaju ne mogu biti iskup za velike grijeha.

Ovako mišljenje zastupa Ibn Munzir, koji je po pitanju bdijenja u ibadetu u Noći kadra izjavio: "Trebalo se nadati da ibadet u Noći kadra bude iskup za velike i male grijeha." Drugi su isto rekli za post. Međutim, većina učenjaka smatra da je potrebno iskreno pokajanje da bi se veliki grijesi iskupili.

Dakle, hadis koji nam prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, upućuje na to da sva tri spomenuta ibadeta mogu biti razlog brisanja učinjenih grijeha, a to su: post mjeseca ramazana, klanjanje (noćnog namaza) u mjesecu ramazanu i klanjanje u Noći kadra. Pa tako oživljavanje i ibadet u Noći kadra briše grijeha, svejedno da li ova noć bila početkom, sredinom ili krajem ramazana, i bez obzira na to da li klanjač osjetio da je dotična noć Kadr ili ne. Također, oprost nije uslovljen istekom mjeseca ramazana.

Post i obavljanje teravija u ramazanu / kijam

Brisanje grijeha na osnovu ova dva ibadeta je uslovljeno ispunjavanjem i istekom mjeseca ramazana. Tako da sa krajem mjeseca ispunjava post i teravija, što uzrokuje Allahov oprost prethodnih grijeha jer je dotični ispunio oba uslova za taj oprost, a to su post i namaz.

Rezultat upotpunjavanja ta dva sebeba – post i klanjanje ramazana – biva oprost prošlih grijeha. Možda će neko reći da im biva oprošteno nakon završetka klanjanja posljednje noći ramazana, a oprost koji je rezultat posta kasnit će do završetka posta posljednjeg dana ramazana, u noći uoči Bajrama. Na to ukazuje hadis koj bilježi imam Ahmed od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Mom ummetu je dato pet stvari koje nisu date drugom ummetu:

1. zadah iz usta postača je kod Allaha bolji od mirisa miska,
2. za njih meleki traže oprost sve do iftra,

3. Allah svakog dana ukrašava Svoj Džennet i govori: 'Uskoro će se Moji robovi riješiti muka i nastaniti se u tebi,'

4. buntovni šejtani bivaju svezani i ne mogu činiti ono što čine u drugim mjesecima,

5. i biva im oprošteno u posljednjoj noći ramazana."

Ashabi rekoše: "O Allahov Poslaniče, je li to noć Lejletul-kadr?" On odgovori: "Ne, već radnik dobija svoju platu kada obavi svoj posao."⁴⁸¹

Prenosi se da se postači vraćaju sa Ramazanskog bajrama oproštenih grijeha te da se zato Ramazanski bajram naziva još i Jeumul-dževaiz (Dan dodjele nagrada), o čemu ima slabih hadisa.

Zuhri je rekao: "Kada bude ramazanski bajram i ljudi se pojave na musali, Allah, dželle šanuhu, pogleda u Svoje robove i kaže im: 'Radi Mene ste postili i Meni ste se klanjali, vratite se oproštenih grijeha.'"

Muverrik el-Idžli je rekao nekim svojim prijateljima na musalli na kojoj klanjaju bajram-namaz: "Danas će neki ljudi biti bez grijeha kao na dan kada ih je majka rodila."

U mursel-hadisima koji prenosi Ebu Dža'fer el-Bakir stoji: "Ko dočeka ramazan, pa posti njegove dane, klanja dio noći, spušta pogled, čuva svoje stidno mjesto, svoj jezik i svoje ruke od grijeha, ustrajan je u obavljanju namaza u džematu, i rano pođe na džumu – takav je ispostio mjesec, upotpunio nagradu, dočeka Lejletul-kadr i dobio posebnu nagradu od Gospodara."⁴⁸² Ebu Dža'fer kaže: "To je nagrada koja ne sliči nagradama vladara."

Postači koji upotpune svoj post dana ramazana i klanjanje njegovih noći, ispunili su ono što je na njima od djela, i ostalo im je da dobiju nagradu i da se na njih spusti oprost. Kada krenu na bajram-namaz bivaju im podijeljene nagrade, pa se vraćaju kućama sa namaza potpunih nagrada, kao što stoji u hadisu Ibn Abbaša, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Na dan bajrama se spuštaju meleki na Zemlju, i stoje na vrhovima ulica i dozivaju glasom koji čuju sva stvorenja, osim ljudi i džinna: 'O ummete Muhammedov, izidi svome Gospodaru Plemenitom, On obilno daje i velike grijeha prašta.'"

⁴⁸¹ Hadis ima veoma slab sened.

⁴⁸² Hadis ima veoma slab sened.

Kada ljudi odu na svoju musallu, Allah Uzvišeni kaže Svojim melekima: 'O meleki Moji, šta je nagrada najamniku kada odradi svoj postao?' Oni kažu: 'O Gospodaru naš, da mu daš njegovu nagradu.' On kaže: 'Uzimam vas za svjedoke da im kao nagradu za post i namaz dajem Svoj oprost i Svoje zadovoljstvo. Idite (o ljudi), oprošteno vam je!'"⁴⁸³ Ovo bilježi Seleme ibn Šebib u *Kitabul-fada'ili ramadanu*, i drugi, a oko njegovog seneda ima prigovora. Prenosi se dio njega drugim senedom od lkrimea, koji prenosi od Ibn Abbasa kao njegove riječi. Ovaj hadis je, po značenju, prenesen i drugim senedima u kojima ima slabosti.

Onaj ko bude upotpunio svoje ibadete, dajući im njihova prava i čuvajući ih onako kako to dolikuje, dobit će kompletnu nagradu. Ko bude umanjio i oštetio svoja djela pa zbog toga bude imao manju nagradu neka ne ruži nikog sem sebe.

Selman je rekao: "Namaz je mjera, pa ko ga upotpuni bit će mu nagrada potpuna, a ko ga zakida, pa teško li se onima koji zakidaju."⁴⁸⁴

Post i druga djela se ovako procjenjuju, pa ko ih upotpuni – on spada među najbolje Allahove robove, koji su upotpunili svoja djela, a ko zakine na njima – pa teško se onima koji zakidaju!

Zar se ne stidi onaj koji u potpunosti napuni kantar svojih požuda i prohtjeva, a potkrada na kantar postu i namaza!? Daleko bili takvi grijешnici! Daleko bio Medjen!⁴⁸⁵

U jednom hadisu se kaže: "Najgori kradljivac je onaj koji potkrada namaz."⁴⁸⁶

Ako se za one koji potkradaju na ovosvjetskoj vagi kaže teško njima, šta onda reći za one koji potkadaju na vagi vjere!? A teško onima

⁴⁸³ Hadis je apokrifan.

⁴⁸⁴ Aludira se na sljedeće ajete iz sure Mutaiffin: *Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, koji punu mjeru uzimaju kada od drugih kupuju, a kada drugima mjere na litar ili na kantar – zakidaju.* (1-3)

⁴⁸⁵ Aludirajući na ajet: *I kada je nastupila naredba Naša, Mi smo, iz milosti Naše, Šuajba i one koji su uz njega vjerovali spasili, a one koji su zulum činili pogodio je užasan glas i oni su u zemlji svojoj mrtvi, nepomični osvanuli, kao da na njoj nikad nisu ni postojali. Daleko bio Medjen, kao i Semud!* – nakon što je Allah kaznio Šu'ajbov narod, narod mjesta po imenu Medjen, koji je bio poznat po zakidanju na vagi.

⁴⁸⁶ Hadis je zabilježio Ahmed u *Musnedu*, 5:310, od Katadea, radijallāhu anhu; Hakim, 1:229, koji je hadis ocijenio ispravnim, a i Zehebi se složio sa njegovom ocjenom; Taberani je isti hadis zabilježio od Ebu Hurejrea, radijallāhu anhu. On je zabilježen i u *Muvetti*, 1:167, od Nu'mana b. Murre.

koji, kada molitvu obavljaju, molitvu svoju kako treba ne izvršavaju! (El-Ma'un, 4-5)

Prve generacije muslimana su se prvo trudile u upotpunjavanju ibadeta, njegovom oplemenjivanju i savršenstvu, a poslije toga su se trudili da djelo bude primljeno, i veoma su se bojali toga da im djelo bude odbijeno. *I oni koji od onoga što im se daje udjeljuju, i čija su srca puna straha zato što će se vratiti svome Gospodaru...* (Mu'minun, 60)

Prenosi se od Alije, radijallahu anhu, da je rekao: "Brinite se za primanje djela više nego se brinete za samo djelo. Zar niste čuli da je Allah, dželle šanuhu, rekao: *Allah prima samo od onih koji su dobri.* (El-Maide, 27)"

Od Fadalea ibn Ubejda se prenosi da je rekao: "Draže mi je da znam da je Allah od mene primio trunku dobrog djela nego da imam cijeli dunjaluk sa svim što je na njemu, jer Uzvišeni Allah kaže: *A Allah prima samo od bogobojaznih.* (El-Ma'ide, 27)"

Malik ibn Dinar je rekao: "Strah da djelo neće biti primljeno je teži od samog djela."

Ata es-Selemi⁴⁸⁷ je rekao: "Strah za djelo je to da strahuješ da ne bude nekom drugom sem Allahu upućeno."

Abdulaziz ibn Ebu Revvad⁴⁸⁸ je rekao: "Doživio sam da vidim ljude koji su se trudili na dobrom djelu, a nakon što bi ga uradili brinuli su se o tome da ne bude odbijeno."

Selefi su molili Allaha šest mjeseci prije ramazana da ih poživi do ramazana, a zatim su Ga molili šest sljedećih mjeseci da ukabuli njihova djela u ramazanu.

Omer ibn Abdulaziz je izašao na dan bajrama i u svojoj hutbi rekao: "O ljudi, postili ste radi Allaha trideset dana, i klanjali trideset noći, a zatim ste izišli danas da od Njega tražite prihvatanje vaših djela."

Jedan od selefa je na bajram ispoljio tugu, pa mu bi rečeno: "Danas je dan radosti.", na šta on reče: "Istina, ali ja sam rob, moj Gospodar mi

⁴⁸⁷ Ebu Abdullah b. Ebu Ubejdullah el-Basri. Iz mlađe generacije tabi'ina. On je doživio Enesa b. Malika, radijallahu anhu, a predavanja je slušao i od Hasana el-Basrija, radijallahu anhu. Bio je asketa i pobožnjak. Umro je 140. h. god. Vidjeti: *Safvetus-safva*, 3:325, i *Sijer e'alam en-Nubela*, 6:86.

⁴⁸⁸ Šejh Harema jedan od istaknutih imama, pobožnjaka. Bio je iz kategorije saduk-preh nosilaca. Optuživan je za irdža u vjerovanju. Umro je 159 h. god. *Sijer e'alam en-Nubela*, 6:86.

je naredio da radim djela radi Njega, pa ne znam da li je primljeno od mene ili ne.”

Prenosi se da je Vuhejb ibnul-Verd vidio ljude kako se smiju na dan bajrama, pa je rekao: “Ako im je primljen post – pa ovako ne postupaju zahvalni, a ako im nije primljen post – pa ovako ne postupaju oni koji se boje.”

Od Hasana el-Basrija je rekao: “Allah je ramazan učinio mejdanom natjecanja za Svoja stvorenja, na kojem se natječu pokornošću Njemu u zadobijanju Njegovog zadovoljstva, pa su neki pretekli i pobijedili, a neki zaostali i propali. Čuditi se je igraču koji se smije u danu u kojem pobjeđuju dobri a gube dangube.”

Prenosi se od Alije, radijallahu anhu, da je u posljednjoj noći ramazana uzvikivao: “Eh! Ko je taj kome su primljena djela pa da mu čestitamo, a kome nisu, pa da ga tješimo!?”

Prenosi se od Abdullaha ibn Mes’uda, radijallahu anhu, da je govorio: “Kome od nas su u ovom danu primljena djela pa da mu čestitamo, a kome su odbijena pa da mu izrazimo saučešće?”

O ti kome su djela primljena – blago li se tebi! O ti kome su djela odbijena – nek ti Allah stanje belaja popravi!

Šta je dobio a šta izgubio onaj kome je promaklo dobro ramazana i oprosta u njemu? Kolika je samo razlika između onoga čiji je udio u njemu primanje dobrih djela i oprost i onoga čiji je udio neuspjeh i propast! Možda neko klanja noću, a od toga ima samo neispavanost, i možda neko posti, a od toga ima samo glad i žeđ!

Postoji mnogo razloga da djela i ibadeti u ramazanu bivaju razlog oprosta. Pored spomenutih, to su još i:

- Njegov post i provođenje noći u ibadetu, kao i traženje Noći kadra i njeno provođenje u ibadetu. O ovome smo detaljno govorili.
- Sevap u tome da se omrsi postač ili da se olakša podređenom. Ove aktivnosti su spomenute u Selmanovom, radijallahu anhu, hadisu koji on prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.
- Zikr, shodno hadisu: “Onome koji spominje Allaha u ramazanu oprošteno je.”⁴⁸⁹

⁴⁸⁹ Hadis je naveo Sujuti u *Džmius-Sagiru*, 3412, pripisujući ga Taberaniju u *El-Evsatu*,

- Istigfar (traženje oprosta). Dova postača u toku njegovog posta, a i prilikom mršenja se, načelno, uslišava. Zato je Ibn Omer, radijallahu anhu, kada bi se mrsio, govorio: "O Ti Čiji je oprost veliki – oprosti mi!" Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "U ramazanu se oprašta svakom sem onome koji to odbija." Neki su upitali o Ebu Hurejrea: "A ko to odbija?" "Onaj koji odbija da traži oprost od Allaha."
- Traženje od strane meleka oprost za postače sve dok se ne omrse. O ovome smo detaljnije već govorili.

S obzirom na sve ove mnogobrojne šanse za oprost u ramazanu, može se reći da je onome kome se ne oprosti u ramazanu zaista uskraćeno svako dobro.

Ibn Hibban u *Sahihu* bilježi predanje od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je jedne prilike rekao: 'Donesite mi minber!' Donijeli smo mu minber. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se ispe na njega i tom prilikom tri puta glasno izgovori: 'Amin!' Kada je upitan zašto je to učinio, odgovorio je: 'Došao mi je Džibril, pa je rekao: 'Muhammede, kome budu živi jedan ili oba roditelja pa umre i ode u Džehennem, Allah ga udaljio od Svoje milosti! Muhammede, reci amin! Ko doživi mjesec ramazan, a ne uspije u tome da mu budu oprošteni grijesi – Allah ga udaljio od Svoje milosti! Muhammede, reci amin! U čijem prisustvu se spomene tvoje ime, a taj ne donese salavat, Allah ga odaljio od Svoje milosti! Muhammede, reci amin!' I ja sam rekao amin."⁴⁹⁰

Sa'id prenosi da je Katade rekao: "Govorilo se: kome se u ramazanu ne oprosti neće mu se ni van njega oprostiti."

U drugim izjavama se kaže: Kome se u ramazanu ne oprosti pa kada

Bejhakiju u *Šu'abul-Imanu*, od Omera, radijallahu anhu. Hadis navodi i Hejsemi u *Me-džma'uz-Zevaidu* uz obrazloženje da je u njegovom lancu prenosilaca Hilal b. Abdurahman, koji je ocijenjen kao slab. Zto ga je i šejh Albani uvrstio u slabi dio *Džamus-sagira* pod brojem 3038.

⁴⁹⁰ Hadis je zabilježio El-Hakim, 4:153, ocijenivši ga ispravnim. Njegovu ocjenu je potvrdio i Zehebi. Inače, El-Kettani je ovaj hadis uvrstio u mutevatir-hadise i naveo da se on prenosi od 9 prenosilaca. Hadis ima brojne međusobno slične forme. Ovaj hadis bilježe Ahmed, Tirmizi i Ibn Hibban također od Ebu Hurejrea, ali drugim lancem prenosilaca, a u čijoj verziji stoji: „...makar mu bilo mrsko.“ Tirmizi je ovaj hadis ocijenio kao hasen.

će!? Ko će primiti onoga ko je u Lejletul-kadru odbijen!? Kada će se popraviti onaj ko se u ramazanu popravio nije!? Kada će ozdraviti onaj ko je i u ramazanu bolovao od bolesti nehaja i neznanja!?

Svako drvo koje u sezoni ostane neplodno, siječe se, a zatim u vatru baca. Mjesec ramazan je mesec čiji je početak milost, sredina oprost, a njegov kraj otpuštanje od Vatre. Ovo se prenosi od Vjerovjesnika, salla-llahu alejhi ve sellem, preko Selama el-Farisija, a bilježi ga Ibn Huzejme u *Sahihu*.⁴⁹¹

Ibn Ebu Dunja i drugi autori hadiskih djela slično prenose od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. Sav ovaj mjesec je zapravo mjesec milosti, oprosta i spašavanja od Vatre. Zato je istaknuto u vjerodostojnom hadisu: "U njemu se otvaraju vrata milosti."

U Tirmizijevom *Sunenu* je zabilježeno: "Uistinu, svake noći postoje oni koje Allah oslobodi Vatre."⁴⁹² Međutim, početkom ovoga mjeseca najviše preovladava milost koja obuhvaća dobročinitelje i bogobojažne. *Milost Allahova je doista blizu onih koji dobra djela čine.* (El-'Araf, 56) Rekao je i: *A milost Moja obuhvaća sve; dat ću je onima koji se budu grijeha klonili i zekat davali, i onima koji u dokaze Naše budu vjerovali.* (El-'Araf, 156)

Na bogobojažne će se na početku ramazana izliti milost i zadovoljstvo, i prema dobročiniteljima će se uzvratiti blagodatima i dobročinstvom.

Sredinom mjeseca preovladava opraštanje, pa će u njemu biti oprašteno postačima, makar učinili neke male grijeha, kao što Uzvišeni Allah kaže: *Gospodar tvoj ljudima prašta i uprkos zulumu njihovom.* (Ra'd, 6) A krajem mjeseca oslobađa Vatre one koji su zaslužili kaznu svojim prijestupima i velikim grijesima.

Bajram je blagdan cijelog ummeta jer se u njemu postači koji su veliki grijешnici oslobađaju Vatre, i u njemu se grijешnici pridružuju dobrima, kao što je Kurban-bajram najveći blagdan jer je prije njega Dan

⁴⁹¹ *Sahih* Ibn Huzejmea, 3:191, 1887, u knjizi O postu, u poglavlju O vrijednostima mjeseca ramazana, ali je hadis pratio konstatacijom: "Ukoliko predanje bude vjerostojno." Inače, hadis je slab zbog slabosti prenosioca Alija b. Zejda b. Džed'ana.

⁴⁹² Dio dužeg hadisa koji bilježi Tirmizi u svome *Sunenu*, 682, u knjizi O postu, poglavlje O vrijednostim mjeseca ramazana. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev)

Arefata, dan u kojem se najviše ljudi oslobodi Vatre. Ko u ta dva bajrama bude oslobođen Vatre, za njega je to doista blagdan, a ko ne bude, za njega su to dani prijetnje.

S obzirom na to da oprost i oslobađanje od Vatre bivaju na osnovu posta mjeseca ramazana i obavljanje noćnog namaza u njemu, Allah je naredio da se na njegovom kraju izgovara tekbir i zahvala: *...da određeni broj dana ispunite i da Allaha veličate zato što vam je ukazao na Pravi put.* (El-Bekare, 185)

Zahvalu čini onaj koga je Allah počastio da posti u ramazanu, jer ga je pomogao da to učini; zahvaljuje mu na oprost i oslobađanju od Vatre.

Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je pojasnio bogobožnost riječima: "Poslušnost Njemu i negriješnje, da se On spominje i ne zaboravlja, zahvalnost Njemu i Njegovo neporicanje."

O počinioci velikih grijeha, požurite ka plijenu u ovim plemenitim danima koji nemaju zamjene, niti se njihova vrijednost može procijeniti. Koliko se samo velikih grijешnika u njima oslobodi od Vatre! Ko u njima bude od Vatre oslobođen, doista je dobio ogromnu premiju.

O ti kojeg je Gospodar oslobodio Vatre, čuvaj se vraćanja robovanju grijesima nakon što si postao slobodan! Zar da te tvoj Gospodar udalji od Vatre, a ti joj se približavaš? Zar da te spasi od nje, a ti sebe u nju bacaš?

Ako je milost za dobročinitelje, neka ni grijешnici ne gube nadu u nju, i ako je oprost propisana bogojaznima, ni grijешniku nije onemogućen.

Zašto se ne bi nadali oprost Gospodara našeg, i kako da se čovjek ne nada Njegovoj blagosti kad je u vjerodostojnom hadisu rečeno da je On prema robu milostiviji od njegove majke? Uzvišeni kaže: *Reci: "O robovi Moji koji ste se prema sebi ogriješili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će, sigurno, sve grijehove oprostiti; On, doista, mnogo prašta i On je milostiv."* (Ez-Zumer, 53) Pa o grijешniče, a svi smo mi grijешnici, nemoj gubiti nadu u Allahovu milost zbog svojih loših djela! Koliko je poput tebe oslobođenih od Džehennema u ovim danima! Zato imaj lijepo mišljenje o svom Gospodaru i pokaj Mu se, jer kod Njega ne propada osim pravi propalica.

Onaj ko se nada oslobađanju od Vatre u ramazanu treba činiti djela koja vode tom oslobađanju, a koja su olakšana u ovom mjesecu. Ebu Kilabe bi na kraju ramazana oslobađao lijepu i ukrašenu robinju nadajući se time oslobađanju od Vatre.

U hadisu poznatom kao "hadis Selmana el-Farisiya", radijallahu anhu, od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: "Ko omrsi postača, to će čuvati njegov spas od Vatre. I ko u ovom mjesecu olakša onom koga posjeduje i nad kime ima vlast, to će ga sačuvati od Vatre."⁴⁹³

U tom hadisu se također ističe: "Povećajte aktivnosti u ovom mjesecu dvijema stvarima koje postižete zadovoljstvo vašeg Gospodara i dvijema bez kojih nikako ne možete. Što se tiče onih kojima postižete milost vašeg Gospodara, to je šehadet, tj. da nema boga osim Allaha, i istigfar. A što se tiče onih bez kojih ne možete, to su da tražite Džennet i da se utječete od Vatre."

Svaka od četiri karakteristike koje su navedene u prethodnom hadisu za sebe predstavlja uzrok spasa od Vatre i postizanje oprosta.

Kelimet-tevhid eliminiše grijehe tako da ne ostavlja ni njihove tragove. Njegovim izgovaranjem se postiže nagrada oslobađanja roba, a to je čin kojim se postiže zaštita od Vatre. Onoga ko je izgovori četiri puta kada osvane i kada omrkne Allah će spasiti od Vatre. Onoga ko je iskreno iz srca izgovori Allah će Vatri učiniti zabranjenim.

Kelimetul-istigfar je jedan od najvećih razloga oprosta jer je istigfar u biti traženje oprosta, a dova postača se prima u toku posta i kod iftara.

Od Ebu Hurejrea se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, o ramazanu rekao: "To je mjesec u kome se oprašta svakom, osim onome koji to ne želi i odbija." Onda su zapitali Ebu Hurejrea, radijallahu anhu: "A ko to ne želi da mu se oprost? On odgovori: "To je onaj koji ne traži da mu se oprost."

Hasan el-Basri je govorio: "Činite istigfar često jer vi ne znate kada se spušta Allahova milost."

Lukman je savjetovao svoga sina: "O sinko moj, navikni svoj jezik na istigfar jer Allah je odredio neke trenutke u kojima ne odija nikog ko ga za nešto moli."

⁴⁹³ *Sahih* Ibn Huzejmea.

Allah je zajedno spomenuo traženje oprosta i čisti monoteizam u ajetu: *Znaj da nema boga sem Allaha i traži istigfar za sebi* (Muhammed, 19)

U nekim predanjima stoji da je Iblis rekao: "Ja ljude uništavam grijesima, a oni mene izgovaranjem *la ilahe illallah* i sa traženjem oprosta (istigfarom)!"

Inače istigfar je pečat svih dobrih djela. Njime se završava namaz i hadž, i noćni namaz. Traženjem oprosta se završavaju sastanci i sijeća, ukoliko su ti sastanci bili medžalisi zikra, tada *činjenje istigfara ima funkciju pečata. A ako je skup praznog govora, istigfar spira grijehe*. Također post ramazana treba da se završi traženjem oprosta.

Omer b. Abdulaziz, radijallahu anhu, je prosljedio proglas u provincije u kojem naređuje da se mjesec ramazana završi činjenjem istigfara i dijeljenjem opće sadake i sadakatul-fitra. Jer sadakatul-fitr čisti postača od prijestupa u besramnog i nedoličnog govora. Istigfarom se krpi post koji je progoren grijesima govora. Zato su prijašnji učenjaci govorili: "Zaista sadakatul-fitr za postača ima funkciju sličnu sedždetus-sehvi, koja sanira greške u namaznu."

Omer b. Abdulaziz je rekao: "Zamolite riječima kojima je molio i vaš otac Adem, alejhisselam: *Gospodaru naš, sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni* (El-A'araf, 23)"

I recite kao što je Nuh, alejhisselam, govorio: *Gospodaru moj, tebi se utječem da Te više nikad ne zamolim za ono što ne znam! Ako mi ne oprostiš i ne smiluješ mi se, bit ću izgubljen!* (Hud, 47)

I molite kao Ibrahim, alejhisselam: *...i koji će mi, nadam se, greške moje na Sudnjem danu oprostiti* (Eš-Šu'ara, 82)

Recite ono što je rekao i Musa, alejhisselam: "Gospodaru moj," – *reče onda – "ja sam sam sebi zlo nanio, oprosti mi!" I On mu oprosti, On, uistinu, prašta i On je milostiv.* (El-Kasas, 16)

I kažite ono što je Zunnun, alejhisselam, kazao: "Nema boga osim Tebe, hvaljen neka si, a ja sam se zaista ogriješio prema sebi!" (El-Enbija, 87)

Prenosi se od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je rekao: "Gibet

cijepa post, a istigfar ga krpi, pa ko od vas bude u stanju da dođe sa zakrpljenim postom neka to uradi.” Od Ibnul-Munkedira je preneseno nešto u tom značenju.

To znači da je post štit od Vatre sve dok ga nešto ne *pocijepa*, a ružan govor *cijepa* ovaj štit, dok ga istigfar *krpi*. Naš post zato treba korisnog istigfara i dobrog djela koji će se zauzimati za njega. Koliko samo *cijepa-mo* svoj post strelicama govora, a zatim ga krpimo, premda se *poderotina* puno proširila. Koliko ga *krpimo* koncima dobrih djela, a zatim ga sječemo sabljama loših djela.

Jeđan od selefa, kada bi klanjao, tražio bi oprosta za svoje propuste u tom namazu kao što grijешnik traži oprost za svoj grijeh. Ako je ovakvo stanje dobročinitelja u njihovim ibadetima, kakvo je onda stanje grijешnika poput nas u njihovim ibadetima? Smilujte se onima čija su sva dobra djela ustvari loša, i čiji su ibadeti provedeni u gafletu!

Slična ovome je Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, naredba Aiši, radijallahu anha, da u Lejletul-kadru traži od Allaha oprost, jer se vjernik trudi ramazanom kroz post i noćni namaz, pa kada se približi završetku i pogodi Lejletul-kađr tražeći od Allaha samo oprost, osjeća se kao neko ko nije dovoljno dobro uradio djela.

Sile ibn Ešjem je klanjao noću, a zatim bi u dovi pred zoru rekao: “O Allahu, molim te da me zaštitiš od Vatre, i neko poput mene se usuđuje da od Tebe traži Džennet.”⁴⁹⁴

Mutarrif je govorio: “O Allahu, budi nama zadovoljan! A ako ne budeš nama zadovoljan, onda nam oprosti.”

Jahja ibn Mu’az er-Razi je rekao: “Nije arif onaj čija krajnja nada u Allaha nije nada u Njegov oprost.”

Najbolji način traženja oprosta jeste onaj uz koje se učini i iskreno, potpuno pokajanje. A ona dokida čvor istrajavanja u činjenju grijeha. Onaj koji traži oprosta svojim jezikom u trenucima u kojima je njegovo srce odlučno da čini grijeh, i da se vrati činjenju grijeha nakon prolaska ramazana, post takvog je odbačen i ne prima se, a vrata primanja djela su za takve zatvorena.

⁴⁹⁴ Tj. smatram sebe nedostojnim da od Tebe tražim Džennet, ali ću se ipak usuditi, zbog Tvoje obilne milosti. (op. red.)

Ka'b, radijallahu anhu, je rekao: "Ko posteći ramazan razmišlja o tome da se neće vraćati grijesima kada se omrsi od ramazana ući će u Džennet bez polaganja računa i pitanja. A onaj ko posti ramazan razmišljajući o tome da nakon njegovog isteka griješi opet svome Gospodaru, njegov post se njemu vraća." Ovo je zabilježio Selemete b. Šebib.

U *Sunenu* Ebu Davuda i drugih prenosi se od Ebu Bekreta da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka niko od vas ne kaže: 'Postio sam cijeli ramazan.', niti: 'Klanjao sam noćni namaz tokom cijelog ramazana.'"⁴⁹⁵ Ebu Bekrete reče: "Ne znam da li je to rekao zato što mrzi da čovjek sebe hvali, ili zato što svaki čovjek ima propusta u djelima."

Gdje su oni koji, kada bi postili – zaštitili bi svoj post, a kada bi noćni namaz klanjali – potpuno bi to činili? Dobro su kako treba činili, a zatim u miru počivali. Ostadoše oni koji kada poste – hvale se svojim postom i napadaju, a kada klanjaju noćni namaz – budu zadivljeni tim svojim djelom i govore o njemu! Kolika je samo razlika između nemarnog i zabrinutog, između onog koji nešto ima i koji ga izgubi, i između onoga ko dobra djela krije i ko ih otkriva.

Što se tiče traženja Dženneta i utočišta od Vatre, to spada u najvažnije dove. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Oko nje i kružimo."⁴⁹⁶ Postač se nada uslišavanju svoje dove, pa treba dovitati samo za najvažnije stvari. Ebu Muslim je rekao: "Kada god sam dovio, tražio sam utočište od Vatre." U hadisu stoji: "Izložite se povjetarcima milosti vašeg Gospodara, jer se On u određenim trenucima posebno smiluje onim Svojim robovima koje odabere, pa koga to zadesi doista je postigao vječnu sreću, nakon koje nema nesreće."⁴⁹⁷ Jedan od najvrednijih trenutaka u kojima Allah spušta Svoju milost jeste trenutak kada se dova roba poklopi za vremenom uslišavanja dove, a on u toj dovi traži Džennet i spas od Vatre, pa mu Allah to ostvari i rob postigne vječnu sreću.

O robovi Božiji, ramazan je već ozbiljno nagovijestio svoj odlazak, od njega je ostalo još malo dana i noći. Ko je do sada dobro postupao neka u tome ustraje do njegovog kraja, a ko je nešto od dobrih djela

⁴⁹⁵ Hadis je slabog seneda.

⁴⁹⁶ Hadis je vjerodostojan.

⁴⁹⁷ Hadis je slab.

izostavio neka se potrudi bar u ovom posljednjem dijelu, jer se djela vrednuju po svojoj završnici. Zato iskoristimo ovo nekoliko noći i dana i od ramazana se oprostite dobrim djelima koji će vama svjedočiti kod Gospodara Sveznajućeg, i sa njim se, prilikom rastanka, oprostite sa najljepšim pozdravom i selamom.

Odoše ramazanski dani, a vi se ne pokoristel Zapisaše vam se grijesi, a vi se ne pokajastel Mislite da ste ravni onima koji u ramazanu pohitaše ka Allahu, ali vi zaostastel Da li čujete ovaj ukor ili gluhi ste?

Kako da vjerniku zbog rastanka sa ramazanom suze ne poteku, kad on ne zna da li će se u svome životu ikada više njemu vratiti.

Gdje su vrućine koje trpe vrijedni postači ramazanskim danima, i gdje je briga onih što noćni namaz klanjaju ramazanskim noćima?

Šta koristi plač onome ko je u njemu bio nemaran, kad je nesreća njegova velika, i utjeha njegova teška. Koliko li je samo taj jadnik savjetovan, pa savjet nije primio; koliko je na dogovor pozivan, pa se nije odazvao; koliko je u ramazanu vidio onih koji ka Allahu putuju, dok se on udaljavao; koliko je pored njega putnika ka Allahu prošlo, dok je on sjedio. Takav je bio sve dok vrijeme nije postalo tijesno, pa se Allahove srdžbe pobojavao, i za svoj nemar se pokajao onda kada kajanje ne koristi, i kada se propušteno ne može nadoknaditi...

O ramazanu, srca zaljubljenika u Allaha liju suze zbog tvog odlaska, i srca njihova od boli pucaju! Kada bi samo zastao da se od tebe oprostimo i ugasimo vatru čežnje! Možda trenutak pokajanja zakrpi post kada se pocijepa, možda onaj koji je zaostao za karavanom prihvaćenih kod Allaha – karavani pridruži se, možda zarobljenik grijeha oslobođen bude, možda onaj ko je Džehennem zaslužio, spasi se...

ŠEVVAL

خرج مسلم من حديث أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه عن النبي قال: (من صام رمضان ثم أتبعه ستا من شوال كان كهيام الدهر)

Prvi dio

Post cijelog ševvala zajedno sa ramazanom, i post šest dana ševvala

Imam Muslim je u svome *Sahihu* zabilježio hadis od Ebu Ejuba el-Ensarija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko isposti ramazan i poslije njega šest dana ševvala, kao da je postio cijelu godinu."⁴⁹⁸

Po pitanju ispravnosti ovoga hadisa, kao i po pitanju njegove primjene, među učenjacima postoji razilaženje. Neki su ga ocijenili autentičnim (sahihom), drugi, kao što je Ibn Ujejne i drugi, rekli su da je ovo meukuf- hadis (govor ashaba). Ovome je naginjao i imam Ahmed. Neki su iznosili i primjedbe na lanac prenosilaca ovog hadisa.

Što se tiče postupanja po ovom hadisu možemo reći da većina učenjaka smatra mustehabom (pohvalnim) post šest dana u ševvalu. Ovakav stav se prenosi od Ibn Abbasa, Tavusa, Ša'bija, Mejmuna Ibn Mehrama, a ovo je ujedno i stav Ibn Mubaraka, Šafije, Ahmeda i Ishaka.

Drugi su na ovo negodovali. Prenosi se od Hasana el-Basrija da je govorio kada mu neko spomene post u ševvalu: "Allah je, zaista,

⁴⁹⁸ Muslim, 1164, u knjizi O postu, poglavlje *Pohvalnost posta šest dana ševvala nakon posta ramazana*. Bilježi ga i Tirmizi, 759, u knjizi O postu, poglavlje *Pohvalnost posta šest dana ševvala*; Ebu Davud, 2433, u knjizi O postu, poglavlje *Pohvalnost posta šest dana ševvala*.

zadovoljan time da se, između ostalih mjeseci, posti u ovom mjesecu (ramazanu).” Vrlo je, međutim, moguće da je on negodovao prema onima koji su smatrali obaveznost posta ovih šest dana i da nije dovoljno od obaveznog posta postiti samo ramazan. Naizgled njegov govor na ovo i upućuje.

Ovakav post pokuđenim smatraju Seuri, Ebu Hanife, Ebu Jusuf. Pripadnici njihovih pravnih škola su to obrazložili time da to liči na postupke pripadnika Knjige (Ehlul-kitabije), tj. po pitanju povećanja broja dana obaveznog posta. Međutim, poslije toga šejhovi ovih pravnih škola su odobrili ovakav post i rekli su da nema smetnje u tome da se posti u ševvalu. Svoj stav su obrazložili time da se bajramskim mršenjem napravila pauza. Ove njihove stavove je prenio autor *Kafija*⁴⁹⁹.

Ibn Mehdi⁵⁰⁰ je smatrao pokuđenim post u ovim danima, ali ga nije zabranjivao.

Pokuđenim ga je smatrao i imam Malik. On je u *Muvetti* spomenuo da nije nikog od učenjaka i fakiha vidi da ove dane posti. Doslovno kaže: “I nije mi stigla vijest da je iko od selefa ove dane postio.” On prenosi da učeni smatraju ovaj post pokuđenim i boje se da se ne uvede kao novotarija, tj. da se ne doda ramazanu ono što nije od njega nakon što bi obični svijet vidio da neko od učenih taj post praktikuje.

Neki su govorili da je imam Malik tajno postio ove dane, a za zvanični stav svoje škole je odabrao kategoriju pokuđenosti bojeći se da neko ne bude smatrao to farzom pa da se tako dodaju ramazanu dani koji mu ne pripadaju.

Način posta ovih šest dana

Oni koji smatraju post u ševvalu pohvalnim imaju određene razlike u načinu ovog posta. U pitanju su tri mišljenja:

Prvi način: Da je pohvalno da se ovi dani isposte zaredom odmah na početku ševvala. Ovo je stav imama Šafije i Abdullaha b. Mubareka. Prenosi se od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik,

⁴⁹⁹ *Kafi fi šerhi elvafi*, djelo hanefijske pravne škole. Autor ovoga djela je Ebul-Berkat, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud En-Nesefi koji je umro 710. godine po hidžri.

⁵⁰⁰ Radi se o Abdulvahidu b. Abdullahu b. Muhammedu el-Mehdiju el-Farisiju el-Kazuniju el-Bagadiji el-Bezzaru, za koga je Hatib el-Bagdadi rekao: „Bio je pouzdan i povjerljiv.” Umro je 410, a rodio se 318 h. god. Vidjeti: *Sijer e'alam en-Nubela*, 17:221.

sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko uzastopno isposti šest dana poslije Ramazanskog bajrama kao da je postio cijelu godinu."⁵⁰¹

Hadis bilježi Taberani i drugi autori hadiskih djela, slabim lancima prenosilaca. Hadis se prenosi i u merfu'-formi (kao riječi Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem). Prenosi se od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, hadis sa sličnim značenjem, međutim sa slabim lancem prenosilaca.

Drugi način: Nema razlike da se ovi dani poste uzastopno ili pojedinačno u toku cijelog ovog mjeseca. Ovo je stav imama Ahmeda i Vekija.

Treći način: Da se ne treba postiti odmah poslije prvog dana Bajrama, jer su bajramski dani ustvari, dani jela i pića, nego treba da se posti prije ili poslije tzv. tri bijela dana Ejjamul-bid.⁵⁰² Ovo je stav Ma'mera i Abdurrezzaka. Ovakav stav se prenosi i od Ataa.

Većina učenjaka smatra da nije pokuđeno postiti drugog dana Bajrama. Na utemeljenost ovakvog stava upućuje i savjet Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, Amranu Ibn Husejnu, radijallahu anhu: "Kada se omrsiš (napraviš pauzu od posta), nastavi postiti."

Jedna grupa ashaba i tabi'ina je danima postila. Post bi prekidali samo u danima Ramazanskog i Kurbanskog bajrama.

Od Umu Seleme, radijallahu anha, je zabilježeno da je govorila svojoj porodici: "Ko bude imao nešto od ramazana da naposti, neka to uradi dan nakon Bajrama." Ko bude postio drugi dan Bajrama, kao da je postio ramazan." U senedu ovog predanja ima slabosti.

Od Ša'bija se prenosi da je rekao: "Da postim dan nakon ramazana draže mi je nego da postim cijelog života (mimo tog dana)."

O postu cijelog mjeseca ševvala

Prenosi se od nekog čovjeka iz plemena Kurejš da je čuo Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Ko bude postio ramazan i ševval, ponedjeljak i četvrtak, ući će u Džennet."⁵⁰³

⁵⁰¹ Hadis je naveo Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:184, rekavši: „Taberani ga je zabilježio u *El-Evsatu*. U lancu prenosilaca je Jahja b. Se'id el-Maini, koji je iz kategorije metruk-prenosilaca.

⁵⁰² Bijeli dani u mjesecu su 13, 14. i 15. dan po lunarnom računanju. (op.prev.)

⁵⁰³ *Musned* imama Ahmeda, 3:413, od Ikrimea el-Mahzumija, jednog starješine iz Kurejša. Hadis je zabilježio Hejsami u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:190, uz opasku: "U lancu

Imam Ahmed, Ebu Davud Nesai i Tirmizi zabilježili su od Muslima el-Kurešija da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pitan o postu cijeloga života pa je on na to odgovorio: "Zaista i tvoja familija ima na tebe pravo, zato posti mjesec ramazan i mjesec koji ga slijedi (ševval), svaki ponedjeljak i četvrtak pa će to biti kao da si postio cijeli život, a ujedno si se i mrsio."⁵⁰⁴

Ibn Madže je zabilježio, isprekidanim lancem prenosilaca, da je Usame b. Zejd, radijallahu anhu, postio svete mjesece, pa mu je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Posti ti u ševvalu!" Nakon čega je Usame, radijallahu anhu, prestao postiti svete mjesece, a postio je u ševvalu sve do svoje smrti.⁵⁰⁵

Post mjeseca ramazana uz post poslije njega šest dana u ševvalu je, po nagradi, kao post cijele godine jer se dobro djelo vrednuje deseterostruko.

Ova stavka je došla pojednostavljena i konkretna u hadisu koji prenosi Seuban, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Post ramazana dođe na mjesto posta deset mjeseci, a post šest dana ševvala na mjesto dva mjeseca. To ukupno iznosi post cijele godine."⁵⁰⁶

Ovaj hadis bilježe imam Ahmed i Nesai, čija je ujedno i verzija. Prenosi ga i Ibn Hibban, koji je ovaj hadis ocijenio ispravnim, a ispravnim ga smatra i Ebu Hatem er-Razi. Imam Ahmed je rekao da na ovu temu nema ispravnijeg hadisa od ovoga, a kod druge njegove verzije se nije izjašnjavao.

Nema razlike u veličini nagrade, svejedno da li mjesec bio trideset ili dvadeset i devet dana. Na ovakvo shvaćanje su ukazivale neke riječi

prenosilaca su neki čije ime nije navedeno, a ostali prenosioci su pouzdani. Hadis bilježi i Nesai. Šejh Albani je hadis uvrstio u *Daif džamius-sagir*, 5662.

⁵⁰⁴ Ebu Davud, 2432, u knjizi O postu, poglavlje Post u ševvalu; Tirmizi, 748, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom. U lancu prenosilaca je Ubejdullah b. Muslim el-Kurejši, kojeg je pouzdanim ocijenio samo Ibn Hibban. Ostali prenosioci su pouzdani. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je *garib*." U istom smislu zabilježen je hadis od Aiše, radijallahu anha. Munziri je u *Tergibu*, 2:128, rekao: "Prenosioci ovoga isnada su pouzdani." Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

⁵⁰⁵ Autor *Ez-Eevaida* je rekao: "Lanac prenosilaca je ispravan, ali je prekinut između Muhammeda b. Ibrahima b. Harisa et-Tejmija i Usamea b. Zejda. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u slabe hadise *Sunena* Ibn Madže: *Da'if Sunen Ibn Madže*.

⁵⁰⁶ Ahmed u *Musnedu*, Ibn Hibban u *Sahihu*, 3627, u knjizi O Postu. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u *Sahih džami'us-sagir*, 3851.

Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Dva mjeseca se ne umanjuju: ramazan i zul-hidže."⁵⁰⁷ Oni kažu: "Želi se potpunost nagrade, bez obzira imao on trideset ili dvadeset i devet dana. A ukoliko se nastavi postom šest dana ševvala, to biva ravno postu cijele godine."

Zbog ovoga bi Ishak ibn Rahevejh smatrao pokuđenim da se za ramazan kaže "krnjav", "nepotpun", iako bi imao dvadeset deved dana. Ako neko kaže: "Ako bi neko postio šest dana mimo mjeseca ševvala, da li će imati ovu nagradu? Ako da, zašto je onda post u ševvalu poseban?", kažemo da se post tih šest dana pripaja postu ramazana u vrijednosti, pa ima vrijednost obaveznog posta cijelog života.

To je rekao Abdullah ibnul-Mubarek i spominje da je to u nekom hadisu. To od njega prenosi Et-Tirmizi u svom *Sunenu*, a možda misli na ono što je rekla Ummu Seleme: "Ko posti drugi dan Bajrama kao da je postio ramazan."⁵⁰⁸

Koristi posta u ševvalu nakon ramazana

U ponovnom vraćanju postu poslije ramazana imamo mnogo koristi. Spomenimo neke:

- 1- Postom šest dana u ševvalu upotpunjujemo i postižemo nagradu posta cijele godine, kao što smo to već ranije naglasili.
- 2- Ševval i ša'ban u odnosu na ramazan imaju funkciju sličnu ulozi sunneta i sun-suneta u odnosu na farzove, tj. saniraju i upotpunjavaju eventualne manjkavosti u farzu.

Jer će nafile na Sudnjem danu da popune praznine farzova, kako se to spominje u mnogim hadisima Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

Većina ljudi u svom obaveznom postu ima manjkavost i falinke, pa ima potrebu za djelom koje će to popraviti i upotpuniti. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio da se kaže: "Postio sam ramazan u potpunosti." Ili: "Proibadetio sam ga u potpunosti." Jedan ashab⁵⁰⁹ je rekao: "Ne znam da li je prezirao samohvalisanje ili je manjkavost (u tim djelima) neminovna."

⁵⁰⁷ Izvor hadisa je prethodno naveden.

⁵⁰⁸ Hadis je slabog seneda.

⁵⁰⁹ Radi se o Ebu Bekretu, radijallahu anhu. Hadis o tome bilježe Ebu Davud, 2415, u knjizi O postu, poglavlje O onome koji kaže: ja sam cijeli ramazan ispostio, Nesai, 2109, u knjizi O postu, poglavlje Olakšica da se za mjesec ramazan kaže (samo) ramazan. Šajh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

Zato je Omer ibn Abdulaziz govorio: "Ko nema da izdvoji za sadaku makar neka posti." Tj. ko ne bude imao šta da udijeli na ime sadakatul-fitra, krajem ramazana, neka posti poslije Bajrama, jer post će preuzeti ulogu davanja hrane u iskupljenju od grešaka tokom posta. Kao što to biva u slučajevima keffareta (iskupljenja) ubistva i izhaća (zakletve) da se neće ženi približavati.

3- Post poslije ramazana jeste znak da je ramazanski post primljen. Jer Allah, dželle šanuhu, kada primi neko djelo svoga roba, olakša mu drugo dobro djelo. Zato je rečeno: "Nagrada dobrog djela je dobro djelo nakon njega."

Pa učini dobro djelo nakon dobrog djela, to je dokaz da je prvo dobro djelo primljeno. Kao što je slučaj onoga ko učini dobro djelo, a poslije njega loše, to je dokaz da mu dobro djelo nije primljeno.

4- Post ramazana je razlog oprosta prethodno učinjenih grijeha. Kao što smo prethodno naveli. Oni koji su postili ramazan na Bajram uzimaju svoje nagrade. Bajram je, ustvari "dan dodjeljivanja nagrada", pa post u ševvalu postaje čin zahvale na nagradama. A koja je blagodat veća od oprosta grijeha!?

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je noću klanjao sve dok mu stopala ili cjevanice ne bi otekale. Kada bi mu se govorilo: "Zar to radiš, a Allah ti je već oprostio prethodne i kasnije grijeha!?", on bi odgovorio: "Zar da ne budem rob zahvalni."⁵¹⁰

Allah je naredio Svojim robovima da Mu zahvaljuju na blagodati posta ramazana, potencirajući Njegovo spominjanje i druge izraze zahvale Njemu. Pa je rekao: *...da određeni broj dana ispunite, i da Allaha veličate zato što vam je ukazao na Pravi put, i da zahvalni budete.* (El-Bekare, 185)

Zahvala roba svome Gospodaru na tome što mu je pomogao i omogućio da isposti mjesec ramazan i zahvala na oprostima grijeha je da posti dobrovoljno, nakon svega toga.

Prije su dobri ljudi, ako bi klanjali noću, postili taj dan u znak zahvale na noćnom namazu.

⁵¹⁰ Buhari, 1130, u knjizi O noćnom namazu, poglavlje Vjerovjesnikov noćni namaz, i u drugim poglavljima; Muslim, 2819, u knjizi Karakteristike munafka, poglavlje Povećanje i trud u činjenju ibadeta; Tirmizi, 412, u knjizi O namazu, Nesai, 3:219, u knjizi O noćnom namazu, poglavlje Hadis od Mugirela b. Šu'be, radijallahu anhu.

Vehb ibnul-Verd je bio upitan o nagradi za neko djelo, poput tavafa, pa je rekao: "Ne pitajte o njegovoj nagradi, već o tome kako treba zahvaliti onaj ko bude upućen na činjenje ovog djela, zbog te upute i pomoći da to djelo učini."

Rob treba zahvaljivati za svaku blagodat koju mu Allah podari, bilo u vjeri ili dunjaluku, a zatim to što ga je uputio da bude zahvalan je posebna blagodat za koju treba također zahvaliti, a zatim i za tu zahvalnost treba nova zahvalnost, i tako u nedogled. Zato rob ne može biti potpuno zahvalan na blagodatima, i suština zahvalnosti je priznanje nemogućnosti zahvalnosti.

Ebu Amr eš-Šejbani je rekao da se Musa, alejhisselam, kada je bio na Turu, obratio Allahu: "O Gospodaru, ako klanjam – od Tebe je, ako sadaku dam – od Tebe je, ako dostavim Tvoju Riječ – s Tvojom pomoći to radim, pa kako da Ti zahvalim?" On reče: "O Musa, sada si mi zahvalio."

Što se tiče onih koji na blagodat mjeseca ramazana odgovaraju činjenjem grijeha čim se ramazan završi, to su djela onih koji Allahove blagodati dočekuju negiranjem. Ukoliko se još u toku svog posta odlučio na povratak grijesima nakon prekida posta, njegov post je odbačen i njemu vraćen, a vrata milosti su mu pred licem zatvorena.

Ka'b je rekao: "Ko posteći ramazan razmišlja o tome da, kada se omrsi od ramazana, neće griješiti Allahu, ući će u Džennet bez pitanja ili polaganja računa. A ko, posteći ramazan, razmišlja o tome da, kada se omrsi od ramazana, griješi svome Gospodaru, njegov post je odbačen."

5- Ibadeti i aktivnosti kojima se rob približava Allahu, dželle šanuhu, u toku ramazana ne prestaju istekom ramazana, nego su stalna sve dok je rob živ.

Ovo je značenje hadisa koji smo naveli, a koji govori o tome da je postač nakon ramazana poput napadača nakon taktičkog povlačenja, tj. poput onog ko pobjegne iz bitke na Allahovom putu, a zatim se vrati u nju. To je zato što se puno ljudi raduje prolasku ramazana jer im je teško da poste, i zato što se umore i čini im se dugim, i takav čovjek se ne vraća brzo postu nakon što prestane sa njim na Bajram, osim onaj ko želi post, ko se nije umorio od njega i kome nije mrsko da ga praktikuje.

Onaj ko se brzo vraća postu nakon što ga je upotpunio sličan je učaču Kur'ana koji počne novu hatmu čim jednu završi. A Allah najbolje zna.

Kada je Bišru bilo rečeno kako se neki robovi trude uz ramazan, on

reče: "Ružni li su ljudi koji Allahovo pravo poznaju samo u ramazanu. Pravi pobožan i dobar čovjek je onaj koji se trudi u ibadetu tokom cijele godine."

Šibli bijaše upitan da li je bolji redžeb ili ša'ban, a on reče: "Budi rabbani, a ne budi ša'bani (budi onaj koji je Allahu predan u svim djelovima godine, a ne onaj koji mu je predan ponekad – u ša'banu).

Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, djela su se odlikovala kontinuitetom i istrajnošću. Zato, kada su Aišu, radijallahu anha, pitali da li je Poslanik davao prednost nekom danu u odnosu na drugi, ona je odgovorila: "Osnovna odlika svih njegovih djela bila je kontinuitet."⁵¹¹

Rekla je i: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije klanjao u ramazanu, niti van njega više od jedanaest rekata."

Vjerovjesnik bi, ako mu šta od ibadeta i virdova prođe u ramazanu, to nadoknadio u ševvalu. Jedne godine je propustio itikaf u posljednjoj desetini ramazana, pa ga je nadoknadio i učinio u prvih deset dana ševvala.

Kada je pitao nekog čovjeka da li je postio u surur (krajem mjeseca) ša'bana, ovaj mu je odgovorio da nije. A on ga savjetova da posti poslije Bajrama u ševvalu.

Umu Seleme, radijallahu anha, je govorila svojoj porodici: "Ko bude imao nešto od ramazana da naposti, neka to uradi dan nakon Bajrama."

Ko bude dužan da naknadno posti neke propuštene dane mjeseca ramazana, neka počne sa napošćivanjem u ševvalu, jer mu je to brže oduživanje svoje obaveze prema Allahu i preče je od dobrovoljnog posta šest dana ševvala.

Napošćivanje propuštenih dana ramazana i post mjeseca ševvala

Učenjaci su se razili po pitanju onoga ko ima da naposti farz da li može prvo da posti nafilu ševvala ili je obavezan prvo namiriti farz.

Prema stavu učenjaka koji dozvoljavaju dobrovoljni post prije napošćivanja obaveznog, ko ne isposti cijeli ramazan, a počne postiti onih

⁵¹¹ Hadis su zabilježili Buhari i Muslim. Hadis ima brojne forme i verzije. Vidi o tome detaljnije: *Džami'ul-Usul*, 1.334-337.

šest dana u ševvalu nema nagradu posta cijele godine, osim onaj koji prvo upotpuni post ramazana, a onda nastavi sa postom šest dana u ševvalu.

Naprimjer, onaj koji bude dužan napostiti određeni broj propuštenih dana ramazana, a počne da posti šest dana ševvala, nije postigao nagradu kao onaj koji je ispostio ramazan, a onda šest dana ševvala, jer prvi nije upotpunio post ramazana.

Također, ovu nagradu postom šest dana u ševvalu, sevap posta cijele godine, ne postiže ni onaj koji određeni dan ramazana mrsi sa šerijatskim opravdanjem.

Što se tiče onoga ko prvo počne u ševvalu napošćavati dane koje je propustio u ramazanu, pa poslije toga posti šest dana ševvala na ime ševvala, takav postupa ispravno. Jer na taj način se ubraja u one koji su postili ramazan i šest dana ševvala. Međutim, dani ševvala u kojima je napošćivao ramazanski post neće mu se brojati kao da je ujedno postio i šest dana ševvala, jer post tih dana se počne brojati tek nakon što se upotpuni ramazanski post.

Inače, vjernikovo bogoslužje se završava samo smrću. Hasan el-Basri je govorio: "Allah vjerniku nije napravio granicu dobrim djelima, osim smrt." *Dok si živ, Gospodaru svome se klanjaj.* (El-Hidžr, 99)

Ovi mjeseci, ove godine, ove noći i ovi dani su odredbe edžela i vremena djela, a zatim brzo odlaze zajedno, a Onaj Koji ih je stvorio i dao im vrijednosti – ostaje, zauvijek. On je Bog u svim vremenima, i bdije nad djelima Svojih robova, pa neka je Uzvišen Onaj Koji robove u raznim vremenima upošljava raznim vrstama služenja Njemu, i obasipa ih vrijednim blagodatima, ophodeći se prema njima krajnje plemenito i darežljivo.

Sa završetkom ova tri časna mjeseca, koja započneše sa svetim mjesecom, završiše se mjesecom posta. Dođoše druga tri mjeseca, mjeseci hadža ka Bejtul-haramu. Ko posti mjesec ramazan, vjerujući i nadajući se, opraštaju mu se prethodni grijesi. Tako se i onaj ko ode na hadž, pa ne učini neki šerijatski prijestup, vrati kao na dan kada ga je majka rodila.

U vjernikovom životu ne prođe ni jedan trenutak, a da mu nije u njemu za Allaha određena neka zadaća ili pokornost. Vjernik se premješta među ovim zadaćama i približava se svome Gospodaru, sa jedne stra-

ne, željeći i nadajući se, a sa druge, bojeći Ga se. Zaljubljenik u Allaha nikada ne klone od približavanja svome Gospodaru kroz dobrovoljne ibadete, niti se nada nečemu drugom do Njegove blizine i Njegovog zadovoljstva.

Svako vrijeme u kojem rob ne bude pokoran svome Gospodaru, on ga je izgubio. Za svaki sat u kojem bude nehajan od zikrullahi kajati će se na Sudnjem danu. Velike li žalosti za vrijeme koje je izgubljeno u nešto drugo što nije pokornost Allahu! Kako je veliki gubitak svako vrijeme koje je prošlo u nečemu što nije u Njegovom služenju.

Znak da je primljeno neko dobro djelo jeste da nastavi činiti drugo dobro djelo, a znak da je odbijeno jeste taj da nakon njega radi grijeh. Kako je samo lijepo dobro djelo učinjeno nakon lošeg kako bi ga izbrišalo, a još ljepše od njega je dobro djelo učinjeno nakon dobrog djela, i kako je samo ružno loše djelo učinjeno nakon dobrog djela, poništavajući ga i brišući. Jedan grijeh nakon teube je ružniji od sedamdeset grijeha prije nje. Gušenje je gore od bolesti, a možda bude smrtonosno.

Molite Allaha za postojanost do smrti, i utječite se prevrtljivosti srca i od krnjavosti nakon potpunosti. Kako je strašno poniženje griješenja nakon veličanstva pokornosti, i siromaštvo pohlepe nakon bogatstva zadovoljstva onim što se ima. Smilujte se velikanu koji zbog grijeha ponižen postade, i bogatašu koji zbog grijeha osiromaši.

O omladini koja se pokajala, ne vraćajte se dojenju prohtjeva nakon što ste se od dojenja odbili! Dojenje je za djecu, ne za ljude, ali se mora strpiti na gorčini odvajanja. Ako se strpite, zamijenit će se slast strasti slašću imana u srcima. Ko nešto ostavi radi Allaha, neće biti na gubitku, i Allah će mu to zamijeniti boljim. *Ako Allah zna da u srcima vašim ima bilo šta dobro, dat će vam bolje od onoga što vam je uzeto i oprostit će vam.* (El-Enfal, 70)

Ovo je obraćanje omladini, a što se tiče starca koji se vraća grijesima nakon ramazana, takav je puno gori. Obraćam se omladini jer oni se nadaju da će se pokajati na kraju života, i time rizikuju, jer ih smrt može preteći i iznenaditi, a starac posmatra kako mu se smrt približila, pa čemu se on nada!

Drugo poglavlje

O vrijednostima hadža i podsticaj na to da se on obavi

في (الصحيح) عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي قال: أفضل الأعمال إيمان بالله ورسوله، ثم
جهاد في سبيل الله ثم حج مبرور

U dva *Sahiha* se prenosi od Ebu Hurejrea, radijallahu amhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najbolje djelo je vjerovanje u Allaha i Njegovog Vjerovjesnika, zatim džihad na Allahovom putu, zatim ispravno obavljen hadž."⁵¹²

Tri spomenute aktivnosti su u biti sadržane u dvije komponente.

Prva je: vjerovanje u Allaha i Njegovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, što ustvari znači i podrazumijeva čvrsto vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, kitabe, Vjerovjesnike i Sudnji dan. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je na ovaj način pojasnio značenje vjerovanja u islamu u mnogim izjavama, poput one o Džibrilu, alejhisselam, i drugim hadisima.

Uzvišeni Allah je spomenuo iman sa ovim stavkama na brojnim mjestima u Svojoj Knjizi, kao npr. na početku sure El-Bekare, u njenoj sredini i na njenom kraju.

Druga od njih jeste džihad na Allahovom putu. Allah je vjerovanje u Njega, zajedno sa džihadom na njegovom putu spomenuo na mnogo mjesta u Svojoj Knjizi. Tako npr. Allah dželle šanuhu, kaže: *O vjernici, hoćete li da vam ukažem na trgovinu ona će vas spasiti patnje nesnosne: u Allaha i Polanika Njegovog vjerujte, i imecima svojim i životima svojim, na Allahovom putu se borite!* (Es-Saff, 10-11)

I Njegovim riječima: *Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Vjerovjesnika Njegovog vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni.* (El-Hudžurat, 15)

⁵¹² Buhari u knjizi O Vjerovanju, poglavlje Vjerovanje je djelo, zatim u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednosti primljenog hadža; Muslim, 83, knjiga O vjerovanju, poglavlje Pojašnjenje kako je vjerovanje u Allaha najbolje djelo; Tirmizi, 1658, u knjizi Vrijednost džihada O tome koje je djelo najbolje; Nesai, 5:113, u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednosti hadža.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u nekoliko navrata u najbolja djela ubrojao upravo vjerovanje u Allaha i džihad na Njegovom putu.

Iman u srcu je osnova svakog dobra. To je ustvari nešto najbolje i najvrednije što se može pokloniti čovjeku na ovom i Drugom svijetu, jer se njime postiže sreća i na dunjaluku i na Ahiretu, a spas od nesreće. Kada se iman učvrsti u srcu, tada svi dijelovi tijela počnu sa činjenjem dobrih djela, a jezik se okiti finim govorom. Upravo onako kao što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista u tijelu ima nešto, ukoliko bude ispravano, ispravno je cijelo tijelo. To je srce."⁵¹³

Popravljanje i čistoća srca se ne može postići bez vjerovanja u Allaha i onoga što se imanom zove, kao što je spoznaja Allaha i monoteizam, zatim strah od Njega, ljubav i molitva, vraćanje Njemu, oslanjanje na Njega. Hasan el-Basri je rekao: "Iman nije u željama niti prohtjevima, nego ono što je u grudima i što djela potvrde."

Ovome svjedoči i ajēt: *Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kada im se Njegove riječi kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Allaha oslanjaju, oni koji molitvu obavljaju i dio onog što im mi dajemo udjeljuju. Oni su, zbilja, pravi vjernici, njih počast, i oprost, i obilje plemenito kod Gospodara njihovog čekaju.* (El-Enfal, 3-4)

Kada rob proba slast imana, kada osjeti njegov ukus, to se održi na njegov jezik i njegove udove. Jezik tada slatkim osjeća spominjanje Allaha i ono što se na to nadovezuje, a svi udovi hrle u pokornosti Allahu. Tada ulazi ljubav vjerovanja u srce kao što ulazi ljubav i žudnja jako hladne vode u jako vrućem danu za onoga koji je jako žedan. Tada izlazak iz imana postaje mrži srcu od ulaska u Vatru i gorčiji od sabura.

Ibnul-Mubarek spominje da je Ebud-Derda ušao u Medinu i rekao Medinlijama: "Zašto ne vidim na vama slast imana? Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, kada bi medved iz šume osjetio slast imana, to bi se poznalo na njemu."

⁵¹³ Buhari, 25, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Bježanje od smutnji je dio imana; u knjizi O kupoprodaji, poglavlje Halal je jasan i haram je jasan, a između njih su stvari koje su manje jasne; Muslim, 1599, knjiga O vjerovanju, poglavlje Nadvodnjavanje, poglavlje Postupanje po dozvoljenom i klonjenje manje jasnog; Ibn Madže, 3984, u knjizi O smutnjama, poglavlje Sustezanje od nejasnih stvari.

Iman u Allaha i Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, je zadaća srca i jezika, a to prati aktivnosti tijela. A najbolja aktivnost je džihad. On ima dvije vrste. Najbolji džihad je borba vjernika protiv neprijatelja (kafira). I borba na Allahovom putu, jer u ovom činu, džihadu, poziv je na vjerovanje u Allaha i Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, odnosno da bi nevjernik vjernikom postao. Uzvišeni Allah je rekao: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete.* (Ali Imran, 110)

Mudžahid na Allahovom putu je onaj ko se bori da bi Allahova riječ bila gornja.

Ebu Hurejre, radijallahu anhu, je u komentaru ovog ajeta rekao: "Povezat će ih lancima, pa će ih uvesti u Džennet." U hadisu koji se prenosi od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kaže se: "Allah se čudi ljudima koji ulaze u Džennet u lancima."⁵¹⁴

Džihad na Allahovom putu je poziv svima u vjerovanje u Allaha i Njegovog Poslanika. Taj poziv sabljom i jezikom dolazi kao faza nakon poziva dokazom i argumentacijom. U početku, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije započinjao borbu protiv nekog naroda dok ih ne pozove u islam.

Džihadom se uzdiže riječ i princip vjerovanja, povećava se površina islamske države, povećava se broj onih koji primaju islam. Zato je džihad zadaća svih poslanika i njihovih sljedbenika. Njime, najzad, postaje Allahova riječ gornja. Njegova svrha je da sva vjera bude ispoljavana Allahu i da sva pokornost bude samo Njemu. Kao što Uzvišeni Allah kaže: *I Borite se protiv njih dok mnogoboštvo ne iščezne i dok samo Allahova vjera ne ostane.* (El-Enfal, 39)

Mudžahid na Allahovom putu je termin koji označava borca koji se bori da samo Allahova riječ bude na vrhu.

Druga vrsta: Borba protiv svoga nefsa radi pokornosti Allahu.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Mudžahid na Allahovom putu je onaj ko se bori protiv svoga nefsa (prohtjeva i strasti), iz pokornosti Allahu."⁵¹⁵ Pojedini ashabi su govorili onima koji su pitali za

⁵¹⁴ Buhari, 3010, u knjizi O borbi na Allahovom putu, poglavlje Zarobljenici u lancima; i u drugim poglavljima.

⁵¹⁵ Tirmizi, 1621, u knjizi O vrijednostima džihada, poglavlje O vrijednostima onoga

borbu: "Počni sa sobom, bori se protiv svog nefsa (prohtjeva i strasti)."

Naveći oblik borbe protiv svoga nefsa u cilju pokornosti Allahu jeste oživljavanje Njegovih kuća zikrom i drugim oblicima pokornosti. Allah je rekao: *Allahove džamije održavaju oni koji u Allaha i u Onaj svijet vjeruju i koji molitvu obavljaju i zekat daju i koji se nikoga osim Allaha ne boje; oni su, nadati se je, na Pravome putu.* (Et-Tevba, 18)

Ebu Se'id el-Hudri, radijallahu anhu, prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Kada vidite osobu kako obilazi mesdžide, svjedočite da je vjernik."⁵¹⁶ Allah je rekao: *...u džamijama koje se Allahovom voljom podižu i u kojima se spominje Njegovo ime, ujutro i navečer, ljudi koje kupovina i prodaja ne ometaju da Allaha spominju i koji molitvu obavljaju i milostinju udjeljuju, i koji strepe od Dana u kome će srca i pogledi biti uznemireni.* (En-Nur, 36-37)

Prva vrsta džihada je bolja od ove druge. Uzvišeni kaže: *Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom napaja i koji vodi brigu o Časnom Hramu ravan onome koji u Allaha i u Onaj svijet vjeruje i koji se na Allahovom putu bori? Nisu oni jednaki pred Allahom. A Allah neće ukazati na Pravi put onima koji sami sebi nepravdu čine. U većoj su časti kod Allaha oni koji vjeruju i koji se iseljavaju i koji se bore na Allahovu putu zalažući imetke svoje i živote svoje; oni su pravi pobjednici.* (Et-Teube, 19) Muslim bilježi u svom *Sahihu* od Nu'mana ibn Bešira, radijallahu anhu, da je rekao: "Bio sam pored Poslanikovog minbera, pa jedan čovjek reče: 'Nakon što sam primio islam, želim samo da napajam hadži-je.' Drugi reče: 'Nakon što sam primio islam, želim samo da vodim brigu o Časnom Hramu.' Treći reče: 'Džihad na Allahovom putu je bolji od onoga što ste spomenuli.' Omer ih ukori i reče: 'Ne podižite glas pored Poslanikovog minbera. Danas je petak, pa kada se klanja džuma, ući ću i pitati Poslanika za ono oko čega ste se razili.' Allah je zatim objavio:

koji umre na bojnopolju, od Fudalea b. Ubejda, radijallahu anhu. Tirmizi je rekao: „Hadis je hasenun-sahih.“ Bilježi ga i imam Amed u *Musnedu*. Šejh Albani ga je ocijenio autentičnim. (op.prev.)

⁵¹⁶ Ahmed u *Musnedu*; Tirmizi, 3092, u knjizi O komentaru Kur'ana, poglavlje Komentar sure Et-Tevba; Ibn Madže, 802, u knjizi O mesdžidima i džematima, poglavlje Česti boravak u mesdžidima i iščekivanje namaza, od Ebu Se'ida el-Hudrija. Hafiz u *Takribu* je spominjao da je prenosilac u ovome lancu po imenu Derradž, saduk, ali kada prenosi od Ibn el-Hejsama ima slabosti. Slabim ga je ocijenio i Zehebi u *Telhis Musterdreku*, i Maglati u komentaru *Sunena* Ibn Madže. Pored toga, Tirmizi ga je ocijenio hasenom, a Ibn Huzejme vjerodostojnim. Isto su učinili i Ibn Hibban i Hakim. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom napaja i koji vodi brigu o Časnom Hramu ravan onome koji u Allaha i u Onaj svijet vjeruje i koji se na Allahovu putu bori!?" Ovaj hadis ukazuje na povod objave ovog ajeta, i pojašnjava da je najbolje dobrovoljno djelo kojim se čovjek približava Allahu džihad, i ukazuje na to da je najbolji džihad onaj koji prati iman, i da je taj džihad bolji od vođena brige o Svetom Hramu i pojenja hadžija. U ovom smislu je i hadis koji prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je džihad bolji od dobrovoljnog hadža. Propisivanje hadža je, po mnogim učenjacima, bilo tek devete godine po Hidžri, i možda je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ovo rekao prije nego je uopšte propisan obavezni hadž, pa se odnosi na dobrovoljni. Neki kažu da je u početku islama džihad bio obaveza svakog pojedinca, i u tom slučaju je jasno zašto mu je data prednost u odnosu na hadž, prije nego je hadž postao obavezan, ali nakon što je džihad postao kolektivna obaveza, a hadž obaveza svakog pojedinca, onda je obavezni hadž bolji od džihada.

Subejj ibn Ma'bed je rekao: "Bio sam hrišćanin pa sam primio islam, i upitao sam Poslanikove ashabe da li je džihad bolji od hadža, pa su mi rekli: 'Hadž.'" To znači, a Allah najbolje zna, da je hadž bolji za onog ko ga prvi put obavlja, poput onog ko je primio islam. Hadis koji prenosi Ebu Hurejre može značiti i to da je džihad kao vrsta djela bolji od hadža kao vrste djela,⁵¹⁷ pa ako hadž dobije neki dodatni opis kojim se odlikuje nad džihadom, poput hadža koji je obaveza svakog pojedinca, onda je taj konkretni hadž bolji od džihada, a inače je džihad bolji. A Allah najbolje zna.

Hadis koji prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, upućuje na to da je najbolje djelo, nakon džihada na Allahovom putu, ono što se podrazumijeva pod "održavanjem mesdžida" (imaretul-mesadžidi) u smislu činjenja zikra i drugih oblika pokornosti. Ovaj pojam obuhvata obavljanje namaza, činjenje zikra, učenje Kur'ana, činjenje itikafa, podučavanje korisne nauke ili učenje i slušanje iste.

Još bolje i vrednije od toga jeste obavljanje navedenog u i najboljem i najčasnijem mesdžidu, tj. Mesdžidul-haramu, posjetom i činjenjem tavvafa. Iz ovog razloga je posebno istaknut, a učinjena posjeta njemu prilikom hadža jedno od najboljih djela, nakon džihada.

⁵¹⁷ Tj. obavezni džihad je bolji od obaveznog hadža, i dobrovoljni džihad je bolji od dobrovoljnog hadža. (op. prev.)

Allah je ovu Kuću spomenuo u Svojoj Knjizi najčasnijim spomenom i najimpozantnijom počasću i pohvalom. Allah je rekao: *I učinili smo Hram utočištem i sigurnim mjestom ljudima. Neka vam mjesto na kojem je stajao Ibrahim bude prostor iza kog ćete namaz obavljati – I Ibrahimu i Ismailu smo naredili: "Hram Moj očistite za one koji ga budu obilazili, koji budu tu boravili i koji budu molitvu obavljali."* (El-Bekare, 125) *Prvi hram sagrađen za ljude jeste onaj u Mekki, blagoslovljen je i putokaz je svjetovima. (Ali Imran, 96-97) I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo: "Ne smatraj Nama nikoga ravnim, i očisti ovaj Hram Moj za one koji će ga obilaziti, koji će tu u blizini njegove stanovati, i koji će molitvu obavljati i oglašiti ljudima hadži" – dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim; dolazit će iz mjesta dalekih.* (Hadž, 26-27)

Održavanje ostalih mesdžida i džamija, pored Mesdžidul-harama, postiže se obavljanjem namaza u njima, i drugim oblicima ibadeta. To se ubraja u ribat (borbu na Allahovom putu). Kao što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao kada je riječ o temeljitom uzimanju abdesta u teškim okolnostima, i velikom broju koraka prema mesdžidu, te iščekivanju narednog namaza nakon već obavljenog namaza, to vam je ribat, to vam je ribat to vam je ribat (čuvajnje vojnog položaja u ratu)!⁵¹⁸

Međutim, kada je u pitanju održavanje Mesdžidul-harama posebno, onda se to odnosi na odlazak njemu radi zijareta, i održavanje u smislu obavljanja tavvafa, koje je Allah dao odliku jedne vrste džihada na Allahovom putu.

Buhari je u svome *Sahihu* zabilježio izjavu od Aiše, radijallahu anha: "O Allahov Poslaniče, znamo da je džihad najbolje i najvrednije djelo kod Allaha, pa zar i mi nećemo ići u džihad?" Vjerovjesnik odgovori: "Najbolji vaš oblik džihada je ispravno obavljeni hadž."⁵¹⁹ – tj. najbolji džihad ženama je hadž. Neki bilježe eksplicitno: "Najbolji džihad za vas je primljen hadž."

U drugoj verziji ovoga hadisa, koji također bilježi Buhari, stoji: "Džihad vas žena je obavljanje hadža"

⁵¹⁸ Muslim, 251, u knjizi O čistoći, poglavlje Temeljito uzimanje abdesta u teškim okolnostima; *Muwetta*, 1:161; Tirmizi, 51, Nesai, 1:89-90,

⁵¹⁹ Buhari, 1520, u knjizi o Hadžu, poglavlje O vrijednostima propisno obavljenog hadža.

U *Musnedu* imama Ahmeda i u *Sunenu* Ibn Madžea od Ummu Selem, radijallahu anha, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Hadž je na mjesto džihada svakome ko je slab."⁵²⁰

Bejaki je zabilježio hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: "Džihad starog, žene i slabog su hadž i umra."⁵²¹

U *Musanefu* Abdurezaka je zabilježena Omerova izjava: "Kada ostavite sedla, pripremite se za hadž i umru, jer je to jedan oblik džihada." Buhari je spominje kao mu'allek-predanje.

Ibn Mes'ud kaže: "To su sedla i putovanje. Pod *sedlima* se misli na džihad na Allahovom putu, a pod *putovanjem* na hadž." Ovo bilježi imam Ahmed i *Menasiku*.

Hadž i umra se ubrajaju u džihad jer se tako ulaže trud, imetak duša i tijelo. Kao što je naglasio Ebu Ša'sa. Sagledao sam sva dobra djela pa sam uočio da se namazom slabi tjelo, ali ne i imetak, kod post je isto. Dok hadž slabi oboje. Pa sam zaključio da je on bolji."

Abdurezak je zabilježio u sklopu mursel-predanja od Alije b. Husej-na da je neki čovjek upitao Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, o džihadu, pa je rekao: "Hoćeš li da te uputim na jedan (oblik) džihada u kojem nema borbe? – Hadži!"⁵²²

Abdurrezzak bilježi svojim senedom prenosi od Tavusa da je upitan da li je bolji dobrovoljni hadž ili sadaka, pa je odgovorio: "A gdje su ona odsjedanja, i putovanja, i bdijenje, i umor, i tavaf oko Ka'be, i namaz kod nje, i stajanje na Arefatu i Muzdelifi, i bacanje kamenčića?", kao da želi reći da je hadž bolji.

⁵²⁰ Ahmed u *Musnedu*, 6: 294; Ibn Madže, 2902, u knjizi O obredima hadža, poglavlje Hadž je za žene džihad. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u *Vjerosdotojna predanja Sune-na Ibn Madžea*.

⁵²¹ Bejheki u *Sunenu*, 4:350, Nesai, 2626, u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednosti obavljanja hadža. Hejsemi je u *Medžma'uz-Zevaidu* rekao: „Hadis je zabilježio i Ahmed, a lanac prenosilaca su isti oni koji su zastupljeni u *Sahihu* (Buharija). Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenom. (op.prev.)

⁵²² U knjizi O hadžu, 8809. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u *Sahih džami'us-Sagir*.

Šta je bolje: dobrovoljni odlazak na hadž ili davanje sadake?

1. Jedna grupa učenjaka, kao npr, Tavus, Ebu Ša'sa i Hasan el-Basri smatraju da je hadž bolji.

Abudrezak je svojim lancem prenosilaca prenio da je Tavus upitan o tome da li je dobrovoljni hadž bolji od davanja sadake, a on je odgovorio: "A gdje je putovanje i stajanje, nešanica i nedaće, tavaf oko Kabe, namaz kod Kabe, stajanje na Arefatu, spajanje, bacanje kamenčića?" Hoće reći: hadž je bolji. U Abdurrezzakovoj knjizi se slabim senedom prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o čovjeku koji je više puta učinio hadž, da li će sada udjeljivati rodbini ili oslobađti robove, pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tavaf sedam puta oko Kabe bez beskorisnog govora ravan je oslobađanju jednog roba.",⁵²³ i ovo ukazuje na prednost hadža.

Oni koji smatraju da je hadž vredniji dokazuju to i prednosti udjeljivanja za hadž nad udjeljivanjem za džihad.

2. Nehai je rekao da je sadaka bolja.

3. Treći su zauzeli stav relativnosti. U smislu, ukoliko postoji neko od rodbine kome je sadaka prijeko potrebna, ili je vrijeme gladi (nestašice i krize), onda je bolje davanje sadake. U suprotnom bolje je obavljanje hadža. Ovakav stav se prenosi i od Hasana el-Basrija, kao i to da je održavanje rodbinskih veza i olakšavanje nekome ko je u nevolji bolje od dobrovoljnog obavljanja hadža.

U *Musnedu* imama Ahmeda prenosi se od Buredeta, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Izdaci na hadžu su kao izdaci na Allahovom putu; uvećava im se nagrada za sedam stotina puta."⁵²⁴

Taberani je zabilježio od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Izdaci na Allahovom putu od jednog dirhema (se vrednuju) koliko sedam stotina njih."⁵²⁵ Na ovakvo shvatanje aludiraju i riječi Uzvišenog: *I imetak na Allahovom putu žrtvujte, i*

⁵²³ Sened je veoma slab.

⁵²⁴ Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u slabe hadise iz *Džamius-Sagira* 6005.

⁵²⁵ U *El-Evsatu*, u lancu prenosilaca je Varka od Ata. Hadis je spomenuo i Hejsemi u *Madžamiju*, 3:208, uz konstataciju: „U lancu je meni nepoznat prenosilac.“

sami sebe u propast ne dovodite, i dobro činite – Allah, zaista, voli dobročinitelje. Hadž i umru radi Allaha izvršavajte! (El-Bekare, 195-196)

U ovome je dokaz da se ono što se troši na ime hadža i umre ubraja, u općem smislu, u trošenje na Allahovom putu. Neki ashab je odredio svoju devu da bude fi sebilillahi (da je dâ na Allahovom putu), pa je njegova žena htjela da na toj devi ode na hadž. Vjerovjesnik joj je poručio: "Obavi hadž na toj devi, jer je i hadž fi sebilillah."⁵²⁶ Ovaj slučaj su zabilježili autori *Sunena* i *Musneda* u brojnim verzijama. I sam Buhari je ovo spomenuo u svome *Sahihu*, ali u mualek-formi.⁵²⁷

Za ovakvo razumijevanje kao argument može poslužiti i to da se na hadžu daje iz dijela "sebilillahi" koje se spominje u ajetu koji reguliše kategorije i korisnike zekata. Što je jedan od dva stava učenjaka. Pa se, na osnovu njega, daje iz dionice fi sebilillah, da obavi hadž onaj koji nije obavio hadž. Ipak, što se tiče davanja iz ovoga fonda za potrebe dobrovoljnog hadža, postoji razilaženje među njima.

U jednom autentičnom hadisu je istaknuto: "Za propisno obavljen hadž nagrada je samo Džennet."⁵²⁸

U *Musnedu* imama Ahmeda stoji da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o najboljem djelu, na što je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio: "Vjerovanje u jednog jedinog Allaha, zatim džihad, zatim ispravno i propisno obavljen hadž bolji je od ostalih djela kao što je razmak između istoka i zapada."⁵²⁹

Od njega je preneseno da je rekao: "Ko dođe na hadž ovoj kući, ne imavši odnos sa suprugom i ne progovorivši kakvu ružnu riječ, on će iz svojih grijeha izići kao na dan kada ga je majka rodila."

Iz prethodnih hadisa jasno je da je oprost od grijeha na osnovu hadža i ulazak u Džennet uslovljen time da hadž bude propisno obavljen. A

⁵²⁶ Ebu Davud, 1989, knjiga O propisima hadža i umre, poglavlje O umri.

⁵²⁷ Mualek-hadisi su oni hadisi iz čijeg su lanca prenosilaca eliminirani, ili se ne spominju, jedan ili više prenosilaca zaredom. Mualek-predanja su zastupljena u Buharajevom *Sahihu* ukoliko ih spominje sa izrazom kategoričnosti, kao npr: *Rekao je...* itd, onda se radi o predanjima koja su vjerodostojna, a ukoliko se prenose u pasivu, u smislu: *Prenosi se...* itd. tada se radi o slabim predanjima čija suština, ali ne nužno i lanac prenosilaca koji je spojen, i forma, ima svoje utemeljenje. (op.prev.)

⁵²⁸ Buhari i Muslim i drugi autori hadiskih djela.

⁵²⁹ *Musned*, 4:342; Hejsami u *Medžma'uz-Zevaidu* je rekao: „Hadis bilježi Ahmed i Taberani u *El-Mu'džemul-Kebiru*, a prenosio ci seneda koji bilježi imam Ahmed su isti oni koji su zastupljeni u *Sahihu*.

hadž može biti mebrur (ispravan) i valjan ukoliko ispuni sljedeća dva uslova:

Prvi uslov: Da se u toku hadža čine djela koja spadaju u birr (dobročinstvo).

Drugi uslov: Čuvanje od griješenja.

Dobročinstvo se sastoji iz dva dijela:

Prvi: dobročinstvo ljudima. U Muslimovom *Sahihu* je došlo da je Vjerovjesnik rekao: "Birr (dobročinstvo) je lijep karakter." Ibn Omer, radijallahu anhu, je imao običaj reći: "Birr je lahka stvar: ozareno lice i lijep govor." Ovo je vrlo potrebno na hadžu. Tj. ophođenje prema ljudima sa lijepim djelom i riječju. Jedni su rekli: "Safer (putovanje) je nazvan saferom jer otkriva / *jusfiru* (karakter ljudi).

U *Musnedu* stoji od Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Hadž koji je mebrur nema nagrade do Dženneta." Pa su neki upitali: "A kakav je hadž mebrur." "To je dijeljenje hrane, nazivanje selama." U drugom hadisu je rekao: "I lijep govor."

Se'id b. Džubejr je upitan: "Čiji hadž je najbolji?" A on je odgovorio: "Onoga koji dijeli hranu-darežljiv je i koji svoj jezik suzdržava!"

Sufjan es-Seuri kaže: "Čuo sam da to spada u primljeni hadž."

U *Merasilu* Halida ibn Ma'dena je zabilježen hadis od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Šta će da radi onaj koji hodočasti ovu kuću (Kabu) ukoliko se kod njega ne nađu sljedeće tri stvari:

- 1- Strah od Allaha koji će ga zaštititi od onoga što je Allah zabranio.
- 2- Blagost kojim će da suzbije svoju ljutnju.
- 3- I lijepo ophođenje (pogotovo) sa onim sa kojima je došao na hadž.

Ako to nema, onda ni Allah nema potrebe za njegovim hadžom."

Gore navedene karakteristike su nam potrebne pri svakom putovanju. A one su neophodne prilikom putovanja na hadž. Ko ih upotpuni i njima bude vladao njegov hadž će biti potpun i pravilan.

Najsveobuhavetniji oblici dobročinstva i lijepog ophođenja za kojim hadžija ima potrebu sadržana su u oporuci koju je Vjerovjesnik,

sallallahu alejhi ve sellem, oporučio Ebu Džurijju el-Hudžejmiju, radijallahu anhu,⁵³⁰ kada je rekao: "Nemoj od dobrih djela ništa omalovažavati, pa makar to bilo da iz svoje posude sipaš nešto vode u posudu onoga kome je ona potrebna, i makar to bilo da daš svezak za obuču, ili da skloniš sa puta ono što će ljude uznemiravati, ili da se sa bratom sretniš ozarenog lica, ili da sretniš svoga brata muslimana pa da mu selam nazoveš, ili da razgovoriš nekog ko je u brigama na putovanju."⁵³¹

Uopće, najbolji ljudi su oni od koji najviše koriste drugim ljudima i koji imaju najviše strpljenja prema drugima. Allah, dželle šanuhu, je opisao vjernike riječima: nastoje da postignu oprost Gospodara svoga i Džennet, prostran kao nebesa i Zemlja. Rekao je da su to *oni koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savldavaju i ljudima opraštaju, a Allah voli one koji dobra djela čine.* (Ali Imran, 134)

Hadžija se neminovno izlaže druženju i kontaktu sa ljudima, a vjernik koji kontaktira i druži se sa drugima i strpljiv je nad njihovim ezijetima bolji je i vredniji od onoga koji to ne čini.

U *Merasilima* Ebu Davuda zabilježeno je predanje od Ebu Kalabeta, radijallahu anhu, da su se neki Vjerovjesnikovi ashabi vratili sa hadža hvaleći jednog njihovog saputnika rekavši: "Nikada nismo vidjeli nekoga ko je kao taj čovjek: nikada ne bi putovao a da ne bi (Kur'an) učio, nikada nismo zastali a da ne bi u namaz stupio." On ih upita: "A ko je vodio računa o njegovim stvarima!?" – pa je između ostalog upitao i: "Ko mu je devu hranio?" Oni su (na sva postavljena pitanja) odgovarali sa: "Mi smo za njega to odrađivali!" On im na to reče: "Onda je svaki od vas bolji od njega!"⁵³²

Rebi'a je rekao: "Ljudskost na putu je obilno udjeljivanje, nerazilaženje sa saputnicima i puno šale koja ne srdi Allaha."

Došli su dvojica ljudi kod Ibri 'Auna da se oproste od njega i pitaju ga sa savjet, pa im on reče: "Držite se sputavanja srdžbe i obilnog udjeljivanja." Zatim je jedan od njih vidio u snu da im je Ibn 'Aun poklonio dva ogrtača.

⁵³⁰ Radi se o Džabiru b. Sulejmu b. Džabiru, poznatom ashabu, radijallahu anhu.

⁵³¹ Hadis bilježi Ebu Davud, 4084, u knjizi O odijevanju, lanac prenosilaca je vjerodostojan.

⁵³² *Merasili Ebu Davud*, str. 239, a prenosio ci ovoga hadisa su pozdani. Hadis je zabilježio i Se'd b. Mensur u svome *Sunenu*, pod brojem 2919.

Dobročinstvo prema saputnicima je bolje od ibadeta od kog ima korist samo onaj ko ga čini, pogotovo ako je taj čovjek u potrebi da ga njegova braća služe.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio na putovanju, a bila je veoma velika žega. Uz Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, bilo je onih koji su postili. Pa su postači popadali, a oni koji tada nisu postili posluživali su i spremali šta je bilo potrebno, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Oni koji su se danas mrsili odnijeli su nagradu."⁵³³

Mudžahid je govorio: "Sa Ibn Omerom sam išao na put da bih mu hizmetio, a, ustvari, on je meni hizmetio."

Mnogi naši dobri preci su uslovljavali onima sa kojima se na hadž upute da im budu u hizmetu, jer su željeli da postignu te nagrade. Od njih su bili Amir ibn Kajs⁵³⁴, Amr Ibn Utbe⁵³⁵, iako su bili veoma uporni u samostalnim ibadetima. Tako je postupao i veliki Ibrahim ibn Edhem, koji je svoje saputnike uslovljavao time da im on hizmećar bude i ezan da uči.

Jedan od dobrih ljudi je bio u društvu svojih saputnika dok su išli u džihad i na druga mjesta, pa bi ih uslovio time da ih on služi na tom putu. Ako bi vidio da neko želi oprati svoju odjeću, rekao bi mu: "Ovo spada u moj uslov.", pa bi mu oprao odjeću, a kada bi vidio da neko želi oprati svoju glavu, rekao bi: "Ovo spada u moj uslov.", pa bi mu oprao glavu. Kada je umro, pogledali su mu ruku i vidjeli da je na njih napisano: "Stanovnik Dženneta." Kada su bolje pogledali, vidjeli su da je to napisano ispod kože.

Buhejm el-'Idžli, jedan od pobožnjaka koji je puno plakao, krenuo je sa jednim bogatim trgovcem na hadž. U danu kada su krenuli na put, Buhejm je zaplakao toliko da su mu suze natopile prsa, a zatim

⁵³³ Buhari, 2890, u knjizi O džihadu, poglavlje Vrijednost posluživanja u ratu; Muslim, 1119, u knjizi O postu, poglavlje nagrada koja pripada onome koji se mrsi na putovanju ukoliko bude angažovan na usluzi suputnicima; Nesai, u knjizi O postu, poglavlje Vrijednosti mršenja na putovanju, od Enesa, radijallahu anhu.

⁵³⁴ Ebu Abdullah, kaže se za njega još i Ebu Amr et-Temimi el-Anberi el-Basri. Pouzdani prenosilac, asketa, poznati pobožnjak iz reda tabi'ina. Kab el-Ahbar ga je vidio i proglasio ga monahom ovoga ummeta. Vidi: *Sije ealam en-nubela*, 4:17.

⁵³⁵ Amr Ibn Utbe Ibn Ferkad es-Sulemi el-Kufi. Bio je jedan od poznatijih po pobožnosti i asketizmu. Ibn Hibban ga je uvrstio u pouzdane prenosioc.

počele kapati na zemlju, i rekao je: "Ovo putovanje me je podsjetilo na putovanje ka Allahu." Zatim je glasno zajecao. Njegovom saputniku trgovcu se to nije svidjelo, i pobojavao se da će mu pokvariti put sa njegovim velikim plaćom. Kada su se vratili sa hadža, dođe čovjek koji ih je združio, poselami trgovca i upita kako mu je bilo sa Buhejmom. Ovaj mu reče: "Tako mi Allaha, pomislio sam da među živim ljudima danas nema čovjeka poput njega. Trošio je svoj imetak na mene, iako je on teškog imovinskog stanja, a ja bogat, i služio me je iako je on starac i slab, a ja mlad, spremio mi je hranu iako je on postio a ja nisam." Ovaj ga upita o onome što je prezirao kod njega, o njegovom obilnom plaću, pa trgovac reče: "Tako mi Allaha, navikao sam na taj plać i zavolio ga pa sam mu se pridružio u tome toliko da je to uznemirilo ostale saputnike. Zatim su i oni navikli na to, pa kada bi čuli da mi plaćemo, i oni bi zaplakali, i govorili bi jedni drugima: 'Zašto bi vi bili preči da plaćete o nas, a svi mi idemo ka zajedničkom završetku?' Tada bismo svi zajedno plakali." Zatim ovaj čovjek ode kod Buhejma, poselami ga i reče mu: "Kakvim si našao ovog tvog saputnika?" On reče: "Kao najboljeg saputnika, puno spominje Allaha, dugo uči Kur'an, lahko pusti suzu, trpeljiv je prema saputnicima. Molim Allaha da ga nagradi lijepom nagradom."

Abdullah ibnul-Mubarek bi svojim saputnicima na putovanju davao najbolju hranu, dok bi on postio. Kada bi htio obaviti hadž iz njegovog grada Merva, okupio bi svoje drugove i rekao: "Ko od vas želi na hadž?", pa bi uzeo njihov imetak i stavio u sanduk, zaključao ga, a zatim bi on obilno trošio na njih i hranio ih najboljom hranom. Zatim bi im u Mekki kupio šta žele od hedija, a onda bi se sa njima vratio u svoj grad. Kada bi stigli, spremio bi im gozbu, okupio ih na nju, naredio da mu se donese sanduk sa njihovim imetkom, a onda bi svakom vratio njegov imetak.

Drugo značenje birra: Od značenja koje obuhvaća pojam birra jeste, ustvari, izvršavanje svih pokornosti. Birr je u ovom slučaju nasuprot grijeha. Allah, dželle šanuhu, je pojasnio značenje birra kada je rekao: *Čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u Onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima-namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva...* (El-Bekare, 177) Ovaj ajet u sebi sadrži šest vrsta dobročinstva, ko ih upotpuni upotpunio je značenje dobročinstva.

Prva je: vjerovanje u šest imanskih šartova. Druga: davanje dragog

imetka siromasima, bližnjima, putnicima i onima koji ga traže, i davanje radi otpuštanja robova. Treća: obavljanje namaza. Četvrta: davanje zekata. Peta: ispunjavanje date obaveze. Šesta: sabur u poteškoćama.

Sve navedene komponente dobročinstva hadžija prilikom obavljanja hadža itekako potrebuje; jer, npr. hadž uopće nije primljen bez vjerovanja, niti je potpun bez redovnog obavljanja namaza, davanja zekata, jer su islamski temelji međusobno povezani, tako da ni vjerovanje ni islam nije potpuno dok se svi djelovi ne prihvate. Tako se ni dobročinstvo na hadžu ne postiže bez izvršavanja obećanja i preuzetih obaveza u vezi sa ugovorima i ortačenjem koje je potrebno za odlazak na hadž. Također, to se ne postiže bez dijeljenja voljenog imetka onome kome Allah, dželle šanuhu, voli da se daje. Pored navedenog, potencijalnom hadžiji treba i strpljenja u podnošenju onoga što ga snađe na putovanju.

Ovu su bili neki dijelovi dobročinstva koji se spominju kao uslov valjanosti hadža. Među najvažnije, ipak, od svih jeste održavanje i redovno obavljanje namaza. Onaj ko ne održava namaz, a putuje na hadž, pogotovo još ako je njegov hadž dobrovoljni, poput je čovjeka koji nastoji da zaradi jedan dirhem u okolnostima u kojima gubi glavniciu svoga imetka koja iznosi i više hiljada dirhema.

Naši dobri preci su se čvrsto držali obavljanja nafilā prilikom odlaska na hadž, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je imao običaj da klanja noćni namaz na jahalici, prilikom svakog svog putovanja, čak bi i vitr na njoj obavljao.⁵³⁶

Mesruk je obavio hadž, pa je spavao samo na sedždi.

Muhammed ibn Vasi' je klanjao na putu ka Mekki po cijelu noć na svojoj jahalici, išaretom. Naredio bi vodiču puta da podigne glas iza njega, kako bi time odvratio pažnju ljudi od njega i da ne bi primijetili da klanja.

El-Mugire ibnul-Hakim es-San'ani bi krenuo na hadž iz Jemena pješke, a svake noći je učio trećinu Kur'ana. On bi zastao da klanja i dok ne završi to svoje učenje, a zatim bi se pridružio karavani, a nekad ih ne bi stigao čak ni do kraja dana.

⁵³⁶ Kao što bilježi Muslim, 700, u knjizi O namazu putnika, poglavlje O dozvoljenosti obavljanja nafilā na jahalici u ma kom pravcu se ona okrenula; Ibn Madže, 1200, u knjizi O obavljanju namaza, poglavlje O klanjanju vitr-namaza na jahalici. Hadis je vjerodostojan.

Neka je Allahov mir i neka je Njegova milost na te duše! Kako smo samo daleko od njih!

Mi naređujemo da se vodi računa o namazu u njegovo vrijeme, makar spajajući namaze, koji se spajaju u vrijeme jednog od njih. Nikom nije dozvoljeno da danju klanja namaze koji se klanjaju noću i obratno, niti da klanja na jahalici farzove, osim onome ko se boji da će mu otići saputnici, i njemu sličnim, koji se boje za sebe. Što se tiče bolesnika i onoga ko se našao u blatnjavom i poplavljenom području, postoji poznato razilaženje među učenjacima oko toga da li je takvom dozvoljeno da klanja farz na jahalici. Po tom pitanju se prenose dva rivajeta od imama Ahmeda. Zatim, naređujemo da čovjek bude pod abdestom ukoliko može, i pod tejemumom ako ne može uzeti abdest, bilo iz fizičkih ili šerijatskih razloga. Kada Allah vidi da čovjek teži za uspostavljanjem namaza na ispravan način, On mu pomogne.

Jedan od učenjaka kaže: "Bio sam na putu za hadž, i vodič bi stajao ljudima svakog dana za sabah namaz, pa bismo tu stali i klanjali, a zatim ponovo uzjahali. Jednog dana se približio izlazak sunca, a on nije stao, pa sam ih dozvao, ali se nisu osvrtni za tim. Uzeo sam abdest na jahalici, a zatim se spustio na zemlju da klanjam, i već sam se odlučio da ću pješice ići dok ne odsjednu ujutru, a to bi činili blizu podneva, iako sam znao koliko će mi to biti teško, i da za to nemam snage. Kada sam obavio namaz, pogledao sam ka svojim saputnicima i ugledao ih kako stoje. Da im je to neko tražio da urade, ne bi ga poslušali, pa ih upitah zašto su stali, na šta mi rekoše: 'Kada si sišao, zamrsile su se uzde deva, pa ih još uvijek pokušavamo odmrstiti.' Uzjahao sam i zahvalio Allahu, i znao sam da ko god dâ prednost Allahovom pravu nad prohtjevom duše i njenim rahatlukom, doživjet će sreću dunjaluka i Ahireta, i ko god uradi suprotno tome, dajući prednost užitku svoje duše nad pravom svoga Gospodara, doživjet će nesreću na dunjaluku i na Ahiretu."

Od najuzvišenijih vrsta dobročinstva je i često izgovaranje zikra u toku hadža. Allah je naredio da se mnogo čini zikr u toku obreda hadža. Prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o najvrednijem i najvaljanijem hadžu, na šta je odgovorio: "To je hadž u kome je najviše zikra."⁵³⁷

⁵³⁷ Dio hadisa koji biježi imam Ahmed u svome *Musnedu* od Muaza, radijallahu anhu.

U Tirmiziji i drugim zbirkama od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: "Najbolji hadž je glasno izgovaranje Telbije i klanje kurbana (adž ve sedž)".⁵³⁸ Klanje kurbana se također ubraja u najbolja djela prilikom hadža.

A kamile smo vam učinili jednim od Allahovih obreda hadža, i vi od njih imate koristi; zato spominjite Allahovo ime kada budu u redove poredane; a kad padnu na zemlju, jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onoga koji prosi. Tako smo vam ih potčinili da biste zahvalni bili. (El-Hadž, 36) Rekao je i: *Eto toliko! Pa ko poštiva Allahove propise – znak je čestitog srca.* (El-Hadž, 32)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je na oprosnom hadžu prinio sto deva kao kurban,⁵³⁹ i slao bi kurbane na Minu da se kolju za njega, dok bi on bio u Medini.⁵⁴⁰

Čuvanje od grijšenja

Valjanost hadža se upotpunjuje i čuvanjem od određenih oblika grijšenja u toku hadža, kao što je snošaj sa ženama, ružne riječi i grijšanje. Uzvišeni o ovome kaže: *Hadž je u određenim mjesecima, onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi i nema svađe u danima hadža. A za dobro koje učinite Allah zna. I onim što vam je potrebno za put snadbijte se. A najbolja obskrba je bogobožnost.* (El-Bekare, 198)

U vjerodostojnom predanju se ističe: "Ko obavi hadž, a ne bude imao snošaj sa ženom i ne izgovori ružnu riječ, vratit će se kao na dan kada ga je majka rodila."⁵⁴¹

U hadisu se kaže: "Koga bogobožnost ne odvrati od grijšenja prema Allahu, Allah nema potrebe za njegovim hadžom."

Hadis je spomenuo Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*. Rekao je: „Ahmed i Taberani ga bilježe, a u njegovom lancu prenosilaca je Zebban b. Faïd, koji je slab, a neki su ga ocijenili i pouzdanim. Pored njega u lancu prenosilaca je i Ibn Lehije, a ostali prenosiooci Ahmedove verzije su pouzdani.“

⁵³⁸ Tirmizi, 827, u knjizi O hadžu, poglavlje Glasno izgovaranje Telbije i vrijednost klanja kurbana; Ibn Madže, 2942, od Ebu Bekra es-Siddika, radijallahu anhu. Šejh Albani je rekao da je ovaj hadis vjerodostojan. (op.prev)

⁵³⁹ Bilježi Buhari.

⁵⁴⁰ Bilježi Buhari.

⁵⁴¹ Izvor hadisa je prethodno naveden.

Niti hadžija, niti bilo ko drugi, ne može sa sobom uzeti zalihi bolju od bogobožnosti. Također, nema bolje dove za hadžiju, ili općenito bilo kojem drugom putniku prilikom opraštanja, od dove da mu Allah dâ bogobožnost.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada je pratio jednog mladića na hadž, dovio za njega: "Allah te pomogao bogobožnošću."

Jedan je rekao: "Oporučujem ti ono što je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, oporučio Muazu, radijallahu anhu: 'Boj se Allaha ma gdje bio i svoje loše djelo dobrim proprati, da ga obriše, i sa ljudima lijepo postupaj.'"⁵⁴²

Među najvažnije stvari za koju treba hadžija da se pobrine jeste njegov imetak za hadž i to da taj imetak ne bude od harama. Taberani i drugi autori hadiskih djela zabilježili su hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada neko pođe na hadž, a opskrba mu je na pošten način zarađena, pa stavi svoju nogu u uzengiju i kaže: 'Lebejke Allahumme lebbejk!', melek na nebesima kaže: 'Tvoja opskrba je na pošten način zarađena, a tvoja jahalica je halal novcem kupljena, tvoj hadž će biti valjan, a ne protiv tebe!' Ako neko pođe na hadž sa novcem koji je na nepošten način zarađen, kad stavi nogu u uzengiju i uzvikne: 'Lebejke Allahume lebbejke!', melek uzvikne: 'Tvoja opskrba je stečena haram novcem, tvoj hadž nije valjan!'"⁵⁴³

Insan se mora čuvati toga da mu cilj hadža bude da bude viđen, ili sa se čuje za njega, niti se treba hvalisati, niti promovirati, niti oholiti, nego hadžom treba tražiti isključivo Allahovo zadovoljstvo i nagradu. U toku hadža mora biti skroman i pun strahopoštavanja i mira.

Prenosi se od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, učinio hadž na jednom starom sjedlu i tepihu koji

⁵⁴² Hadis je zabilježen u Tirmizijevom *Sunenu*, 1988, u knjizi O dobročinstvu, poglavlje O druženju sa ljudima, hadis je hasen, kako tvrdi Tirmizi. Ibn Redžeb el-Hanbeli u svome djelu *Džamiulu ulum vel hikem* navodi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ovakav savjet dao i Muazu i Ebu Zerru.

⁵⁴³ El-Munzir ga navodi u *Tergibu*. Rekao je: „Hadis bilježi Taberani u *El-Evsatu*, a bilježi ga i Esleme, štićenik Omera b. Hattaba, u musrsel i sažetoj formi.“ Hadis je spomenuo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 10:292, rekavši: "Hadis bilježi Taberani u *El-Evsatu*, a u lancu prenosilaca mu je Sulejman b. Davud el-Jemami, koji je slab prenosilac."

nije bio skuplji od četiri dirhema, i da je govorio: "Gospodaru, učini ovaj hadž bez da bi se vidjelo ili pročulo."⁵⁴⁴

Ata je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je klanjao sabah na Mini na Dan Arefata, a zatim krenuo na Arefat, a ispod njega bijaše platno koje mu je kupljeno za četiri srebrenjaka. Govorio je: "O Allahu, učini ovaj hadž primljenim, bez rijaluka i želje za reputacijom."⁵⁴⁵

Abdullah ibnul-Haris je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je uzjahao sedlo, pa se zatresao i ponizno rekao: 'Odazivam Ti se, nema istinskog života osim ahiretskog života.'"⁵⁴⁶

Jedan čovjek je rekao Abdullahu ibn Omeru: "Koliko je puno hadžijal", pa mu je na to rekao: "Koliko li je malo hadžija." Zatim ugleda čovjeka na devi, na istrošenom sedlu, uzda mu je jedno uže, pa reče: "Možda je ovaj od istinskih hadžija."

Šurejh je rekao: "Pravih hadžija je malo, ali je puno putnika, koliko je samo onih koji dobro rade, a kako li je samo malo onih koji time žele Njegovo zadovoljstvo."

Jedan od prethodnika je svake godine išao pješke na hadž, pa je jedne noći spavao u svojoj postelji, a njegova majka od njega zatraži gutljaj vode. Bijaše mu teško da ustane iz postelje i napoji majku, pa se sjeti svog hadža pješke svake godine, i kako mu to nije teško, pa obračuna svoju dušu i shvati da mu je tu teškoću ustvari olakšavalo to što ga ljudi vide i hvale, i shvati da mu je nijet zaprljan.

Jedan tabi'in je rekao: "Možda neko u ihramima kaže: 'Odazivam Ti se.', pa mu Allah odgovori: 'Ja se tebi ne odazivam, već ti odbijam ovo!'" Upitaše ga: "Zašto to?" On reče: "Možda je kupio svoju devu za petsto srebrenjaka, i sedlo za dvjesto srebrenjaka, i postelju za toliko i toliko, a zatim očešljao kosu i pogledao svoje dvije bočne strane tijela, pa mu zbog toga bude odbijen hadž."⁵⁴⁷

⁵⁴⁴ Ibn Madže, 2890, u knjizi O Obredima hadža, poglavlje Hadž na jahalici. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u autentični dio Ibn Medžma'uz-Zevaidine zbirke. Hadis je spomenuo i Munziri u *Tergibu*.

⁵⁴⁵ Hadis je hasen zbog rivajeta koji ga podupiru. Bilježi ga el-Fakihi, 855., et-Taberani u *el-Mu'džemul-eusatu*, 1400., i drugi.

⁵⁴⁶ Hadis je hasen sa drugim hadisima koji ga pojačavaju. Bilježi ga Ibn Ebi Šejbe, br. 15801., 25343., i Ahmed u *Zuhdu*, br. 150.

⁵⁴⁷ Tj. zbog samoljublja ili oholosti. (op.red.)

Zbog ovoga je pohvalno da hadžija bude raščupan i prašnjav. U hadisu koji govori o tome da se Allah ponosi pred melekima hadžijama na Arefatu, stoji da Allah kaže melekima: "Pogledajte u Moje robove! Došli su Mi raščupani, prašnjavi, dolaze ujutru kada sunce postane žestoko, pa posvjedočite da sam im oprostio!"⁵⁴⁸

Omer je jednog dana bio na putu ka Mekki, pa reče: "Kose im biva ju raščupane, prašnjave, miris im se promijenio,"⁵⁴⁹ dolaze ujutru kada sunce postane žestoko, i time ne žele ništa od dunjaluka! Ne znamo bolje putovanje od ovog.", tj. od hadža.

Također se prenosi da je rekao: "Pravi hadžija je (onaj ko se namuči pa dođe) raščupane kose, promijenjenog mirisa."

Abdullah ibn Omer je rekao jednom čovjeku kojeg je vidio kako od svog ihrama pravi hladovinu, pa mu reče: "Iziđi na žarko sunce radi Onog zbog Kog si zaniyetio hadž."

Uzvišen li je Onaj ko Svoj Sveti Hram učini mjestom okupljanja ljudi, mjestom sigurnosti, dolaze do njega i odlaze, a nisu ga se zasitili.

S obzirom na to da je Allah Sebi pripisao i svojim opisao Harem riječima upućenim *Svome prijatelju: I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo: "Ne smatraj Nama nikoga ravnim, i očisti ovaj Hram Moj za one koji će ga obilaziti, koji će tu u blizini njegovoj stanovati, i koji će molitvu obavljati."* (Hadž, 26) srca onih koji vole su se zavezala za Kuću Onoga Koga vole, tako da kada god im se spomene Bejtul-Haram, osjete žudnju i čežnju za Njim.

Oni koji su razdvojeni trebaju tražiti dove od onih koji su spojeni kako bi došlo do sudjelovanja u nagradi. Prenosi se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao onome što je krenio na umru: "Brate, spomeni i nas u dovi."⁵⁵⁰ Taberani je zabilježio od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, čuo nekog čovjeka kako prilikom Tavafa izgovara: "Allahu moj, oprosti tome i tome (spomenuo ga imenom)!", pa ga je Vjerovjesnik upitao: "Ko je taj

⁵⁴⁸ Hadis je sahih, bilježe ga Ahmed, Ibn Huzejme, Ibn Hibban i drugi.

⁵⁴⁹ Tj. sve to od muke i napornog puta. (op.red.)

⁵⁵⁰ Ahmed u *Musnedu*, 1:29, 2:59; Ibn Madže, 2894, u knjizi O obredima, poglavlje Vrijednosti hadžijine dove; Ebu Davud, 1498, u knjizi O namazu, poglavlje O dovi; Tirmizi, 3557, u knjizi O dovama, br. 13. On je rekao: „Hadis je hasenun-sahih. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op. prev.)

(kome doviš)?” On je rekao: “To je jedan čovjek koji me je zadužio da mu dovim između Rukna i Mekama.” On mu reče: “Tvome prijatelju je oprošteno!”⁵⁵¹

Ako vrijedni odu, a mi ostanemo, ako se oni približe, a mi udaljimo, ko nam garantuje da nismo od onih za koje Allah kaže: *Ali Allahu nije bilo po volji da idu, pa ih je zadržao, i bi im rečeno: “Sjedite sa onima koji sjedel”* (Et-Teuba, 46)

S tim da je onaj ko opravdano zaostane saučesnik onog ko je otišao, kao što je rekao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nakon što se vratio sa bitke na Tebuku: “Doista u Medini ima ljudi koji su bili sa vama dok ste putovali i odsijedali. Njih je spriječio opravdan razlog.”⁵⁵²

Štaviše, možda je neko od onih koji su putovali svojim srcem, svojom težnjom i čvrstom željom pretekao neke od onih koji su putovali svojim tijelima. Jedan od dobrih ljudi je uveče na Arefatu čuo u snu kako mu neko kaže: “Da li vidiš ovu gužvu na Arefatu?” Čovjek reče: “Da.” Glas mu reče: “Niko od njih nije bavio pravi hadž, osim jednog čovjeka koji je čvrsto želio obaviti hadž, ali je bio spriječen, pa mu je Allah podario stepen onih koji su došli na Arefat.”

Nije poenta u onima koji su došli tijelima, već u onima čija su tijela ostala u njihovim domovima, ali su putovali svojim srcima dok nisu prestigli karavanu.

Kada bi Omer ibn Abdulaziz vidio nekog da putuje u Medinu rekao bi mu: “Poselami od mene Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.” Prenosi se da je slao čovjeka posebno da prenese njegov selam iz Šama Poslaniku.⁵⁵³

⁵⁵¹ Taberani u *Mu'džemul-Kebiru*, 12:5, a spomenuo ga je i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 10:152, rekavši: „U lancu prenosilaca je El-Aris b. Imran el-Džaferi, koji je slab prenosilac.“

⁵⁵² Bilježi ga Buharija.

⁵⁵³ Osnova u ovoj radnji su riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: “Gdje god da se nalazite donosite salavat na mene, jer on mi biva dostavljen.” Bilježi Ebu Davud u *Sunenu* i Ahmed u *Musnedu*, sa dobrim senedom.

Treće poglavlje

O onome što zamjenjuje obavljanje hadža i umre u situacijama nemogućnosti njihovog obavljanja

في صحيح البخاري عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (جاء الفقراء إلى رسول الله فقالوا: ذهب أهل الثور من الأموال بالدرجات العلى والنعيم المقيم، يصلون كما نصلي، ويصومون كما نصوم، ولم يفضل أموال يحجون بها ويعتصرون ويجاهدون ويصدقون؟ فقال رسول الله: ألا أحدثكم بما لو أخذتم به لحقتم من سبقكم، ولم يدرككم أحد بعدكم، وكنتم خير من أتم بين ظهرائه إلا من عمل مثله: تسبحون وتحمدون وتكبرون خلف كل صلاة ثلاثا وثلاثين)

Buhari bilježi u svome *Sahihu* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je rekao: "Siromasi su jedne prilike došli kod Allahovog Vjerovjesnika i obratili mu se sljedećim riječima: 'Oni koji imaju imetak će postići visoke stepene i vječno uživanje (u Džennetu): poste kao što i mi postimo, klanjaju kao što i mi klanjamo, s tim što oni imaju prednost u imetku kojim idu na hadž, umru, u džihad, i sadaku njime udjeljuju.' Vjerovjesnik reče: 'Želite li da vas obavijestim o nečemu, ukoliko to budete praktikovali, stići ćete one koji su sada ispred vas, a neće vas moći stići oni koji dolaze poslije vas, i bit ćete najbolji od onih koji su na Zemlji, osim od onih koji to isto budu činili? Kažete *subhanallah, elhamdulillah* i *Allahu ekber* po trideset i tri puta nakon svakog namaza."⁵⁵⁴

Ahmed bilježi u *Musnedu* i En-Nesai u *Sunenu* od Ebud-Derdaa, radijallahu anhu, da je rekao: "Rekli smo: 'O Allahov Poslaniče, bogati pokupiše nagrade, klanjaju kao što mi klanjamo, ali čine i hadž dok mi ne možemo, i idu u džihad dok mi ne možemo, i rade to i to što mi ne možemo...' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Da li želite da vam ukažem na djelo koje ako budete radili, bit će vam bolje nego išta što uradi neko od njih? Recite *Allahu ekber* 34 puta, *subhanallah* 33 puta i *elhamdulillah* 33 puta, nakon svakog namaza."⁵⁵⁵

Imetak onome ko se njime pomogne na poslušnost i pokornost Allahu i koji ga troši na Allahovom putu i drugim dobrim djelima koja

⁵⁵⁴ Buhari, 2:325, 843, u knjizi O ezanu, poglavlje Zikr nakon namaza; Muslim, 595, u knjizi O mesdžidima, poglavlje Pohvalnost zikra nakon namaza i obznana njegovog teksta. Hadis ima brojne verzije, zabilježene u Buharijevoj, Muslimovoj, Malievoj i Ebu Davudovoj zbirci hadisa.

⁵⁵⁵ Hadis je sahih.

približavaju Allahu može da bude uzrok koji vodi Allahu. Kao što isti taj imetak, za onog ko ga troši na grijeh prema Allahu i njime se potpomaže da postigne haram stvari, i koji se imetkom zabavlja, zaboravljajući na Allaha, biva sredstvo koje ga udaljava od Allaha. Ebu Sulejman ed-Darani je rekao: "Dunjaluk je zastor koji Allahove neprijatelje zastire od Nega, a istovremeno je sredstvo koje Allahove evlije vodi Njemu, pa neka je slava Onome Koji je jednu svar učinio razlogom približavanja Njemu i udaljavanja od Njega."

Uzvišeni Allah je prvu grupu pohvalio, a drugu ukorio:

Hvaleći prvu grupu, rekao je: *Oni koji udjeljuju imanja svoja noću i danju, tajno i javno, dobit će nagradu od Gospodara svoga; i ničega se oni neće bojati i ni za čim oni neće tugovati.* (El-Bekare, 274)

Uzvišeni je rekao: *Oni koji Allahovu Knjigu čitaju i molitvu obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu da se nadaju nagradi koja neće nestati. Da ih On prema onome što su radili nagradi i još im iz obilja Svoga da, On mnogo prašta i blagodaran je.* (Fatir, 29-30) Ajeta koji govore u vezi sa ovim je puno.

Koreći drugu grupu, Allah je obznanio: *O vjernici, neka vas imanja vaša i djeca vaša ne zabave od sjećanja na Allaha. A oni koji to čine, bit će izgubljeni. I od onoga čime vas Mi opskrbljujemo udjeljujte prije nego nekom od vas smrt dođe, pa da onda rekne: "Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem."* (El-Munafikun, 9-10)

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je izjavio: "Svako ko ne bude davao zekat molit će da se ponovo na dunjaluk vrati u trenutku svoje smrti!" – potom je proučio ovaj ajet.

Allah nas je obavijestio o stanju džehenemlija, kojima će knjiga njihovih djela biti uručena u lijevu ruku, da će govoriti: *Bogatstvo moje mi nije od koristi, snage moje nema više.* (El-Haka, 28-29)

Također je veoma mnogo i hadisa kojima se iznosi pohvala onima koji svoj imetak troše u svrhe pokornosti Allahu, a kritikuju oni koji u imetku svome ne ispunjavaju Allahovo pravo. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Divan li je lijep imetak lijepom čovjeku."⁵⁵⁶

⁵⁵⁶ *Musned* imama Ahmeda, 4:197. U *Ithafu* od Zubejdija, 8:149, zapisano je: „Iraki je rekao: 'Ovaj hadis bilježe Ahmed i Taberani u *Mu'džemul-Kebiru* od Amra b. Asa, radijallahu anhu, vjerodostojnim lancem prenosilaca. Vidi još i *Fethul-Bari*, 8:75.

Rekao je i: "Oni koji imaju najviše imat će na Sudnjem danu najmanje, osim onaj koji imetak bude puno udjeljivao, a njih je doista malo."⁵⁵⁷
 Rekao je i: "Ovosvjetsko dobro je zelenilo i slatkost. Onaj koji ga uzme sa pravom i daje ga sa pravom, a onaj koji ga uzima bespravno bit će kao onaj koji jede, ali ne može da se zasiti."⁵⁵⁸

Vjernik koji uzme i zaradi svoj imetak sa pravom i podijeli ga tamo gdje to treba i sve što od tog imetka potroši želeći time Allahovo zadovoljstvo ubrojat će mu se kao sadaka za koju će imati nagradu, čak i ono što utroši na ime svoje ishrane, ishrane svoje obitelji, žene djece i sluge, smatrat će mu se kao sadaka. Većina onih koji su posjedovali imetak od ashaba pripadali su ovoj skupini.

Primjeri onih koji su trošili svoje imeke na Allahovom putu

Ebu Sulejman je rekao: "Osman ibn Affan i Abdurahman ibn Auf, radijallahu anhu, bili su dvije Allahove blagajne, pored ostalih blagajni koje On ima na Svojoj Zemlji. Oni su imetke trošili u pokornosti Allahu, dželle šanuhu, i srčano Mu ibadet činili."

Ebu Bekr, radijallahu anhu

Prvak svih onih koji udjeljivaju na Allahovom putu je hazreti Ebu Bekr es-Siddik, radijallahu anhu, o kojem je objavljen sljedeći ajet: *A od nje će daleko biti onaj koji se bude Allaha bojao, onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao, da bi se očistio, ne očekujući da mu se zahvalnošću uzvrati, već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao. On će, zbilja, zadovoljan biti!* (El-Lejl, 17-21)

Hakim bilježi u svom *Mustedreku* od Ibnuz-Zubejra da je rekao: "Ebu Kuhafe je rekao (svom sinu) Ebu Bekru: 'Vidim da oslobađaš slabe robove, pa kada bi oslobodio jake ljude koji će te braniti i štiti...' Ebu Bekr mu reče: 'O babice moj, ja želim određenu stvar.'" Tim povodom je objavljen ajet: *Onome koji udjeljuje i bogobožan je i ono najljepše smatra istinitim - njemu ćemo Džennet pripremiti.* (El-Lejl, 5)

⁵⁵⁷ Ahmed u *Musnedu*, 2:385, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. Inače, ovo je dio hadisa koji je zabilježio i Buhari, 1465, u knjizi O zekatu, poglavlje Oni koji imaju na ovom svijetu najviše na Onome svijetu će imati najmanje; Muslim, 94, u knjizi O vjerovanju.

⁵⁵⁸ Buhari, 1465, u knjizi O zekatu, poglavlje Davanje sadake siročadima; Muslim, 1052, u knjizi O zekatu, poglavlje O strahovanju zbog pojave ovosvjetskog blistavila; Nesai, 5:90, u knjizi O zekatu, poglavlje Davanje sadake siročadima.

Ovo predanje se prenosi i drugim senedom od Ibnuz-Zubejra, a bilježi ga El-Ismaili u verziji: "Ebu Bekr je kupovao slabe robove i oslobađao ih, pa mu Ebu Kuhafe reče: 'O sinčiću moj, kada bi kupio one koji će te štititi...' Ebu Bekr reče: 'O babice moj, ja ovime i želim sebe zaštititi.', pa je objavljeno o njemu: *A od nje će daleko biti onaj koji se bude Allaha bojao, onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao, da bi se očistio, ne očekujući da mu se zahvalnošću uzvratio, već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao, i on će, zbilja, zadovoljan biti!* (El-Lejl, 17)"

Ebu Davud i Tirmizi su zabilježili da je Omer, radijallahu anhu, rekao: "Jedne prilike je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, od nas zatražio da damo sadaku, a to se desilo upravo kada sam posjedavao imetak. Rekao sam: 'Ako ikad budem prestigao Ebu Bekra u hajru, onda ću to danas učiniti!' Pa sam došao Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, sa polovinom svoga imetka. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, me je upitao: 'Šta si ostavio sebi i svojoj porodici od imetka?' 'Isto toliko.' – odgovorih. Ebu Bekr u tom trenutku dođe, pa ga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upita: 'Šta si ostavio svojoj porodici?' On odgovori: 'Ostavio sam im Allaha i Vjerovjesnika.' Tada sam rekao: 'Nikada ga ni u čemu ne mogu prestići.'"⁵⁵⁹

Imami Ahmed, Nesai i Ibn Madže bilježe od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ničijim imetkom se nisam okoristio kao što sam se okoristio imetkom Ebu Bekra." Na ovo je Ebu Bekr, radijallahu anhu, zaplakao i rekao: 'A da li ja i moj imetak pripadamo nekom drugom do tebi, o Allahov Poslaniče!'"⁵⁶⁰

Osman Ibn Affan, radijallahu anhu

U Tirmizijevoj zbirci je zabilježen hadis od Abdurahmana ibn Hababa, radijallahu anhu: "Vidio sam Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, dok je pozivao da se opremi vojska za Tebuk. Na ovaj poziv Osman,

⁵⁵⁹ Ebu Davud, 1678, u knjizi O zekatu, poglavlje O olakšici da čovjek udjeljuje iz svog imetka. Tirmizi, 3676, u knjizi O vrlinama, poglavlje Es-Sidik udjeljuje sav svoj imetak. Tirmizi je rekao: "Hadis je hasen-sahih." Ovaj hadis je zabilježio i Bejheki u *Sunenu*, 4:181; Hakim u *Musterdeku*, 1:414, koji je konstatovao kako ovaj hadis odgovara kriterijima Muslima za ispravnost hadisa. Sa ovakvom ocjenom se složio i Zehebi. Šejh Albani je rekao da je ovaj hadis hasen. (op.prev.)

⁵⁶⁰ Tirmizi, 3662, u knjizi O vrlinama, poglavlje Zaista Ebu Bekr kod nas ima pravo. Hadis je zabilježio bez ovog dodatka na kraju.

radijallahu anhu, reče: 'Allahov Poslaniče, ja dajem stotinu deva sa sedlima i opremom.' Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ponovo uputi poziv, a Osman, radijallahu anhu, reče: 'Allahov Poslaniče, ja dajem dvije stotine deva sa sedlima i opremom.' Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ponovo uputi poziv, na šta Osman, radijallahu anhu, reče: 'Allahov Poslaniče, ja dajem tri stotine deva sa sedlima i opremom.' Allahov Vjerovjesnik, silazeći sa mimbera, kaza: 'Osmanu neće štetiti ništa što nakon ovoga bude uradio! Osmanu neće štetiti ništa što nakon ovoga bude uradio!'"⁵⁶¹

Imam Ahmed i Tirmizi su zabilježili od Abdurahmana b. Semurea, radijallahu anhu, da je Osman, radijallahu anhu, za vrijeme naporne bitke donio Allahovom Poslaniku hiljadu dinara, pa ih je istresao u njegovoj sobi. On dodaje: "Vidio sam potom kako ih Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pretura po sobi i govori: 'Od danas Osmanu neće štetiti ma šta da uradi! Od danas Osmanu neće štetiti ma šta da uradi!'"⁵⁶²

Abdurahman ibn Auf

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježeno da je njegova karavana stigla u Medinu, od čega se Medina tresla. Aiša se o toj karavani raspitivala, a zatim citirala hadis Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Kada je to doprlo do Abdurahmana, on je cijelu karavanu, sa svom opremom, dao na Allahovom putu. A karavana je brojala sedam stotina jahalica!

Imam Tirmizi je zabilježio u svome *Sunenu*, od Aiše, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista me brine vaše stanje nakon mene. Na opskrbi koju vi imate mogu biti strpljiv samo oni koji su istinski strpljivi." Aiša, radijallahu anha, se obratila Ebu Selemeu: "Potom je Allah tvoga oca (misleći na Abdurahmana b. Aufa) napojio s džennetskog izvora Selsebil. On je Vjerovjesnikovim, sallallahu alejhi ve sellem, suprugama poklonio bašču koja je prodana za četrdeset hiljada."⁵⁶³

⁵⁶¹ Tirmizi, 3701, u knjizi O vrlinama, poglavlje Vrline Osmana b. Affana, radijallahu anhu. U lancu prenosilaca ovoga hadisa je nepoznat prenosilac. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je garibun putem ovoga lanca prenosilaca." Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim.

⁵⁶² Tirmizi, 3702, u knjizi O vrlinama, poglavlje Vrline Osmana b. Affana, radijallahu anhu. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je hasenun-garib putem ovoga lanca prenosilaca." Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenom.

⁵⁶³ Tirmizi, 3749, u knjizi O vrlinama, poglavlje Vrline Osmana b. Affana, radijallahu

Imam Ahmed i Hakim su zabilježili i predanje u kojem stoji da Abdurrahman b. Auf prodao neku svoju njivu za čedreset hiljada dinara, pa ih je podijelio siromašnima iz Benu Zuhre, muhadžirima i Majkama pravovjernih. Kada je Aiši, radijallahu anha, došao dio koji ju je sljedovao, ona je rekla: "Ja sam, zaista, čula Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: 'Na vas se neće smilovati osim oni koji su stvarno strpljivi. Allah napojio Ibn Aufa sa džennetskog Selsebila'"⁵⁶⁴

Ahmed i El-Hakim bilježe od Ummu Seleme da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao svojim suprugama: "Onaj ko se bude strpio na tome da nakon moje smrti vodi brigu o vama, takav je istinoljubivi dobročinitelj." O Allahu, napoj Abdurrahmana ibn Aufa iz džennetskog vrela Selsebil.⁵⁶⁵ Bilježi ga i Ibn Sa'd, i dodaje: "Ibrahim ibn Sa'd kaže: 'Pričao mi je čovjek iz moje porodice da mu je sin Abdurrahmana ibn Aufa prodao svoj imetak koji je dobio kao ratni plijen u pohodu protiv plemena Benu Nadir, i zaradio četrdeset hiljada zlatnika. Sve je to podijelio suprugama Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Et-Tirmizi bilježi hadis od Ebu Seleme ibn Abdurrahmana ibn Aufa da je njegov otac oporučio da jedna njegova bašča pripadne majkama vjernika. Ta bašča je prodana za četiristo hiljada. U verziji kod El-Hakima stoji da je prodana za četrdeset hiljada zlatnika.⁵⁶⁶

Podaci koji govore o davanju na Allahovom putu su zaista mnogobrojni. Siromašni ashabi koji nisu imali imetak da udjeljuju na Allahovom putu i u druge svrhe kojima je zadovoljan Allah, kao npr. hadž, umra, džihad, oslobađanje robova, i drugih dobrih i Allahu dragih djela, žalostili bi se što nisu u mogućanosti da i oni sudjeluju u ovako časnim ibadetima. Ove je ljude Allah u Svojoj Časnoj Knjizi spomenuo: *Neće se ogriješiti nemoćni i bolesni, i oni koji ne mogu da nađu sredstava za borbu, samo ako su prema Allahu i Njegovom Vjerovjesniku iskreni. Nema razloga da se išta prigovara onima koji čine dobra djela – a Allah prašta i samilostan je – ni onima kojima si rekao kad su došli da im daš životinje za jahanje: "Ne mogu naći za vas životinje za jahanje." – pa su se vratili suznih očiju, tužni što ih ne mogu kupiti.* (Et-Tevba, 90-90)

anhu. U lancu prenosilaca ovoga hadisa je nepoznat prenosilac. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je hasenun-garib." Ovo predanje je zabilježio i Hakim, koji je hadis ocijenio vjerodostojnim. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenom.

⁵⁶⁴ Mustedrek, 3:312.

⁵⁶⁵ Vjerodostojan zbog predanja koje ga podupiru.

⁵⁶⁶ Hadis je vjerodostojan po ocjeni Hakima, a sa njim se složio Ez-Zehebi.

Ovaj ajet je objavljen povodom onih koji su došli kod Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kada je spremao vojsku na Tebuk pa su od njega trežili da i oni budu mobilisani. Rekao im je: "Ne mogu naći za vas životinje za jahanje.", pa su se oni vratili plačući što nisu mogli da učestvuju u džihadu sa Allahovim Vjerovjesnikom.

Učenjaci su rekli: "Ovo je, Allaha mi, plač pravih ljudi. Plakali su zato što nisu imali sredstava kojima bi mogli da dođu do poprišta smrti, gdje se krv, na Allahovom putu, proljeva, gdje se glave sa ramena sabljama odrubljuju. A plač i žalosti radi propusta neke ovosvjetske dobiti i njegovih prolaznih naslađivanja je najslbližnji plaču žena i djece kada im se uskrate neke blagodati."

Lijepo je plakati radi propuštanja uzvišenih stepeni i vječne sreće, kao što kažu neki: "U Džennetu će biti čovjek koji plače. Bit će upitan šta mu je, a on će reći: 'Imao sam jedan život koji sam dao na Allahovom putu, pa sam volio da imam puno života i da ih sve izgubim na Allahovom putu.'"

Neki ljudi su otišli u bitku na Allahovom putu, pa kada su se poredali u redove i krenuli u bitku protiv neprijatelja, svaki od njih je vidio svoju suprugu od hurija, kako je otvorila vrata na nebu i doziva ga i podstiče na borbu. Svi su poginuli osim jednog. Kada god bi neko od njih bio ubijen, zatvorila bi se jedna vrata i nestala bi žena koja je bila na njima. Posljednji se spasi, pa mu hurija reče: "Nisi svjestan šta si propusio, o nesrećniče!", i zatvori svoja vrata. On je plakao do kraja života, i taj događaj je bio uzrokom da se dugo trudi (u činjenju dobra), i da dugo bude tužan.

Kada su ashabi čuli Allahove riječi: *Takmičite se u činjenju dobra!* (El-Bekara, 148), i: *Nadmećite se da u Gospodara svoga zaslužite oprost i Džennet, prostran koliko su nebo i Zemlja prostrani.* (El-Hadid, 21), svaki od njih je to razumio da on mora preteći druge u ovoj počasti i pohitati da dostigne ovaj uzvišeni stepen. Tako kada bi jedan od njih vidio nekog da čini dobro djelo koje on ne može, pobojavao bi se da ga je taj pretekao u dobru, pa bi se rastužio zbog toga što ga nije mogao preteći. Njihovo nadmetanje je bilo u dostizanju ahiretskih deredža, kao što kaže Uzvišeni: *...čiji pečat je mosuš – i neka se za to natječu oni koji hoće da se natječu!* (El-Mutaffifun, 26) Zatim oni koji dođu nakon njih obrnuše stvari, pa se počеше nadmetati u prezrenom dunjaluku i njegovim prolaznim užicima.

Hasan je rekao: "Kada vidiš čovjeka da se sa tobom takmiči po pitanju dunjaluka, ti se takmiči sa njim za Ahiret." Kada neko čuje za čovjeka koji bolje od njega čini ibadet, to ga treba ražalostiti.

Vuhejb ibnul-Verd je rekao: "Ako možeš da te niko ne pretekne na putu ka Allahu, učini tako."

Jedan od selefa je rekao: "Kada bi čovjek čuo da je neko pokorniji Allahu od njega, to bi ga trebalo rastužiti."

Drugi je rekao: "Kada bi čovjek čuo da je neko pokorniji Allahu od njega, pa mu od tuge srce pukne i zbog toga umre, ne bi bilo čudno."

Jedan čovjek je rekao Maliku ibn Dinaru: "Vidio sam u snu nekog, dozivao je: 'O ljudi, krenite na put!', i nisam vidio da je iko otišao osim Muhammeda ibn Vasi'a." Malik uzdahnu i onesvijesti se. *! oni prvi – uvijek prvi! Oni će Allahu bliski biti* (El-Vaki'a, 10-12)

Omer ibn Abdulaziz je na jednom hadžu, dok su ljudi polazili sa Arefata, rekao: "Danas nije prestigao druge onaj čija je deva brža, već onaj kome su grijesi oprošteni."

Na čelu prvaka ovog ummeta u činjenju dobra bio je Ebu Bekr es-Siddik, radijallahu anhu. O njemu je Omer rekao: "Kada god smo se takmičili u nekom hajru, Ebu Bekr bi nas pretekao, a bio je od onih koji hrle ka dobrim djelima."

Onaj ko ima uzvišene težnje, i časnu i ambicioznu dušu, ne zadovoljava se niskim i prolaznim stvarima, već vječnim uzvišenim stepenima. Takav ne odustaje od onoga čemu teži, makar umro tražeći to, a ko umre na putu ka Allahu, Allah će mu to nadoknaditi. Jednom od trudbenika u ibadetu bi rečeno: "Zašto kažnjavaš ovo tijelo?", a on odgovori: "Njegovu počast želim."

Omer ibn Abdulaziz je rekao: "Ja imam gladnu (ambicioznu) dušu, kada god je nešto dobila, poželjela je bolje od toga. Kada je dobila hila-fet, a na dunjaluku nema višeg stepena od toga, poželjela je ono što je vrednije od cijelog dunjaluka (tj. Ahiret)."

Vrijednost svakog čovjeka je shodno onome što traži, pa kome je cilj dunjaluk, nema bezvrednijeg od njega, jer je dunjaluk nizak i prezren, i jedino je niži od njega onaj ko ga traži, i dunjaluk je prezren, i jedino je prezreniji od njega onaj ko ga prosi. Neki su rekli: "Srca kruže, pa neko srce kruži oko Arša, a neko oko smetlišta."

Cijeli dunjaluk je smetlište, i sve na njemu od hrane i pića završiće na smetlištu, a tijela i odjeća postat će zemlja, kao što je rečeno: "I svi oni koji su iznad zemlje zemlja su."

Jedan čovjek je rekao svojim drugovima u bajramskom danu: "Da li vidite išta drugo do odjeću koja će se istrošiti, i meso koje će sutra crvi pojesti?"

Što se tiče onog ko traži Ahiret, takav je velike vrijednosti, jer je vrijednost Ahireta velika i časna, a ko ga traži – takav je vredniji od njega.

Što se tiče onog ko traži Allaha, takav je najvredniji kod Njega, kao što je njegov cilj veći od svega.

Eš-Šibli je rekao: "Ko se zalijepi za dunjaluk, on ga sprži svojoj vatom, pa postane pepeo koji vjetrovi nose. Ko se zalijepi za Ahiret, on ga sprži svojom svjetlošću, pa postane poput zlatne poluge, i bit će koristan. Ko se posveti Allahu, On će ga spržiti svjetlošću tevhida, pa će postati dijamant neprocjenjive vrijednosti."

Što se tiče čovjeka uzvišenih ambicija, on se trudi u postizanju svog cilja i daje sve od sebe da zadobije zadovoljstvo svog Voljenog, dok se čovjek niskih ambicija trudi u slijeđenju svojih strasti, i oslanja se samo na Allahov oprost. Ako mu Allah i oprost, promakli su mu stepeni Allahu bliskih.

Jedan od selefa je rekao: "Pretpostavi da su grijешniku oprošteni grijesi, zar nije izgubio nagradu dobročinitelja?"

O grijешniče koji se Allahovom oprostom nadaš, zar si zadovoljan time da te bogobojažni na putu ka Allahu preteknu?

Kada su se dobri utrkiivali u postizanju dobrih djela, jedni su željeli da postignu djela kao i oni drugi, zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Samo dvojici se može zavidjeti: onome kome je Allah dao imetak pa od njega dijeli i noću i danju i onome kome je Allah dao da spozna Kur'an i po njemu se vlada i noću i danju."⁵⁶⁷

U drugom rivajetu stoji: "Nema međusobne zavisti osim u dva slučaja: da zavidiš čovjeku kome je Allah dao Kur'an, i on ga uči noću i danju,

⁵⁶⁷ Autor je hadis naveo samo u značenju, ne i doslovno. Hadis bilježi Buhari, u knjizi O vrijednostima Kur'ana, poglavlje O želji za postizanjem stepena učača Kur'ana; Muslim, 815, u knjizi O namazu putnika, poglavlje O vrijednostima onih koji uče i postupaju prema Allahovoj Knjizi; Tirmizi 1937, u knjizi O dobročinstvu i održavanju rodbinskih veza, poglavlje O zavisti.

pa da kažeš: 'Da je meni dato isto što i njemu, uradio bih isto kao on što radi.', i prema čovjeku kome je Allah dao imetak koji udjeljuje tamo gdje treba, pa da kažeš: 'Da je meni dato isto što i njemu, uradio bih isto kao on što radi.'" Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim.

Tirmizi i drugi autori hadiskih zbirki su zabilježili da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "Stanje ljudi iz ovoga ummeta je poput stanja četiri osobe: Osobe koju je Allah opskrbio imetkom i znanjem pa se ona boji Allaha i dijeli od njega tamo gdje to treba. Osobe koju je Allah opskrbio znanjem, a nije je opskrbio imetkom, ali ona govori: 'Kad bih imao imetka, ja bih sa njim postupao kao što postupa i taj i taj.' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je za njih rekao: 'Zato njih dvojica imaju istu nagradu.' Osobe koju je Allah opskrbio imetkom, ali je nije opskrbio znanjem, pa ona se neodgovorno ponaša sa svojim imetkom i troši ga tamo gdje mu nije mjesto. Osobe koju Allah nije opskrbio ni imetkom ni znanjem, a ona govori: 'Kada bih ja imao imetka, ja bih sa njim postupao kao što postupa taj i taj.' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je na kraju rekao: 'Zato ova dvijica imaju istu kaznu.'" ⁵⁶⁸

Humejd ibn Zendževejh prenosi svojim senedom od Zejda ibn Eslema da je rekao: "Na Sudnjem danu će se dovesti siromah i bogataš koji su se družili u ime Allaha, pa će bogataš imati više djela zbog dobrih djela koja je činio imetkom, te će biti uzdignut nad svojim drugom. Siromah će reći: 'O Gospodaru moj, zašto si ga podigao, a mi smo se družili u ime Tebe i radili dobra djela u ime Tebe?' Uzvišeni Allah će reći: 'On ima više dobrih djela, koja je činio svojim imetkom.' Siromah će reći: 'Gospodaru, Ti si znao to, da si mi dao imetka, i ja bio činio ono što on čini.' Uzvišeni Allah će reći: 'Istinu je rekao, podignite ga na stepen njegovog druga.' Zatim će se doći sa bolesnikom i zdravim čovjekom, koji su se družili u ime Allaha, pa će zdravi biti uzdignut zbog djela koja je radio, a bolesni će reći: 'O Gospodaru moj, zašto si ga uzdigao iznad mene?', pa će Allah reći: 'Zbog djela koja je radio tokom svog zdravlja.' Bolesni će reći: 'O Gospodaru moj, Ti znaš to, da si mi dao zdravlje, i ja bih radio kao što je on radio.' Allah će reći: 'Istinu je rekao, uzdignite ga na stepen njegovog druga.' I doći će se sa slobodnim i robom koji su se

⁵⁶⁸ Tirmizi, 2326, u knjizi O pobožnosti / zuhdu, poglavlje O tome da je stanje na ovom svijetu poput stanja četiri osobe. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

družili u ime Allaha, pa će reći slično navedenom, i doći će se sa čovjekom koji je imao lijep ahlak i drugim koji je imao ružan ahlak, pa će ovaj drugi reći: 'O Gospodaru moj, zašto si ga uzdigao iznad mene, a mi smo se družili u ime Tebe?', pa će reći: 'Zbog njegovog lijepog ahlaka.', a ovaj neće moći ništa prigovoriti."

Pametna čovjek će se radovati onome koji svoj imetak troši na Allahovom putu u razne hajrate i u postizanju najuzvišenijih deredža kod Allaha, a nezalica zavidi onome koji svoj imetak troši na prohtjeve i na harama.

Allah je u kontekstu govora o Karunu rekao: *I iziđe on pred svoj narod u svom sjaju. "Ah, da je i nama ono što je dato Karunu!" – govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu – "on je uistinu presrećan." Mi smo i njega i njegov dvorac u zemlju utjerali, i niko ga od Allahove kazne nije mogao odbraniti, a ni sam sebi nije mogao pomoći. A oni koji su ranije priželjkivali da su na njegovom mjestu stadoše govoriti: "Zar ne vidite da Allah daje obilje, od Svojih robova, onome kome On hoće, a i da uskraćuje! Da nam Allah nije milost Svoju ukazao, i nas bi u zemlju utjerao. Zar ne vidite da nezahvalnici nikad neće uspjeti." Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine, a one koji se Allaha boje čeka srećan kraj.* (El-Kasas, 79-83)

Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, primijetio tugu svojih siromašnih ashaba zbog nemogućnosti učestvovanja sa svojom braćom bogatašima u činjenju dobrih djela, pokušao ih je razveseliti uputivši ih na neznatne aktivnosti preko kojih će da stignu one ispred njih, zbog kojih ih neće moći stići oni iza njih, a da će biti najbolji oni koji učine više. To je zikr poslije spomenutih obaveznih namaza. Predanja po ovom pitanju su različita, a postupanje po svima njima je dobro i za to slijedi ogromna nagrada.

U hadisu koji smo naveli od Ebu Hurejrea stoji da će oni govoriti po trideset i tri puta *subhanallah*, *elhamdulillah* i *Allahu ekber* iza svakog namaza. A Ebu Salih, koji prenosi ovaj hadis od Ebu Hurejrea, ga je protumačio sa: da kaže *subhanallah* trideset tri puta, *elhamdulillah* trideset tri puta i *Allahu ekber* trideset tri puta, tako da ukupno bude devedeset devet puta. Možda je problem nekom da shvati hadis u kome stoji da je neki čovjek upitao Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: 'Koje djelo je ravno džihadu?', pa je rekao: 'Da li možeš, kada iziđe mudžahid

(u džihad), da neprestano postiš bez iftara i da neprestano klanjaš bez umora?” Ovaj hadis je vjerodostojan, i u njemu nije spomenuo da je nešto ravno džihadu mimo neprekidnog posta i namaza, dok je u ovom hadisu učinio zikr nakon namaza ravnim džihadu? Sve se to može spojiti tako što kažemo da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije rekao da je džihadu u njegovom vremenu neko djelo ravno, u smislu da, kada mudžahid završi džihad i kada onaj ko radi to drugo djelo završi to djelo, budu isti u nagradi, već je rekao da je džihadu ravan mnogobrojni i trajni zikr u ostatku čovjekovog života,⁵⁶⁹ bez prekida, sve do smrti. Tako, ako čovjek ustraje u zikru u njegovim vremenima i tako radi do kraja života, taj njegov zikr će biti jednak ovom džihadu. Na to ukazuje predanje koje bilježe imam Ahmed i Et-Tirmizi od Ebud-Derda'a, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Da li želite da vas obavijestim o vašem najboljem djelu i najčistijem kod vašeg Gospodara, koje najviše uzdiže vaše deredže, i koje vam je bolje od udjeljivanja zlata i srebra, i koje vam je bolje od toga da sretnete vaše neprijatelje pa da ih ubijate i da oni ubijaju vas?” Oni rekoše: “Svakako, Allahov Poslaniče.” On reče: “Spominjanje Uzvišenog Allaha.” Bilježi ga i Malik u *Muvetti* kao riječi ashaba.⁵⁷⁰

Imam Ahmed i Et-Tirmizi bilježe od Ebu Se'ida el-Hudrija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan: “Koji ibadet vodi na najviše stepene kod Allaha na Sudnjem danu?”, pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: *I muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje čestospominju Allaha...* (El-Ahzab, 35) Ebu Se'id el-Hudri reče: “O Allahov Poslaniče, i od gazije na Allahovom putu?” Poslanik reče: “Kada bi svojom sabljom udarao mušrike i kafire dok se ne slomi, i dok se krvlju ne oblije, oni koji spominju Allaha bi bili bolji za jednu deredžu.”⁵⁷¹ U ovom značenju su prenesene predanja od Mu'aza ibn Džebela i drugih ashaba kao njihove riječi, kao i da je spominjanje Allaha bolje od udjeljivanja nekoliko srebrenjaka i zlatnika, i od udjeljivanja na Allahovom putu. Ebud-Derdau, radijallahu anhu, je rečeno: “Čovjek je oslobodio sto ljudi.”, pa on reče: “Sto robova je puno imetka, a bolje od toga je iman kojeg se pridržava danju i noću i to da vaš jezik ne prestaje

⁵⁶⁹ Tj. kada ne vodi džihad i kada nije vrijeme džihada. (op. red.)

⁵⁷⁰ Hadis je hasen sa svim senedima i uz druge predaje koje ga podupiru.

⁵⁷¹ Slabim su ga ocijenili et-Tirmizi, el-Munziri, el-Albani i Šu'ajb Arnaut, a dobrim ga je ocijenio Amir ibn Ali Jasin, jedan valorizatora djela *Letaiful-me'arif – Ljepote spoznaja*.

biti vlažan od spominjanja Allaha Uzvišenog.” Također se prenosi da je on rekao: “Da kažem *la ilahe illallah vallahu ekber* sto puta traže mi je nego da udijelim sto zlatnika.” Prenosi se preko više seneda, i kao riječi ashaba i kao riječi Poslanika: “Ko ne klanja noću, ne udjeljuje imetak, strah ga je da se bori protiv neprijatelja, neka puno govori *subhanallahi ve bihamdih*, jer su te riječi Allahu draže od brda srebra i zlata koji se udije na Allahovom putu.”⁵⁷² Spominjanje Allaha je jedna od najboljih vrsta sadake.

Skupina selefa je o Allahovim riječima: *i koji Allahu budu lijep zajam davali* (El-Hadid, 18) rekla: “Lijep zajam je govor *subhanallah vell-hamdulillah ve la ilahe illallahu vallahu ekber*.”

Neki ashabi su smatrali da se sadaka može davati samo u imetku, pa je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obavijestio da sadaka nije ograničena samo na imetak, nego da se i zikr i druga dobra djela smatraju sadakom.

Ovakav smisao je sadržan u hadisu koji je zabilježio Muslim od Ebu Zerra, radijallahu anhu, kako su neki ashabi Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, rekli: “O Allahov Poslaniče, bogati odnesoše nagrade: klanjaju kako i mi, poste kako i mi, a od viška svog imetka daju još i sadaku!” Na ovo Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: “Zar i vama Allah nije dao nešto što možete kao sadaku podijeliti? U svakom tespihu koji učinite je sadaka, u svakom tekbiru koji izgovorite je sadaka, u svakoj zahvali Allahu je sadaka, u svakom izgovaranju *la ilahe illallah* je sadaka, u svakom poticaju na dobro je sadaka, u svakom odvrćanju od zla je sadaka, pa i snošaj nekih od vas ubroji se u sadaku!”

Znaj da onaj koji ne može da učini neko dobro djelo, a to ga ražalostuje, i žarko želi da to nekako može učiniti, imat će udjela u nagradi kao što smo razumjeli u prethodno navedenom hadisu: “Da ja imam imetka, radio bih kao što radi i taj i taj...” Također, onaj koji žudi za lošim djelom imat će grijeh.

Neki su rekli: “Ove dvije kategorije ljudi su jednake po nagradi, ali nemaju dar njenog uvećavanja, jer je ona samo za one koji zaista i učine neko dobro djelo. Zbog ovoga, oni koji su imali visoke ambicije nisu

⁵⁷² Bilježi ga et-Taberani, a kaže el-Hejsemi: “U senedu je Sulejman ibn Ahmed el-Vasiti, kojeg je pouzdanim ocijenio Abdan, ali većina muhaddisa ga smatra slabim. Što se tiče ostali prenosilaca u senedu, uglavnom su pouzdani.” *Medžme 'uz-zeva'id*, 10/94.

se zadovoljavali samom nagradom, nego su tražili djela koji su slična po nagradi djelima koja nisu bili u mogućnosti da urade, kako bi postigli nagradu onih prvobitnih djela koja su željeli uraditi, a iz objektivnih razloga nisu mogli.”

Oni koji nisu mogli učestvovati direktno u džihadu, poput žena i slabih, u vrijeme Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pitali su za djela koja su (po nagradi) ravna džihadu. Neka žena, naprimjer, je propustila hadž sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, pa ga je pitala o djelu kojim se postiže nagrada toga hadža, a on je odgovorio: “Obavi umru u ramazanu, jer, zaista umra obavljena u ramazanu je ravna hadžu (ili: hadžu sa mno⁵⁷³)!”

Aiša, radijallahu anha, je rekla: “O Allahov Poslanče, vidimo da je džihad najbolje djelo, pa zašto mi ne bi išle u džihad?” A on odgovori: “Džihad vas žena je (obavljanje) hadža i umre.”⁵⁷⁴

Oni koji ne bi mogli direktno učestvovati u borbi trudili bi se da učestvuju sa borcima u njihovoj nagradi, bilo da svojim imetkom opreme borce, ili da finansijski pomognu borce, ili da se brinu o njihovoj porodici, jer ko sve ovo uradi on učestvuje u borbi.

Neki bogataš je udijelio veliki imetak, pa je vijest o tome došla do skupine pobožnjaka. Oni se okupiše na jednom mjestu i izračunaše koliko srebrenjaka je ovaj udijelio, pa su za svaki dirhem klanjali po jedan rekat namaza. Ovako biva nadmetanje u činjenju dobrih djela i postizanju visokih deredža.

Neka je slava Onome Koji je počastio ovaj ummet i preko Njegovog Vjerovjesnika milosti širom otvorio vrta činjenja dobrih djela. Tako da ne postoji veliko i važno djelo koje jedni uspiju odraditi, a da istovremeno nije dao onima koji ga objektivno ne mogu uraditi alternativu u činjenju nekog djela koje je po nagradi ravno ili čak bolje od prvobitnog. Na taj način su svi pripadnici ummeta jednaki u smislu sposobnosti postizanja nagrade.

S obzirom na to da je džihad najbolje djelo, a i to da brojne kategorije društva nisu u mogućnosti da ga obave, konstantni i raznovrsni zikir,

⁵⁷³ Buhari i drugi.

⁵⁷⁴ Buhari, 6:75-76, u knjizi O džihadu, poglavlje O džihadu žena, ali se u ovoj verziji ne spominje umra. Hadis bilježi i imam Ahmed, 6:75, od Aiše, radijallahu anha. Ibn Madže, 2901, u Knjizi o obredima, poglavlje Hadž je džihad žena.

a djelo obavljeno u deset dana zulhidžeta je vrednije od njega, osim od osobe koja iziđe u borbu sa svojim životom i sa svojim imetkom, a ni sa čim od toga se ne vratio

S obzirmo i na to da je hadž jedno od najboljih djela, i to da duše čeknu za njim, zbog činjenice da je Allah umetnuo u srca čežnju ka Njegovoj poštovanoj Kući, a i to da mnogi nisu u mogućnosti da ga obave jednom u životu, a kamoli svake godine, Allah je propisao Svojim robovima djela kojima se postiže nagrada hadža, pa se time čini kompenzacija za dobrovoljno obavljanje hadža.

U Tirmizijevom *Sunenu* je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko u džematu klanja sabah, potom ostane sjediti na mjestu na kome je obavio namaz, da spominje Allaha sve dok sunce ne iziđe, potom klanja dva rekata, imat će nagradu kao da je obavio hadž i umru u potpunosti." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Potpunu, potpunu, potpunu!"⁵⁷⁵

I prisustvovanje džumi jednako je dobrovoljnom hadžu. Se'id ibnul-Musejjeb je rekao: "To mi je draže od dobrovoljnog hadža." Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je onoga ko porani na džumu izjednačio sa onim ko zakolje kurban u Svetom Hramu.⁵⁷⁶

Ebu Davud u svome *Sunenu* bilježi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko se očisti u svojoj kući, a zatim ode u mesdžid kako bi obavio obavezni namaz, njegova nagrada je ravna nagradi hadžije u ihramu, a ko iziđe radi obavljanja duha-namaza, tako da ga ništa drugo nije motivisalo osim obavljanje toga namaza, imat će nagradu onoga koji obavlja umru!"

Hasan el-Basri je rekao: "Da pomogneš tvoga brata muslimana u njegovoj potrebi ti je bolje od obavljanja hadža svake godine."

Svako izvršavanje obaveza je bolje od dobrovoljnog obavljanja hadža ili umre i tome slično. Jer se rob ne može Allahu približiti na bolji način od obavljanja onoga što mu je u obavezu stavio.

⁵⁷⁵ U knjizi O namazu, 586, poglavlje O tome da je u džamiji mustehab sjediti od sabaha pa izlaska sunca. Prenosi se od Enesa, radijallahu anhu. Tirmizi je rekao: „Ovaj hadis je hasenun-garib.“ Hadis je u kategoriji hasen-predanja, po osnovu drugih predanja u istome značenju. U ovom poglavlju postoje brojna predanja koja navodi i Munzir u svome djelu *Et-Tergib*, 1:294-302. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenom. (op.prev.)

⁵⁷⁶ Hadis o tome bilježi Buhari u *Sahihu*.

Mnogim ljudima je lahko dobrovoljno obaviti hadž ili dati sadaku, ali im nije lahko izvršiti obaveze kao što su vraćanje duga ili suprostavljanje nepravdi.

Također, mnogima dušama je teško da se sudrže od haram i sumnjivih poslova i zarada, ali mu je lahko da to udjeljuje na na hadž i umru.

Jedan od selefa je rekao: "Ostavljanje novčića koji Allah mrzi draže mi je od petsto hadževa."

Suzdržavanje od harama je bolje od dobrovoljnog hadža i drugih dobrovoljnih djela, i to je teže duši. Fudajl ibn Ijad je rekao: "Ni hadž ni stražarenje na Allahovom putu nisu teži od suzdržavanja jezika. Kada bi osvanuo brinući se o svom jeziku, osvanuo bi u velikoj brizi."

Nije poenta u činjenju vanjskih dobrih djela, već u mehkoći, bogobojaznosti srca i njegovom čišćenju od grijeha. Dunjalučko putovanje se obavlja tijelom, a ahiretsko putovanje se obavlja srcima.

Jedan čovjek je rekao jednom pobožnjaku: "Ja sam prešao toliko dug put da te sretnem." – a on mu odgovori: "Nije ova stvar u prelasku velikih razdaljina. Nego, odvoji se od slijeđenja strasti svoje duše makar za jedan korak, pa ćeš postići ono što želiš."

Putovanja srca su upečatljivija i bolja od putovanja tijela. Koliko li je onih koji su fizički došli do Kabe, ali je njihovo srce odsječeno od Gospodara Kabe. Sa druge strane, koliko li je samo onih koji su ostali na svojoj postelji, u svojoj kući, a njihovo srce je spojeno sa najuzvišnijim mjestom.

Pjesnik je rekao:

*Moje tijelo je sa mnom, ali je duša moja sa vama,
tako da je srce u tuđini, a duša na svome mjestul*

Jedan arif je rekao: "Čuditi se je onome ko prelazi pustinje i divljine kako bi stigao do Kabe i posmatrao tragove vjerovjesnika, kako ne posječe svoje prohtjeve kako bi stigao do svog srca i u njemu vidi trag Allahovih riječi: 'Ali Me obuhvata srce vjernika.'"

O vjerniče, Allah je u tvojim prsima stavio kuću koju, ako je pročistiš, zablistat će svjetlošću Gospodara svog, i postat će prostrana.

Šibli je rekao:

*Zaista kuća u kojoj ti stanuješ nema potrebe za svjetiljkom,
bolesnom koga ti posjećuješ Allah je dao ozdravljenje,
tvoje zamišljeno lice je naš dokaz*

onoga Dana kada drugi svoje dokaze donesu.

Čišćenje srca je njegovo pražnjenje od svega što Allah ne voli, od idola strasti i prohtjeva. Ako u njemu ostane nešto od toga, pa Allah je neovisan od toga da Mu se drug pripisuje, i On nije zadovoljan da Mu se razni idoli pridružuju u srcu vjernika. Sehl ibn Abdullah et-Tusteri je rekao: "U srce neće ući svjetlo ukoliko u njemu ima nečega što Allah mrzi."

Braćo moja, ako ove godine ne možete obaviti hadž, vratite se borbi protiv svoje duše, jer je to najveći džihad. Ako ove godine ne budete mogli obaviti hadž, onda plaćite zato što ste spriječeni, kao što je prolijevanje krvi nužno onome ko je pod opsadom. Nemojte brijati glavu vaše vjere grijesima, jer grijesi 'briju' vjeru, a ne kosu. Probudite u srcu nadu u Allaha i strah od Njega, kako bi to nadomijestilo vaše odsustvo sa Mine i Muzdelife. Ako si udaljen od Allahovog Hrama, pa nemoj sebe grijesima udaljiti od Allahove milosti, jer je Allahova milost blizu onome ko Mu se pokaje i traži oprost. Ko nije u mogućnosti posjetiti Kabu, neka se usmjeri Gospodaru Kabe, jer On onome ko Ga doziva i Njemu se nada bliži od žile kucavice.

ذُو الْقَعْدَةِ

ZUL-KA'DE

خرج الإمام أحمد بإسناده عن رجل من باهلة قال: أتيت رسول الله لحاجة مرة فقال: (من أنت ؟ قلت: أما تعرفني ؟ قال: ومن أنت ؟ قلت: أنا الباهلي الذي أتيتك عام أول. فقال: إنك أتيتني وجسمك ولونك وهيبتك حسنة، فما بلغ بك ؟ وما أرى ؟ قلت: والله ما أفطرت بعدك إلا ليلا. قال: من أمرك أن تعذب نفسك ؟ من أمرك أن تعذب نفسك ؟ - ثلاث مرات - صم شهر الصبر قلت: إني أجد قوة وإني أحب أن ترهني. قال: صم يوما من الشهر. قلت: إني أجد قوة، وإني أحب أن ترهني. قال: فيومين من الشهر. قلت: إني أجد قوة، وإني أحب أن ترهني. قال: ثلاثة أيام من الشهر. قال: ألح عند الرابعة فأكاد فقلت: إني أجد قوة وإني أحب أن ترهني قال: فمن الحرم وأفطر)

Imam Ahmed je u *Musnedu* zabilježio svojim lancem prenosilaca sljedeći hadis od čovjeka iz Bahila: "Došao sam Allahovom Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, po nekoj potrebi, pa me on upita: 'Ko si ti?' 'Zar me ne poznaješ?' – upitah ga. 'Pa ko si?' – ponovo me upita. 'Ja sam onaj Bahilijac koji ti je došao prošle godine.' 'Ali kada si mi došao te godine, lijepo si izgledao. Šta ti se dogodilo pa si mi došao sada u takvom stanju?' Na ovo sam odgovorio: 'Tako mi Allaha, ja nisam iftario od tog susreta, osim noću.' On mi reče 'A ko ti je naredio da se mučiš?' (ponovio je to tri puta) Posti mjesec sabura (ramazan).' 'Ja imam snage i volio bih da mi povećas.' 'Posti dan u ovom mjesecu.' 'Ja osjećam da imam snage i volio bih da mi povećas.' 'Posti dva dana.' 'Ja imam snage i volio bih da mi povećaš.' 'Tri dana.' Kada je i četvrti put insistirao na povećanju Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu odgovori: 'Posti od svetih mjeseci, a onda se mrsi.'⁵⁷⁷

⁵⁷⁷ Hadis je zabilježio imam Ahmed u svome *Musnedu*, 5:28. Bilježe ga i Ebu Davud, 2428, u knjizi O postu, poglavlje Post u svetim mjesecima; Nesai; Ibn Madže, 1741, u knjizi O postu, poglavlje Post u svetim mjesecima. Munziri je u skraćenoj verziji Ebu Davudove zbirke rekao: „Hadis bilježi i Nesai i Ibn Madže. U Nesaijevoj zbirci stoji: „od Mudžejbete el-Bahilija, koji prenosi od svog amidže“, a Ibn Madže je rekao: „od

U ovom hadisu je dokaz da ibadet koji opterećuje insana, nije u stanju da ga podnese, pa vodi njegovom ezijetu ili štetno utiče na njegovo tijelo, nije naređen. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, negodujući njegov postupak ponovio tri puta: "Ko ti je naredio da se mučiš!?"

Baš kao što je rekao po pitanju onoga što se zarekao da će hadž obaviti pješke: "Zaista je Allah neovisan od njegovog samomučenja, pa mu naredite neka uzjaše."⁵⁷⁸

Poslanik je Abdullahu ibn Amru, radijallahu anhu, koji je postio svaki dan, a noćni namaz nije propuštao nijedne noći, hatmu činio svake noći i sa svojom ženom nije spavao – naredio da posti, ali da se i mrsi, da čini hatmu, ali svakih sedam dana. Potom mu je sve to obrazložio riječima: "Tvoja duša na tebe ima pravo, tvoja porodica na tebe ima pravao, pa daj svakome pravo koje mu pripada."⁵⁷⁹

Saopćeno mu je da su se neki njegovi ashabi zrekli. Jedan je rekao: "Ja se neću nikako ženiti!" Drugi je kazao: "Ja nikada neću jesti meso!" Treći je kazao: "A ja noću nikada neću spavati." Kada je za ovaj slučaj saznao, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je održao hutbu, rekavši: "Šta je pojedincima pa govore tako i tako. Moj sunnet je da postim ali i da se mrsim, da noću klanjam ali i da spavam, i da se ženim, pa ko ne želi moj sunnet taj ne pripada meni."⁵⁸⁰

Razlog ovome je to što je Allah, dželle šanuhu, stvorio čovjeka takvog da ima potrebu za onim što će njegovo tijelo održavati funkcionalnim, kao npr. hrana, piće, normalan bračni život i odijevanje. Sve navedeno, ukoliko je stečeno na halal i legalan način, učinio je dozvoljenim kako bi time jačao svoju dušu, a tijelo zdravim, i da bi tako uzajamnim djelovanjem lakše bili u pokornosti Uzvišenom Allahu.

Mudžebete el-Bahilija, koji prenosi od svog oca, a on od svog amidže". Mudžebju je spomenuo i Ebul-Kasim el-Begavi u *Mu'džemus-sahabeu*. Munziri je rekao: „Neki naši šejhovi su ukazali na slabost ovoga hadisa zbog ove razlike u njegovom lancu prenosi-laca, što je ispravno. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

⁵⁷⁸ Buhari, 6701, u knjizi O zakletvama i zavjetima, poglavlje Zavjetovanje onim što se ne posjeduje i što je grijeh; Muslim, 1642, u knjizi O zavjetima, poglavlje O onome ko se zavjetovao da pješke hodočasti Kabu; Ebu Davud, 3301; i Nesai, 7:30.

⁵⁷⁹ Dio dužeg hadisa koji je zabilježio Buhari i dr.

⁵⁸⁰ Buhari, 5063, u knjizi O braku, poglavlje Podsticanje na brak; Muslim, 1401, u knjizi O braku, poglavlje Pohvalnost zasnivanja braka; Nesai, 6:60, u knjizi O braku, poglavlje Zabrana monaštva.

A sve što je od navedenih stvari ružno i štetno, sve što u duši stvara nasilništvo, sljepilo, nehajnost, razuzdanost i umišljenost, Allah mu je zabranio.

Pa ko slijedi svoju dušu i daje joj i ono što je Allah zabranio, on time prelazi granice i tako joj čini nepravdu. Također i onaj ko joj zabranjuje ono što joj je dozvoljeno (mubah) do stepena da joj šteti i on joj čini nepravdu na drugi način i uskraćuje joj njeno prirodno pravo koje joj pripada. Ukoliko takav njegov postupak prouzrokuje slabost i nemogućnost obavljanja izričitih Allahovih naredbi i obaveza, koje je dužan prema svom Gospodaru, ili robovima, time postaje grijешnik. A ukoliko ga to bude odvrćalo samo od obavljanja dobrovoljnih ibadeta koji su sevapniji od onoga što on čini – postaje rasipnik i gubitnik, i na taj način sam sebe zakida.

Neki čovjek u doba tabi'ina je toliko neprestano postio da više nije mogao ni stajati, pa je zbog toga obavljao i obavezne namaze sjedeći. To su drugi negodovali. Amr b. Mejmun⁵⁸¹ je za njega rekao: "Da je ovaj čovjek (sa ovakom praksom) doživio ashabe Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, oni bi ga kamenovali."

Ranije smo već spomenuli da je Abdullah Ibn Mes'ud manje dobrovoljno postio. Govorio je o tome: "To me ometa u učenju Kur'ana, a meni je učenje Kur'ana draže."

Jedan čovjek je obukao ihrame od Kufe, pa kada je stigao u Mekku, bio je iscrpljen. Vidio ga je Omer, radijallahu anhu, u ružnom stanju, pa ga je uzeo za ruku i njime obilazio halke i govorio ljudima: "Pogledajte šta je ovaj učinio sa sobom, a Allah mu je olakšao."

Treba zabranjivati opterećivanje u dobrovoljnom ibadetu do mjere gdje sebi, svome tijelu, nanosi štetu kao što je to činio Bahilijac, ili zapostavlja dužnosti koje je obavezan činiti, kao što je to bio slučaj sa Abdullahom b. Amrom, radijallahu anhu, i onima koji su bili odlučili da napuste određene dozvoljene stvari. A onima čije tijelo može podnijeti dodatne ibadete, da mu to ne šteti i da takvim ibadetom ne uskraćuje nikome njegovo pravo, takvima ne treba zabranjivati taj ibadet. U

⁵⁸¹ Amr b. Mejmun el-Evdi el-Mezhedži el-Kufi, Ebu Abdullah. Rođen je još prije Objave, a islam je primio za vrijeme spuštanja Objave. Došao je u Šam sa Mu'azom b. Džebelom, radijallahu anhu. Kasnije se nastanio u Kufi. Umro je 75. h. god. *Sijer ealam en-Nubela*.

slučaju da ga takav ibadet sprječava i ometa u činjenju drugog djela, koji je vrednije, tada ga treba uputiti na činjenje vrednijeg djela.

Stanja ljudi, kao što je poznato, razlikuju se u onome šta njihovi organizmi mogu izdržati i podnijeti od aktivnosti.

Sufjan es-Seuri je postio tri dana u mjesecu, pa bi se posljedice toga vidjele na njemu, dok bi poneko u njegovom vremenu postio svaki dan, pa se na njemu ne bi vidjele posljedice toga.

U islamskoj historiji zabilježeni su slučajevi ljudi koji su se zaduživali ibadetima kojima su škodili svome tijelu nadajući se Allahovoj nagradi. Radi se o iskrenim, ozbiljnim i saburljivim ličnostima koje zaslužuju počasti, međutim, za njima se ne povodi, nego se povodi i slijedi Sunnet Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, čija je uputa zaista najbolja uputa.

Onaj koji Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, bude slušao upućen je. Ko ga bude slušao i slijedio njegov put stići će do Allahove milosti.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranjivao otežavanje i mučenje u svemu, a naređivao je olakšavanje. Vjera sa kojom je poslan je sva u oličju lahkoće. Vidio je čovjeka kako previše klanja dobrovoljnih namaza, pa je rekao: "Vi ste ummet kome se želi olakšati."⁵⁸²

Većina nafila Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih najbližih ashaba nije bila u mnoštvu namaza i pošta, već u dobroti i čistoći srca, i u čvrstini vezanosti srca za Allaha, u strahu od Njega, u ljubavi prema Njemu, u veličanju i poštovanju Njega, u nadanju onome što je kod Njega, i u odricanju od prolaznog. U *Musnedu* stoji hadis od Aiše, radijallahu anha, koja prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ja najbolje od vas poznajem Allaha i najviše Ga se bojim."⁵⁸³

Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je rekao svojim drugovima: "Vi više klanjate i postite od ashaba Muammada, sallallahu alejhi ve sellem, a oni su bili bolji od vas!" Ovi upitaše: "A kako to?" On im reče: "Oni su manje od vas željeli ovaj svijet, a više su željeli Onaj svijet!"

⁵⁸² Bilježe ga Ahmed u *Musnedu*, i sened mu je slab zbog prekida, ali ga pojačavaju druge predaje tako da se penje na stepen hasen li gajrihi.

⁵⁸³ Bilježi ga Ahmed u *Musnedu* i Buharija u *Sahihu*.

Bekr el-Muzeni⁵⁸⁴ je rekao: "Ebu Bekr, radijallahu anhu, vas nije stigao čestim postom, niti čestim namazom, nego sa nečim što se ustalilo u njegova prsa." Neki učenjaci su ovo protumačili riječima da se u njegovim prsima ustalilo: ljubav prema Allahu i činjenje dobra Njegovim robovima.

Fatima b. Abdulmelik, supruga Omera b. Abdulaziza, je nakon njegove smrti pitana o njegovom radu. Rekla je: "Tako mi Allaha, on nije najviše od svih klanjao, niti je najviše postio, nego, Allaha mi, nisam nikog vidjela da se više Allaha boji od Omera. Spominjao je Allaha i u svojoj postelji, pa bi se tresao, poput vrapca, pa bismo mu govorili: 'Ljudi će osvanuti bez svoga Halifel'"

Jedan od selefa je rekao: "Onaj od nas ko je dostigao visoke stepene nije to učinio mnoštvom namaza i posta, već plemenitošću duše, čistinom prsa i iskrenim savjetovanjem ummeta." Neki su na to dodali: "I smatranjem sebe ništavnim."

Nekima od njih je spomenuto mnoštvo ibadeta potomaka Israilovih, pa je rekao: "Allah od vas želi iskrenu želju za onim što je kod Njega. Zato, ko bude bolje poznavao Allaha, od Njega se više bojao i ono što je kod Njega više želio, takav je bolji od onog ko nije na tom stepenu, makar imao puno posta i namaza."

Ebud-Derda je rekao: "Divno li je spavanje i jedenje pametnih, oni su time pretekli bdijenje i post džahila."

Zbog ovoga je korisno znanje koje vodi spoznaji Allaha, strahopoštovanju prema Njemu, ljubavi prema Njemu i ljubavi prema onome što On voli i mržnji prema onome što On mrzi, pogotovo u vremenima rasprostranjenosti neznanja i obožanja Allaha bez znanja, vrednije od dobrovoljnih djela tijela.

Ibn Mes'ud, radijallahu anhu, je govorio: "Vi živite u vremenu u kome je djelo bolje od znanja, a doći će vrijeme kada će znanje biti bolje od djela"

Mutarraf je govorio: "Vrijednost znanja mi je draža od vrijednosti

⁵⁸⁴ Bekr b. Abdullah b. Amr el-Muzeni, Ebu Abdullah el-Basri. Jedna je od vrlo uglednih i poznatih islamskih ličnosti, spominje se sa Hasanom el-Basrijem i Ibn Sirinom. Kao prenosilac je bio pouzdan i precizan. Prenio je mnogo hadisa. Bio je vrhunac u znanju, istaknuti pravnik. Umro je 106. h. god. Vidjeti: *Tabekat Ibn Sa'd*, 7:209; *Sijer ealam en-Nubela* 4:532.

ibadeta, a najbolja u vjeri vam je bogobožnost!” Ovo su Hakim i drugi autori hadiskih zbirki zabilježili kao mevkuf-predanje.

Mnogi učenjaci su smatrali da je traženje nauke, učenje, bolje od dobrovoljnog namaza. Isto tako je sa preokupacijom čišćenja srca, smatra se boljim od čestog posta i namaza varljivih i podmuklih srca.

Primjer oni koji nastoje da što više posti i klanja dok mu je srce podmuklo i zaraslo i, kao onoj koji sije sjeme u zemlju koja je zarasla brojnim trnovitim rastinjem i korovom. Bilje koje raste u takvom stanju ne može biti zdravo, nego ga korov uništava i kvari. Međutim, ako bi se zemlja očistila od toga, ono što raste na joj bilo bi zdravo i plodno.

Jahja ibn Muaz er-Razi je rekao: “Koliko je samo onih koji traže oprost, a koji su Allahu mrski, a koliko je onih koji šute, a kojima se Allah smilovao. Ovaj prvi traži oprost, a srce mu je pokvareno, dok ovaj drugi šuti, a srce mu se Allaha sjeća.”

Drugi je rekao: “Nije velika stvar u tome da čovjek klanja noćni namaz, već je velika stvar u tome da čovjek spava na postelji, a zatim osvane pretekavši karavanu.”

Ko ide Poslanikovim putem i njegovom stazom bolji je od onog ko ide na nekim drugim putem, makar prvi bio osrednji u činjenju djela, a drugi ih puno činio.

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, vidio Bahilijca koji je sebe iznurio postom tako da mu je lik izmijenio i tijelu mu naštetio, naredio mu je da, najprije, posti samo ramazan, jer je Allah naredio post muslimanima u tom mjesecu i zadovoljio se tim postom u toku cijele godine, i post ramazana je otkup za grijehе učinjene između dva ramazana ako se čovjek kloni velikih grijeha. Bahilijac je tražio od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da mu poveća post, i da mu naredi dobrovoljni post, obavijestivši ga da on ima snage da posti, pa mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Posti jedan dan mjesečno.” Ovaj mu je tražio još, govoreći da ima snage, pa mu je Poslanik rekao: “Posti dva dana mjesečno.” Ovaj mu je tražio još, govoreći da ima snage, pa mu je Poslanik rekao: “Posti tri dana mjesečno.” Zatim je Bahilijac ustrajavao nakon toga, da mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, jedva dozvolio više.

Ovako je, također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao Abdullahu ibn Amru ibnul-Asu. U Muslimovom *Sahihu* se prenosi od Abdullaha ibn Amra ibnul-Asa da mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Posti jedan dan mjesečno, i imat ćeš nagradu kao da si postio ostalo." On je rekao: "Ja mogu više od toga." Poslanik mu reče: "Posti dva dana mjesečno, i imat ćeš nagradu za ostalo." On reče: "Ja mogu više od toga." Poslanik mu reče: "Posti tri dana i imat ćeš nagradu za ostalo."

U ovome vidimo da se postom tri dana mjesečno postiže nagrada posta cijelog mjeseca, a isto tako je i sa dva dana. Stvar je u tome da se post višestruko nagrađuje u odnosu na druga djela, što smo spomenuli kada smo govorili o hadisu: "Za svako djelo čovjek biva nagrađen od deset do sedamsto puta, osim za post, jer on pripada Meni i Ja posebno za njega nagrađujem."⁵⁸⁵

Konačnu nagradu posta ne poznaje niko sem Allaha, dželle šanuhu. Što je iskrenost jača u postu, njegova skrivenost i čuvanje od zabranjenih i pokuđenih prijestupa, sve se više uvećava nagrada za to djelo.

O postu tri dana u svakom mjesecu

Neka se ne čudi tome i neka ne negira to, ako neko posti samo jedan ili dva dana u mjesecu, da će mu se upisati nagrada posta za trideset dana, nagrada posta cijelog mjeseca. Što se posta tri dana tiče, stvar je jasna: dobro djelo se nagrađuje deseterostruko.

Tirmizi i Nesai su zabilježili hadis koji prenosi Ebu Zerr, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko bude od svakog mjeseca postio tri dana, to je kao da je postio cijelu godinu!"⁵⁸⁶ Allah je kao potvrdu tome objavio: *Ko uradi dobro djelo, bit će deseterostruko nagrađen.* (El-Enam, 160), tj. dan se deseterostruko nagrađuje.

U sva *Sahiha* je zabilježeno od Abdullaha ibn Amra ibn Asa, radijallahu anhu, da mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Posti

⁵⁸⁵ Muttefekun alejhi.

⁵⁸⁶ Tirmizi, 761, u knjizi O postu, poglavlje O postu tri dana u svakome mjesecu; Nesai, 2409, u knjizi O postu, poglavlje O postu tri dana u svakome mjesecu. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je hasenun-sahihun, a prenosi se i od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu." Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

tri dana u svakom mjesecu jer zaista se svako dobro djelo vrednuje deseterostruko, a to ti je kao da postiš cijelo vrijeme.”⁵⁸⁷

U *Musnedu* imama Ameda je zabilježeno predanje od Kurreta el-Muzenija, koji kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao “Post tri dana od svakog mjeseca je (po nagradi) kao post cijelog vremena i mršenje.”⁵⁸⁸ Tj. da je post u odnosu na Allahovo povećanje nagrade, a da je mršenje u odnosu na Allahovu olakšicu.

Ebu Hurejre, radijallahu anhu, i Ebu Zerr, radijallahu anhu, su postili po tri dana u mjesecu, a za ostale dane su govorili: “Mi postimo.” To su tumačili riječima da su postači u odnosu na Allahovo povećanje nagrade, a da se mrse Allahovom olakšicom.

Inače, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je preporučio mnogima ashabima da poste po tri dana u svakom mjesecu. Preporučio je to Ebu Hurejreu, Ebu Zerru i Ebu Derdau, radijallahu anhum.

U *Musnedu* Imama Ameda je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o postu tri dana u mjesecu, i da je rekao: “To je dobar post.”

U *Musnedu* je, također, zabilježeno od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je rekao: “Čuo sam Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: ‘Post mjeseca sabura (ramazana) i (pored toga) tri dana u svakom drugom mjesecu je kao post cijelog života (dehra). I on udaljava *magaletu sadr*.’ Upitao sam: ‘A šta znači *magaletu sadr*?’ On odgovori: ‘Šejtanska prljavština.’”⁵⁸⁹

U *Musnedu* se također prenosi od jednog ashaba da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Post ramazana i tri dana svakog mjeseca odnosi mnogo zlobe iz prsa.”⁵⁹⁰ U drugom rivajetu stoji: “varanje iz prsa”, a to dvoje, zloba i varanje, imaju približno značenje. Neki kažu da se u prvom misli na zlobu, a u drugom na srdžbu.

⁵⁸⁷ Dio dužeg hadisa koji je zabilježio Buhariji, 1976, u knjizi O postu, poglavlje Post cijelog vremena (dehr), i u drugim poglavljima; Muslim, 1159, u knjizi O postu, poglavlje: zabrana posta cijelog vremena (dehr); Ebu Davud, 2425, Nesai 4:209-210; Tirmizi, 770.

⁵⁸⁸ *Musned*, 4:19 i 5:24. Hadis je naveo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:196, rekavši: „Hadis je zabilježio Ahmed, Bezzar i Taberi u *El-Mu'džemul-Kebiru*, a prenosioci Ahmedovog hadisa su prenosioci *Sahiha*.”

⁵⁸⁹ *Musned*, 5:154.

⁵⁹⁰ Hadis je vjerodostojan.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je nastojao da u svakom mjesecu posti tri dana. Prenosi se da je i Ibrahim, alejhisselam, tako postio. Ovo se vidi iz hadisa koji je zabilježio Ibn Madže od Abdullaha b. Amra b. Asa, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ibrahim, alejhisselam, je postio po tri dana u svakom mjesecu, postio je uvijek i mrsio se uvijek."

Kako i kada se poste tri dana u svakom mjesecu?

U Muslimovom *Sahihu* se prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio po tri dana u svakom mjesecu. "Koje je konkretno dane postio?" – upita je neko. "Nije vodio računa koje će dane postiti" – odgovorila je hazreti Aiša, radijallahu anha.⁵⁹¹

U ovom hadisu vidimo da se nije puno interesovao za to koje dane da posti. Postoje predanja u kojima se precizira način na koji je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio tri dana u mjesecu.

1. Tirmizi prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi jednog mjeseca postio subotom, nedjeljom i ponedjeljkom, a drugog utorkom, srijedom i četvrtkom."⁵⁹²

On spominje da neki prenose ovo predanje kao govor Aiše, radijallahu anha, a ne kao govor Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

2. Ebu Davud i drugi bilježe od Hafse, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio tri dana u svakom mjesecu: ponedjeljak i četvrtak, i ponedjeljak naredne sedmice.⁵⁹³

Na osnovu ove predaje se vidi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio ova tri dana na početku mjeseca i da nije uzastopno postio nego da je nastojao da posti dva ponedjeljka i četvrtak.

3. Suprotno drugom načinu, kako to bilježi Nesai, od Hafse, radijallahu anha, također, stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem,

⁵⁹¹ Muslim, 1159, u knjizi O postu, poglavlje Pohvalnost posta tri dana u svakom mjesecu, post Ašure i post ponedjeljkom i četvrtkom; Ibn Madže, 1709, u knjizi O postu, poglavlje Post tri dana u svakom mjesecu.

⁵⁹² Pod brojem 746, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom. Tirmizi je rekao: „Ovo hadis je hasan.“ Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

⁵⁹³ Ebu Davud, 2451, u knjizi O postu, poglavlje Post ponedjeljkom i četvrtkom; Nesai, 2366, u knjizi O postu, poglavlje Vjerovjesnikov način posta. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio kao hasan. (op.prev.)

postio svakog mjeseca po tri dana: prvi ponedjeljak u mjesecu, zatim četvrtak, pa četvrtak poslije njega.⁵⁹⁴

4. U jednom rivajetu u *Musnedu* stoji: "ponedjeljak, petak i četvrtak",⁵⁹⁵ ali kao da nije vjerodostojan. Ako jeste vjerodostojan, ovo je onda četvrta vrsta.

5. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je postio od početka mjeseca tri dana. Ovo se može zaključiti iz predanja koje bilježe Ebu Davud, Tirmizi i Nesai od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je s početka svakog mjeseca postio po tri dana."⁵⁹⁶ Tirmizi smatra da je ovaj hadis hasen. Spomenuo je da su neki smatrali da je to praksa Mes'uda, radijallahu anhu, a ne Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Ovaj hadis upućuje na to da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio ova tri dana uzastopno i da je to bilo na početku mjeseca.

6. Postio je tzv. bijele dane (ejamul-bid).

Nesai je zabilježio od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem, nije propuštao post bijelih dana ni kada je bio kod kuće ni kada je bio na putovanju.⁵⁹⁷

U predanju koje, pored Nesaija, bilježi i Tirmizi od Ebu Zerra, radijallahu anhu, Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se poste bijeli dani: trinaesti, četrnaesti i petnaesti.⁵⁹⁸

U četiri *Sunena*, osim Tirmizijevog,⁵⁹⁹ zabilježeno je slično predanje od Katadea, koje se prenosi od Milhana, on od Vjerovjesnika, sallallahu

⁵⁹⁴ Nesai, 4:220, u knjizi O postu, poglavlje Na koji način se poste tri dana u svakom mjesecu.

⁵⁹⁵ Hadis je slab.

⁵⁹⁶ Ebu Davud, 2450, u knjizi O postu, Tirmizi, 742, u knjizi O postu, poglavlje O postu petkom; Nesai, 4:204, u knjizi O postu, poglavlje Vjerovjesnikov način posta, lanac prenosilaca je hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenom. (op.prev.)

⁵⁹⁷ Nesai, 2345, u knjizi O postu, poglavlje Na koji način se poste tri dana u mjesecu. Lanac prenosilaca je hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

⁵⁹⁸ Tirmizi, 761, u knjizi O postu, poglavlje O postu tri dana u svakome mjesecu; Nesai, 4:222-223, u knjizi O postu, poglavlje Predaje o različitosti oko Musa b. Talha postu tri dana u mjesecu. Lanac prenosilaca je hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasen-sahihom. (op.prev.)

⁵⁹⁹ Ebu Davud, 2449, u knjizi O postu, posti tri dana u svakom mjesecu; Nesai, 4:224-225, u knjizi O postu, poglavlje Na koji način se poste tri dana u svakom mjesecu; Ibn Madže, 1707, u knjizi O postu, poglavlje Post tri dana u svakom mjesecu.

alejhi ve sellem. U Nesaijevoj zbirci ovakva izjava zabilježena je i od Džabira Džebelije.

Prenosi se od Hasana el-Basrija da je postio pet dana na početku mjeseca i govorio: "Otkud znam da ću doživjeti bijele dane."

U djelu *Menakibul-Hasen* od Et-Teuhidija stoji da je neki čovjek upitao Hasana el-Basrija zašto voli da posti bijele dane, pa nije znao šta da mu odgovori. Tada beduin koji bijaše kod njega reče: "Zato što se mjesec otkriva u njihovim noćima, pa ljudi pri događanju tog Allahovog znaka bivaju u ibadetu." Hasan tada reče: "Uzmite ove riječi od ovog čovjeka koji nije učenjak."⁶⁰⁰

O svetim mjesecima

Kada je Bahilijac ponovo zatražio da mu Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, odredi dane koje će postiti, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je rekao: "Posti svete mjesece, a u ostalim se mrsi." U drugom predanju stoji: "Posti svete mjesece."

Ova predanja predstavljaju uporište o fadlu i vrijednosti posta svetih mjeseci koje je Allah spomenuo u Kur'anu: *Broj mjeseci u Allaha je dvanaest, prema Allahovoj Knjizi, od dana kada je nebesa i Zemlju stvorio, a četiri su sveta; to je prava vjera. U njima ne griješite!* (Et-Tevbe)

U hadisu koji prenosi Ebu Bekrete, radijallahu anhu, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ove mjesece pojasnio rekavši da su to zulkade, zul-hidže, muharrem, i mjesec redžeb.

Već smo spomenuli izreku Ibn Abasa, radijallahu anha, da je dobro djelo u ovim mjesecima kao i sevap bolji i vredniji.

U poglavlju o mjesecu muharremu smo spomenuli Poslanikove, sallallahua alejhi ve sellem, riječi: "Najbolji post nakon ramazana jeste post u mjesecu kojeg zovete muharrem."⁶⁰¹ U poglavlju o mjesecu zul-hidžetu ćemo spomenuti vrijednost posta prvih deset dana zul-hidžeta, ako Bog da. Kao što smo naveli da su mnogi od prethodnika postili sva četiri sveta mjesece. Ovakva praksa se bilježi od Ibn Omera Hasana el-Basrija i Ebu Ishaka es-Sijibija.

Sufjan es-Seuri je rekao: "Najdraže mi je da postim u svetim mjesecima."

⁶⁰⁰ Tj. rekao je mudre riječi iako nije učenjak. (op. red.)

⁶⁰¹ Bilježi ga Muslim.

Hallad es-Saffar prenosi od Ebu Muslima da je rekao: "Post jednog dana u mjesecima hadža (ili je rekao: u svetim mjesecima) ravan je postu mjesec dana mimo njih, a post jednog dana mimo svetih mjeseci, broji se desetestruko (kao post deset dana)."

Prenosi se od En-Nehaija slično tome, ali je rekao: "od muharrema", pa je moguće da je htio sve svete mjesece.

Kab je rekao: "Allah je odabrao određena vremena, pa su njemu najdraža vremena sveti mjeseci."

Od Kajsa se prenosi da je rekao: "U svakom svetom mjesecu deseti dan je neki hajr; tako u desetom zul-hidžetu je nahr (klanje kurbana), u muharemu je deseti dan Ašura, a u desetom redžebu *Allah je dokidao što je htio, a ostavljao što je htio.* (Er-Rad, 9)" Prenosilac dalje izjavljuje: "A zaboravo sam šta je rekao za zul-ka'de."

Već smo spomenuli u poglavlju o redžebu da se prenosi od Abdullaha ibn Amra ibnul-Asa da je spomenuo kako je od ovosvjetskih čuda u zemlji naroda Ad jedan bakarni stub na kojem je bakarno stablo, pa kada nastupe sveti mjeseci, sa njegovih krošnji kapa voda od koje se napune bazeni, pa se poji stoka i zalijevaju usjevi, a kada prođu sveti mjeseci, voda prestane.

Zul-ka'de spada u svete mjesece, bez ikakvog razilaženja. On je i prvi mjesec od onih koji su jedni za drugim. A da li je uopće prvi sveti mjesec u tome ima razilaženja koje smo naveli u dijelu o redžebu. On također spada u mjesece hadža koje je Allah spomenuo u svojoj Časnoj Knjizi: *Hadž je u određenim mjesecima.* (El-Bekare, 197)

Neki su rekli: "Zabrana i svetost zul-kadeta je bila čak i u predislamskom periodu. A da sam naziv *zul-ka'de* dolazi zbog *ku'uda / odmaranja i ostavljanja bitke i borbe u tom mjesecu.* A zabrama muharrema je dolazila iz razloga što su se u tom mjesecu hodočasnici vraćali sa hadža. Zul-hidže – jer se hadž obavlja u njemu, a redžeb zbog omogućavanja umre onima koji su blizu Mekke.

Obavljanje umre u zul-ka'detu

Od specifičnosti mjeseca zul-ka'deta je i to da su sve Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, umre bile upravo u ovom mjesecu, osim one koju je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, spojio sa hadžom, iako je čak i za nju učinio ihram u zul-ka'detu, a učinio je obrede u zil-hidžetu.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je učinio četiri puta umru i to:

1. Umru na Hudejbiji koju nije dovršio nego je skinio ihram i vratio se.
2. Imru u sljedećoj godini.
3. Umru Dži'irana⁶⁰², godine Oslobođenja Mekke, kada je podijelio plijen na Hunejnu. Neki su smatrali da je ta umra, utvari, obavljena u ševvalu. Međutim, općepoznato je da je i ova umra obavljena u zul-ka'detu, kako to vjerodostojno prenesena predanja upućuju i ono što podržava većina učenjaka.
4. Njegova umra na Oprosnom hadžu, što potvrđuje većina učenjaka i na šta ukazuju vjerodostojna predanja.

Prethodnici, kao što su Ibn Omer, Aiša i Ata, radijallahu anhum, smatrali su da je umra obavljena u zul-ka'detu i ševvalu bolja i vrednija od one obavljene u ramazanu, zato što ju je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, činio u zul-ka'detu.

Zul-ka'de ima i druge fadilete, a u njih spada i to, kako se navodi, da se trideset dana koje je Musau, sallallahu alejhi ve sellem, obećao Allah odnosi na zul-ka'de.

I u mjesecima hadža, u kojima učinjena umra iziskuje klanje kurbanda na hadžu ako ga obavi te godine, jer je kurban dodatni obred, pa se spaja obred umre sa obredom kurbanda.

Lejs je prenio od Mudžahida da je u komentaru ajeta: *Mi odredismo da čas susreta sa Musaom bude kad se napuni trideset noći...* (El-A'raf, 142) – tj. zul-ka'de: *...I dopunismo ih sa još deset noći.* – tj. deset noći zul-hidžeta.

O ti koji ne prekidaš sa grijesima ni u svetim ni u običnim mjesecima! O ti koji si u pogledu dobrih djela u minusu, a kada je grijеšenje u pitanju, tu si u plusu! O ti čiji je sljedeći dan gori od prošloga, kada ćeš se probuditi iz tih snova!? Kada ćeš se pokajati od tih zločina!?

O ti kojeg sjedost opominje dok griješiš, zar ti Kur'an i islam nisu dovoljni opomenjivači i svjedoci!? Smrt ti je bolja nego život i takav hal. Selam alejkum!

⁶⁰² Mjesto između Taifa i Mekke.

ZUL-HIDŽE

Prvi dio

O VRIJEDNOSTIMA PRVE DESETINE ZUL-HIDŽETA

خرج البخاري من حديث ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي قال: (ما من أيام العمل الصالح فيها أحب إلى الله من هذه الأيام، يعني أيام العشر. قالوا: يا رسول الله ولا الجهاد في سبيل الله ؟ قال: ولا الجهاد في سبيل الله إلا رجل خرج بنفسه وماله ثم لم يرجع من ذلك بشيء).

Buhari je u svome *Sahihu* zabilježio hadis koji se prenosi od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema dana u kojima je dobro djelo Allahu draže nego što je to u ovih deset dana (tj. deset dana zul-hidžeta)." Ashabi upitaše: "O Allahov Poslaniče, zar ni borba na Allahovom putu?" "Ni borba na Allahovom putu," – odgovori on – "osim djelo onoga ko u borbu pođe ulažući svoj imetak i život, pa se ni sa čim od toga ne vrati."⁶⁰³

Vrijednost dobrih djela u ovih deset dana

Ovaj hadis upućuje na to da je djelo u ovim danima draže Allahu od djela obavljenog u nekim drugim danima, bez izuzetka.

Ukoliko je neko djelo Allahu draže od drugog, onda je ono kod Njega i bolje.

⁶⁰³ Zabilježio pod br. 969, u knjizi O bajramima, poglavlje O vrijednosti činjenja djela u danima tešrika; Ebu Davud, 2438, u knjizi O postu; Tirmizi, 757, u knjizi O postu; Ibn Madže, 1727, u knjizi O postu, poglavlje Post deset dana zul-hidžeta.

Navedeni hadis je zabilježen i u sljedećoj formi, gdje Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Nema dana da je u njima dobro djelo bolje (efdalnije) nego što je u ovih deset." Zabilježena je izjava u kojoj se prenosi dvoumi između izraza *bolje* i *draže*.

A ako je djelo u ovim danima bolje i draže Allahu od takvog učinjenog u drugim danima i, proizlazi to da je djelo koje se obavi u ovim danima, iako je u osnovi manje vrijedno, biva vrednije od djela koja se čine u drugim danima u godini. Zato su Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pitali: "Zar ni borba na Allahovom putu?" A Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, im je odgovorio: "Čak ni borba na Allahovom putu!"

Ali je onda iz ovoga općeg stava izuzeo jednu vrstu džihada, a to je ujedno i najvredniji džihad, kako ga je deklarirao sam Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada je upitan o najvrednijem džihadu. Rekao je: "Džihad onoga čiji konj bude zaklan, a njegova krv prosuta, ima najbolji stepen kod Allaha."⁶⁰⁴

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je jedne prilike čuo nekog čovjeka kako uči dovu: "Gospodaru, podari mi najbolje od onoga čime daruješ Svoje dobre robove!" Pa mu se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Onda da tvoj konj bude zaklan, a ti da pogineš kao šehid."⁶⁰⁵

A što se ostalih vrsta džihada tiče, djelo u zul-hidžetu je draže i bolje kod Allaha od njih, kao što je bolje od ostalih dobra djela.

Ovo upućuje na to da je djelo koje je u osnovi manje vrijedno, kada se obavi u beričetnom vremenu, sustiže po vrijednosti vrednija djela. Štaviše, možda i prevaziđe vrijednosti tog boljeg djela koje se obavlja u drugom vremenu.

O uvećanju sevapa za djela koja su obavljena u zul-hidžetu postoji niz različitih predanja.

Tirmizi i Ibn Madže bilježe hadis od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu,

⁶⁰⁴ Ovaj hadis je naveden u značenju. Hadis je zabilježio Ebu Davud, 1449, u knjizi O namazu, poglavlje Dugo stajanje; Nesai, 5:58, u knjizi O zekatu, poglavlje Džehdul-mukill. Lanac prenosioca je hasen.

⁶⁰⁵ Ebu Davud, 1449, u knjizi O namazu, poglavlje O dugom stajanju na namazu; Nesai u knjizi O zekatu, lancem prenosioca koji je hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.

da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema dana u kojima je Allahu draže da mu se čini ibadet nego što su deset dana zul-hidžeta. Dobrovoljni post u svakom od njih je ravan dobrovoljnom postu jedne godine; a dobrovoljni namaz u svakoj njegovoj noći je ravan dobrovoljnom namazu u Lejletul-kadru."⁶⁰⁶ Nehhas ibn Kahm-smatraju ga slabim prenosiocom.

Tirmizi je prenio od Buharija da se ovaj hadis prenosi još od Kata-dea, koji prenosi od Se'ida, kao mursel-predanje.⁶⁰⁷

O obilatom povećanju nagrade za djela u ovih deset dana postoje i druga mnogobrojna predanja, međutim to su meudu'-predanja (apokrifna) pa smo ih izbjegli. Izbjegli smo i druga slična predanja koja govore o vrijednosti deset dana zul-hidžeta, a koja su zaista brojna. Vidjeli smo da hadis koji prenosi Ibn Abbas, radijallahu anhu, svjedoči da se nagrada obilato uvećava za svako djelo obavljeno u ovom periodu, bez izuzetka.

O aktivnostima u ovih deset dana i noći

Neka predanja govore eksplicitno o postu ovih dana i oživljavanju njihovih noći u ibadetu i zikru, predaje koje je lijepo spomenuti i druge koje ne treba zbog njihove netačnosti.

Post

Već smo spomenuli predanja od Ebu Hurejrea, mursel-predanja od Rašida ibn Sa'da i ono što se prenosi od Hasana el-Basrija, Ibn Sirina i Katade kada je post ovih dana u pitanju.

U *Musnedu* i *Sunenima* je zabilježeno predanje od Hafse, radijallahu anhu, u vezi sa tim da Vjerovjesnik nikada nije propuštao post Dan Ašure, deset dana zul-hidžeta i tri dana od svakog mjeseca.⁶⁰⁸ Po po-

⁶⁰⁶ Hadis je zabilježio Tirmizi, 758, u knjizi O postu, poglavlje: *Aktivnosti u deset dana zul-hidžeta*. U lancu prenosila ovoga hadisa je Mes'ud b. Vasil. Tirmizi je rekao: „Ovaj hadis je hasenun-garib.“ Hadis je zabilježio i Ibn Madže, 1728, u knjizi O postu, poglavlje: *Post u deset dana zul-hidžeta*. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

⁶⁰⁷ Tirmizi je (u svome *Sunenu*, nakon navođenja gore navedenog hadisa – op.prev.) rekao: „Pitao sam Muhammeda o ovom hadisu, pa ga ni on drugim putem u sličnom značenju nije poznavao.“

⁶⁰⁸ Hadis je zabilježio Ahmed u *Musnedu*, 6:287; Nesai, 4:220, u knjizi O postu, poglavlje Način posta tri dana u svakom mjesecu. U lancu prenosilaca ovoga hadisa je Ebu Ishak el-Ešdže'i el-Kufi, čiji biografski podaci nisu poznati.

tanju ispravnosti ovog isnada i ovog hadisa među učenjacima postoji razilaženje.

Također je zabilježeno predanje kako je jedna Vjerovjesnikova žena je prenijela da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nikada nije propuštao post devet dana zul-hidžeta.⁶⁰⁹

Od onih koji su prakticirali post ovih deset dana je i Abdullah ibn Omer, radijallahu anhu. Prethodno smo naveli stav Katadea, Hasana, i Ibn Sirina o fadiletima posta ovih dana. Ovo je stav većine učenjaka ili mnogih od njih.

U Muslimovom *Sahihu* se prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: "Nikada nisam vidjela da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio deset dana zul-hidžeta."⁶¹⁰

Imam Ahmed, Allah mu se smilovao, dao je različite odgovore na ovaj hadis; jednom je rekao da se prenose predanja suprotne ovom, zatim je spomenuo hadis koji se prenosi od Hafse, radijallahu anha. Zatim je naveo razilaženje učenjaka kada je u pitanju lanac prenosilaca hadisa koji se bilježi od hazreti Aiše, radijallahu anha, te da ga A'maš smatra kompletnim (merfu'), a da ga Mensur od Ibrahima prenosi u mursel-formi.

Na ovaj hadis dali su i neki drugi učenjaci mišljenje tvrdeći da u slučaju kada su predanja Aiše, radijallahu anha, i Hafse, radijallahu anha, kontradiktorna, po pitanju tvrdnje i negacije, da se prihvata stav koji nešto tvrdi (u ovome slučaju hazreti Hafsa, radijallahu anha), jer posjeduje podatke koje ne posjeduje onaj koji to negira.

Na drugom mjestu imam Ahmed je rekao da je cilj Aiše, radijallahu anha, ovom negacijom da kaže da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije postio svih deset dana zul-hidžeta, sa jedne strane, a da je Hafsa, radijallahu anha, htjela reći da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, uglavnom ili veći dio ovih deset dana zul-hidžeta postio. Pa da u smislu ove dvije izjave, neke dane u deset dana zul-hidžeta treba postiti, a u drugima se mrsiti.

⁶⁰⁹ Suština hadisa je prethodno navedena. Ovaj hadis bilježi Ebu Davud, 2437, u knjizi O postu, poglavlje Post deset dana zul-hidžeta.

⁶¹⁰ Hadis je zabilježio Muslim, 1176, u knjizi O itikafu, poglavlje Post u deset dana zul-hidžeta; Ebu Davud, 2439, u knjizi O postu; Tirmizi, 756, u knjizi O postu, također.

Ovako tumačenje Aišine izjave je prihvatljivo kod hadisa koji glasi: "Nikada nisam vidjela Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da posti deset dana zul-hidžeta." Međutim, ono je neodrživo kod predanja koje glasi: "Nisam vidjela Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da posti deset dana zul-hidžeta."

Ibn Sirin je smatrao pokuđenim da se neko izrazi sa: "Postio sam deset dana zul-hidžeta."

Jer se tako ovakva izjava može razumjeti na način da je postio i dan Dajrama. Nego je ispravno reći: "Postio sam devet dana."

Međutim, kada se post odnosi na deset dana zul-hidžeta, onda se zna da se time želi istaknuti post dozvoljenih dana. A spomenuli smo hadis kojim se kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio deset dana zul-hidžeta.

Noćni namaz

Za noćni namaz u ovim danima smatramo da je mustehab (pohvalan čin), a ranije smo citirali hadis koji upućuje na ovo.

Što se tiče posebnog noćnog namaza kada su noći uoči Bajrama u pitanju, o tome imaju određena predanja, međutim nisu vjerodostojna. Kao što postoje predanja koja govore o tome da se dove noću uoči Bajrama primaju, što imam Šafija i drugi učenjaci smatraju pohvalnim.

Se'id ibn Džubejr, prenosioc hadisa od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, bi se u prvih deset dana zul-hidžeta trudio u ibadetima do iznemoglosti.

Od njega se prenosi da je rekao: "Ne gasite svoje lampe u noćima zul-hidžeta." Sviđao mu se ibadet u tim noćima.

Zikr

Na pohvalnost češćeg spominjanja Allaha, dželle šanuhu, u ovom periodu upućuje ajet:

I da bi Allahovo ime u određenim danima spominjali... (Hadž, 28)

Termin أيام معلومات / *određeni dani* se odnose na deset dana zul-hidžeta, što je stav većine učenjaka.

Odgovor na jednu dilemu

U *Musnedu* imama Ahmeda zabilježen je hadis od Ibn Omera, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema dana u kojima je neko djelo bolje niti Allahu draže nego što je u ovih deset dana, pa povećajte u njima tehlil, tekbir i tahmid."⁶¹¹

Ako neko upita: "Ako je djelo koje se uradi u ovom periodu bolje od djela van ovih deset dana, pa makar djelo koje je učinjeno van ovih deset bilo, u osnovi, bolje od djela učinjenog u ovih deset dana, zbog fadileta vremena zul-hidžeta, onda proizlazi da djelo koje je u osnovi manje vrijedno, ako se učini u ovih deset dana, postaje najbolje djelo. Bolje čak i od džihada, koji predstavlja uopće najbolje djelo, shodno mnogobrojnim autentičnim predanjima, a što zastupa imam Ahmed i druga grupa učenjaka.

Onda hadž treba da bude bolji od džihada jer se hadž obavlja striktno u ovom periodu. A on je ujedno među najboljim aktivnostima koje neko može da poduzme u ovom periodu, ako ne i najbolje. Pa kako onda da džihad bude okarakterisan boljim od hadžal?

To je jasno istaknuto u hadisu koji se prenosi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je neki neki čovjek upitao Allahovog Vjerovjesnika: "Koje djelo je najbolje?" "Vjerovanje u Allaha i Njegovog Vjerovjesnika." – odgovori on. "Koje poslije toga?" – ponovo upita čovjek. "Džihad na Allahovom putu." "A poslije toga?" "Ispravno obavljen hadž." – odgovori Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem.⁶¹²

Ovaj hadis i onaj koji prenosi Ibn Abbas, radijallahu anhu, možemo usaglasiti na sljedeće načine:

Prvi način: Hadis Ibn Abbasa, radijallahu anhu, je jasan u tome da je džihad onoga ko žrtvuje sebe i svoj imetak na Allahovom putu bolji od djela koja se obavljaju u deset dana zul-hidžeta.

Tako možemo reći da je hadž bolji od džihada, osim od džihada onoga ko izgubi i život i imetak. Na takav džihad se aludira hadisom Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

⁶¹¹ *Musned*, 2:75.

⁶¹² Buhari, 26, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Iman je djelovanje, zatim u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednost primljenog hadža; Muslim, 83, u knjizi O vjerovanju, poglavlje Pojašnjenje toga da je vjerovanje u Allaha najbolje djelo; Tirmizi 1685, u knjizi O vrijednostima borbe na Allahovom putu; Nesai, 5:113, u knjizi O hadžu.

Drugi način: Bolje i ispravnije usklađivanje između ova dva hadisa je da se kaže da se neko djelo koje je u osnovi manje vrijedno od nekog drugog djela može spojiti sa nečim što ga čini vrednijim i boljim. Tako se hadž može povezati sa nečim što ga čini vrednijim od samog džihada, a može da i da se ne poveže, pa da džihad bude bolji.

Ukoliko se radi o obaveznom odlasku na hadž, on je u tom slučaju bolji od dobrovoljne borbe. Jer, uopćeno, obavljanje prvorazredne obaveze je bolje i vrednije od obavljanja prvorazredne ali kolektivne obaveze, prema stavu većine učenjaka.

Ovakvo predanje na relaciji hadž–džihad prenosi se od Abdulaha ibn Amra ibn Asa, radijallahu anhu. Prenose se i mnogobrojna predanja od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ali u njima su određene slabosti. Na ovo upućuje ono što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prenio od Gospodara: “Nema ničega Meni dražega, čime Mi se rob Moj približava, od onog što sam mu u dužnost stavio.”⁶¹³

Ukoliko hadžija nije zadužen džihadom, njegov hadž je bolji od njegovog džihada. Kao što je to slučaj sa džihadom žena.

Buhari bilježi u svome *Sahihu* od Aiše, radijallahu anha, da je jedne prilike rekla: “Allahov Poslaniče, mi smatramo džihad najboljim djelom, pa zašto i mi (žene) ne idemo u džihad?” On joj odgovori: “Najbolji džihad je propisno obavljeni hadž.”⁶¹⁴

U drugom predanju je rekao: “Vaša borba je hadž.”

Također, ukoliko hadž bude obavljan tokom cijelih deset dana zulhidžeta, te ga upotpuni raznim vrstama dobročinstva, obavljanjem vadžiba, čuvanjem od harama, pa tome doda dobročinstvo prema drugima, nazivajući selam, darivajući hranu, pa često spominjanje Allaha, podizanje glasa prilikom izgovaranja Telbije te i vođenje kurbana, takav hadž, u takvom obliku, biva bolji od džihada.

A ukoliko hadž bude obavljen samo u jednom dijelu ovog perioda, te ne bude obavljen onako kako je to predviđeno, džihad je u tom slučaju bolji.

⁶¹³ Ovo je samo dio dužeg hadisa koji je zabilježio Buhari, 11:340-347, u knjizi o ree kaik-kazivanjima koja omekšavaju srca, poglavlje O skromnosti, prenosi se od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

⁶¹⁴ Buhari, 1520, u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednost primljenog hadža, i hadž žena; Nesai, 5:114 i 115, u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednost obavljanja hadža i nagrada za to.

Prenosi se od Omera, Ibn Omera, Ebu Musaa el-Ešarija i Mudžahida da je hadž bolji od džihada i svih ostalih djela.

Potrebno je da shvatimo da se ovo odnosi na hadž koji se obavi sa svim dobročinstvom i vremenski obuhvati svih deset dana zul-hidžeta. A Allah najbolje zna!

Neko će se upitati: Da li se izjava Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da nema dana u kojima je Allahu dobro djelo draže nego što je ovih deset dana, odnosi na sva dobra koja se učine u ovim danima ili na sva djela koja se učine van ovih dana, bez obzira na to da li on dugo trajao ili ne?

Odgovor na ovu dilemu glasi: Naizgled, a Allah najbolje zna, djelo obavljeno u ovim danima bolje je od djela obavljenih u drugim danima. Svako dobro djelo koje se učini u ovom periodu od deset dana bolje je od djela obavljenih u drugim danima, bez obzira na to koji mjesec bio. Otuda prednost i vrijednost svakog dana od njih od svakog drugog u godini.

Na ovu dilemu je odgovoreno i na sljedeći način: Djelo obavljeno u ovim danima je bolje od džihada samo u slučaju kada obuhvata svih deset dana zul-hidžeta.

Ukoliko neko djelo bude obuhvatilo samo neke dane ono je bolje od džihada u istom broju dana van ovih deset dana i noći. Ovo se dokazuje činjenicom da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, samo aktivnosti konstantnog obavljanja namaza i posta označio ravne džihadu u bilo kom vremenu. Ako se takve aktivnosti budu obavljale za vrijeme zul-hidžeta biće bolje od džihada u tolikom broju.

Autori dva *Sahiha* bilježe od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu: "Neki čovjek je došao i zamolio Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: 'Uputi me na djelo koje je ravno borbi na Allahovom putu.' Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Ne vidim takvo djelo.' Zatim ga upita: 'Da li možeš, kada borac na Allahovom putu krene u borbu, da uđeš u svoj mesdžid pa da neprestano klanjaš i da neprekidno postiš?' Čovjek reče: 'A ko to može!'"⁶¹⁵ Ovo je Buharijeva verzija. U Muslimo-

⁶¹⁵ Buhari, 2785, u knjizi O džihadu, poglavlje O vrijednostima džihada i vojnih pokhoda; Muslim, 1878, u knjizi o namjesništvu, poglavlje Vrijednosti pogibije, šehadeta, na Allahovom putu; Nesai, 6:19, u knjizi O džihadu, poglavlje Šta je ravno džihadu na Allahovom putu.

voj verziji preneseno je isto značenje, osim što poslije ovog stoji i da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Primjer borca na Allahovom putu je kao primjer čovjeka koji posti i namaz obavlja učeći Allahove ajete, onog koji svoj namaz ne napušta i post ne prekida sve dok se borac ne vrati."

Ibn Hibban bilježi u svome *Sahihu* predanje sa sljedećim sadržajem: "Nema dana u kojima je dobro djelo Allahu, dželle šanuhu, draže nego što je u ovim danima zul-hidžeta." Upitaše: "Da li je djelo u ovim danima bolje ili džihad isti broj dana?" "Djelo u tim danima je bolje od džihada isto toliko dana." – odgovorio je on.

Dakle nije učinio djelo obavljeno u cijelom zul-hidžetu bolje od džihada nego samo u ovih deset dana.

Predanja koja govore o tome da je svaki dan od deset prvih dana zul-hidžeta ravan godini, ili dva mjeseca, ili hiljadu dana, sve spada u fadail-hadise, koji nisu jaki.

Da li to znači da je svako djelo koje se obavi u deset dana zul-hidžeta bolje od istog djela obavljenog van njega, pa da se tako ne ubraja osim da je npr. džihad u zul-hidžetu bolji od džihada van njega?

Iz konstatacije da je prva desetica ovog mjeseca bolja od svih desetica svih drugih mjeseci proizlazi to da je post deset dana zul-hidžeta bolji i od posta prvih deset dana ramazana. Te da je noćni namaz ovih deset dana bolji od noćnog namaza u ramazanu.

Odgovor je: Post ramazana je nesumljivo bolji od posta u deset dana zul-hidžeta, jer je obavezni post vredniji i bolji od nafle.

Na osnovu ovoga, značenje hadisa biva to da sve što se obavi u ovih deset dana i noći iz domena prvorazrednih naredbi biva bolje i vrednije od prvorazrednih obaveza obavljenih u nekim drugim mjesecima. I ono što se obavi od dobrovoljnih aktivnosti u ovih deset dana bolje je od istih takvih dobrovoljnih aktivnosti i obreda obavljenih u nekom drugom mjesecu.

O prednosti deset dana i noći zul-hidžeta nad ostalim deseticama u ostalim mjesecima

Pored hadisa koji smo naveli u prethodnom poglavlju i njemu sličnih predanja, evo nekih drugih predanja koja govore na ovu temu.

“Nema dana u kojima je neko djelo Allahu bolje niti draže nego što je u ovih deset dana.”

Ibn Hibban u svome *Sahihu* bilježi od Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Nema dana da su kod Allaha bolji niti da su Mu draži od deset dana zul-hidžeta.” Hadis smo već spomenuli, ali drugim lancem prenosilaca, sa dodatkom: “... niti noći da su bolje od njihovih noći.” “O Allahov Poslaniče,” – upitaše – “da li je djelo u ovim danima bolje ili džihad isti broj dana?” “Djelo u tim danima je bolje od džihada isto toliko dana, osim kome lice u potpunosti strada. I nema dana koji je bolji od Dana Arefata.”⁶¹⁶ Ovaj hadis je naveo hafiz Ebu Musa el-Medini preko Ebu Nu’ejma- hafiza, isnadom koji je zabilježen u Ibn Hibbanovom *Sahihu*.

Suhejl Ibn Ebu Salih je prenio od svoga oca, a ovaj od Ka’ba, da je rekao: “Allah je odabrao vrijeme, tako je kod Allaha najdraže vrijeme sveti mjeseci, a najomiljeniji mjesec od njih je opet zul-hidže, a najomiljeniji dio zul-hidžeta je njegovih prvih deset dana.”

Neki su ovo predanje prenijeli od Suhejla, on od svog oca, on od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, i tako do Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, međutim, to nije ispravno.

Mesruk je u značenju ajeta: *Tako mi zore i deset noći...* (Fedžr, 1-2) rekao: “To su najbolji dani u godini.”⁶¹⁷

Također, ovi dani u sebi sadrže i Dan Arafeta, za koji postoje predanja vezana za to da je to najbolji dan u godini. To je navadeno u Džabirovom, radijallahu anhu, hadisu, koji smo ranije spomenuli.

U ovim danima je i Dan klanja kurbanda (prvi dan Kurbandskog bajrama) za koji se prenosi da je Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Najbolji dan je Dan klanja (kurbana), zatim dan odlaska

⁶¹⁶ Hadis je zabilježio Ibn Hibban u svome *Sahihu*, 6:62 (1006), i u *Hulju*, 3:28, od Ibn Omera, radijallahu anhu, i 6:116, i 8:259, od Abdullaha b. Mes’uda u različitoj tekstualnoj formi.

⁶¹⁷ U *Musamefu*, 4:376, pod brojem 8120. Predanje bilježe Abdurrezak i dr.

(hadžija iz Mekke u Medinu)."⁶¹⁸ Sve navedeno jasno upućuje na to da su dani zul-hidžeta bolji od ostalih dana u godini bez ikakvog izuzetka. Sve što smo gore naveli se odnosi na dane u ovom periodu.

S obzirom na to da je naglašena vrijednost njegovih dana, noći logično ulaze u ovu blagodat.

Allah se zakleo: *Tako mi zore i deset noći...* (El-Fedžr, 1-2), što također upućuje na vrijednost noći, međutim nisu zabilježena autentična predanja koje upućuju na to da bilo koja noć ravna Noći kadra.

Predanje koje smo naveli od Ka'ba upućuje na to da je zul-hidže najbolji od sva četiri sveta mjeseca. Tako je smatrao i Se'id b. Džubejr, koji je i prenosilac ovoga hadsa. Od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, se prenosi da je kazao: "Nema mjeseca da je veće svetosti od zul-hidžeta."

U Bezzarovom *Musnedu* se prenosi od Ebu Se'ida el-Hudrija, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: "Najbolji mjesec je ramazan, a najveću svetost ima zul-hidže."⁶¹⁹ Lanac prenosilaca mu je slab.

U *Musnedu* imama Ahmeda je prenijeto od Ebu Se'ida, radijallahu anhu, također, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u sklopu svoje hutbe prilikom Oproštajnog hadža rekao: "Zaista je najsvetiji dan ovaj današnji, zaista je najsvetiji mjesec ovaj sadašnji, i zaista je najsvetije mjesto ovo mjesto."⁶²⁰

Ovo značenje prenose i Džabir, Vabise b. Ma'bed, Nubejt b. Šerit i dr. od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

Ovo sve ukazuje na to da je mjesec zul-hidže najbolji sveti mjesec, jer je to mjesec čija je svetost najveća. Od Hasana se prenosi da je najbolji sveti mjesec ustvari muharrem, a i o tome smo govorili u kontekstu pisanja o vrijednostima mjeseca muharrema.

U vrijednosti zul-hidžeta ubraja se i to da se Allah njime zakleo općenito, a nekim njegovima dijelovima posebno.

⁶¹⁸ Ahmed, 4:350; Hakim u *Mustedreku*, 4:221, ocijenivši ga vjerodostojnim. Sa ovom ocjenom se složio i Zehebi. Šejh Albani ga je uvrstio u vjerodostojne hadise iz *Džamius-Sagira*, 1064.

⁶¹⁹ Hadis je naveo Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 3:140, uz konstataciju: „Bilježi ga Bezzar. U lancu prenosilaca je Jezid b. Abdulmelik en-Nevfeli.“ U *Mizanul-I'tidalu*, 4:432, o njemu je rečeno: „Slabim ga je ocijenio Ahmed i drugi.“ Šejh Albani ga je uvrstio u slabe hadise iz *Džamius-Sagira*, 3320.

⁶²⁰ *Musned* imama Ahmeda, 3:80.

Tako mi zore i deset noći... (Fedžr, 1-2)

Vel fedžr / Tako mi zore. Učenjaci su podijeljeni po pitanju preciziranja zore kojom se Allah u ovome ajetu zakleo. Evo njihovih mišljenja:

- svakom zorom, pojavom zore, sabah-namazom, cijelim danom, prvom zorom u zul-hidžetu, posljednjom zorom u deset dana zul-hidžeta, tj. Dan klanja kurbana.

Svako od navedenih mišljenja obuhvata zoru u ovoj desetini kojom se Allah zakleo.

I deset noći – odnosi se na zul-hidže, ovo je ispravan stav, koji zastupa većina prethodnih i kasnijih generacija komentatora Kur'ana.

Ovo je stav kojim se, ispravnim lancem prenosilaca, perenosi od Ibn Abbasa, radijallahu anhu.

Prenosi se i to da je rekao da se to odnosi na deset dana ramazana, međutim lanac prenosilaca tog predanja je slab.

Imam Ahmed i Nesai su zabilježili od Zejda Ibn Habbaba, a ovaj od Ajjaša ibn Ukbea, on od Hajra ibn Nu'ejma, on od Ebu Zubejra, on od Džabira, a on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Deset noći – deset dana, neparni – to je Dan Arefeta, parni – Dan klanja kurbana."⁶²¹

U vrijednosti ovih dana ubraja se i to da su to dani koje je Allah, dželle šanuhu, odredio Musau, alejhisselam: *Mi odredismo da čas susreta sa Musaom bude kada se napuni trideset noći, i dopunismo ih sa još deset, pa se vrijeme koje je odredio Gospodar njegov ispuni za četrdeset noći.* (El-A'raf, 142)

Međutim, da li je ovih deset dodatih na trideset, ili početak od četrdeset, postoji razlaženje među učenjacima.

Abdurrezak je zabilježio od Ma'mera, on od Jezida ibn Ebu Zijada, on od Mudžahida, da je Poslanik rekao: "Nema dana, a da je djelo Allahu draže nego kada se obavi u zul-hidžetu. To je onih deset dana koje je Allah dodao Musau, alejhisselam."⁶²²

⁶²¹ *Musned* imama Ahmeda, od Džabira, 3:327; i *Feth*, 8:702. Šejh Albani ga je uvrstio u *Da'if el-džami'us-sagiru*, pod br. 1508. Lanac prenosilaca hasen.

⁶²² *Musannef*, 4:375, u poglavlju El-Menasik, obredi, 8119.

U vrijednosti ovih dana ubraja se i to da je zul-hidže završnica određenih mjeseci, mjeseci hadža, za koje je Uzvišeni rekao: *Hadž je u određenim mjesecima*. (El-Bekare, 197) To su ševval, zul-kade i deset dana zul-hidžeta.

Ovo se prenosi od Omera, njegovog sina Abdullaha, Alije, ibn Mes'uda, Ibn Abbasa, Ibn Zubejra, većine tabi'ina, kao i od mezheba imama Šafije, Ahmeda i Ebu Hanife. To je stav i Ebu Jusufa i Ebu Seura.

U vrijednosti ovih dana ubraja se i to da ovi dani spadaju u određene dane u kojima se propisuje zikr i hadž. *I oglasi ljudima hadž! Dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim, dolazit će iz mjesta dalekih. Da bi koristi imali i da bi u određene dane, prilikom klanja kurbana, kojim ih je Allah opskrbio, Njegovo ime spominjali*. (Hadž, 27-28)

Spominjanje Allaha nije posebno i striktno u trenutku klanja. Međutim, ispravnije je da se pod zikrom misli na zahvalu Allahu Koji nam je potčinio te životinje.

Specifičnost zul-hidžeta za hadžiju je i to da su to dani u kojima oni vode kurbane da upotpune propise hadža, i hrane se njihovim mesom u danima Bajrama.

Najbolja djela su ona u kojima se Allah, dželle šanuhu, najviše spominje. Allah, dželle šanuhu, je naredio da se spominje mnogo, posebno na hadžu. Rekao je: *A kada pođete sa Arafata, spominjite Allaha kod časnih mjesta, spominjite Njega, jer vam je On ukazao na Pravi put, a prije toga ste bili u zabludi. A zatim krenite odakle kreću ostali ljudi i tražite od Allaha oprosta, jer Allah, uistinu, prašta i samilostan je*. (El-Bekare, 197-198) Ovo se čini u deset dana zul-hidžeta. Zatim je rekao: *A kad završite obrede vaše, opet spominjite Allaha, kao što spominjete pretke vaše, i još više Ga spominjetel* (El-Bekare, 200) A to se čini na danu klanja kurbana, što predstavlja završnicu deset dana zul-hidžeta. Poslije ovoga je naredio da se spominje u određenim danima, a to su bajramski dani.

U *Sunenima* je zabilježen hadis: "Tavaf oko Kabe, saj između Safe i Merve, bacanje kamenčića – sve to je određeno radi spominjanja Allaha."⁶²³

⁶²³ Tirmizi, 902, u knjizi O hadžu, poglavlje Način bacanja kamenčića; Ebu Davud, 1888, u knjizi O menasik, obredima, poglavlje O bacanju kamenčića. Lanac prenosilaca

U *Musnedu* imama Ahmeda prenosi se od Muaza Ibn Enesa da je neki čovjek upitao Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "O Allahov Poslaniče, koji džihad je najvredniji?" On odgovori: "Onaj u kome je najviše zikra!" "Koji postač najviše sevapa dobije?" – ponovo upita. "U kojem je najviše zikra." Poslije ovoga pitao ga je o najboljem namazu, zekatu, hadžu, sadaki, na sve to Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je odgovorio: "Onaj koji najviše Allaha spominje."⁶²⁴ Ebu Bekr reče: "O Ebu Hafse, oni što Allaha spominju odnesoše sve nagrade!", a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: "Svakako!"

Kako ispunjavaju naredbu čestog spominjenja Allaha oni koji nisu na hadžu?

Oni učestvuju sa hadžijama u deset dana zul-hidžeta u zikru i pripremanju kurbanu.

Kao što i oni saučestvuju djelimično u ihramu, jer onaj ko želi da zakolje kurban, a uđe u deset dana zul-hidžeta, neće skraćivati kosu, niti će sjeći nokte, kako se navodi u hadisu od Ummu Seleme, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao, a bilježi ga Muslim.⁶²⁵ Po ovome hadisu su postupali imami Šafija i Ahmed, i ostali stručnjaci hadisa.

Neki od njih čak uslovljavaju da se kurban kupi prije deset dana zul-hidžeta. Međutim, većina to ne uslaavljava.

Suprotno ovom stavu, imami Malik i Ebu Hanife i većina pravnika rekli su: "Ništa od navedenog nije mekruh."

Oni ovaj stav argumentuju hadisom koji prenosi hazreti Aiša, radijallahu anha: "Ja sam Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, plela uže za kurban, a on nije zabranjivo ništa od onoga što mu je Allah dozvolio."⁶²⁶

Odgovor prve grupe učenjaka je to da se ova dva hadisa mogu uskladiti tako što se po hadisu koji prenosi Ummu Seleme, radijallahu anha, postupa kada neko želi da sam za sebe zakolje u svom mjestu, a po

ovoga hadisa je hasen. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

⁶²⁴ *Musned* imama Ahmeda, 3:438.

⁶²⁵ Muslim, 1977, 39, 40 i 41, u knjizi O kurbanima, poglavlje O tome šta je zabranjeno onome koji doživi deset dana zul-hidžeta.

⁶²⁶ Ahmed u *Musnedu*, 6:35, 36, 82 i 85. El-Humejdi u svome *Musnedu* 208-209. Slično bilježi i Muslim, 1321, u Knjizi o hadžu.

hadisu Aiše, radijallahu anha, potupa onaj ko pošalje kurban sa nekim drugim, a on ostane u svom mjestu.

Učestovanje u zikru

Propisano je da svi ljudi u ovih deset dana povećaju zikr, kao što smo naveli u Ibn Omerovom hadisu: "Što više izgovarajte tehlil (la ilahe illallah) tekbir (Allahu ekber) i tahmid (el-hamdulillah)."

Razilaze se po pitanju toga da li se glasno donosi tekbit na javnim mjestima.

Jedni su porekli takvu praksu, dok su pohvalnim ovakav čin smatrali imami Ahmed i Šafija. Međutim Šafija je ovakav postupak ograničio na slučaj kada se vide kurbani, dok Ahmed smatra da je to pohvalno uopće.

Buhari prenosi od Ebu Hurejrea i Ibn Omera da su oni izlazili po javnim mjestima i donosili tekbire, a svijet bi za njma ponavljao. Džafer el-Farjabi u djelu *El-Idejn* kaže: Ishak ibn Rahavej mi je pričao, prenijevši od Džerira, on od Jezida b. Ebi Zijada, da je rekao: "Vidio sam Se'ida ibn Džubejra, Mudžahuda Abdurahmana b. Ebu Lejla, ili dvojicu od trojice navedenih, i koga god smo vidjeli od pravnika i da su u ovim danima ponavljali: 'Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illallah! Allahu ekber, Allahu ekber, ve lillahil hamd!'"

S obzirom na to da je Allah usadio dušama čežnju za viđenjem Njegovog Bejtul-harama, a nije većina u mogućnosti da je vidi svaki dan, on je hadžom obavezao onog ko je u mogućnosti samo jednom u životu obaviti ga.

A deset dana zul-hidžeta je dao da u tom ibadetu sudjeluju i oni koji su na hadž otišli i oni koji su kod svojih kuća ostali. Pa ko ne može da ode na hadž, može se truditi u ibadetu kod svoje kuće i da tako dostići stepen bolji i od samog džihada, koji je bolji od hadža.

Vaša braća u ovim danima su uzeli svoje ihrame i nanijetili su zijaret Bejtul-haramu. Oni vasionu pune izgovanjem telbije, tekbira, tahlila, tahmuda i veličanjem Uzvišenog.

Otišli su, a ostadosmo! Približiše se, a ostadosmo udaljeni! Ako budemo kod njih imali blo kakav udio, sretni smo.

Onaj koji iz opravdanog razloga ne uspije, učestvuje sa onim koji je stvarno otišao, možda čak onaj ko srcem ide stigne prije onih koji idu smo tijelom.

O ti kome se pojavio nagovještaj starosti (sjedilo) nakon doživljenja četrdesete! O ti koji si doživio pedesetu! O ti koji sada proživljavaš raskršće smrtnih časova (između šesdesete i sedamdesete)! Šta očekuješ da se desi nakon toga osim da ti dođe čas smrti? O ti čiji se grijesi mjere i parnim i neparnim brojevima! Zar se nimalo ne stidiš meleka koji bilježe sva tvoja djela? Ili da nisi od onih koji Sudnji dan poriču? O ti čija je tama srca tamnija od tmine noći! Zar nije došlo vrijeme da tvoje srce osvijetli ili da omekša? Istakni se pred zrake milosti tvoga Gospodara u ovih deset dana i noći. Jer, zaista, Allah u ovim danima ima zrake kojima dotiče koga hoće. Koga obasja bit će sretan do kraja života.

O vrijednostima Arefata i Kur'anskog bajrama

في الصحيحين عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أن رجلا من اليهود قال له: يا أمير المؤمنين آية في كتابكم لو علينا معشر اليهود نزلت لاتخذنا ذلك اليوم عيداً فقال: أي آية: قال: (اليوم أكلت لكم دنكم وأنتم عليكم نعمتي ورضيت لكم الإسلام ديناً) فقال عمر: إني لأعلم اليوم الذي نزلت فيه، والمكان الذي نزلت فيه، نزلت ورسول الله قائم بعرفة يوم الجمعة.

U dva *Sahiha* se prenosi od Ibn Omera Ibn Hattaba da mu je neki jevrej rekao: "O Emire pravovjernih, u vašoj Knjizi ima jedan ajet, da je nama jevrejima spušten, mi bismo taj dan kao prazanik uzeli." Omer ga upita: "Koji ajet?" "*Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera.* (El-Maide, 3)" – каза jevrej. Omer mu reče: "Ja zaista znam i dan i mjesto u kome je objavljen ovaj ajet; objavljen je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, dok je stajao na Arafetu, a bio je petak."⁶²⁷

Tirmizi je od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, zabilježio slično predanje, sa dodatkom: "Objavljen je na praznik, u petak, na Dan Arefata."⁶²⁸

⁶²⁷ Buhari, 45, u knjizi O Vjerovanju, poglavlje Povećavanje i smanjivanje imana; džizja i muvadesa onima protiv kojih se bori; zatim u knjizi O bitkama, poglavlje Oproštajni hadž; zatim u knjizi O tumačenju Kur'ana, poglavlje Komentar sure El-Maida, riječi Uzvišenog: *Sada sam vam vjeru vašu usavršio*; zatim u knjizi O pridržavanju Kur'ana i Surneta, poglavlje O samom uvodu; Muslim, 3017, u početku knjige O tumačenju Kur'ana; Nesai, 8:114, u knjizi O vjerovanju, i 5:251, u knjizi O hadžu. Hadis je zabilježio i Taberi u *Tefsiru*, 9:524-525.

⁶²⁸ Tirmizi, 3046, u knjizi O komentaru Kur'ana, poglavlje Komentar sure El-Maida.

Bajram je vrijeme radosti i sreće. Vjernicima je sreća na dunjaluku ukoliko uspiju da upotpune svoje obaveze i dobiju nagrade svojih djela.

Allah dželle šanuhu, je rekao: *Reci: "Neka se zato Allahovoj blagodati i milosti raduju, to je bolje od onoga što gomilaju."* (Junus, 58)

Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, došao u Medinu, njeni stanovnici su imali dva dana u kojima su igrali i veselili se. On im je rekao: "Zaista vam je Allah podario umjesto njih dva bolja dana: Ramazanski i Kurbanški bajram."⁶²⁹

Allah je tako ovom ummetu dane igre i zabave zamijenio danima zikra i zahvale, oprosta, prelaska preko loših djela.

Na ovome svijetu muslimani imaju svoja tri praznika:

1. praznik koji se ponavlja svake sedmice,
2. i dva druga praznika koji se u godini dešavaju po jedan put.

Praznik koji se ponavlja u svakoj sedmici je petak (džuma). Ovaj praznik je zapravo sedmični praznik, koji dolazi nakon ispunjavanja obaveznih namaza tokom sedmice.

Jer je Allah vjernicima propisao pet dnevnih namaza u toku dana i noći, pa kad god se upotpuni sedmica dana, muslimani upotpune broj namaza koji su dužni u tom periodu da obave te im dođe praznik – dan tog ispunjenja. To je ujedno dan kada je završeno stvaranje, u ovom danu je stvoren Adem, alejhisselam, u ovom danu je ušao i izišao iz Dženneta, u tom danu se završava vijek ovoga svijeta, u njemu će se Sudnji dan dogoditi. U obavljanju džume postoje jake sličnosti sa hadžom.

Obavljanje džume-namaza spira grijehe do sljedeće džume ukoliko se insan velikih grijeha bude klonuo, baš kao što hadž spira grijehe do sljedećeg hadža.

U jednom autentičnom hadisu se navodi da je Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Sunce nije izišlo i obasjalo, niti zašlo sa dana boljeg od petka."⁶³⁰

⁶²⁹ Nesai, 3:179, Ahmed u svome *Musnedu*, 3:103, 178, 235 i 250; Hakim u *Mustdreku*, 1:294, ocijenivši da je hadis vjerodostojan i da je na kriterijima koje je ustanovio Muslim, sa takvom ocjenom se složio i Zehebi.

⁶³⁰ Hadis je zabilježio Tirmizi, 3336, u knjizi O tefsiru, poglavlje Komentar sure Burudž. On je rekao: "Ovaj hadis je garib, i poznat nam je samo od Musaa b. Ubejdea, a on se smatra slabim u hadisu." Njega su slabim ocijenili Jahja b. Se'id i dr. Međutim u *Sahih Muslimu* je zabilježeno predanje br. 854, u knjizi O džumi, poglavlje Vrijednosti

U *Musnedu* se bilježi Vjerovjesnikova izjava: "To je dan koji je kod Allaha bolji od Ramazanskog i Hadžijskog bajrama."

To je dakle sedmični praznik. Ovaj praznik je povezan sa završnicom obavljanja propisanih namaza, koji predstavljaju drugi najuzvišeniji stub islama.

A druga dva praznika koja se u jednoj godini samo jedanput su:

- Ramazanski bajram, koji nastupa nakon upotpunjavanja posta mjeseca ramazana, trećeg islamskog šarta. Allah je vjernicima propisao da nakon posta imaju dan u kome će se vjernici sastati, zahvaljvati Allahu i veličati Ga na blagodatima upute.

Nakon ovoga im je propisao i namaz i sadakatul-fitr. To je dan nagrada u kome postači dobiju svoje nagrade i kući se vraćaju oproštenih grijeha.

- Drugi bajram jeste Hadžijski. To je veći i vredniji bajram. Biva nakon što se obavi hadž, koji je četvrti islamski šart. Kada vjernici završe sa hadžom, opraštaju im se grijesi. Hadž se upotpunjuje sa stajanjem na brdu Arefet devetog dana zul-hidžeta, shodno Vjerovjesnikovoj, sallallahu alejhi ve sellem, izjavi: "Hadž je stajanje na Arafatu."

Priča se da su ljudi prošli pored nekog pobožnjaka, pa su ga upitali: "Kada je bajram?" A on im odgovori: "Onda kad Allah oprosti."

Nije bajram onom ko novo obuče odijelo, nego je bajram onome čija se pobožnost poveća. Nije bajram onome ko se uljepša odjećom i prevozom, nego je bajram onome kome se grijesi oproste.

Hasan el-Basri je rekao: "Svaki dan kojem se ne grijesi Allahu praznik je, i svaki dan koji mumin u ibadetu, zahvali i zikru provede praznik je."

A što se zekata tiče, on nema neko posebno određeno vrijeme da bi se nakon njega održavao određeni praznik. Nego svako ko posjeduje nisab (šerijatski određenu sumu novca / imetka) dužan je dati procenat nakon što ta vrijednost kod njega pregodini.

A u donošenju šehadeta je praznik nakon što se upotpune određeni uslovi.

S obzirom na to da je Kurbandski ili Hadžijski bajram najveći i bolji bajram, u kome se sastaju počast vremena i mjesta, prate ga praznici prije i poslije. Prije njega je Dan Arefeta, a posle njega je Dan tešrika. U hadisu Ukbea ibn Amira došlo da je Vjerovjesnik rekao: "Dan Arafeta,

džume / petka, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najbolji dan u kome se sunce pojavilo je petak." Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

Dan klanja kurbana (prvi dan Bajrama) i tešrika je naš praznik; praznik pripadnika islama.”⁶³¹

Za ovaj dan je objavljen ajet: *Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam time da vam islam bude vjera.* (El-Maide, 3)

Upotpunjenje vjere u ovome danu se manifestira kroz to:

1- Da niko od muslimana do te godine nije obavio obavezni hadž (farz), koji im je bio već propisan do toga dana. To je mišljenje većine učenjaka, ili većeg broja njih. Na taj način se upotpunila vjera upotpunjenjem petog islamskog šarta.

2- Da je Allah u tim danima vratio hadž na osnove koje je Ibrahim, alejhisselam, postavio, i odstranio je širk (njegove pripadnike), tako da se nijedan politeista nije miješao sa muslimanima u tom hadžu.

Upotpunjenje blagodati

Ono se manifestirala kroz oprost, bez kojeg nijedna blagodat nije potpuna. Allah je Svome Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: *Da bi Allah i ranije i kasnije krivice oprostio, da bi blagodat prema Svoju tebi potpunom učinio, da bi te na Pravi put uputio...* (El-Feth, 2)

U ajetu o abdestu Uzvišeni je rekao: *...već želi da vas učini čistim i da vam blagodat Svoju upotpuni, da biste bili zahvalni.* (El-Maide, 6)

Samo iz ovog ajeta Muhammed ibn Ka'b el-Kurezi je zaključio to da uzimanje abdesta spira grijeha. Ovo je vrlo konkretno pojašnjeno je u Sunnetu.

Ovome svjedoči i događaj kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, čuo nekog čovjeka kako uči: “Gospodaru, od tebe tražim da mi blagodat Svoju upotpuniš!” Pa mu je Poslanik na ovo rekao: “Potpurnost blagodati je spas od džehenemske vatre i ulazak u Džennet.”⁶³²

Ovaj ajet svjedoči vjerodostojnost predanja koja tvrde da je Arefat dan oprosta i oslobađanja od Vatre.

⁶³¹ Hadis je zabilježio Ebu Davud, 2419, u knjizi O postu, poglavlje Post u danima tešrika; Tirmizi, 773, u knjizi O postu, poglavlje Predanja o pokudenosti posta u danima tešrika; Nesai, 5:252, u menasik, poglavlje Zabrana posta na Dan Arefata. Lanac prenosilaca je hasen.

⁶³² Tirmizi, 3527, u poglavlju 94, prenosi se od Mu'aza b. Džebela, radijallahu anhu. U lancu prenosilaca je Ebul-Verd b. Sumame b. Hazenel-Kušejri el-Basri, kojeg nije vjerodostojnim prenosiocem ocijenio niko drugi do Ibn Hibban, dok su ostali prenosioци pouzdani. Hadis bilježi imam Ahmed u svome *Musnedu*, 5:231. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

Vrijednosti Dana Arefata

- To je dan upotpunjavanja vjere i blagodati.

- To je blagdan pripadnika islama, kao što se navodi od Omera b. Hattaba, radijallahu anhu, i Ibn Abbasa, radijallahu anhu.

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je rekao: "Ti ajeti su objavljeni u danu dva blagdana: petak i Dan Arefata."⁶³³

Od Omera, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: "Oba ta dana, hvala Allahu, nama su blagdani." Ibn Džerir ga je zabilježio u svome *Komentaru Kur'ana*. Ovome svjedoči i hadis koji prenosi Ukbe b. Amir, radijallahu anhu, a koji smo prethodo spomenuli.

Međutim, ovaj dan je blagdan samo za one koji hadž obavljaju, a što se ostalih muslimana tiče, njima se preporučuje post u ovome danu. Iako se neki učenjaci iz prethodnih generacija ne slažu sa ovim.

- Pod Allahovom zakletvom: *Tako mi zore i deset noći, parnih i neparnih...* izraz *veš-šefi / parne noći* odnosi na ovaj dan, a *vitr / neparne* na Dan klanja kurbana, kako to smatraju određeni komentatori Kur'ana. Ovakav komentar navedenog ajeta se prenosi od Džabira, radijallahu anhu, koji se poziva na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

- Neki su rekli da je ovo *šahid* (svjedok), kojim se Allah zakleo u Svojoj Knjizi kada je rekao: (وَشَاهِدْ وَمُشْهَدٌ) *i prisutni i onoga što će biti prisutno*. Ovakvo tumačenje je zabilježio imam Ahmed u svome *Musnedu* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, kao njegovo lično tumačenje i tumačenje Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "*Dan onoga što će biti prisutno* je Dan Arefata, dok je *dan prisutnih* – petak."⁶³⁴ Isto bilježi i Tirmizi lancem prenosilaca koji doseže do Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Prenosi se da je i Alija, radijallahu anhu, ovako tumačio riječ šahid. Na osnovu spomenutog, ukoliko bi se desilo da Dan Arefata bude u petak, tada bi se u jednome danu spojila dva opisa i dvije vrijednosti, to bi bio i *dan onoga što će biti prisutno* i *dan prisutnih*."

⁶³³ Izjavu Ibn Abbasa, radijallahu anhu, zabilježio je Ibn Džerir Taberi u *Tefsiru*, 9:525.

⁶³⁴ Tirmizi, u knjizi O tumačenju Kur'ana, poglavlje O suri El-Burudž. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

- To je najbolji dan, shodno predanju koje bilježi Ibn Hibban preko Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najbolji dan je Arefat."⁶³⁵

Ovo je stav jednog dijela učenjaka. Drugi smatraju da je prvi dan Bajrama, ustvari, najbolji dan. Zbog hadisa koji prenosi Abdullah b. Kurt od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Najvredniji dan je Dan klanja kurbana, zatim dan koji slijedi."

Ovaj hadis je zabilježio imam Ahmed, Ebu Davud, Nesai i Ibn Hibban u svome *Sahihu*, sa izrazom: "Najbolji dan je..."⁶³⁶

- To je dan Velikog hadža. Ovo je stav grupe učenjaka, kao i Omera, radijallahu anhu, dok drugi smatraju da je to Bajram, kako se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

- Post ovoga dana briše grijehe za dvije godine. Hadis koji to pojašnjava ćemo spomenuti nešto kasnije, inšallah.

- To je dan oprosta grijeha i prelaska preko njih, čuvanja od Vatre i ponosa sa onima koji su na Arefatu.

Shodno predanju koje bilježi Muslim od Aiše, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema dana u kome Allah od Vatre sačuva više robova od Dana Arefeta. On se približi pa se, ponosan njima, melekima obrati riječima: 'Šta ovi žele?'"⁶³⁷

U *Musnedu* je zabilježen hadis od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, za Arefet rekao: "Allah se ponosi Svojim robovima pred melekima. Kaže im: 'Pogledajte u Moje robove, došli su prašnjavi, raščupani!'"⁶³⁸

- Šejtan je u tome danu ponižen. Malik u *Muveti* bilježi predanje od Talhe ibn Ubejdullaha ibn Kerijza da je Vjerovjesnik, alejhisselam, rekao: "Nikad šejtan nije viđen da je manji, niti prezeniji, niti poniženiji, niti ljući od Dana Arefeta, zbog toga što je vidio da se Allahov milost spušta i kako Allah prelazi preko ružnih velikih djela, osim na Danu

⁶³⁵ Ibn Hibban, 6:62., u dijelu Stajanje na Arefatu i Musdelifi.

⁶³⁶ Musned, 4:350; *Sahih Džami'us-Sagir*, 1064. Izvor hadisa smo detaljno prethodno navodili.

⁶³⁷ Muslim, 1348, u knjizi O hadžu, poglavlje Vrijednost hadža i umre na Dan Arefata; Nesai, 5:251-252, u knjizi O hadžu, poglavlje Kako je opisan Dan Arefata.

⁶³⁸ *Musned*, 3:224.

Bedra." "A šta je to vidio na Dan Bedra?" – upitaše neki. "Vidio je Džibrila, alejhisselam, kako reda i predvodi meleke."⁶³⁹

Ebu Osman Sabuni⁶⁴⁰ navodi svojim lancem prenosilaca od jednog čovjeka koji je bio zarobljen u Rimskom carstvu, a koji je uspio nekako pobjeći iz njihovih utvrđenja. Taj čovjek pripovijeda: "Tako sam noću putovao, a danju spavao. Jedne noći sam putovao po brdima i između drveća, kad osjetih nešto što me zainteresira. Kada sam malo bolje pogledao, vidio sam da neko jaše na devi. To me još više uplaši, jer obično u ovim predjelima nije bilo deva. Rekoh: 'Subhanallah, zar u Rimskoj carevini neko ko jaše devu!? Zaista je to čudno!' Kada je do mene došao, upitao sam ga: 'O Božiji robe, ko si ti?'

'Ne pitaj!' – odgovori. 'Vidim čudnu stvar, pa me obavijesti!' 'Ne pitaj!' – ponovo će on. Ja sam insistirao u svom pitanju, na što mi on reče: 'Ja sam Iblis, a ovo je moje naličje sa Arefata. Vidio sam ih pred Noć Arefata, na njih se spustila milost i oprosti im se pokloniše, što me je rastužilo i ražalostilo. Sada idem za Kostantilopolis, da se malo razgalim onim što ću tamo čuti od širka i priči da On ima dijete.' Na ovo rekoh: 'Utječem se Allahu od tebe!' Kada sam ove riječi izgovorio, ne vidjeh više nikoga."

Ovoj priči svjedoči i hadis od Abbasa bin Mirdasa, a bilježe ga Ibn Madže i Ahmed u dovi Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, svoje ummetu predveče na Arefatu i Muzdelifi. Kada mu bješe uslišena, on se nasmija i reče: "Zaista je Iblis, kada je saznao da će Allah mome ummetu oprostiti, i da je svoju dovu uslišio, pobjegao bacajući prašinu na svoju glavu, kukajući i žaleći se. Ja sam se nasmijao pokvarenjaku i njegovom jadikovanju."⁶⁴¹

⁶³⁹ Malik u *Muvetti*, u mursel-formi, 1:422, u knjizi O hadžu, poglavlje Općenito o hadžu. Zerkani u *Komentaru Muvate* ističe: "Lanac prenosilaca ovoga hadisa je spojio Hakim u *Musterdeku*, od Ebu Derdaa, radijallahu anhu.

⁶⁴⁰ Ime mu je Ismail b. Abdurahman b. Ahmed Ebu Osman es-Sabuni en-Nisabori. Hafiz, vaiz, mufessir, šejhul-islam. U Damask je došao 432, h. god. i u njemu je prenosio hadise, oformio je halke zikra. On prenosi od jednog broja prenosilaca, a od njega hadise prenosi veliki broj prenosilaca iz Nisabura i drugih islamskih provincija. Umro je 449. h. god. Vidi njegovu opširniju biografiju: *Muhteser Tari Ibn Asakir*, od Ibn Menzura, 4:260, *Sijer ealam en-Nubela*, 18:40.

⁶⁴¹ Ovo je dio dužeg hadisa koji je zabilježio Ibn Madže, 3013, u knjizi O hadžu, u poglavlju Dova na Dan Arefata. El-Busejri je rekao: „U lancu prenosilaca ovoga hadisa je Abdullah b. Kennane.“ Buhari je rekao: „Njegovi hadisi nisu autentični. A nisam vidio nekoga da ga je ocijenio pouzdanim niti slabim.“ *Tergib*, 2:202. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio slabim. (op.prev.)

Ko želi da mu se u ovom danu oprost i da od Vatre bude zaštićen neka se potruži da upotpuni uslove koji vode ka tome. To su sljedeće aktivnosti:

1- post u tome danu.

Muslim bilježi u svome *Sahihu* od Ebu Katadea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nadam se da će postom na Dan Arefata Allah oprostiti grijehe prošle i sljedeće godine."⁶⁴²

2- Posebno čuvanje od harama u tome danu.

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježeno od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko na Dan Arefata sačuva svoj pogled, sluh i jezik od harama bit će mu oprošteno."⁶⁴³

3- Često iskreno i srčano izgovaranje dva Šehadeta.

Jer dva Šehadeta su osnove na kojima počiva islam, koji je Allah u tome danu upotpunio.

U *Musnedu* se navodi da je najčešća Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, dova na Danu Arefata bila: "La ilahe illallahu vahdehu la šerike leh lehul mulk ve lehul hamd bi jedihi hajr ve huva ala kulli šej in kadir"⁶⁴⁴

Hadis koji bilježi Tirmizi glasi: "Najbolja dova je dova na Arefetu, a najbolje što sam ja izgovorio i poslanici prije mene je *la ilahe illallahu vahdehu la šerike leh lehul mulku ve lehul handu ve huve ala kulli šej in kadir*."⁶⁴⁵

⁶⁴² Ovo je dio dužeg hadisa koji je zabilježio Muslim, 1162, u knjizi O postu, poglavlje Pohvalnost posta tri dana u svakome mjesecu. Hadis bilježi Ebu Davud, 2425, u knjizi O postu, poglavlje Dobrovoljno počenje dehara.

⁶⁴³ *Musned*, 1:329. Hejsemi je rekao: „Prenosioci kojim je ovaj hadis zabilježen su pouzdani.“

⁶⁴⁴ Ahmed u *Musnedu*, 2:210, od Abdullaha b. Amra, u lancu prenosilaca je Muhammed b. Humejd el-Ensari ez-Zerki. Nosio je nadimak Hammad, a on je slab prenosilac. Slabim su ga ocijenili kritičari: Ibn Me'in, Ebu Zurr'a Ebu Hatim, Nesai i dr. Ahmed je rekao: „Hadisi koje on prenosi su munkeri.“ Hadis je naveo i Hejsemi u *Medžma'i* rekavši nakon toga: „Hadis bilježi Ahmed, a njegovi prenosiooci su ocijenjeni kao pouzdani.“

⁶⁴⁵ Tirmizi, 3585, u knjizi O dovama, poglavlje 123, o dovi na Dan Arefata. Tirmizi je rekao: „Ovo je garib-predanje.“ Hammad b. Ebu Humejd Muhammed b. Ebu Humejd je Ibrahim el-Ensari el-Medini, ne smatra se jakim prenosiocem kod učenjaka hadisa. Albani je rekao: „Tirmizi je ocijenio ovaj hads kao hasen u nekim predanjima, a to je

U *Sahihu* se prenosi da ko ovu dovu izgovori stotinu puta u toku dana da će to biti kao sevap puštanja deset robova na slobodu. A onaj ko je u danu izgovori deset puta kao da je otpustio četiri roba od potomaka Ismaila, alejhisselam.

4- Često upućivanje dove za oprost i da nas Allah od džehenemske vatre zaštiti jer se u tome danu uslišavanju dove.

5- Čuvajmo se grijeha koji sprečavaju spuštanje oprosta i milosti, a to su:

Oholost

Spomenuli smo predanje koje prenosi Džabir, radijallahu anhu: "Nema dana u kojem Allah od Vatre sačuva više robova i ropkinja od Dana Arefata. Ali u ovom danu ne oprasta oholome."⁶⁴⁶

Muhtal ili *oholi* koji se u ovome hadisu spominje je onaj koji sebe smatra većim i važnijim nego što ustvari jeste. To su ohole osobe. O njima je Allah, dželle šanihu, rekao: *Allah ne voli nikakve razmetljivce, hvalisavce.* (El-Hadid, 22)

Također, ova karakteristika je spomenuta u hadisu u kome Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Allah ne gleda u onoga ko po zemlji svoju odjeću spusti iz oholosti."⁶⁴⁷

Upornost u činjenju velikih grijeha

Prenosi se od Ibn Ebi Dunjaa i drugih da je neki čovjek usnio kako je Allah oprostio svim hadžijama te godine, osim jednom čovjeku iz Belha, te se počeo raspitivati o tom čovjeku. Kada ga je našao, pitao ga je za njegovo stanje. Taj čovjek mu reče da je bio notorni alkoholičar, te da je jedne noći došao kući pijan. Majka ga je počela prekoravati zbog toga, a u tom trenutku je ložila vatru. On ju je odgurnuo te je upala u vatru i zapalila se.

Uskoro će vaša braća da stanu na Arefat, pa neka je blago onom kome je to omogućeno. Oni se Allahu u potpunosti predaju i obraćaju Mu se gorećih srca i suzama koje ostaju.

tačno ako se uzme u obzir šahid u istom smislu koji se nalazi iza ovoga hadisa, a koji je mursel, ispravnog lanca prenosilaca." Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenom. (op. prev.)

⁶⁴⁶ Hadis bilježi Bezzar, Taberani i drugi autori hadiskih djela.

⁶⁴⁷ Buhari u *Sahihu*, 10:257., u knjizi O odijevanju, poglavlje: o onome ko nosi dugu odjeću iz oholosti.

Koliko je onih koje je strah na to natjerao, i voljenog koga je čežnja na to natjerala! Otišli su vjerujući u Allahovo obećanje. Ko u ovoj godini nije stajao na Arefetu neka Allahu da pravo koje saznade. Ko je propustio boravak na Muzdelifi neka u svome srcu učini nijet da će biti poslušan Allahu. Ko nije bio u stanju da na Mini kurban Allahu zakolje nek ovdje zakolje svoje strasti i tako ono što želi postigne. Ko nije bio u stanju da stigne do El-Bejta neka naumi da stigne Gospodaru Bejta; On je zaista bliži onome ko Ga zove i moli od njegove žile kucavice.

Neki od selefa su sebe otkupljivali kod Allaha tako što bi 3-4 puta podijelili srebra u svojoj težini, kao sadaku.

Jahja bin Muaz je rekao: "Rob se boji neslaganja sa svojim vlasnikom, i ne odvaja se od njegovih vrata kada se to desi, jer je ponos roba u poniznosti prema njihovim gospodarima."

O danima Tešrika

خرج مسلم في صحيحه من حديث نبيشة الهذلي أن النبي قال: (إمام منى أكل وشرب وذكر الله

عز وجل) وخرجه أهل السنن والمسائيد من طرق متعددة

Imam Muslim je u svome *Sahihu* zabilježio od Nubejšeta el-Huzelija da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Dani Mine⁶⁴⁸ su dani jela i pića, i spominjanja Allaha."⁶⁴⁹ Ovaj hadis su zabilježili i autori *Sunena* mnogobrojnim lancima prenosilaca.⁶⁵⁰

U nekima je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao izaslanika da razglasi: "Nemojte postiti u ovim danima jer to su dani jela, pića i zikra." U predanju koje bilježi imam Nesai, to su dani jela, pića i namaza.⁶⁵¹

U predanju imama Ahmeda se precizira: "Ko je zapostio neka se omrsi, jer ovo su dani u kojima se jede i pije."⁶⁵²

⁶⁴⁸ U Muslimovom predanju stoji: „Dani tešrika...”

⁶⁴⁹ Broj 1141, u knjizi O postu, poglavlje O zabrani posta u danima tešrika.

⁶⁵⁰ Vidi detaljnije o tome djelo *Džami'ul-usul*, 6:347-350.

⁶⁵¹ Nesai, 5:202, u knjizi O obredima, poglavlje O zabrani posta na Dan Arefata.

⁶⁵² Hadis je zabilježio imam Ahmed, 5:224, a naveo ga je i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaid ve menba'u-l-fevaidu*, 3:203, od Habibe bint Perika. Rekao je: „Hadis su zabilježili Ah2 med i Taberani u *El-Evsatu*, a u lancu prenosilaca kod Ahmeda postoji prenosilac čije ime nije navedeno. Naveo ga je i Hakim u *Mustedreku*, 1:250, iako hadis nije u skladu sa kriterijima Buharija i Muslima, kao što ga je naveo i Ibn Hadžer u djelu *El-Isabe*, 4:271, u biografiji Habibe bint Šerik.

U drugoj verziji stoji: "...ovo nisu dani u kojima se posti."

Dani stajanja na Mini su dani koje je Allah u Časnoj Knjizi spomenuo: *Allaha spominjite u određenim danima.* (El-Bekare, 10)

To su tri dana nakon dana klanja kurbana, tzv. Dani tešrika. Ovo je stav Ibn Omera, radijallahu anhu, i većine učenjaka. Od Ataa i Ibn Abbasa, radijallahu anhum, se prenosi da su to četiri dana, tj. dan klanja kurbana i tri dana poslije njega. Ata ih je nazvao Dani tešrika, međutim prvo mišljenje je ispravnije.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Na Mini se boravi tri dana. Ko požuri i ostane samo dva dana nema grijeh; a neće se ogriješiti ni onaj koji se duže zadrži."⁶⁵³ Ovaj hadis autori *Sunena* prenose od Abdurrahmana b. Ja'mera, on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Ovo nedvosmisleno ukazuje na to da su ovo Dani tešrika kao i njihov broj.

Prvi od ovih dana je najbolji, jer se posjetioci Mine u njemu tu zauzdu i ne dozvoljava se razilazak.

Abdullah Ibn Kurta prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Najbolji dan kod Allaha je Dan klanja kurbana, zatim dan poslije njega."⁶⁵⁴

Poslije ovog dana, po fadiletu, dolazi dan odlaska hadži iz Mekke u Medinu, zatim dan koji ga slijedi. Allah je rekao: *A ni onome ko požuri i ostane samo dva dana nije grijeh; a neće se ogriješiti ni onaj koji se duže zadrži.* (El-Bekare, 203)

Mnogi učenjaci su rekli da se onome koji požuri i onome koji malo zakasni opraštaju grijesi koje je počinio prije hadža.

Uzvišeni Allah je u ajetu rekao: *Onaj ko se bude bojava...* Na ovaj način saznajemo da je bogobožnost uslov za oprost grijeha. Ova indicija sadržana u ajetu je u hadisu eksplicitno izrečena: "Ko propisno obavi hadž i pri tome ne učini kakvo ružno djelo ili prijestup vraća se bez grijeha i biva kao na dan kada ga je majka rodila."

⁶⁵³ Hadis je zabilježio Tirmizi, 889, u knjizi O hadžu, poglavlje Ko stigne imama na Muzdelifi stigao je obaviti hadž; Ebu Davud, u knjizi O hadžu, poglavlje O onome koji nije stigao na vrijeme da boravi na Arefatu; Nesai, 5:264, u knjizi O hadžu, poglavlje O onome koji nije stigao na namaz sa imamom na Muzdelifi; Ibn Madže, 3015, u knjizi O hadžu, poglavlje O onome ko je stigne na Arefat. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

⁶⁵⁴ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 4:350.

Vrste zikra koje nam je Allah, dželle šanuhu, naredio u ovim danima su sljedeće:

1- Spominjanje Allaha učenjem tekbira nakon obaveznih namaza. Ovaj zikr je propisan do posljednjeg dana Bajrama, kod većine učenjaka. Ovo se prenosi i od Omera Alije i Ibn Abbasa, radijallahu anhu, o tome imamo i jedan hadis od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Međutim, u ovom hadisu ima određenih slabosti.

2- Zikr, spominjanje Allaha kod klanja kurbana izgovaranjem riječi *bismillah* i *Allahu ekber*. Jer se dozvoljenost klanja kurbana proteže sve do trećeg dana Bajrama, kod jedne grupe učenjaka.

Ovo je stav imama Šafije, po jednom predanju mišljenje imam Ahmeda. A o ovome imamo hadis od Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "U danima u kojima se stoji na Mini može se klati kurban."⁶⁵⁵ U lancu prenosilaca ovog hadisa ima određenih prigovora.

Najveći dio ashaba je smatrao da je klanje kurbana ograničeno, uz prvi dan Bajrama sa dva dana Tešrika (tri dana Bajrama). Inače, ovo je dobro poznat stav imama Ahmeda, jedan od stavova imama Malika, Ebu Hanife, i većine učenjaka.

3- Spominjanje Allahovog imena pri jelu i piću.

Muslimanima je propisano da prilikom jela i pića spominju Allahovo ime i da Mu se nakon jela zahvale. U hadisu je rečeno: "Zaista je Allah zadovoljan s robom koji Mu zahvali kad završi s jelom ili pićem."⁶⁵⁶

4- Spominjanje Allaha prilikom bacanja kamenčića. Međutim, ovo se odnosi samo na hadžije.

5- Opće spominjanje Allaha jer je mustahab da se posebno u bajramskim danima donosi zikr. Omer, radijallahu anhu, je na Mini donosio tekbire iz svoga šatora, a kada bi to čuli ostali, i oni bi to isto činili, tako da se Mina tresla od tekbira. *A kad završite obrede vaše, opet spominjite Allaha, kao što spominjete pretke vaše, i još više Ga spominjite! Ima ljudi koji govore: "Daj Ti nama, Gospodaru naš, na ovom svijetu!"*

⁶⁵⁵ Hadis je zabilježio imam Ahmed, 4:87, a naveo ga je i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaid ve menba'u-l-fevaidu*, 4:24. Rekao je: „Hadis je zabilježio Ahmed u *Musnedu* i Taberani u *El-Evsatu*, lanci prenosilaca kod Ahmeda i drugih koji prenose ovaj hadis su pouzdani.

⁶⁵⁶ Muslim, 2734, u knjizi O zikru i dovi, poglavlje Pohvalnost zahvale Allahu nakon jela; Tirmizi, 1817, u knjizi O hrani, poglavlje O zahvali Allahu na hrani, nakon jela.

Takvi na Onom svijetu neće imati ništa. A ima i onih koji govore: "Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na Onom svijetu, i sačuvaj nas patnje u Ognju!" (El-Bekare, 200-201)

S obzirom na to da je ova dova spomenuta u kontekstu govora o hadžu i nekim njegovim obredima, mnogi naši uzorni prethodnici, se-lefi, su smatrali pohvalnim da se upravo ova dova uči u Danima tešrika. Ikrim je rekao: "Smatralo se pohvalnim da se u Danima tešrika dovi: *Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na Onom svijetu, i sačuvaj nas patnje u Ognju!*"

Ova dova je jedna od najjezgrovitijih dova za sveobuhvatno dobro. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ju je često učio. Prenosi se i to da je upravo ovu dovu Vjerovjesnik najčešće učio. Prenosi se i to da je nakon učenja neke druge dove, opet proučio i nju, jer je to dova koja obuhvaća dobro ovoga i Budućeg svijeta.

Hasan pojašnjava ovu dovu: "*hasene fid-dunja / dobro i na ovom svijetu* zapravo je nauka i ibadet, a *hasene fil-ahire / na Onom svijetu* je Džennet."

Općenito upućivanje dova se smatra jednim od najboljih oblika zikrullahi. U naredbi činjenja zikra nakon obavljenog hadža sadržan je sljedeći smisao: To je da se ostali ibadeti završe, a da zikrullah ostaje trajan, ne završava se, nego je to stalna zadaća vjernika i na ovome i na Budućem svijetu.

Allah je naredio da se čini zikr nakon obavljenog namaza: *A kada molitvu završite, Allaha spominjite, i stojeći, i sjedeći, i ležeći!* (En-Nisa, 103)

Posebno je istakao zikr nakon džume-namaza u Svojim riječima: *A kad se molitva obavi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite!* (Džumu'a, 10) Rekao je i: *A kad završiš, molitvi se predaj i samo se Gospodaru svome obraćaj!* (El-Inširah, 7-8)

Svako drugo djelo se odradi i završi, samo zikr nema svoj kraj i nikad ne prestaje. Druga djela se završavaju nestankom i prolaskom ovoga svijeta, a zikr ne prestaje. Pravi vjernik živi čineći zikr, umire čineći ga i na njemu biva i proživljen.

U Danima tešrika vjerniku se spoje dva uživanja: uživanje njihovog

tijela u konzumiranju hrane i pića i uživanje njegovog srca zikullahom i zahvaljivanjem. Upravo time se upotpunjava Allahova blagodat nad ljudima. Kad god zahvale na nekoj blagodati, njihova zahvala biva nova blagodat, koja iziskuje novu zahvalu. Tako da zahvaljivanje nikada ne prestaje.

U hadisu u kome se kaže: "To su dani jela i pića i spominjanja Allaha." sadržana je indicija da se jelom i pićem u ovim danima treba potpomoći u spominjanjem Allaha i drugim oblicima poslušnosti i pokornosti Njemu. To se smatra upotpunjavanjem Allahove blagodati nad nama. A Allah je naredio da se jede i pije i da Mu se na tome bude zahvalno. A onaj ko se Allahovim nimetima potpomogne u griješenju on tim činom poriče Allahove blagodati i preokreće ih u nezahvalnost. A Allah je kadar da ih od njega oduzme. Pogotovo u pogledu blagodati jedenja mesa u danima bajrama. Jer ove životinje Allaha veličaju i ne griješe mu nikada: *...I ne postoji ništa što Ga ne veliča.* (Isra, 44), čine sedždu Allahu, kao što nas je o tome obavijestio u suri Hadž i Nahl. One, ustvari, možda donose više zikra od ponekih ljudi.

U *Musnedu* imama Ahmeda je zabilježen hadis: "Možda je stoka na kojoj se jaše bolja i više zikr čini od onog koji na njoj jaše."⁶⁵⁷

Uzvišeni Allah nas je u Svojoj Knjizi obavijestio o tome da su mnogi ljudi i džinni kao stoka, ili čak i u većoj zabludi.

U zabrani posta u ovim danima, odnosno naredbi da se jede i pije, ima zanimljiva tajna: Allah zna teškoće koje spopadaju oni koji dolaze Njegovoj kući, teškoće putovanja, teškoće ihrama, džihada i borbe protiv svoje duše, obavljanja obreda, zato im je On propisao odmor nakon toga, da borave na Mini u Danu klanja kurbana i tri dana nakon toga. U tim danima, iz Svoje milosti i blagosti, i dobrote, naredio im je da jedu meso kurbana koje su zaklali, jer su u gostoprимstvu Allaha, dželle šanuhu.

S obzirom na to da su oni koji nisu došli da obave hadž, uz hadžije, sudjelovali u postizanju Allahovog oprosta, i da su se trudili i zalagali u zul-hidžetu, pa su postili, zikrili, općenito radi Allaha ibadete činili, i oni u ovome slavlju i blagodati učestvuju. I oni su, kao i hadžije, sudjelovali u postizanju Allahovog oprosta, tako što su prolili krv kurbana, zato i oni sudjeluju sa njima u bajramskom slavlju. Svi zajedno će uživati u

⁶⁵⁷ Hadis je zabilježio imam Ahmed u *Musnedu*, 3:439, 440, 441.

odmoru u danima Dajrama, u jelu i piću, isto kao što su se zajednički u danima zul-hidžeta trudili u ibadetima. Tako da se svi muslimani smatraju Allahovim gostima, jedu od Njegovog rizka i zahvaljuju Mu na Njegovom dobročinstvu.

Onaj ko se danas susteže od svojih strasti omrsit će se sutra, nakon svoje smrti. A onaj ko požuruje ono što mu je zabranjeno od slasti bit će uskraćen svoga udjela u Džennetu. Dokaz tome je: "Ko bude pio vino na ovome svijetu neće ga piti na Ahiretu. Ko obuče svilu na ovome svijetu neće je oblačiti na Ahiretu."

Tirmizi je zabilježio od Džabira, radijallahu anhu, da je rekao: "Jedne prilike je pred nas izišao Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao nam: 'Vidio sam u snu Džibrila kod svoje glave, a Mikaila kod nogu. Jedan od njih kaza svome drugu: 'Navedi primjer ovome čovjeku!' Ovaj reče: 'Počuj – uši ti čule, razumi – srce ti razumjelo! Primjer tebe i tvoga ummeta je kao primjer nekog vladara koji je sagradio neko zdanje, pa je u njemu sagradio kuću, te je priredio gozbu i pozvao narod, a zatim posla izaslanika da pozove narod. Neki su mu se odazvali, a neki mu se nisu. Allah je taj vladar! Dvorište je islam, kuća je Džennet, a ti si, o Muhammede, onaj izaslanik. Ko ti se odazove ulazi u islam, a ko uđe u islam ući će u Džennet, a ko uđe u Džennet jest će od džennet-skog obilja.'"⁶⁵⁸

Ovaj hadis bilježi i Buhari u sličnom značenju, a njegov tekst glasi: "Njegov primjer je kao primjer čovjeka koji je sagradio kuću, pa priredio gozbu i poslao glasnika. Onaj koji se odazvao glasniku ušao je u kuću i jeo na gozbi, a onaj ko se nije odazvao glasniku nije ušao u kuću i nije jeo na gozbi. Kuća je Džennet, a glasnik je Muhammed, salallahu alejhi ve sellem."⁶⁵⁹

⁶⁵⁸ Tirmizi, 2864, u knjizi O primjerima, poglavlje O Allahovom navođenju primjera Svojim robovima. Hades se prenosi od Se'ida b. Ebu Hilala od Džabira, radijallahu anhu. Lanac prenosilaca ovoga isnada je prekinut jer Se'id b. Ebu Hilal nije doživio Džabira b. Abdullaha. Tirmizi je rekao: „Na ovu temu je zabilježen i hadis od Ibn Med'uda. Ovaj hadis se prenosi od Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem, drugim putem, lancem prenosilaca koji je ispravniji od ovoga.“ Hafiz ga bilježi u *Fethu*, 13:25-356. A i navedeni prekiniti hadis se jača hadisom od Reni'eta b. el-Džeršija, koji je zabilježen kod Taberanija u sličnom smislu, jer tekst i lanac prenosi Buhari, 7281, u knjizi O pridržavanju Kur'ana i Sunneta, u poglavlju Slijeđenje sunneta Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

⁶⁵⁹ Buhari, 7281, u knjizi O pridržavanju Kur'ana i Sunneta, u poglavlju Slijeđenje sunneta Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

Sve što postoji na ovome svijetu podsjeća na drugi, ahiretski svijet: godišnja doba, praznici, radosne prilike – podsjećaju na godišnja doba, praznike i sretne trenutke Ahireta.

Hasan je rekao: "Svaki dan u kojem ne griješiš Allahu za tebe je praznik. "

Priča se da su neki posjetili pobožne ljude. Poselamili su ih, a jedan im je rekao: "Htio bih da razgovaram sa tobom o nečemu." Jedan pobožnjak mu reče: "Nama je danas praznik." Ovaj ga je ostavio. Nakon toga je došao drugog dana i rekao mu isto, ali mu je pobožni čovjek dao isti odgovor. Kada je i treći put došao i čuo od pobožnog isti odgovor, nije se mogao strpiti nego mu je rekao: "Koliko li samo praznika ti imaš!" Ovaj mu pojasni: "O bespusličaru, zar nisi znao da svaki dan u kome ne griješimo Allahu smatramo našim praznikom."

Sve vrijeme onih koji su Allaha spoznali je radost i sreća koju postižu dozivanjem i spominjanjem svoga Gospodara, tako da je njima stalno praznik.

POGLAVLJA O ZAVRŠNICI GODINE

خرج الإمام أحمد من حديث جابر عن النبي قال: (لا تتمنوا الموت فإن هول المطلاع شديد، وإن من السعادة أن يظول عمر العبد ويرزقه الله الإنابة)

Imam Ahmed je zabilježio od Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne priželjkujte smrt, zaista strah toga je veliki i zaista je sreća u tome da neko dugo živi kada mu Allah podari pokajanje."⁶⁶⁰

Smrt neko može željeti iz više razloga:

Prvi: zbog neke ovosvjetske nevolje i brige koja ga zadesi. U ovom slučaju je zabranjeno da se smrt priželjkuje.

U dva *Sahiha* se bilježi od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka niko od vas, nipošto, ne priželjkuje smrt zbog nevolje koja ga zadesi. A ukoliko bude nužno da to čini, onda neka kaže: 'Moj Bože, poživi me sve dok mi bude život bolji od smrti, a usmrti me kad smrt bude bolja za mene.'"⁶⁶¹

Razlog zabrane traženja smrti u spomenutom primjeru je zbog toga što neko ko traži ili želi smrt zato što ga je neka nedaća zadesila čini to zato što želi da se od toga odmori i pobjegne od nje, a ustvari, on i ne

⁶⁶⁰ Hadis je zabilježio Ahmed, 3:332, a spomeno ga je i El-Hejsemi u djelu *Medžema'uz-Zevaid*, 10:203 i 334. Zatim je kazao: „Hadis su zabilježili Ahmed i El-Bezzar, a isnadi su dobri (džejjid). Hadis je spomenuo i El-Munziri u *Tergibu*, 4:257, rekavši: „Hadis su zabilježili Ahmed, sa dobrim lancem prenosilaca, i El-Bejhaki.”

⁶⁶¹ Hadis je zabilježio Buhari, 5671, u knjizi O bolesnicima, poglavlje Priželjkivanje smrti u bolesti; zatim u knjizi O dovama, poglavlje Dova za smrt i život. Hadis bilježi i Muslim, 2680, u knjizi O zikru i dovi, poglavlje Pokudenost priželjkivanja smrti; Tirmizi, 971, Ebu Davud, 3108 i 3109; Nesai, 4:3.

zna gdje će njegovo odredište nakon smrti biti. Možda njegovo mjesto bude za njega veća šteta i nedaća od one zbog koje na dunjaluku smrt priželjkuje, pa u tom slučaju bi bio kao neko ko se vatrom od vrućine štiti.

Zato se u Vjerovjesnikovom hadisu kaže: "Odmorio se samo onaj kome se oprost." ⁶⁶² Zato ne bi trebalo da se moli za smrt, osim da bude uslovljena time da je za njega bolja kod Allaha, dželle šanuhu.

Ovo je slučaj i sa svim onim što čovjek ne zna da je za njega bolje, kao što je bogatstvo, siromaštvo, i tome slično. U tom smislu je propisano klanjanje istihare-namaza. Bezuslovno i nedvosmisleno traži se samo ono što se zna da može biti samo dobro po njega, kao što je oprost, milost, prelazak preko grijeha, zdravlje, bogobojaznost, uputa i tome slično.

Druga okolnost: Kada se smrt želi iz straha od fitne i kolebljivosti u vjeri. Ovo je slučaj kada je dozvoljeno tražiti i prežiljkivati smrt. Nju su tražili i molili mnogi ashabi i imami muslimana u prošlosti. U hadisu se kaže: "Kada budeš Svoje robove htio staviti na iskušenje, onda mene Sebi uzmi, da ne budem iskušavan." ⁶⁶³

Treća okolnost: Priželjkivanje smrti kada se stvore uslovi ostavljanja života na Allahovom putu, nastojeći postići tu počast. U ovakvim okolnostima također je dozvoljeno priželjkivati smrt.

Postoje mnogobrojni i dobro poznati primjeri priželjkivanja i traženja ashaba da svoje živote ostave na Allahovom putu, izlaganja i činjenja onoga čime se takva smrt postiže u toku borbe na Allahovom putu. U ovakve primjere spada i dova hazreti Muaza, radijallahu anhu, sebi i svojoj porodici, da umre od kolere koja se tada pojavila u Šamu.

Četvrta okolnost: Priželjkivanje smrti zbog nade i želje susreta sa

⁶⁶² Hadis je zabilježio Ahmed, 6:69 i 102, od Aiše, radijallahu anha, a spomenuo ga je i El-Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 2:330. Kazao je: „Hadis je zabilježio Ahmed i Taa berani u *El-Evsatu*. U lancu prenosilaca je Ibn Lehje na čiji račun su izrečene određene kritike.“

⁶⁶³ Tirmizi, 3233 i 3234, u knjizi *O Tumačenju Kur'ana*, poglavlje 39, bilježi se od Ibn Abbasa, radijallahu anhu. Hadis je zabilježio i imam Ahmed, 1:368. Hadis je vjerodostojan. U istom smislu zabilježeni su hadisi od Mu'aza b. Džebela i Abdurahmana b. Aiše. Autor Ibn Redžeb je sastavio djelo kao komentar ovoga hadisa, koje je naslovio sa *Ihtijar el eula šerhu-l hadisi ihtisami melail-e'ala*. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

Allahom, od strane onoga ko je u svoja djela siguran. To je također dozvoljeno.

Mnogi naši dobri preci su tako radili. Ebu Derda, radijallahu anhu, je govorio: "Ja volim smrt jer sam poželio susret sa mojim Gospodarom."

Na dozvoljenost ukazuje i ajet u suri Al-Bekare: *Reci, ako je kod Allaha Džennet samo za vas, a ne i za ostali svijet osiguran, onda vi smrt zaželite, ako istinu govorite.* (El-Bekare, 94) Rekao je i: *Reci: "O Jevreji, ako tvrdite da ste vi od svih ljudi jedini Allahovi miljenici, onda smrt poželite, ako istinu govorite."* (El-Džumu'a, 6) Ovo ukazuje na to da Allahovi štićenici ne preziru, već priželjkuju smrt. Zatim nas je obavijestio: *A neće je nikada zaželjati zbog onoga što čine!* (El-Bekare, 95)

Ovaj ajet upućuje na to da smrt mrzi samo onaj koji ima grijehe zbog kojih se nje boji.

U ovome kontekstu su neki naši dobri preci govorili: "Smrt prezire samo osoba koja je sumnjičava." A u hadisu koji prenose Ammar b. Jaser, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Molim Te za slast pogleda u Tvoje lice želeći susret sa Tobom, ne zbog štete koja me je spopala, niti zbog iskušenja koje zabluduje."

Peta okolnost: Priželjkivanje smrti iz nekog drugog razloga, osim onih koje smo gore naveli. Oko takvih okolnosti postoji razilaženje među učenjacima koje varira između pokuđenosti i pohvalnosti.

Zabrana priželjkivanja smrti u tematskom hadisu koji prenosi Džabir, radijallahu anhu, je obrazložena na dva načina:

Prvo obrazloženje: Strah onoga koji je doživljava na samrti je ogroman. Pod strahom se ovdje misli na stanja i prizore koji se predočavaju i otkrivaju onome ko je na samrti, a on ih nikada nije doživljavao na ovom svijetu, kao npr. viđenje meleka, dobrih i loših djela, obavještenje i nagovještaj Dženneta ili Džehennema, sve to uz smrtnu agoniju, razne bolove, muke i gušenje.

U vjerodostojnom hadisu se ističe: "Kada se mejt nosi, ako je bio dobra osoba, govori: 'Požurite sa mnom, požurite sa mnom!' A ako nije bio takav, kaže: 'O teško meni! Kuda me to nosite!?' Njen povik čuje sve, osim čovjeka. A kada bi ga čovjek čuo, u nesvijest bi pao."⁶⁶⁴

⁶⁶⁴ Hadis je zabilježio Buhari, 1314, u knjizi O dženezama, poglavlje Mejta nose samo

Hasan b. Ali, radijallahu anhu, se uzrujao i uplašio pred smrt, pa je rekao: "Srest ću se sa nečim sa čime se do sada nisam sreol"

Hasan el-Basri je plakao je kada je umirao govoreći: "Dušica je slaba, a ova stvar je velika i strašna! Ali mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo."

Drugi uzrok zabrane leži u činjenici da vjernik svojim životom povećava dobrobit i dobročinstvo. Zato je velika sreća vjernika da dugo živi, a da mu Allah omogući da Mu bude pokoran, da se pokaje od prethodnih grijeha i da se trudi u činjenju dobrih djela. Ukoliko poželi smrt, time ustvari priželjkuje i prekid činjanja dobrih djela, a tako nešto mu ne treba.

Ibrahim el-Harbi je prenio od Ibn Lehae, a ovaj od Ibn el-Hadija, a on od Ibn el-Muttaliba, on od svog oca, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najveća sreća je dug život proveden u pokornosti Allahu, azze ve džell."⁶⁶⁵

Slična poruka od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi na više načina i u više verzija.

Tako je npr. u Buharijevom *Sahihu* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, je zabilježeno da je Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka niko od vas, nipošto, ne priželjkuje smrt. Ako je dobročinitelj, možda će (živjeti) dobro povećati, a ako je grijешnik, možda će se pokajati."⁶⁶⁶

Muslim bilježi u svome *Sahihu* od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka niko od vas, nipošto, smrt ne priželjkuje, i neka ne moli za nju prije nego mu ona dođe, jer kada neko od vas umre, njegova djela prestaju, i zaista vjerniku dug život ne povećava niša drugo osim dobra."⁶⁶⁷

Mejmun ibn Mehran je rekao: "U životu nema dobra osim za čovjeka koji je pokajnik ili koji radi za više džennetske stepene." Ovo zna-

muškarci, a ne i žene, prenosi se od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu. Hadis je zabilježio i Nesai, 4:41.

⁶⁶⁵ Hadis je naveo Sujuti u *Džamiuss-Sagiru*, 4808, a Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u dio o slabim hadisima navedenim u spomenutom djelu *Da'if džamius-Sagir*.

⁶⁶⁶ Hadis je zabilježio Buhari, 5673, u knjizi O bolesnicima, poglavlje Bolesnikovo priželjkivanje smrti; Nesai, u knjizi O dženazama, poglavlje Bolesnikovo priželjkivanje smrti.

⁶⁶⁷ Muslim, 2628, u knjizi O zikru i dovi, poglavlje Pokuđenost priželjkivanja smrti.

či da pokajnik svojim pokajanjem briše učinjene grijeha, a onaj ko se Džennetu nada trudi se da što bolje stepene postigne. Van ove dvije kategorije ljudi postoje samo gubitnici. Uzvišeni kaže: *Tako mi vremena, čovjek je, zaista, na gubitku! Osim onih koji vjeruju i dobra djela čine i jedni drugima istinu preporučuju i jedni drugima preporučuju srpljenje.* (El-Asr, 1-3)

Allah se zakleo da su svi ljudi na gubitku, osim onih koji se okarakterišu sa ova četiri svojstva: vjerovanje, dobra djela, preporučivanje dobra, preporučivanje istine. Ova sura predstavlja mjerilo djela za vjernika. Na osnovu nje on mjeri sebe koliko je na dobru, a koliko na gubitku.

Zato je imam Šafija, radijallahu anhu, rekao: "Kada bi o ovoj suri ljudi razmislili, ona bi im bila dovoljna."

Na osnovu ovoga, vjernik koji upotpuni imanske šarte, svojim životom postiže samo dobro. Takvom je život bolji od smrti. U dovi koju je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, učio kaže se: "Gospodaru, učini da mi život bude povećanje svakog dobra, a smrt odmor od svakoga zla!"⁶⁶⁸

U Tirmizijevoj zbirci se bilježi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan: "Koji čovjek je najbolji?" Odgovorio je: "(Najbolji čovjek je) onaj koji dugo živi, a pritom dobro radi!" A kada je upitan o najgorom čovjeku, odgovorio je: "Onaj ko dugo živi, a loše radi."⁶⁶⁹

U *Musnedu* i drugim hadiskim djelima stoji da su tri čovjeka došla kod Vjerovjesnika i prihvatila islam. Poslije toga su bili kod Talhe, radijallahu anhu, jedno vrijeme. Pa kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao vojsku sa njima, jedan od njih krenu i tamo šehidi. Kada je drugi put poslao vojsku, sa njom je izišao i drugi, pa je i on poginuo kao šehid. Nakon toga treći je na postelji dočekaio smrt. Talha, radijallahu anhu, pripovijeda: "U snu sam ih svu trojicu u Džennetu vidio. Naprijed sam vidio onog što je na postelji umro, zatim onoga koji je drugi kao šehid pao, a onda onoga što je prvi kao šehid pao. Kada sam Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, vidio, pitao sam ga da mi to protumači. On mi reče: 'Šta ti je u tome čudno!? Niko kod Allaha

⁶⁶⁸ Muslim, 2620, u knjizi O zikru i dovi, poglavlje Traženje zaštite od lošeg djela koje je već urađeno i onog koje još nije.

⁶⁶⁹ Tirmizi u svome *Sunenu*, 2330, u knjizi O zuhdu, poglavlje 22. Hadis je vjerodostojan.

nije bolji od čovjeka koji dugo živi u islamu! Zbog njegovog izgovaranja tesbiha (subhanallah), tekbira (Allahu ekber) i tehlila (la ilahe illallah)."⁶⁷⁰

U drugom predanju se kaže: "Zar nije ostao (živjeti) nakon njih još jednu godinu?" Rekoše: "Jeste." "Zar nije dočekao ramazan pa ga postio?" "Da." – odgovoriše. "Zar nije toliko i toliko sedždi Allahu učinio tokom jedne godinel?" "Da." – rekoše. On na ovo reče: "Udaljenost između njega i njih je veća od udaljenosti između nebesa i Zemlje."⁶⁷¹

Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Svako će se, kada mu smrt dođe, kajati. Ukoliko je dobro radio, kajat se što to nije više radio, a ako je bio griješnik, žalit će što se nije pokajao."⁶⁷²

Imam Buhari je u svome *Sahihi* zabilježio da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah neće prihvatiti izgovor onome čiju je smrt odložio dok nije napunio šezdeset godina života."⁶⁷³

U Tirmizijevom *Sunenu* je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Prosječni životni vijek pripadnika moga ummeta je između šezdeset i sedamdeset godina, a malo je onih koji to pređu."⁶⁷⁴ A u jednom predanju se kaže: "Žetva moga ummeta je sa pedeset godina. A ko doživi pedeset prepolovio je vijek, pa čemu se nadaju!"

⁶⁷⁰ Musned, 1:163, hadis navodi i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidu*, 10:204, prenosioci su isti kao i prenosioci *Sahiha*.

⁶⁷¹ Ibn Madže, 3925, u knjizi O snovima, poglavlje Tumačenje snova. Kontekst i forma hadisa su u nekim izrazima različiti. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

⁶⁷² Tirmizi, 2403, u knjizi O pobožnosti, poglavlje 58. Šejh Albani je hadis ocijenio jako slabim / da'if džidden. (op.prev.)

⁶⁷³ Buhari, 6419, u knjizi O onome što srca omekšava, poglavlje Allah neće prihvatiti izgovor onome čiju je smrt odložio dok nije napunio šezdest godina života.

⁶⁷⁴ Tirmizi, 2331, u knjizi O pobožnosti. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio hasenun-sahih, u tekstu: „Životni vijekovi moga ummeta..." (op.prev.)

ZADAĆE SUNČEVE GODINE

O PROLJEĆU

خرجا في (الصحيحين) عن حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي قال: إن أخوف ما أخاف عليكم ما يخرج الله لكم من بركات الأرض. قيل: ما بركات الأرض؟ قال: زهرة الدنيا. فقال له رجل: هل يأتي الخير بالشر؟ فصمت رسول الله حتى ظننت أنه سينزل عليه، ثم جعل يمسح عن جبينه قال: أين السائل؟ قال: أنا قال: لا يأتي الخير إلا بالخير، إن هذا المال خضرة حلوة، وإن كل ما أنبت الربيع يقتل حبطاً أو يلم إلا أكلة الخضر أكلت حتى إذا امتدت خاضرتها استقبلت الشمس فاجترت وثلثت وبالت ثم عادت فأكلت، وإن هذا المال خضرة حلوة من أخذه بحقه ووضعه في حقه فتمم المعونة هو، وإن أخذه بغير حقه كان كالذي يأكل ولا يشبع)

Autori dva *Sahiha* su zabilježili od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Za vas se najviše plašim onog što će Allah dati da vam iziđe od bereketa zemlje." "A šta je to bereket zemlje?" – upitaše neki. On reče: "To vam je ovo-svjetski sjaj i ukras." Neko reče: "Da li će to dobro donijeti kakvo zlo?" Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je zašutio, pa sam pomislio da će mu se nešto objaviti. Zatim je počeo brisati svoje čelo, pa reče: "Gdje je onaj što je pitao?" On reče: "Ja sam." Tada mu Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, počeo objašnjavati: "Dobro nikad ne donosi zlo. Ovosvjetsko dobro je zelenilo i slatkost. Ono što na proljeće izraсте nekog usmrti, a nekom prouzroci bolove. To se neće desiti ako životinja pojede neke biljke u normalnim količinama. Takva životinja će jesti zelenilo toliko da joj se prošire bokovi, a potom legne i okrene se prema suncu, pa balega i mokri, i opet pase sa uživanjem. Ovja imetak je zelenilo i slatkost. Onaj ko ga uzme sa pravom i daje ga sa pravom,

divna je to opskrba. A onaj koji ga uzima bespravno, bit će kao onaj koji jede, ali ne može da se najede.”⁶⁷⁵

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, se pribojavao toga da dunjalučke ljepote ne obaspu njegov ummet, pa da ga to ne dovede u iskušenje.

U dva Sahiha je zabilježeno od Amra b. Avfa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada mu je pristigao imetak iz Bahrejna, rekao ensarijama: “Radujte se i nadajte se onome što priželjkujete. Tako mi Allaha, ja se ne bojim siromaštva za vas, nego se bojim da se pred vama ne prostre dunjaluk kao što je prostrt onima prije vas, pa da se na tom polju takmičite kao što su se i oni takmičili, te da vas to uništi kao što je i njih uništio.”⁶⁷⁶

Štaviše, u svojoj posljednjoj hutbi koju je održao na minberu, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je upozorio na iskušenja dunjalučkih ljepota. To je zabilježeno u dva Sahiha od Ukbeta b. Amira, radijallahu anhu. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, se popeo na minber, pa je, između ostalog, rekao: “Ne bojim se da ćete nakon mene širk činiti, ali se pribojavam da ćete se za dunjaluk takmičiti, pa da ćete se međusobno ubijati, te da ćete tako bit uništeni kao što su uništeni i oni prije vas.”⁶⁷⁷

Ukbe, radijallahu anhu, kaže: “To je bio posljednji put da sam vidio Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, na minberu.”

Muslim u svome *Sahihu* bilježi od Abdullaha b. Amra, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao: “Kada vam se riznice Perzije i Bizantije ustupe, kakav narod ćete postati?” Abdurahman b. Avf, radijallahu anhu, reče: “Bit ćemo onakvi kako nam je naredio Allah, azze ve dželle!” Na ovo Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: “Ili nekako drugačije? Da ćete se međusobno natjecati, pa jedni drugima zavidjeti, pa ćete jedni drugima leđa okretati, pa ćete (zbog toga) jedni druge mrziti!”⁶⁷⁸

⁶⁷⁵ Buhari, 1465, u knjizi O zekatu, poglavlje Davanje sadake siročadima; Muslim, 1052, u knjizi O zekatu, poglavlje O strahovanju zbog pojave ovosvjetskog blistavila; Nesai, 5:90, u knjizi O zekatu, poglavlje Davanje sadake siročadima.

⁶⁷⁶ Buhari, 6425, u Knjizi o: O upozorenju na ovosvjetske čari i natjecanje u tome; Muslim, 2961, u knjizi O rekaik-kazivanja koja omekšavaju srca.

⁶⁷⁷ Buhari, 6590. i 6426, u knjizi O kazivanjima koja omekšavaju srca, poglavlje O Vjerovjesnikovom izvoru; Muslim, 2296, u knjizi O Vjerovjesnikovom izvoru, poglavlje Potvrda postojanja Havda, vrela u Džennetu, izvora našeg Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i neke njegove osobine.

⁶⁷⁸ Muslim, 2926, u knjizi O zuhdu (pobožnosti) i rakaiku, u poglavlju O kazivanjima

U *Musnedu* je zabilježeno od Omera, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nikada Allah neće otvoriti dunjalučke riznice nekome narodu a da On među njih neće ubaciti neprijateljstvo i mržnju do Sudnjega dana." Omer još reče: "Najviše se toga bojim."⁶⁷⁹

U Tirmizijevom *Sunenu* je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Svaki narod ima svoje (glavno) iskušenje, a (glavno) iskušenje moga ummeta je imetak."⁶⁸⁰

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: "Najviše čega se plašim za vas jeste ono što će Allah dati da vam iziđe od bereketa zemlje." A onda je to protumačio kao ovosvjetski sjaj, da je to ono što će se ustupiti muslimanima od vladara Perzije i Bizantije i drugih nevjernih naroda.

Ovo je jedna od najvećih nagovještaja, mudžiza, jer se nagovještaj kako će muslimani ovladati riznicama Perzije i Bizantije, njihovim ukupnim imecima i domovima, zaista obistinilo. Desilo se upravo onako kako je u hadisima nagoviješteno.

Međutim, s obzirom da je to nazvao "bereketom zemlje" te obavijestio da se plaši za njegov ummet, to je prouzročilo nejasnoće onih koji su ga slušali. Nejasno je bilo zbog toga što ga je okarakterisao bereketom i blagodat, a onda ih obavijestio o tome da se toga najviše plaši, jer je bereket, ustvari, nešto što je dobro, milost.

Uzvišeni Alah je imetak opisao kao dobro na brojnim mjestima u Kur'anu:

I on je, zato što voli (hajr) bogatstvo – radiša. (El-Adijat, 8) Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja (hajr) imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allaha boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima. (El-Bekare, 180) On reče: "Umjesto da mislim na Gospodara svoga, ja pokazujem ljubav prema (hajru) blagu!" – i oni se izgube iz vida. (Sad, 32)

Kada je čovjek upitao: "Da li dobro donosi zlo?" Vjerovjesnik,

koja omekšavaju srca.

⁶⁷⁹ *Musned*, 1:16. Hejsemi je ovaj hadis spomenuo u *Medžma'uz-Zevaidamii*: „Ovaj hadis bilježi Ahmed, Bezzar i Ebu Ja'la u *Kebiru*, a njegov lanac prenosilaca je hasen.“

⁶⁸⁰ Titmizi, 2336, u knjizi O pobožnosti, poglavlje O tome da je imetak iskušenje ovoga ummeta. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

sallallahu alejhi ve sellem, je ušutio, tako da su prisutni pomislili da mu se upravo objavljuje nešto. Naizgled, upravo to se i dešavalo. Na ovo upućuje verzija koju bilježi Muslim: "Pa se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, trgnuo i počeo brisati znoj."

Poznato je da su Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u momentima spuštanja Objave, zbog njene težine i žestine, oblijevale kapljice znoja.

Hadis ukazuje i na to da bi Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u slučajevima u kojima je bio zapitkivan o pitanjima na koja nije imao odgovor sačekao Objavu, i nije se oglašavao dok mu ona ne bi sišla.

Kada je Objava i po ovome pitanju sišla, on je zapitao: "Gdje je pitalec?" Ovaj se javi: "Evo me, ja sam!" Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu reče: "Dobro neće donijeti osim dobra."

U Muslimovoj verziji hadisa stoji da je čovjek upitao: "Pa je li on (imetak) hajr?" U ovome je dokaz da imetak opečnito i u svakom slučaju nije dobro. Nego može biti dobro, a može biti i zlo. Onda je naveo primjer imetka kao primjer osobe koja je imetak zasluženno dobila pa ga troši tamo gdje treba, i primjer osobe koja imetak uzme bespravno. Za prvu vrstu ljudi imetak je dobro, a za drugu zlo.

Na osnovu spomenutog, biva jasno da imetak sam po sebi nije uopće dobro. Nego je on samo "uslovno dobro". U smislu, ukoliko se vjernik njime pomaže u onome što će mu koristiti na Ahiretu, biva dobro za njega, u suprotnom biva zlo.

Imetak je opisan kao "zeleno slatko". Ovim opisom imetak je opisan u više hadisa:

U dva *Sahiha*, od Hakima b. Hizama, radijallahu anhu, stoji da je Hakim tražio od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, imetak, pa mu ga je on dao. Zatim mu je ponovo tražio, pa mu je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ponovo dao. Potom je ponovo tražio i on mu je ponovo dao, a zatim mu je objasnio: "O Hakime, ovaj imetak je primamljivo-zeleno i slatko, pa ko ga uzima bez pohlepe u njemu će imati blagoslov i napredak, a ko ga uzme iz pohlepe, neće u njemu imati ni blagoslova niti napretka. Postaje poput onoga koji jede ali se ne može zasititi." ⁶⁸¹

⁶⁸¹ Ovo je dio dužeg hadisa koji je zabilježio Buhari pod br. 1472 u knjizi O zekatu,

Muslim u svome *Sahihu* bilježi od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista je dunjaluk zelen – primamljiv i sladak. Allah će vam ga dati na raspolaganje pa će gledati kako ćete se ponašati, pa se čuvajte ovosvejskog dobra, i čuvajte se žena, jer se prvo iskušenje kod Benu Israila desilo zbog žena."⁶⁸²

Njihovo davanje na raspolaganje je ono što im je Allah dao od imetka koje je pripadalo Perzijancima ili Bizantijcima, a njegovo upozorenje se odnosi na iskušenja ovosvjetskog sjaja, a posebno žena. Allah je prvo žene spomenuo u nizu slasti, strasti i čari ovoga svijeta: *Ljudima se čini da je lijepo samo ono za čim žude: žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi. To su blagodati u životu na ovom svijetu. A najljepše mjesto povratka je kod Allaha.* (Ali Imran, 14)

U *Musnedu* i Trimizijevom *Sunenu* zabilježeno je od Havle bit Kajs, radijallahu anha, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista je ovaj imetak privlačan i sladak, ko ga uzme sa pravom bit će mu blagoslovljen, a možda neko ko uzima i troši od Allahovog imetka i imetka Njegovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prema svojim prohtjevima na Sudnjemu danu neće imati ništa drugo osim Vatre."⁶⁸³

Vjerovjesnikove riječi su navedene u tematskom hadisu: "Ono što na proljeće izraste nekog usmrtni, a nekom prouzrokuje bolove. To se neće desiti ako životinja pojede neke biljke u normalnim količinama."

Ovdje je naveden još jedan primjer ovoga svijeta koji ima slast, jer zadržava životinje, koje vole pa puno jedu, čak i više nego im je potrebno, jer im je sladak. Tako je zelenilo ubije, ili joj naduše stomak zbog prekomjernog konzumiranja trave, pa se razboli toliko da se primakne smrti.

Ovo je primjer onoga koji ovosvjetsko dobro uzima pohlepno i gladne duše, odakle god stigne, ne samo malo, onoliko koliko mu je potrebno, niti više, koliko ga čini zadovoljnim, niti gleda šta je halal a šta haram. Njemu je halal ono što mu dođe do ruke i što može uzeti, a haram je ono što mu se ne da i što ne može postići.

poglavlje Ustezanje od prosjačenja.

⁶⁸² Hadis je zabilježio Muslim, 2743, u knjizi O zikru, poglavlje Najviše stanovnika Dženneta bit će siromasi. Isti hadis je zabilježen i u Tirmizijevom *Sunenu*, 2192, a neki njegovi dijelovi i u knjizi O neredima, poglavlje Vjerovjesnikovo, sallallahu alejhi ve sellem, nagovještavanje dešavanja sve do Sudnjega dana.

⁶⁸³ Hadis je zabilježio Ahmed, 6:410; Tirmizi, 2374, u knjizi O pobožnosti. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u predmetnom hadisu uporedio osobe koje uzimaju imetak bespravno sa životinjama koje jedu svoju hranu do mjere da im se nadušu stomaci, pa ili umiru ili zbog prejedanja bivaju blizu smrti. Isti je slučaj sa osobom koja uzima imetak na bespravan način i troši ga u zabranjene svrhe: ili će ga to upropastiti pa će mu u svemu tome srce umrijeti a vjera nestati, ili biva neko ko umire bez pokajanja i popravka stanja, i tako zasluži Vatra.

Allah je rekao: *...a oni koji ne vjeruju – koji se naslađuju i žderu kao što stoka ždere – njihovo će prebivalište Vatra biti!* (Muhammed, 12) Ovakav je ustvari pravi mrtvac! Jer pravi mrtvac je onaj čije srce umre. Može biti i blizu smrti, ali se ipak oporaviti. A to su osobe koje su se oporavile od ove bolesti, pokajale se i popravile svoje djelo prije smrti.

Vjerovjesnikovo-izuzeće onih koji jedu zeleno odnosi se na one koji su umjereni i koji od ovoga svijeta uzimaju onoliko koliko im je potrebno. Pa kada to potroše, oni opet uzimaju onoliko koliko im je potrebno. Zato što doslovo ekiletul-hudri su životinje koje od zelenila jedu samo koliko im je neophodno.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: “Uspio je onaj koga Allah uputi u islam, i koji u svome životu bude imao osnovne potrebe i time bude zadovoljan.”⁶⁸⁴ Rekao je i: “Gospodru moj, opskrbi Muhammedovu porodicu samo onoliko koliko joj je neophodno.”⁶⁸⁵

Zatim je rekao: “Ovosvjetsko dobro je zelenilo i slatkost.” Zatim je ponovio upozorenje da da to ne bi insana zavelo.

Komentar dijela hadisa u kome Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: “Divan je to imetak koji se uzme sa pravom i potroši sa pravom. A onaj koji ga uzima bespravno bit će kao onaj koji jede ali se ne može zasititi.”

Ovdje je vidljiva podjela na dva dijela:

⁶⁸⁴ Muslim, 1054, u knjizi O zekatu, poglavlje O osnovnim potrebama i zadovoljstvu time; Tirmizi, 2349, u knjizi O pobožnosti, poglavlje O osnovnim potrebama. Hadis se prenosi od Abdullaha b. Amra b. el-Asa.

⁶⁸⁵ Buhari, 6460, u knjizi O predanjima koja srce smekšavaju, poglavlje Kakav je bio život Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem; Muslim, 1055, u knjizi O pobožnosti; Turmizi, 2362, u knjizi O pobožnosti, u poglavlju Kakav je bio život Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem; Ibn Madže, u knjizi O pobožnosti, poglavlje Zadovoljstvo (oskrbom).

Prvi: Slični stanju onoga koji jede zelenilo, a to je onaj koji uzme i troši onakao kako treba. Spomenuto je da je tada imetak divan pomagač. U hadisu koji prenosi Amr b. As, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, stoji: "Divan li je dobar imetak dobrome čovjeku."⁶⁸⁶

To je čovjek koji imetak zarađuje i troši na ispravan način. Takvog čovjeka njegov imetak vodi ka Allahu. U jednom vjerodostojnom hadisu, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, je zabilježeno da je rekao: "Ti zaista nećeš potrošiti ništa čime ćeš tražiti Allahovo zadovoljstvo, a da nećeš biti nagrađen za to. Čak i zalogaj koji staviš u usta svojoj supruzi."⁶⁸⁷

U drugom hadisu je zabilježeno: "Ono što na sebe potrošiš ubraja ti se kao sadaka, ono što potrošiš na svoju porodicu, to ti se broji kao sadaka, ono što potrošiš na svoje dijete, to ti se broji kao sadaka, ono što trošiš na ishranu svoga roba, i to ti se broji kao sadaka."⁶⁸⁸

Na osnovu iznijetog se zaključuje kako sve ono što se od ovosvjetkog dobra uzima kao sredstvo za traženje Onoga svijeta spada u dio žudnje za onim svijetom i primicanje njemu, a ne želja i traženje ovoga svijeta.

Drugi dio: Stanje ovih je slično stanju životinja, koje su ono što donosi proleće.

Zato je Poslanik rekao: "To se neće desiti ako životinja pojede neke biljke u normalnim količinama. Takva životinja će jesti zelenilo, ali ne jede toliko da mu se prošire bokovi, a potom legne i okrene se prema suncu, pa balega i mokri i opet pase sa uživanjem.

"Ovosvjetsko dobro je zelenilo i slatkost. Onaj koji ga uzme sa pravom i daje ga sa pravom, a onaj koji ga uzima bespravno bit će kao onaj koji jede ali se ne može zasititi."

Inače, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je dovio da ga Allah zaštititi od duše koja se ne može zasititi.⁶⁸⁹

⁶⁸⁶ *Musned* imama Ahmeda, 4:197.

⁶⁸⁷ Buhari, 1295, u knjizi O dženezama, poglavlje O žaljenju Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, za Sa'dom b. Havleom; Muslim, 1628, u knjizi O oporukama, poglavlje Oporučavanje trećine imetka; *Muvetta*, 2:763; Tirmizi, 975; Ebu Davud, 2864; Nesai, 6:241.

⁶⁸⁸ *Musned* imama Ahmeda, 4:131, 132, od Mikdada b. Mad Jekriba. Naveo ga je i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidmaui*, uz konstataciju: „Hadis bilježi Ahmed, a njegovi prenosioci su pouzdani.“

⁶⁸⁹ U hadisu koji je zabilježio Muslim i drugi autori hadiskih zbirki.

Zejd b. Sabit prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Onome kome ovaj svijet bude preokupacija Allah će dati da bude nepostojan, i učinit će da mu je siromaštvo stalno pred očima, a od ovosvjetskog dobra mu neće pristići osim onoliko koliko mu je suđeno."⁶⁹⁰

Onaj kome je siromaštvo pred očima stalno će ga se pribojavati. Njegovo srce neće moći da se zadovolji ničim, niti će moći da se zadovolji od ovoga svijeta, jer pravo bogatstvo je bogatstvo duše, a pravo siromaštvo je siromaštvo u duši.

Taberani je zabilježio da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Pravo bogatstvo je u srcu, i pravo siromaštvo je u srcu. Onome kome u srcu bude bogatstvo neće škoditi šta god da ga zadesi na ovom svijetu. A onoga kome siromaštvo bude u srcu neće bogatim učiniti koliko god da postigne od ovosvjetskih dobara. Duši najviše škodi njena pohlepa."⁶⁹¹

Svemu navedenom ide u prilog vjerodostojan hadis od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Kada bi sin Ademov imao dvije doline zlata, uz njih bi poželio i treću, a unutrašnjost sina Ademovog ne može napuniti ništa drugo osim prašina. A Allah će oprostiti onome koji se pokaje."⁶⁹²

Uzvišeni Allah je u Svojoj Knjizi spomenuo ovaj svijet i ono što se na njemu nalazi, od zelenila, čari, sjaja, brze promjene stanja i nestabilnosti, i to uporedio sa biljem koje raste iz zemlje nakon kiše koja padne sa neba, i preobražaj tog stanja biva i njegov konačni izgled.

Allah je rekao: *Navedi im kao primjer to da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može!* (Kehf, 45) Uzviše-

⁶⁹⁰ Ovo je dio hadisa koji je zabilježio imam Ahmed u svome *Musnedu*, 5:183, a hadis je, spomenuo i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iu*, 10:247, u sličnoj formi. Hejsemi je nakon navođenja ovoga hadisa konstatovao: „Et-Taberani u *El-Evsatu* ga je zabilježio, a prenosioci ovoga hadisa su ocijenjeni kao poznati. Slično predanje bilježi i Tirmizi, 2465, u opisu Sudnjeg dana, od Enesa, radijallahu anhu.

⁶⁹¹ Hadis spominje Hejsemi u *Madžmai*, 10:237, od Ebu Zerra, radijallahu anhu, uz opasku: „Hadis bilježi Taberani, a u njegovom lancu prenosilaca ima i onih za koje ne znam.“

⁶⁹² Buhari, 6436, u knjizi O kazivanjima koja srca mekšaju, poglavlje Kušnja imetkom koje se treba čuvati; Muslim, 1048, u knjizi O kazivanjima koja srca mekšaju, od Enesa b. Malika, radijallahu anhu.

ni je rekao: *Život na ovom svijetu je sličan bilju zemaljskom na koje Mi spustimo s neba kišu s kojim se ona izmiješa, kojim se onda hrane ljudi i stoka. Pa kad se Zemlja ukrasi svojim ruhom i okiti i kad stanovnici njezini pomisle da su oni toga gospodari, dođe zapovijed Naša, noću ili danju, i Mi to pokosimo, kao da prije ničeg nije ni bilo. Eto, tako Mi potanko izlažemo dokaze narodu koji hoće da razmisli.* (Junus, 24)

Allah je u tom smislu rekao i ovo: *Znajte da život na ovom svijetu nije ništa drugo do igra, i razonoda, i uljepšavanje, i međusobno hvalisanje i nadmetanje imecima i brojem djece! Primjer za to je bilje čiji rast poslije kiše oduševljava nevjernike, ono zatim buja, ali ga poslije vidiš požutjela, da bi se na kraju skršilo. A na Onom svijetu je teška patnja i Allahov oprost i zadovoljstvo; život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje.* (El-Hadid, 20)

Rekao je i: *Zar ne vidiš da Allah spušta s neba kišu pa je u izvore u zemlji razvodi, a onda pomoću nje raznobojno bilje izvodi, zatim se ono suši i ti ga vidiš požutjela, i najzad ga skrši. To je, doista, pouka za one koji su pametni.* (Ez-Zumer, 21)

Ovaj svijet i sve što je na njemu je poput zelenila, blještavila, zrelosti – probražava se i mijenja, na poslijetku postaje samo suho bilje.

Allah je nabrojao ovosvjetske ukrase i blagodati u Svojim riječima: *Ljudima se čini da je lijepo samo ono za čim žude: žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi. To su blagodati u životu na ovom svijetu; a najljepše mjesto povratka je kod Allaha.* (Ali Imran, 14)

Sve ovo, dakle, osim zlata i srebra, naposlijetku postaje prašina.

Međutim, nije korist u zlatu i srebru kao takvima, nego u njihovoj mjeri vrijednosti. Njihov vlasnik se njima ne može okoristiti samim njihovim posjedovanjem, nego njihovim trošenjem. Zato je Hasan rekao: "Ružan li je drug dinar i dirhem; oni ti ne koriste sve dok te ne napuste."

Također ljudska tijela, a i tijela ostalih životinja, su kao i bilje: mijenjaju se i probražavaju iz stanja u stanje, zatim se naposlijetku sasuše i prašina postanu. Allah je o tome rekao: *Allah vas od zemlje poput bilja stvara, zatim vas u nju vraća i iz nje će vas sigurno izvesti.* (Nuh, 17-18)

Trajanje mladosti je kratko kao što je kratko trajanje proljeća i njegova sjaja i svjetlosti, a kad se osuši i pobijeli, tada je zapravo nastupilo

vijeme njegovog konačnog odlaska. Kao što, kada usjevi pobijele i sazi-ju, znači da je nastupilo vrijeme njihovog ubiranja.

U hadisu stoji: "Sve ima svoju žetvu, a žetva moga ummeta je između šezdeset i sedamdeset."⁶⁹³

Može se desiti da usjeve spopadne kakva bolest i prije vremena žetve pa da bude uništeno, kao što je navedeno u riječima Uzvišenog: *Život na ovom svijetu je sličan bilju zemaljskom na koje Mi spustimo s neba kišu s kojim se ona izmiješa, kojim se onda hrane ljudi i stoka. Pa kad se Zemlja ukrasi svojim ruhom i okiti i kad stanovnici njezini pomisle da su oni toga gospodari, dođe zapovijed Naša, noću ili danju, i Mi to pokosimo, kao da prije ničeg nije ni bilo. Eto, tako Mi potanko izlažemo dokaze narodu koji hoće da razmisli.* (Junus, 24)

Sve što postoji na ovome svijetu je na neki način podsjetnik na Onaj svijet, i ukazivač na njega. Tako npr. zelenilo bilja u proljeće nakon što je uginulo i sasušio se u zimu, kao i beharanje i ponovno zelenilo drveća nakon što je bilo sasušeno, mrtvo. Na ovo je Allah u više ajeta u Svojoj Knjizi ukazivao: *O ljudi, kako možete sumnjati u oživljenje, pa, Mi vas stvaramo od zemlje, zatim od kapi sjemena, potom od ugruška, zatim od grude mesa vidljivih i nevidljivih udova, pa vam pokažemo moć Našu! A u materice smještamo šta hoćemo, do roka određenog, zatim činimo da se kao dojenčad rađate i da poslije do muževnog doba uzrastate; jedni od vas umiru, a drugi duboku starost doživljavaju, pa začas zaboravljaju ono što saznaju. I ti vidiš zemlju kako je zamrla, ali kad na nju kišu spustimo, ona ustrepti i uzbuja, i iz nje iznikne svakovrsno bilje prekrasno, zato što Allah postoji, i što je On kadar da mrtve oživi, i što On sve može, i što će Čas oživljenja, u to nema sumnje, doći i što će Allah one u grobovima oživjeti.* (Hadž, 5-7)

Rekao je i: *Mi s neba spuštamo vodu kao blagoslov, i činimo da, uz pomoć njenu, niču vrtovi i žito koje se žanje, i visoke palme u kojih su zameci nagomilani jedni iznad drugih, kao hranu robovima, i Mi njome oživljavamo mrtav predjel; takvo će biti i oživljenje.* (Kaf, 9-11)

On je također rekao: *On je Taj Koji šalje vjetrove kao radosnu vijest milosti Svoje. A kad oni pokrenu teške oblake, Mi ih prema mrtvom predjelu potjeramo, pa na njega kišu spustimo i učinimo da uz njenu*

⁶⁹³ Ibn Asakir ga je zabilježio od Enesa, radijallahu anhu. Hadis ima i brojne druge verzije u istome značenju. Vidi *Kenzul-Umal*, 15:67.

pomoć rastu plodovi svakovrsni. Isto ćemo tako mrtve oživjeti, opametite se! (El-A'raf, 57)

Jedan od načina uzimanja pouke je u posmatranju zemlje koju je Allah proživio spuštanjem kiše sa nebesa u toku proljeća nakon njene smrti.

Uzdamo se u Njegovu plemenitost da će oživjeti srca umrtvljena grijesima i dugim periodom nehaja zikrom koji je objavljen sa nebesa. Na ovo značenje je ukazao riječima: *Zar nije vrijeme da se vjernicima srca smekšaju kad se Allah i Istina koja se objavljuje spomene, i da oni ne budu kao oni kojima je još davno data Knjiga, pa su srca njihova, zato što je proteklo mnogo vremena, postala nemilosrdna, i mnogi od njih su nevjernici. Znajte da Allah daje život već mrtvoj zemlji! Mi vam objašnjavamo dokaze da biste razumjeli.* (El-Hadid, 16-17)

U ovome je aluzija da Onaj Koji je bio u mogućnosti da oživi zemlju nakon njene smrti, putem kiše, može da oživi i mrtva, tvrda srca zikrom poslije smrti.

Možda će onaj koji je oživio mrtvu zemlju kišom oživiti mrtva srca zikrom, možda će ga povjetarac toga raznježiti, pa da više nikada ne bude gubitnik očajni.

O LJETNOM PERIODU

خرجنا في (الصحيحين) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي قال: اشتكت النار إلى ربها فقالت: يا

رب أكل بعضي بعضا فأذن لها بنفسين نفس في الشتاء ونفس في الصيف، فأشد ما تجدون من الحر من سموم جهنم، وأشد ما تجدون من البرد من زمهرير جهنم

Autori dva *Sahiha* su zabilježili od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Džehennemska vatra se požali svome Gospodaru: 'Gospodaru, moji dijelovi gutaju jedni druge!', pa joj On dade dva oduška: jedan zimi, a drugi ljeti. Najveću žegu koju osjetite je zapah vrućeg džehennemskog vjetra, a najveća hladnoća koju osjetite je od džehennemske hladnoće."⁶⁹⁴

Uzvišeni Allah je stvorio Svojim robovima dva druga vječna boravišta u kojima će ih za njihova djela nagraditi.

On je stvorio i prolazno boravište, u kojem je odredio da se živi i umire. Na ovom prolaznom životu ih je iskušao izdavajući im određene naredbe i zabrane. Zapovijedio im je vjerovanje u nevidljivi svijet, u što spada i vjerovanje u polaganje računa na dva već stvorena boravišta. U tom smislu je objavio knjige, sa tom misijom je poslao vjerovjesnike. Uspostavio je jasne dokaze za postojanje onoga u što je naredio da se vjeruje, i dao je određene indicije i naznake koje upućuju i podsjećaju na ta dva konačna bravišta. Jer, jedno je boravište čistog uživanja, gdje nema nikakvog bola, a drugo je boravište čistog bola, gdje nema nikakvog uživanja.

Ovo prolazno boravište je isprepletено užicima i bolovima. Ono što je na njemu lijepo podsjeća na džennetske užitke, a bolovi i nedaće u njemu podsjećaju na patnju u Vatri.

Allah je u ovome svijetu puno toga učinio da podsjeća na buduće, vječno boravište. Postoje određeni vremenski periodi i mjesta koja

⁶⁹⁴ Buhari, 3260, u Knjizi o početku stvaranja, poglavlje O opisu Džehennema, i o tome da je on već stvoren; Muslim, 617, u knjizi O mesdžidima, poglavlje Pohvalnost odgađanja obavljanja podne-namaza kada je jaka žega; Tirmizi, 2595, u knjizi O opisu Džehennema, poglavlje O tome da džehennemska vatra ima dva oduška; Ibn Madže, 4319, u knjizi O zuhdu (pobožnosti), poglavlje Opis Džehennema.

podsjecaju na Džennet. Allah je stvorio neke zemlje, kao što je npr. Šam i druga mjesta, u kojima ima raznovrsnih jela, pića, odjevnih predmeta i sličnih stvari koje nedvosmisleno podsjećaju na džennetke užitke. Periodi poput proljeća podsjećaju na Džennet, a njegova ljepota podsjeća na džennetske ljepote. Ili kao što su momenti noći koje podsjećaju na džennetske hladovine.

Ima i toga što posjeća na Vatru. Allah je na ovome svijetu stvorio mnogo toga što podsjeća na Vatru, koja je pripremljena onima koji Mu griješe. Primjer tome su razni bolovi i kazne, kao i određena mjesta, vremena i tijela.

Mnogi predjeli zemlje su izuzetno vrući, a drugi su prekomjerno hladni. Ta hladnoća podsjeća na džehennemsku hladnoću, a žega na džehennemsku žegu i vrućinu.

Sve što je od žestoke vrućine i hladnoće podsjeća na ono što će biti u Džehennemu od vrućine i hladnoće.

Na ovo upućuje vjerodostojno prenesen hadis od Vjerovjenika, sallallahu alejhi ve sellem, da je navedeno zaista odraz oduška Vatre: "Kada bude jako vruće; vi sačekajte sa podne-namazom dok malo ne zahladni, jer je žestina vrućine od džehennemskog oduška."⁶⁹⁵

Kapije Džehennema su pozatvarane i samo ponekad se otvaraju, a sva ta otvaranja se dešavaju popodne. Zato u tim trenucima biva žestoka vrućina. Tako biva podsjetnik na džehennemsku vatru.

Brojna tijela podsjećaju na Džehennem, npr. Sunce kada je na vrhuncu svoje žege. Preneseno je da je Sunce stvoreno od vatre i da će se vratiti u svoje prvobitno stanje.

Što tiče izlaganja suncu kao čin ibadeta približavanja Allahu, to nije propisano. Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, vidio Ebu Israila⁶⁹⁶ kako stoji na suncu, a koji se bio zavjetovao da će, stojeći na suncu, da posti, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je naredio da uđe u hlad i da sjedne, ali da nastavi post.⁶⁹⁷

⁶⁹⁵ Buhari i Muslim, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu.

⁶⁹⁶ Ebu Israil, El-Ensari ili Kureši el-Amiri. Begavi i drugi biografi su ga spomenuli u registru ashaba. Ibn Hadžer, također, navodi njegovu biografiju u svome djelu El-Isabe, 1:6, u okviru koje spominje i gore navedeni hadis.

⁶⁹⁷ Buhari, 6704, u knjizi O zakletvama i zavjetima, poglavlje O zavjetu onoga što ne posjeduje i što je grijeh; *Muvetta*, 2:475, u knjizi O zakletvama i zavjetima, poglavlje O zavjetu na činjenje onoga što je grijeh; Ebu Davud, 3300, u knjizi O zakletvama i

Izlaganje suncu je propisano onome ko je u ihramu u toku hadža.

U situacijama u kojima je strpljivost nad žegama propisana spada i borba na Allahovom putu u ljetnom periodu. ...*i jedni drugima su govorili: "Ne krećite u boj po vrućini!" Reci: "Džehennemska vatra je još jača!" – kad bi oni samo znali!* (Et-Tevba, 81)

Također, dozvoljeno je izlaganje suncu prilikom odlaska u džamije radi obavljanja namaza u džematu, džume-namaza, prisustvovanja dženazama i prilikom obavljanja sličnih ibadeta. Propisno je i iščekivanje spomenutih ibadeta i na suncu ukoliko nema hladovine.

Neki od naših dobrih prethodnika je krenuo na džumu pa je zatekao ljude koji su prije njega došli i zauzeli mjesta u hladu mesdžida. Neki čovjek ga pozva da sjede kod njega u hlad, ali on ne htjede da ometa druge i da prelazi safove radi toga već sjede na sunce, a onda prouči ajet: *I strpljivo podnosi ono što te zadesi – dužnost je tako postupiti.* (Lukman, 17)

Neke bi povratak sa džume-namaza, po vrućini, asocirao na razilaženje koje će se desiti nakon dugog stajanja suđenja na Sudnjem danu, kada će se ljudi razilaziti prema Džennetu ili Džehennemu. To ima sličnosti jer će se to suđenje desiti upravo u petak, pa će, prije polovine dana, džennetlije biti u Džennetu, a džehenemlije u Džehennemu.

Ovakvo tumačenje se prenosi od Ibn Mes'uda, radijallahu anhu, koji je zatim proučio: *Stanovnici Dženneta će Tog dana najbolje prebivalište i najljepše odmaralište imati.* (El-Furkan, 24)

Onaj koji se zadesi na sunčevoj žezi trebao bi da se sjeti tek njegove žege na Sudnjemu danu, jer će se tada Sunce približiti narodu i povećat će se njegova žega. Kao što bi se onaj koji ne može podnositi veliku sunčevu žegu na ovome svijetu trebao kloniti djela zbog kojih će u Vatru ući, a ne samo njenu žegu osjetiti. Jer, zaista niko nema toliko ni strpljenja niti snage da tu vatru podnese.

Od djela koja se višestruko nagrađuju jeste i post u toku velikih vrućina, zbog velike žeđi koja se tom prilikom osjeća. Omer, radijallahu anhu, je oporučio svome sinu Abdullahu prilikom svoje smrti: "Drži se onoga što je odraz imana!" A onda prvo što je spomenuo nakon toga bio je post po jakoj ljetnoj žezi."

zavjetima, poglavlje O zavjetu na grijeh.

Neka dobra i pobožna žena je nastojala da posti upravo u jako vrućim danima. Kada je upitana zašto tako radi, odgovorila je: "Jeftinu robu svako kupuje." Ovim je željela reći kako ona više voli djela koja, zbog njihove težine, nije u mogućnosti svako uraditi. Ovo upućuje na njenu jaku volju i ambiciju.

U sva *Sahiha* je zabilježeno od Ebu Derdaa, radijallahua anhu, da je rekao: "Bili smo sa Allahovim Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, na putovanju, a bila je velika žega, pa su neki stavljali svoje ruke na glave zbog njene žestine. Među njima nije niko postio osim Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i Abdullaha b. Revahe, radijallahu anhu."

U jednoj verziji je istaknuto: "A sve to je bilo u ramazanu."⁶⁹⁸

S obzirom na to da su postači podnosili, Allaha radi, veliku žeđ i suhoću u grlu, on je specijalno za njih odredio jedna džennetska vrata – vrata Rejjan. Ko kroz ta vrata uđe napit će se, a ko se napije nikada neće ožednjeti. Kada uđu, vrata će se zatvoriti i niko sem postača na ta vrata neće ući.

Ponekad se određena vremenska dešavanja podsjećaju na Vatru, npr. grom, ili vreli vjetar koji sagori usjeve. Allah je rekao: *On šalje gromove i udara njima koga hoće.* (Ra'd, 13) Rekao je i: *...a da onda naiđe vatrena oluja preko nje i ona izgori?* (El-Bekare, 266)

I'isar koji se spominje u ajetu je arapski termin koji označava jaki vjetar u kojem je i vatra, a *sarr* je zapravo jaka hladnoća, studen.

Od onoga što podsjeća na Džennet ili Džehenem jesu nagrade ili kazne koje Allah odredio onima koji Ga slušaju ili Mu griješe.

Allah Svojim evlijama i dobrim robovima daje oduške džennetske i miris koji u svojim srcima osjećaju. To se dešava na način i u obimu koji se ne može nikakvim izrazom opisati, niti se na njega može ukazati. Neki koji su to osjetili kazali su: "Ponekad doživim trenutke u kojima kažem: 'Ako su stanovnici Dženneta u stanju u kakvom sam ja sada, onda oni lijepo žive.'"

⁶⁹⁸ Buhari, 1945, u knjizi O postu, poglavlje O onome ko je postio određen broj dana u ramazanu, a zatim krenuo na putovanje; Muslim, 1122, u knjizi O postu, poglavlje O dozvoljenosti posta i mršenja na putovanju; Ebu Davud, 2409, u knjizi O postu, poglavlje O onome ko je izabrao da posti i na putovanju; Ibn Madže, 1663; u u knjizi O postu, poglavlje O postu na putovanju.

Ebu Sulejman je govorio: "Oni koji svoje noći provode u ibadetu više uživaju nego oni koji ih provode u zabavi i razonodi."

Allah je rekao: *Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život.* (En-Nahl, 97)

Hasan el-Basri je u komentaru ovoga ajeta rekao: "To znači da će Allah takvoj osobi dati pobožnost, čiju će slast osjetiti u svome srcu. Bogobojažni su u užicima gdje god bili."

Što se grijешnika i onih koji leđa Allahu okreću, tiče, Allah im još na ovome svijetu daje razne vrste i oblike džehennemskih sankcija i kazni.

Ne pitaj u kakvom su oni stanju, tjeskobi prsa, nedaćama i mukama, i ne pitaj za to kakve kazne dobijaju za svoje grijehе, još na ovome svijetu. Te kazne stižu, makar prošlo i dugo vremena od kada su grijesi učinjeni. Sve su to džehennemski odušci i užurbane kazne na ovome svijetu. A nakon ovosvjetskih nelagoda i tegoba, osjetit će tjeskobu u kaburu tako da će im rebra jedna kroz druga prolaziti. Njima će se otvoriti vrata Džehennema, pa će ih njegov vruć vjetar zapahnuti.

Uzvišeni je rekao: *A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje taj će teškim životom živjeti...* (Ta-Ha, 24) U komentaru ovoga ajeta stoji da se to odnosi na kabursku patnju.

Rekao je i: *A kada budu bačeni u nju, u tjesnac, vezanih ruku, propast će tamo prizivati. Ne prizivajte danas jednu propast, nego prizivajte mnoge propasti!* (El-Furkan, 13-14)

Od onoga što još na ovome svijetu upućuje na Džehennem jeste groznica koja spopada insana. A to je unutrašnja vatra, jer ova vatra može da bude od džehennemskog vrućog vjetra, a može da bude i od njegovog hladnog vjetra.

Imami Ahmed i Ibn Madže su zabilježili hadis u kome stoji da je to dio džehennemske vatre koja zadesi vjernika.⁶⁹⁹ Ovo znači da groznica spira grijehе i čisti ga kao što vatra pročišćava primjese željeza. Ukoliko se vjernik pročisti od svojih grijehа na ovome svjetu, neće osjetiti vrućinu Vatre kada pored nje bude prolazio na Dan stajanja. Jer će narod, prolazeći pored nje, osjećati njenu vrućinu proporcijalno svojim grijesima.

⁶⁹⁹ *Musned*, 2:440; Ibn Madže, 3470, u knjizi O medicini, poglavlje O groznici, od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.

ma. Zato, onaj koji se na ovome svijetu očisti preći će preko Sirat-ćuprije kao svjetlica ili vjetar, i nimalo neće dodirnuti plamen Vatre, niti će osjetiti njemu vrućinu.

Vatra će reći vjerniku: "Prelazi, vjerniče, jer tvoja svjetlost gasi moj plamen."

Nešto što najviše podsjeća na Džehennem na ovome svijetu je vatra. Allah je rekao: *Mi činimo da ona podsjeća i da bude korisna onima koji konače.* (Vaki'a, 73)

To znači da je Allah ovu vatru učinio podsjetnikom na Vatru na Onome svijetu.

O ZIMSKOM PERIODU

خرج الإمام أحمد من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي قال: (الشتاء ربيع المؤمن) وخرجه البيهقي وغيره وزاد فيه: (طال ليله فقامه وقصر نهاره فصامه).

Imam Ahmed je zabilježio u svome *Musnedu* od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zimski period je radost vjerniku."⁷⁰⁰

Bilježi ga i Bejheki i drugi, ali sa dodatkom: "Zato što tada noć bude duža pa on u njoj klanja, a dan bude kraći pa ga posti."⁷⁰¹

Zimski period je opisan ovako zato što vjernik u tome periodu uživa u poljima ibadeta, a srce uživa u vrtovima djela koja su mu tada olakšana. Kao što životinje uživaju u pašnjacima u proljetnom periodu, pa se udebljaju, tako i vjera muslimana ojača zimi onim što Allah olakša od ibadeta. Vjernik lakše podnosi post zimi, jer nema tegobe posta, težine osjećaja gladi ili žeđi jer je dan tada kratak i hladan.

U *Musnedu* i Tirmizijevom *Sunenu* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, je zabilježeno da je rekao: "Post u zimskom periodu je lakah plijen."⁷⁰²

Zato je Ebu Hurejre, radijallahu anhu, govorio: "Želite li da vas uputim na laku zaradu i plijen?" "Svakako." – rekli su mu prisutni. On reče: "To vam je post u zimskom periodu."

Lahka zarada (doslovno: plijen) znači da je taj plijen dobijen bez posebne borbe, umora i napora.

Što se tiče noćnog namaza u zimskom periodu: "Lahkoća njegovog

⁷⁰⁰ Hadis je zabilježio Ahmed u *Musnedu*, 3:75; Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iu*, 7:55. i 10:360. Hejsemi je nakon navođenja ovoga hadisa konstatovao: „Njegov lanac prenošilaca je hasen (dobar).“

⁷⁰¹ Hadis je zabilježio El-Bejheki u svome *Sunenu*, 4:297. Šejh Albani ga spominje u *Da'if Džamius-Sagiru* pod br. 3429.

⁷⁰² Hadis je zabilježio Tirmizi, 797, u knjizi O postu, poglavlje O postu u zimskom periodu, preko Amira b. Mes'uda. Hadis je mursel kao što je utvrdio i sam Tirmizi, zato što Amir b. Mes'ud nije doživio Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. U lacu prenosilaca je i Numejr b. Arijb, kojeg niko, sem Ibn Hibbana, nije smatrao pouzdanim prenosiocem. Hadis je zabilježio i Ahmed u *Musnedu*, 4:335. Šejh Albani je hadis ocijenio vjerodostojnim. (op.prev.)

obavljanja u ovom periodu proizlazi iz dužine noći. U zimskim noćima vjernička duša uzme svoj udio u snu, a zatim klanja učeći svoj kompletan vird Kur'ana. Sve navedeno od ibadeta izvrši nakon što jedno vrijeme otpava.

Na ovaj način u toj dugoj noći je uspio da spoji između sna koji je nepohodan, a uspio je i da prouči svoj vird iz Kur'ana. Tako spaja između interesa svoje vjere i odmora svoje duše.

Jahja b. Mu'az je govorio: "Noć je duga, pa je nemoj kratiti svojim spavanjem, a islam je čist pa ga nemoj prljati svojim grijesima."

Ljetna noć je drugačija. Zbog vrućine i kratkoće obično se u potpunosti prespava. Zbog toga insan gotovo da se ne može naspavati ako je cijelu ne prespava. Zato obavljanje noćnog namaza i drugih ibadeta iziskuje veliki trud. A ponekad, zbog kratkoće noći, ne uspije se proučiti vird iz Kur'ana.

Noćni namaz u zimskom periodu bude težak iz dva razloga:

Prvi: Tegoba ustajanja iz postelje u jako hladnoj noći.

Drugo: Temeljito uzimanje abdesta na velikom hladnoćama, iako se temeljito uzimanje abdesta po velikim hladnoćama ubraja u najbolja djela. Muslim u svome *Sahihu* bilježi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Želite li da vas obavijestim o onome čime Allah briše grijeha i uzdiže stepene?" "Svakako!" – odgovoriše. "To vam je temeljito uzimanje abdesta u teškim situacijama, mnoštvo koraka prema mesdžidu, čekanje (narednog) namaza nakon obavljenog namaza, to vam je borba, to vam je borba."⁷⁰³

Mu'az b. Džebel, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao da je vidio Allaha u snu, Koji mu je rekao: "O Muhammede, znaš li oko čega diskutuju meleki? Diskutuju oko djela kojima se iskupljuju grijesi i djela kojima se podižu stepeni (keffarata dederžata). Djela kojima se iskupljuju grijesi su temeljito uzimanje abdesta u teškim okolnostima, pješačenje do džamija radi obavljanja zajedničkog (u jednom predanju džume) namaza, i

⁷⁰³ Hadis je zabilježio Muslim pod br. 251, u knjizi O čistoći, poglavlje Propisno uzimanje abdesta u teškim uslovima; Malik u *Muvetti*, 1:161, u knjizi O skraćivanju namaza, poglavlje Iščekivanje i odlazak na namaz; Tirmizi, 51, u knjizi O čistoći, poglavlje Predanja o propisnom uzimanju abdesta; Nesai, 1:89-90, u knjizi O čistoći, poglavlje Propisno uzimanje abdesta.

iščekivanje (narednog) namaza nakon (već obavljenog) namaza. Ko to bude radio živjet će u dobru i umrijet će u dobru, i bit će bez grijeha kao na dan kada ga je majka rodila. Djela kojima se podižu stepeni su: hranjenje gladnog, širenje selama, namaz koji se obavlja noću dok drugi spavaju.”⁷⁰⁴

U vjerodostojom hadisu je zabilježeno da je Ibn Omer, radijallahu anhu, pričao: “Usnio sam kako me uzeše dva meleka i odvedoše do Džehennema, vidio sam ljude koje sam poznao okovane lancima. Tada me drugi melek uze i reče mi: ‘Ne plaši sem nisi od njegovih stanovnika!’ Ovaj san sam ispričao Hafsi, radijallahu anhu, koja ga je ispričala Poslaniku, salallahu alejhi ve sellem, a on je na to rekao: ‘Abdullah je divan čovjek, samo kada bi još i noćni namaz obavljao.’” Ibn Omer, radijallahu anhu, je nakon toga noću samo malo spavao (noćni namaz bi obavljao).⁷⁰⁵

Hasan el-Basri je govorio: “Najbolji ibadet je obavljanje namaza sredinom noći!” Još je rekao: “Ja nisam vidio ibadet teži od toga. To je ono čime se rob najviše približava Allahu.”

Među dobrim i pokornim ljudima je bilo onih kojima je bilo prijatno i kada je vrućina i kada je hladnoća. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je dovio za Aliju, radijallahu anhu, da od njega odstrani hladnoću i vrućinu. Nakon čega je on zimi oblačio ljetnu, a ljeti zimsku odjeću i ne bi osjećao niti hladnoću niti vrućinu.”⁷⁰⁶

Što se tiče onih koji hladnoću osjećaju, a to je slučaj sa većinom ljudi, njima je propisano da je se čuvaju odjevnim predmetima, ali i na druge načine. Allah, dželle šanuhu, je ljudima napomenuo Svoju blagodat i to da im je od stočne vune, dlake i kostrijeti dao mogućnost da se ugriju i od zime zaštite. *I stoku On za vas stvara; njome se od hladnoće štitite, a i drugih koristi imate, njome se najviše i hranite.* (En-Nahl, 5) Rekao je i:

⁷⁰⁴ Hadis je zabilježio Ahmed u *Musnedu*, 5: 243; Tirmizi, 3235, u knjizi O komentaru sura, poglavlje Komentar sure Sad. Tirmizi je rekao: “Ovaj hadis je hasen-sahih.” Autor ovog djela Ibn Redžeb, radijallahu anhu, ima posebno manje djelo koje je posvetio komentaru ovoga hadisa, a naslovio ga je sa Šerhu hadisid ihtisam el-mela'il-e'ala.

⁷⁰⁵ Buhari, poglavlje O vrijednostima obavljanja noćnog namaza; Muslim u knjizi O vrijednostima Ibn Omera.

⁷⁰⁶ Ibn Madže, 117, u Uvodu, u poglavlju O vrijednostima ashaba. Šejh Albani je ovaj hadis uvrstio u vjerodostojne hadise *Sunena* Ibn Madže, a Hejsemi, prije njega, u svome djelu *Medžma'uz-Zevaidma'a ez-zevidu* ga je ocijenio hasenom.

A od vune njihove, i dlake njihove, i kostrijeti njihove, prostirku i korisne stvari, sve dok se ne istroše. (En-Nahl, 80)

Allah, dželle šanuhu, opisao je Džennet opisima ljeta, a ne opisima zime. Rekao je: *Bit će među lotosovim drvećem bez bodlji, i među bananama plodovima nanizanim i u hladovini prostranoj, pored vode tekuće i usred voća svakovrsnog. (Vaki'a, 28-32) ...naslonjeni na divanima, oni u njemu ni mraz ni žegu neće osjetiti. (Insan, 13)* Allah je obavijestio da neće osjetiti žestinu hladnoće niti vrućine.

Katade je rekao: "Allah je znao da ih prevelika vrućina i hladnoća uznemirava, pa ih je od obje neugodnosti sačuvao."

Jedna od vrijednosti zimskog perioda jeste i to da on, sam po sebi, podsjeća na džehennemsku hladnoću – zemherir, i uslovljava traženje zaštite od nje.

U vjerodostojnom hadisu je zabilježeno da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Džehennemska vatra se požali svome Gospodaru: 'Gospodaru, moji dijelovi gutaju jedni druge!' pa joj On dade dva oduška: jedan zimi, a drugi ljeti. Zimski odušak je studen, a ljetni je vrući vjetar."⁷⁰⁷

Allah je rekao: *U njemu svježine neće osjetiti, ni pića okusiti, osim vrele vode i kapljevine, kazne prikladne. (En-Neba, 24-26) Eto toliko! Pa neka okušaju vodu ključalu i kapljevinu smrdljivu. (Sad, 57)*

Ibn Abbas, radijallahu anhu, je rekao: "Gassak je džehenemska studen koja uništava jačinom svoje hladnoće. "

Mudžahid kaže: "To je ono što ne mogu ni da probaju od jačine njegove hladnoće."

O ti kojima se čitaju opisi Džehennema! Ti koji osjećaš odušak i jadovanje njegovo svake godine, a opet, iako znaš, uporno radiš ono što te neminovno uvodi u njega. Saznat ćeš kada se on dovede od strane sedamdeset hiljada vodiča, saznat ćeš ko će se kajati! Možeš li podnijeti oganj i hladnoću? Reci, kakva je u tebi dobrota zbog koje se nadaš!? A Allah najbolje zna!

⁷⁰⁷ Izvor hadisa prethodno naveden.

O pokajanju, podsticaju da se ono učini prije smrti, i na završetak života njime, i o tome kako je pokajanje životna zadaća

خرج الإمام أحمد والترمذي وابن حبان في صحيحه من حديث ابن عمر عن النبي قال: (لأن الله عز وجل يقبل توبة العبد ما لم يفرغ) وقال الترمذي حديث حسن

Imam Ahmed u svome *Musnedu*, Tirmizi u svome *Sunenu*, i Ibn Hibban u *Sahihu* zabilježili su hadis od Ibn Omera, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista Alah prima pokajanje Svoga roba sve dok mu duša ne dođe do grkljana."⁷⁰⁸ Tirmizi ga je ocijenio kao hasen.

Ovaj hadis jasno upućuje na to da Allah prima pokajanje Svoga roba sve dok mu je duša u tijelu, sve dok nije došla do grla i ključnih kostiju. Na isto značenje upućuje i Kur'an. Uzvišeni Allah je rekao: *Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo hrđavo djelo iz lahkosmislenosti, i koji se ubrzo pokaju; njima će Allah oprostiti. – A Allah sve zna i mudar je.* (En-Nisa, 17)

Sintagma *amelu suu' / hrđavo djelo*, kada se u nekoj rečenici pojavi u formi jednine, onda se pod njom podrazumijeva svako ružno djelo, svejedno bilo ono veliko ili malo.

Džehala / neznanje koje je spomenuto u ajetu podrazumijeva činjenje ružnoga djela, pa makar dotični i znao da on radi zapravo ružno djelo. Zato, svako ko griješi Allahu smatra se džahilom, nezalicom, a onaj ko Mu je poslušan alimom, poznavaocem.

Pojašnjenje ove teze slijedi kroz dvije stavke:

Prva: Svako ko je poznavalac Allaha i Njegove veličine, uzvišenosti i moći boji Ga se i strahuje od Njegove kazne. Ne može griješiti onaj ko je svjestan i ima na umu navedene sifate.

Kao što je jedan rekao: "Kada bi ljudi razmišljali o Allahovoj uzvišenosti, nikada Mu ne bi griješili."

Drugi je rekao: "Strah od Allaha je dovoljno znanja, kao što je i lahkomislenost o Allahu dovoljno neznanja."

⁷⁰⁸ Imam Ahmed u *Musnedu*, 2:132 i 153, ispravnim lancem prenosilaca; Tirmizi, 3531, u knjizi O dovama, poglavlje Činjenje teube sve do gargareta; Ibn Madže, 4253, u knjizi O zuhdu, poglavlje Spomen predanja o teubi; Ibn Hibban 2449, sa hasen isnadom.

Druga: Onog ko daje prednost grijehu nad pokornosti Allahu na to navodi njegovo neznanje i misao da će mu grijehenje koristiti jer će brzo osjetiti njegovu slast. A ako ima u njemu imana, on smatra da će se kasnije, na kraju života, pokajati pa će na taj način izbjeći posljedice grijeha. Ovakvo rezenovanje je ustvari čisto neznanje.

Pogubnost ovakvog rezonovanja je jasna kada se vidi kako dotični preferira činjenje grijeha i poniženje, a propušta ponos, bogobojaznost i slast pokornosti. Moguće je nakon činjenja grijeha učiniti pokajanje, kao što je moguće da će ga možda smrt i prije toga iznenadi. Stanje takvog slično je nekome ko je gladan pa jede zatrovanu hranu da bi trenutačnu glad utolio, a nada se da će smrt izbjeći tako što će kasnije popiti lijek. Ovako se ponaša samo pravi neznalica. *Učili su ono što će im nauditi i od čega nikakve koristi neće imati iako su znali da onaj koji tom vještinom vlada neće nikakve sreće na Onom svijetu imati. A doista je jadno ono za što su se prodali, kada bi samo znali! A da oni vjeruju i boje se, nagrada od Allaha bi im bila bolja, kada bi samo znali!* (El-Bekare, 101-103)

To znači da su oni davali prednost sihru nad bogobojaznošću i imanom, jer su željeli brze ovosvjetske koristi i interese, iako su znali da time gube ahiretsku nagradu, što je ustvari njihovo neznanje. Jer, kada bi nešto doista znali, davali bi prednost pobožnosti, bogobojaznosti i vjerovanju nad svim ostalim.

Time bi postigli ahiretsku nagradu i sigurnost, a na ovome svijetu bi imali ponos bogobojaznosti.

A možda bi i na taj način mogli postići ono što su željeli od dunjaluka, možda čak i više i korisnije. Eto, zato je svako ko griješi Allahu neznalica. A ko mu je pokoran on je znalac i pametan.

A sintagmom *i koji se ubrzo pokaju*⁷⁰⁹ želi se naglasiti pokajanje prije smrti. Jer, čitav ljudski vijek je karib (kratak), kao što je i ukupan vijek ovoga svijeta kratak i brzo prolazi.

Od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, se prenosi u komentaru ajeta *karib* da je to prije smrti ili bolesti. Ovo ukazuje na to da je najbolje vrijeme pokajanja dok je insan zdrav, prije bolesti, kako bi nakon pokajanja bio u mogućnosti da čini dobra djela.

⁷⁰⁹ En-Nisa, 17.

Iz ovog razloga Allah, dželle šanuhu, u Kur'anu vrlo često spominje pokajanje zajedno sa dobrim djelom.

Pored toga, pokajanje u stanju zdravlja, dok se životu još nada, sličí milostinji u stanju bogatstva i nade za životom. Kao što je pokajanje onda kada se pojave znaci smrti i primakne se kraj životnog vijeka slično davanju milostinje pred kraj životnog vijeka.⁷¹⁰

Onaj ko se kaje tek nakon što je ostao bez zdravlja, snage, strasti i prohtjeva u sebi, željama za strastima dunjaluka, kada je izgubio nadu u ovaj svijet i život na njemu, tada čini pokajanje i prestaje raditi što je do tada radio. Gdje je pokajanje takvoga u odnosu na pokajanje onoga ko se na vrijeme pokaje, dok je zdrav, snažan, u mogućnosti da čini ružna djela, pa sve to ostavi iz straha od Allaha, i nade u Njegovu nagradu, davajući prednost pokornosti Njemu nad grijешenjem?

Neki ljudi su obišli bolesnoga Bišra el-Hafija, pa su ga pitali šta je naumio. On odgovori: "Naumio sam, nakon što ozdravim, da se pokajem." Jedan od njih mu reče: "Pa što se ne pokaješ odmah?" On odgovori: "O brate moj, zar ne znaš da vladari ne primaju garanciju i riječ od čovjeka čije su noge i vrat okovani, nego od onoga ko je na svome konju sa isukanom sabljom." Nakon ovih riječi svi zaplakaše.

Uzvišeni je kazao: *Uzaludno je kajanje onih koji čine hrđava djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: "Sad se zaista kajem!", a i onima koji umru kao nevjernici. Njima smo božnu patnju pripremili.* (En-Nisa, 18)

U ajetu je izjednačio onog ko umre bez pokajanja i onog ko se tek u smrtnome času kaje. A pod pojmom *pokajanje kod smrti* je stanje u kojem se otkrije veo, u kome onaj koji umire već vidi ahiretske prizore i meleke.

Pokajanje, vjerovanje i ostale stvari imaju koristi dok su u obzorju gajba, a kada se zastor već otkrije, i nevidljivo postane vidljivo, u takvom stanju ne pomaže i nema koristi ni od vjerovanja ni od pokajanja.

Jednoga koji je umirao su čuli kako se udara po licu i uči ajet: *Teško meni, koliko sam samo dužnosti prema Allahu propustio.* (Ez-Zumer, 56)

Drugi je rekao: "Dunjaluk se sa mnom izigravao sve dok mi dane nije uzeo."

⁷¹⁰ Ovdje autor aludira na hadis u kome se ističe najbolji vid milostinje. (op.prev)

Drugi je na samrtni prisutnim poručio: "Neka vas život na ovome svijetu ne prevari kao što je mene prevario!"

A Uzvišeni je rekao: *Kad nekome od njih smrt dođe, on uzvikne: "Gospodaru moj, povрати me da uradim kakvo dobro u onome što sam ostavio!" – Nikada! To su riječi koje će on uzalud govoriti. Pred njima će prepreka biti sve do dana kada će oživljeni biti.* (El-Muminun, 99-100)

Allah je rekao i ovo: *I od onoga čime vas Mi opskrbljujemo udjeljujte prije nego nekom od vas smrt dođe, pa da onda kaže: "Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem!" Allah sigurno neće ostaviti u životu nikoga kome smrtni čas njegov dođe; a Allah dobro zna ono što vi radite.* (El-Munafikun, 10-11)

...i između njih i onoga što budu željeli bit će prepreka postavljena. (Seba, 54)

Dio učenjaka, među njima i Omer b. Abulaziz su ovaj ajet protumačili na način kako su dotični tražili pokajanje, pa će između njih i njihove želje biti postavljena prepreka.

U jednom hadisu se kaže: "Svako će se, kada mu dođe smrt, kajati." Upitaše: "Kako će se kajati?" "Ukoliko je dotični dobro radio, kajati će se što to nije više činio. A ako je dotični bio griješnik, žaliti će što se nije pokajao."⁷¹¹

U odnosu na pokajanje, ljudi se dijele u sljedeće kategorije:

Prva kategorija: Oni kojima se nikada ne omogući da učine potpuno, iskreno pokajanje. Štaviše, njima bude olakšano činjenje ružnih djela i grijeha od početka do kraja svoga života. To je stanje pravih jadnika i nesretnika.

Gori od njih su oni kojima u početku života bude olakšano činjenje dobrih djela, a na kraju svoj život zapečate lošim djelima, poslije kojih umru. U hadisu je istaknuto: "Zaista će neko cijeli život raditi djela stanovnika Dženneta, tako da između njega i Dženneta ne preostane koliko jedan aršin, pa ga preduhitri ono što mu je propisano. Svoj život će završiti radeći djela stanovnika Džehennema, i tako će dospijeti u Džehennem."⁷¹²

⁷¹¹ Tirmizi, 2403, u knjizi O pobožnosti, poglavlje 58. Šejh Albani je hadis ocijenio jako slabim (da'if džidden). (op.prev.)

⁷¹² Buhari, 6594, u knjizi O kaderu, poglavlje O početku stvaranja, o melekima; Muḥ

U hadisu koji bilježe autori četiri *Sunena* kaže se: "Zaista čovjek radi djela stanovnika Dženneta sedamdeset godina, a onda mu se primakne smrt, i bude nepravedan u svojoj oporuci, pa zbog toga uđe u Džehennem."⁷¹³

Druga kategorija: Ovdje se ubrajaju oni koji čitav svoj život provedu u nehaju i pasivnosti u odnosu na vjeru i vjerske propise, pa im zatim bude olakšano dobro djelo, nakon kojeg umre. Ovo je to stanje koje ilustruje hadis: "Neko radi djela džehenemlija sve dok između njega i Vatre ne ostane koliko jedan aršin, pa ga preduhitri ono što mu je propisano i svoj život završiti radeći djela stanovnika Dženneta, i tako dospije u Džennet."

Djela se vrednuju prema krajnjem izhodu. U hadisu je spomenuto da kada Allah želi dobro djelo Svome robu On mu ga *zasladi*. "Kako?" – upitaše. "Tako što mu podari dobro djelo, nakon kojeg umre." – bi im odgovoreno.⁷¹⁴

Među ovima bude nekad i onih koji se probude prije smrti na određeno vrijeme, u kojem uspiju učiniti neka dobra djela, kojima život okončaju. Neki od njih se probudi iz svog stanja neposredno prije umiranja pa mu bude olakšano iskreno i pravo pokajanje, poslije kojeg umre.

U *Musnedu* je također zabilježeno od Ebu Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Šej-

slim, 2643, u knjizi O kaderu, poglavlje Način stvaranja insana u stomaku majke; Ebu Davud, 4708, u knjizi O Sunnetu, poglavlje O kaderu; Tirmizi, 2138, u knjizi O kaderu, poglavlje O tome da se djela vrednuju po njihovoj završnici.

⁷¹³ Hadis je zabilježio imam Ahmed u *Musnedu*, 2:278; Ebu Davud, 2867, u knjizi O testamentima, poglavlje Pokudenost nanošenja štete u oporuci; Tirmizi, 2117, u knjizi O testamentima, poglavlje O oporuci jedne trećine imovine; Ibn Madže, 2704, u knjizi O testamentima, poglavlje Nepravda u oporučivanju. Tekst hadisa koji autor citira verzija je Ibn Madže. U Tirmizijevoj i Ebu Davudovoj verziji se navodi šezdeset godina, a u Ibn Madžeovoj sedamdeset godina. Šejh Albani je hadis ocijenio slabim. (op. prev.)

⁷¹⁴ Hadis je zabilježio Ahmed u *Musnedu*, 4:200, od Ebu Ameta. Spomenuo ga je i Hejsemi u *Medžma'uz-Zevaidma'iu*, 7:210, ali tamo u tekstu hadisa stoji kako Allah takvog roba *gaselegu*, što znači *sapere ga*. Hejsemi je nakon navođenja ovoga hadisa konstatovao: „U njegovom lancu penosilaca je izvjesni Bakije, ali je u *Musnedu* navedeno da je čuo od drugog prenosioca. Ostali prenosioci u lancu su pouzdani.“ U ovome smislu zabilježena su predanja od Zejda b. Habbaba u *Musnedu*, 5:224, *Sahihu* Ibn Hibbana, 1822; zatim od Aiše u Taberanijevom *El-Evsatu*; potom od Ebu Uname kod Taberanija, 7522 i 7725. Detaljnije o ovome: *Medžma'uz-Zevaidma'a ez-zevaid*, 7:214-215; Tergib, 4:253; i *Sahih džaimi's-sagir*, 304-307, od šejha Albanija.

tan je rekao: 'Gospodaru moj, tako mi Tvoje Visosti, ja ću ih neprestano zavoditi, sve dok su im duše u tjelima!' A Allah, azze ve dželle, kaza: 'Tako mi Moje Veličine i Snage, je ću im opraštati sve dok budu tražili oprosta od Mene.'"⁷¹⁵

El-Vahidi u svome djelu *Katlal-Kur'ana*, svojim lancem prenosilaca, prenosi kako je neki ugledni čovjek iz Basre putovao na svome brodu u prisustvu svoje sluškinje. Tokom putovanja se napio, a njegova posluga mu je svirala frulu i pjevušila. Na brodu se nalazio i neki čestiti siromah, kojeg bogataš upita: "Momčino, znaš li ti nešto ovako pjevati?" "Ja umijem citirati i ono što je bolje od toga." – odgovorio mu je siromah, koji je imao lijep glas, pa je počeo da uči: *Reci: "Uživanje na ovom svijetu je kratko, a Onaj svijet je bolji za one koji se grijeha klone; i nikome se od vas ni koliko trun jedan neće učiniti nepravda. Ma gdje bili, stići će vas smrt, pa i kad bi bili u visokim kulama."* (Nisa, 77-78) Kada je ovo čuo, bogataš smjesta baci u more sve što je imao u rukama. "Ovo je nešto najljepše što sam čuo. Možeš li da mi citiraš nešto slično tome?" "Da." – odgovori siromah, a zatim počeo da uči: *I reci: "Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće – neka vjeruje, a ko hoće – neka ne vjeruje!" Mi smo nevjernicima pripremili vatru čiji će ih dim sa svih strana obuhvatiti.* (Kehf, 29) Ovo je bogataša veoma potreslo pa je bacio piće u more, a frulu slomio. Rekao je: "Mladiću, ima li nekakvog izlaza i ovoga?" "Da." – odgovori mu siromah i počeo da uči: *Reci: "O robovi moji koji ste se prema sebi ogriježili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će, sigurno, sve grijeha oprostiti; On, doista, mnogo prašta i On je milostiv."* (Zumer, 53) Bogataš zatim ushićen time iznimno glasno vrisnu. Ubrzo zatim su ga pregledali i utvrdili da je izdahnuo. Allah mu se smilovao!

Treća kategorija: Ovo je najuzvišenija i najbolja grupa, a to su oni koji su svoj kompletan život u pokornosti Allahu, dželle šanuhu. Pred kraj života mu se signalizira da mu se vrijeme smrti primaklo kako bi se još bolje pripremio i opskrbio dobrim djelima za odlazak sa ovoga svijeta na sastanak, kako bi okončao svoj život dobrim djelom.

Ibn Abbas, radijallahu anhu, prenosi: "Kada je Vjerovjesniku sallallahu alejhi ve sellem, objavljena sura: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu...* (En-Nasr, 1), on je iz toga razumio nagovještaj svoje smrti, pa se je najviše trudio za postizanje dobra na Ahiretu."

⁷¹⁵ Ovo je dio dužeg hadisa koji je prenio imam Ahmed u svome *Musnedu*, 3:29; Bejhaki u svome djelu *El-Esmau ves-sifat*, 134; Hakim u svome *Mustedreku*, 4:261, i ocijenio ga autentičnim, sahihom. Sa takvom ocjenom se složio i imam Zehebi.

Umu Seleme, radijallahu anha, je govorila: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je pred kraj svoj života bio takav da nigdje nije ni sjeo ni ustao, niti je otišao niti se vratio, a da nije proučio: *Subhanallahi ve bi hamdihi*. Kada sam ga o tome upitala, on mi je odgovorio: 'Tako mi je naređeno!'" Zatim je proučio suru En-Nasr.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio u itikafu svake godine po deset dana, i pred Džibrilom, alejhisselam, proučio bi cijeli Kur'an jedanput, ali je u godini u kojoj je umro u itikafu bio dvadeset dana i Kur'an je proučio dva puta. Govorio je: "Koliko vidim, moj edžel se približio." A onda je i oprosni hadž obavio. Tom prilikom je svijetu poručio: "Uzmite od mene način obavljanja vaših obreda, jer ja zaista ne znam, ali možda vas poslije ove godine neću više sresti!" Zatim se počeo opraštati od ljudi, na osnovu čega su neki zaključili: "Ovo je Oproštajni hadž!" Prilikom povratka u Medinu, održao je još sljedeći govor: "Ljudi, ja sam, ipak, samo čovjek! Moguće je da će mi ubrzo doći izaslanik moga Gospodara, pa ću mu se odazvati." A onda je naredio pridržavanje Kur'ana i Sunneta. Nakon kraćeg veremena od povratka u Medinu preselio je.

Ako je prvaku dobročinitelja naređeno da kraj svoga života opečati još većim dobročinstvom, šta treba činiti onaj koji je loše radio?

Lukman je rekao svome sinu: "O sinko moj, nemoj da odgađaš pokajanje, jer smrt, zaista, dođe iznenada."

Neki mudraci su rekli: "Nemoj biti od onih koji priželjkuju Onaj svijet bez valjanih djela, a pokajanje odgađaju zbog puste nade."

Neki dobri preci su govorili: "Osvičite kao pokajnici i omrkavajte kao pokajnici!", aludirajući na to kako vjernik ne bi trebao da dočeka jutro ili večer osim kao pokajnik. To je zato što on ne zna kada će ga smrt iznenaditi, danju ili noću. Onaj koji osviće ili omrkava bez pokajanja u opasnosti je, jer će možda sresti Allaha bez valjanog pokajanja i tako biti proživljen u društvu nepravednih, za koje je Allah rekao: *A oni koji se ne pokaju – sami sebi čine nepravdu*. (Hudžurat, 11)"

Ukoliko se neko razboli, pa čak i tada počne da odgađa svoje pokajanje, onda se nalazi u najgorem mogućem stanju. Zato što se bolest smatra nagovještačem smrti. Onaj koji bolesnika obilazi trebao bi bolesnog podsjetiti na pokajanje i traženje oprost, jer nema ništa ljepše od toga da se nekome život okonča pokajanjem i traženjem oprost. Ako

su djela dotičnom bila loša, pokajanje će mu biti iskupljenje za ta loša djela, a ako je bio dobročinitelj, to će mu biti pečat na njegova dobra djela.

U hadisu poznatom kao *hadis o najbojem istigfaru*, a koji je zabilježen u *Sahihu*⁷¹⁶, istaknuto je da ko te riječi izgovori kada osvane ili omrkne, a zatim umre u toj noći ili tom danu, bit će dženetlija.

Bolesni bi trebao što češće izgovarati zikrullah, a posebno riječi tevhida jer, zaista, kome to budu posljednje riječi ući će u Džennet.

U hadisu koji se prenosi od Ebu Hurejrea, radijallahu anhu, i Ebu Se'ida, radijallahu anhu, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Ko u toku bolesti kaže: *La ilahe illallah, Allahu ekber, la ilahe illallahu vahdehu la šerike leh, lehul mulku ve lehu el-hamd, la ilahe illallahu ve la havlle ve la kuvvete illa billah / Nema drugog boga osim Allaha, Allah je najveći. Nema drugog boga osim Allaha, On je jedini, On nema druga i Njemu pripada vlast i zahvala. Nema drugog boga osim Allaha, i snaga i moć su samo kod Allaha* – pa umre od te bolesti, Vatra ga neće pržiti."

Hadis je zabilježio Nesai i Ibn Madže, a i Tirmizi ga je ocijenio kao hasen (dobar).⁷¹⁷

U Nesaijevoj verziji ovoga hadisa se ističe: "Ko ih izgovori u danu, ili noći, ili mjesecu, a onda umre u tome danu, noći ili mjesecu, bit će mu oprošteni grijesi."

Od Huzejfea, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kome se život zapečati riječima *la ilahe ilallah* ući će u Džennet, i onoga kome se post nekog dana upiše da ga je postio u ime Allaha Allah će uvesti u Džennet! I kome se primi da je siromaha nahranio u ime Allaha ući će u Džennet."⁷¹⁸

Naši uzorni prethodnici, selefi, smatrali su da će neko ko umre nepo-

⁷¹⁶ Buhari, 6306, u knjizi O dovama, poglavlje O najboljem načinu traženja oprosta; Tirmizi, 3390, u knjizi O dovama, poglavlje br. 15; Nesai, 8:279, u knjizi O traženju zaštite kod Allaha, poglavlje Učenje Euzubile od zla što je stvoreno.

⁷¹⁷ Tirmizi, 3420, u knjizi O dovama, poglavlje Šta treba proučiti neko kada je bolestan; Ibn Madže, 3794, u knjizi O edebu, poglavlje Vrijednosti zikra. Tirmizi ga je ocijenio kao hasen-predanje. Šejh Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.

⁷¹⁸ Hadis je zabilježio El-Bejheki u Knjizi *El-Esamu ves-Sifat*; Sujuti ga je naveo u *Džami'is-Sagiru*; Albani ga je svrstao u *autentični dio Džamius-sagira*, 6224. Hadis je zabilježio i Ebu Nu'ejm u *Tarihu-el-Asbahanu*, 1:219.

sredno nakon dobrog djela, poput posta ramazana, obavljenog hadža ili umre, inšallah, ući u Džennet. Pored toga što su se veoma trudili da djela budu ispravna, obnavljali bi pokajanje pred smrt, a svoja djela su završavali traženjem oprost a i riječima tevhida – *la ilahe ilallah*.

Neposredno pred smrt El-Ala b. Zijad⁷¹⁹ je zaplakao. Neko ga upita: “Zašto plačeš?” On reče: “Tako mi Allaha, želio sam da se prije smrti pokajem.” Prisutni mu rekoše: “Učini to, Allah ti se smilovao!” On traži nešto da se očisti, onda je zatražio novu odjeću, okrenuo se prema kibli, glavom išaretom učini dva puta, a onda je legao i umro.

Amir b. Abdullah, radijallahu anhu, je pred smrt zaplakao i rekao: “Za ove momente neka rade oni koji nešto rade. Gospodaru, kajem ti se i za ono što učinih premalo, a trebao sam više, i za previše onog što nisam trebao činiti. Kajem ti se od svih svojih grijeha. La ilahe illallah!” A onda je to stalno ponavljao dok nije umro. Allah mu se smilovao!

Amr b. el-As, radijallahu anhu, je rekao: “Gospodaru moj, naredio si nam, a mi smo se o to ogriješili, zabranio si, a mi smo to dozvoljenim učinili. Nas može obuhvatiti samo Tvoj oprost! La ilahe illallah!” A onda je to stalno ponavljao dok nije umro! Allah mu se smilovao!

Omer b. Abdulaziz, radijallahu anhu, je neposredno pred smrt rekao: “Posadite me da sjednem.” Pa su to učinili. On reče: “Ja sam onaj kome si naredio pa nije učinio, zabranio pa je to učinio, ali nema drugog boga osim Tebel” Zatim je pogled podigao i ukočio. “Pogled ti je stravičan, o Vođo pravovjernih?” On reče: “Vidim bića koja nisu ni ljudi ni džinni.” A onda je izdahnuo, rahimehullah. Oni začuše glas učača: *Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine, a oni koji se Allaha boje čeka srećan kraj.* (El-Kasas, 83)

Iskoristi mogućnost povratka! Iskoristi mogućnost povratka, prije nego se zatvore vrata uslišavanja. Osvješćenje, osvješćenje, jer se neminovno približilo vrijeme oskudica. Kako li je lijepo kajanje pokajnika! Kako li je lijep povratak odsutnih!

Pokajanje mlade osobe je bolje i Allahu draže djelo.

⁷¹⁹ Ime mu je El-Ala b. Zijad b. Matar, Ebu Nasr el-Adevi el-Basri. Uzorni pobožnjak. Prenosio je od Vjerovjensika, sallallahu alejhi ve sellem, bez posrednika mursel-predanja. Od njega je i Hasan el-Basri prenosio hadise. Bio je pobožni i Allahu potpuno predani učenjak. Mnogo je plakao iz straha od Allaha. Umro je 94. h. god. Vidi: *Sijer ealam en-nubela*, 4:202; *Sifetu Safav*, 3:253.

U hadisu koji se veže za Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kaže se: "Allah, zaista, voli mladu osobu koja se kaje."

Umejr b. Hanije rekao: "Pokajanje se obrati mladiću: 'Dobrodošao!', a starijem pokajniku se kaže: 'Prihvatamo te, pored svega što si učinio!'"

Pokajanje mladih osoba proizlazi iz činjenice da se čuvao grijeha i pored snažne potrebe za tim. Kod starije osobe strast je oslabila i smanjene su potrebe za njom, pa njih dvoje ne mogu biti isti.

U nekim predanjima stoji: "Allah kaže: 'O mladiću, ti koji si zbog Mene ostavio svoju strast, koji posvećuješ mladost Meni, to si kod Mene kao neki Moji meleki.'"

Omer b. Hattab, radijallahu anhu, je govorio: "Oni koji priželjkuju određene grijeha, ali ih ne čine, na njih se odnosi: *A to su oni čija je srca Allah prekalio u čestitosti – njih čeka oprost i nagrada velika.* (El-Hudžurat, 3)"

Koliko je velika razlika između onog koji je rekao: "*Sačuvaj Bože!*" – uzviknu on – "*Vlasnik me moj lijepo pazil*" (Jusuf, 23) i oronulog starca koji biva prizvan istom grijehu pa ga prihvatiti.

Zar se od nas ne stidiš kada su se dunjaličke slasti otišle od tebe, pa kada više i nemaš potrebe za tim, kada si ostao bez ikakve robe, kada si postao neko za kim niko nema potrebe, pa si došao na Allahova vrata i govoriš: "Ja se sada kajem!" I pored toga, ko god Allahu dođe, On ga prihvati. Ko god od Njega traži zaštitu, On ga zaštititi. I ko Mu se pokaje, On ga zavoli. Raduj se! Možda upravo sijedost bude zagovornik neko-me za njegove učinjene grijeha.

O griješniče, ako iziđeš sa ovoga sjela odlučan da učiniš pokajanje, meleki milosti ti kažu: "Dobrodošao!" A ukoliko ti tvoji griješni drugovi kažu: "Hodi 'vamo!", reci im: "Nel To je opoj strasil"

O ti koji si zacrnio svoju knjigu djela grijesima, imaš priliku da ih iskrenim pokajanjem pobrišeš.

O ti čije je srce opijeno strastima, zar nije došlo vrijeme da ti se srce probudi?

SADRŽAJ

Kratka bilješka o autoru.....	5
O vrijednostima spominjanja Allaha	7
Komentar drugog dijela hadisa: O tome šta je prvo stvoreno.....	16
Komentar dijela hadisa: Od čega je Džennet sagrađen?	18
Džennetski kamenčići su od safra i bisera.....	21
O džennetskoj prašini i tome da je ona od šafrana	21
MUHARREM	27
Prvo poglavlje - O vrijednostima Allahovog mjeseca muharrema i njegove prve desetine	27
Vrste dobrovoljnog posta	28
Koji sveti mjesec je najbolji?	29
Koji dio muharrema je najvredniji?	30
Vrijednosti posta uopće	32
O vrijednostima obavljanja noćnog namaza	35
Drugo poglavlje - O Danu Ašure	41
Kako je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, postio Dan Ašure ..	42
Još neke aktivnosti Dana Ašure	50
Komentar riječi Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Oprostit će i drugima!"	52
Treće poglavlje - O povratku hadžija.....	59
Vidni znaci primljenog hadža	60

SAFER	65
Zadaće u mjesecu saferu	65
Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "لا عدوى / Nema zaraza".....	66
O oslanjanju na Allaha	68
O uzrocima.....	68
Nema predznaka / لا طيرة	70
"Nema pretvaranja u sovu / لا هامة".....	71
"Nema ni safera / ولا صفر".....	71
Rezime ovog poglavlja.....	76
 REBI'UL-EVVEL	 79
O rođenju Allahovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.....	79
Prvi dokaz – dova Ibrahima, alejhisselam	83
Komentar Vjerovjesnikove izjave: "Ja sam dova moga oca Ibrahima."	83
Drugi dokaz: Nagovijest Isaa, alejhisselam	86
Treći dokaz: Čuda koja je Vjerovjesnikova majka vidjela	87
O vrijednostima Šama	88
O najboljim i najgorim stvorenjima	89
Bitni detalji vezani za Vjerovjesnikovo rođenje	94
Mjesec Vjerovjesnikovog rođenja	96
Datum	96
Godina rođenja	96
O svetosti Mekke	97
Skrnavljenje svetosti harema Mekke od strane Keramita	98
Komentar Vjerovjesnikove izjave: "I to je dan (ponedjeljak) u kome je spuštena Objava."	99
Post ponedjeljkom	99

VJEROVJESNIKOVA SMRT	101
Nagovještaji Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, smrti	104
Vjerovjesnikovi nagovještaji svoje smrti	106
Početak Vjerovjesnikove bolesti	107
Vjerovjesnikova smrtna bolest počela je glavoboljom.....	108
Kada je ukopan	110
 REDŽEB	 113
Koji je mjesec prvi u godini?	114
Koji je sveti mjesec najbolji?	114
Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "Vrijeme se ustalilo kao na dan kada je Allah stvorio nebesa i Zemlju."	114
Svetost mjeseci	116
Da li je zabrana borbe u svetim mjesecima derogirana?	118
Komentar riječi Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Redžeb Mudar"	119
Imena redžeba	119
Propisi vezani za redžeb	119
Namaz želja – regaib	121
Post	121
Post cijelog mjeseca redžeba	123
Zekat	123
Obavljanje umre u redžebu.....	124
Drugi značajni datumi vezani za mjesec redžeb	125
Mjesec redžeb je predvodnik mjeseci hajra i berićeta.....	126
 ŠA'BAN	 127
Zadaće u mjesecu ša'banu	127
O postu u mjesecu ša'banu	127

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, post u toku godine	128
Situacije u kojima je bolje ne postiti	131
Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, post van ramazana.....	133
Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, način posta u ša'banu	136
Jedna dilema i odgovor na nju	138
Druga dilema i odgovor na nju	139
Još dva razloga za intenzivniji post u ša'banu.....	140
Drugi dio - o drugoj polovini ša'bana	144
O postu sredinom ša'bana.....	145
Poglavlje o stavu učenjaka po pitanju oživljavanja petnaeste noći ša'bana	146
Griješni zbog kojih biva uskraćena Allahova milost	148
Treće poglavlje - o postu krajem ša'bana.....	151
Mogući razlozi posta dan ili dva pred ramazan.....	153
Tri razloga pokudenosti posta neposredno pred ramazan	154
RAMAZAN	159
Prvi dio - O vrijednostima posta mjeseca ramazana	159
Karakteristike pravog posta	165
Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "Postać ima dvije radosti: radost prilikom iftara i radost kod susreta sa Allahom."	166
Radost pri susretu sa Allahom	168
Komentar Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izjave: "Zaista je zadah postača kod Allaha bolji od samoga miska."	170
Drugi dio - o darežljivosti.....	171
Uzroci Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, izražene darežljivosti u ramazanu.....	175
O učenju Kur'ana u ramazanu	178
Treći dio - o spomenu sredine ramazana	187
O Bici na Bedru, sa akcentom na post	190

Četvrti dio - o deset posljednjih noći ramazana	198
Buđenje ukućana radi oživljavanja ove noći	199
Šedde mi'zarehu (stezanja ~~po~~ jasa).....	200
Odgadañje iftara sve do sehura.....	201
Kupanje između akšama i jacije	204
Itikaf.....	205
Peti dio - o sedam posljednjih noći ramazana.....	208
Kako provesti Noć kadra?	223
Poglavlje o oprostima od ramazana	227
Post i obavljanje teravija u ramazanu / kijam.....	228
ŠEVVAL	241
Prvi dio - Post cijelog ševvala zajedno sa ramazanom, i post šest dana ševvala.....	241
Način posta ovih šest dana.....	242
O postu cijelog mjeseca ševvala	243
Koristi posta u ševvalu nakon ramazana	245
Napošćivanje propuštenih dana ramazana i post mjeseca ševvala ...	248
Drugo poglavlje - O vrijednostima hadža i podsticaj na to da se on obavi.....	251
Šta je bolje: dobrovoljni odlazak na hadž ili davanje sadake?	258
Čuvanje od grijeha.....	266
Treće poglavlje - O onome što zamjenjuje obavljanje hadža i umre u situacijama nemogućnosti njihovog obavljanja.....	271
Primjeri onih koji su trošili svoje imeke na Allahovom putu	273
Ebu Bekr, radijallahu anhu	273
Osman Ibn Affan, radijallahu anhu	274
Abdurahman ibn Auf	275

ZUL-KA'DE.....	289
O postu tri dana u svakom mjesecu	295
Kako i kada se poste tri dana u svakom mjesecu?	297
O svetim mjesecima.....	299
Obavljanje umre u zul-ka'detu	300
 ZUL-HIDŽE	 303
Prvi dio - O vrijednostima prve desetine zul-hidžeta	303
Vrijednost dobrih djela u ovih deset dana.....	303
O aktivnostima u ovih deset dana i noći.....	305
Post.....	305
Noćni namaz	307
Zikr	307
Odgovor na jednu dilemu	307
O prednosti deset dana i noći zul-hidžeta nad ostalim deseticama u ostalim mjesecima.....	312
Učestovanje u zikru	317
O vrijednostima Arefata i Kuranskog bajrama	318
Vrijednosti Dana Arefata.....	322
O danima Tešrika	327
 POGLAVLJA O ZAVRŠNICI GODINE.....	 335
 ZADAĆE SUNČEVE GODINE	 341
O PROLJEĆU.....	341
O LJETNOM PERIODU	352
O ZIMSKOM PERIODU.....	358
O pokajanju, podsticaju da se ono učini prije smrti, i na završetak života njime, i o tome kako je pokajan je životna zadaća.....	362